III,
M. 40.044,
h.

40044, III, M, h.

L 5

Kontrolor Škrobar.

Roman.

Spisal

dr. Alojz Kraigher.

Prvi zvezek.

V Ljubljani 1914.

Založil L. Schwentner.

40044 III, N, h,

IN 0300002272

Natisnil Ant. Slatnar v Kamniku.

I.

Vozil sem se na svoje novo mesto. Mučna negotovost me je nadlegovala vso noč: kakšni kraji so to, kakšni ljudje so tam? Komaj se malo spominjam iz šole slovenskega imena štajerskih Goric, a še nikdar nisem slišal imenovati Svete Jedrti. In komu se je kdaj sanjalo, da me komandira usoda ravno tu gori na mejo, ki jo izpodkopava in izjedava sovražnik . . .

Kolesa so udarila ob sklepe tiru in vagoni so trčili skupaj, da me je nemilo sunilo s klopi. Zmel sem si zaspane oči in se opotekel k oknu.

Maribor!

Solnce je bilo še daleč za vzhodom in mrak je bil na kolodvoru. Železniško osobje, uradnik in nekaj čemernih potnikov je švigalo po peronu . . . Dolgčas se je stiskal v jutranjem hladu.

Skočim iz kupeja in hitim proti izhodu. Malo popotno torbico v roki in zmečkano pelerino čez laket, si površno uravnam obleko, povaljano od vožnje, in si ogledam debele karirane nogavice, ki so se bile nabrale v gube in obesile čez prašne čižme,

da izgledajo moja že itak močna meča še bolj okorna in še bolj čokata.

Ozrem se naokoli po svoji gizdavi navadi in se potolažim:

„Na . . . Nobene zadrege, Arnošt; zrak je čist in lepega spola ni blizu ne daleč.“

Vendar si zaviham brke, ki so se mi košato ščeperile pod nosom, ker so morale pogrešati umetelne vsakdanje obveze. Tudi klobuk si popravim, svoj zeleni klobuček z gamsovo brado za trakom, in si pogladim par črnih kodrov s čela.

Malo tesno mi je bilo pri srcu . . . kakor vedno, če me nihče ne pričakuje ob prihodu in se moram čutiti tako zapuščenega in osamljenega med tujci. Uho človeku kar koprni po tistem ljubeznivem pozdravu:

„Vi tukaj, gospod Škrobar! Ah, res je, res je: saj sem bral, da ste imenovani za kontrolorja k Sv. Jedrti. Čestitam, čestitam! In drugače, gospod kontrolor? . . . Se še nič ne ženite? Pusto je v takih gnezdih . . .“

To je gotovo vse kaj drugega. Človek se hitro čuti sigurnega, prsi se mu napno in kretnje postanejo same od sebe elegantnejše. S samoljubnostjo raste samozavest, in samozavest je važna reč. Na tihem si lahko tepec, a če imponiraš z nastopom, uženeš tudi pametnega človeka. Ljudi moraš imeti krog sebe in videti moraš, da jim ugajaš. Kadar se pa čutiš samotnega in tujega, zmanjka samoljubju

opore kot hromcu palice in obide te ponižnost in plahost, da bi se skoraj čutil bolnega . . .

Zehajoč sem stal pred kolodvorom in nisem vedel, ali bi na desno, ali na levo. Ni ga bilo postreščka, ne omnibusa in ne izvoščka na širnem prostoru; samo na robu tam pod laterno je hitel hotelski sluga s kovčegom v roki in za njim se je spešil gospod v ohlapnem površniku.

Odpravim se za njima, a že po prvih korakih se zopet ustavim:

„Čemu? Saj ni več vredno, legati v posteljo.“

Napotim se po mestu, ogledujoč se zaspano po zastrtih oknih, čitajoč napise, ki so se zlato bleščali iz teme. Večinoma slovenska imena, ponemčena ali popačena. Povsod prozoren namen, z vsem političnо-gledališčnim aparatom skrivati slovensko jedro. Nemško-nacionalna krinka v kričečih, pestrih barvah ti reži nasproti, iz oči pa ji smrdi — renegatstvo.

Stresel sem se v neprijetni slutnji: tudi okolica tega mesta se zvija pod bičem nemškutarstva. Gniloba in izdajstvo, neznačajnost in korupcija, vohunstvo in denunciantstvo . . . igrati bo treba jeguljo, Arnošt, da si ohraniš zdrava rebra!

Naglo sem se odločil in obrnil korak iz mesta.

„Kod pelje cesta k Sv. Jedrti?“ — vprašam raznašalca kruha, ki je prišel mimo.

„Tu ravno . . . kar dalje!“

„Ti si Slovenec?“

„Iz okolice.“

„In tvoj gospodar?“

„Nemec.“
„Kako se piše?“
„Ogrizek.“
„Torej je vendar Slovenec!“
„Kaj bodo Slovenci?! V mestu je vse nemško.“
„Prodaj mi dve žemlji!“
„Nič! Saj ne smem . . .“

Pogleda me predrzno, pa stisne roki v hlače, da se mu koš zaziblje na sključenem hrbtu, in odide svojo pot.

Trenotek zrem za njim, zamišljen in malo začuden . . . kar se obrne oni na trotoarju, zažvižga in zakliče:

„Heil und Sieg!“ — in stopa zopet dalje . . .

Takšno je torej to ljudstvo! Ustroji si kožo, Arnošt, ki si bil vajen dobrodušnosti in dobrovoljnosti; tu se privadiš mrzkosti in sovraštvu . . .

Udarim jo po cesti in maham s palčico po zraku. Namenil sem se, izkoristiti to zgodnje jutro in se napotiti peš do Sv. Jedrti. Tri ure ali kaj takega . . . ob sedmih sem tam . . . do osmih se lahko očedim, da se predstavim v uradu.

Jaz sem človek, ki sem srečen samo takrat, če je okolica zadovoljna z menoj, ali — če je mogoče celo očarana od mene. Neprijaznost ali sovražnost, ki mi pride naproti, me spravi hipoma iz ravnovesja in v prsih me stisne nekaj kakor vest ali kesanje; obide me čustvo, da sem sam kriv greha in da bi vladala najlepša edinost na svetu, ko bi ne bilo nekih napak

na meni, ki se jih niti prav ne zavedam. Tako se mi večkrat pripeti, da se čisto nepričakovano zalotim v podobnem občutju, ki mu ne vem ne začetka ne vzroka, ki pa leži trdovratno na meni, kot bi nosil butaro na plečih in ki se ne izgubi, dokler se nenadoma ne spomnim, odkod in zakaj. Po navadi je povod kak nevspeh, ali nesporazum, ali malenkostno razžaljenje, pri čemer pa sem sam popolnoma nedolžen in sem celo prepričan, da je krivda zunaj mene; -- vendar mi ostane občutek: čemu tvoja trmoglavost, ko si preslab, da bi nosil odgovornost za posledice? — Če zahtevam n. pr. na kolodvoru vozni listek v slovenskem jeziku in se zadere nad menoj zagrizenec:

„Was befehlen, bitte? Ich verstehe nicht windisch!“

— pa sem že ves preplašen in potlačen pod težo vesti . . . Četudi se v prvem trenotku celo zavzamem za svoje pravice, na tihem me vseeno grize, da je greh morda le na moji strani, v tistem mojem srboritem slovenstvu, ki gotovo ne proderem z njim skozi zid in ki je samo napoti prijaznosti in splošni harmoniji.

Saj me pravzaprav ni niti posebno sram tega priznanja, ker sem že srečal brez števila rojakov, ki niso bili nič manj neodločni in bojazljivi. Vedno se mi je zdelo, da je vsa tista narodnjakarska odločnost samo navidezna in narejena. V družbi še nekaj velja, ker jo drži nečimernost in ljubosumnost. Sosed se boji soseda, ga lovi z očmi in išče vzpodbude pri

njem. A v tistem pogledu že migota vprašanje: „Ali je vredno tega prerekanja? Kaj praviš, sosed, — pustimo vse skupaj! Nerodno je, saj vidiš . . . gosposka bo huda na nas“ . . . In ko bi moral vsak zase demonstrirati za mili narod, ko bi nas dobili gospodje vsakega posebej medse, — bogve, koliko bi nas v resnici vstrajalo in demonstriralo?!

Slovenec je miroljuben in tih. Pravilnejše bi se glasilo najbrže: Slovenec je plah in boječ. Ta premehka slovenska nrav je naš podedovani greh. Saj imamo že od pamtiveka jerobe nad seboj, ki so nam znali z bičem in biričem vcepiti hlapčevstvo in tlačanstvo. Tradicije delujejo v nas, dr. Njivar bi celo rekel: hereditarno obremenjenje s suženjstvom. In dokler nam ne vstane zveličar, ki nas odreši tega greha s krstom svobode in samozavesti, tako dolgo nas ne puščajte prvaki posameznih v boj. Za nami stojte, Janezi Krstniki, ali vsaj peščico statistov razpostavite v ozadju, da markirajo „Hej Slovane“ in nam zlažejo tisti narod, ki zahteva od nas junaštva in korajže.

Jaz sem uradnik. In če sem narisal kdaj slovensko strešico v uradnem aktu, je bilo to junaštvo in korajža. V kot so me postavili in zahtevali, da jim pokažem tisti narod, ki zahteva slovenskih strešic v uradnih aktih. Jaz pa sem se oziral in iskal; a prihajali so vsak posebej in vsak posebej je zatajil „naprej zastavo slave“ in slovensko strešico v uradnem aktu . . .

Kdo se bo čudil, če nisem posebno navdušen naroden vojščak in se rajši brigam za prijetnejše in zabavnejše reči? Možatost in voljo mi je že v mladosti sklapouškala očetova palica, uradniška vzgoja pa mi je še vtepla hinavstvo in potuhnjenost. Tako globoko se mi je ukoreninilo spoznanje upravičenosti našega robotanja nemški gospodi, da sem mnogokrat resno podvomil, ali imamo Slovenci sploh pravico, otresati svoj jarem, in da me je zapekla vest ob najmanjšem narodnem dejanju, ki sem ga zagrešil zavedno ali podzavedno.

Tako je tudi tisto jutro legla mora name. Na kolodvoru sem bil kondukterja v slovenskem jeziku nekaj vprašal; osorno se je obrnil proč in odgovoril nemški. — In sedaj ta pek . . . Polotila se me je potrtost, ko sem počasi korakal mimo predmestnih hiš, mimo tovarne in malooštevilnih vil, med nizkim gričevjem po položnem klancu navzdol. Zadostovala sta malenkostna dogodka, da sem postal resigniran in v trenutku pozabil na vsa pričakovanja, s katerimi sem se bil odpravil na svoje novo mesto.

Prihajal sem v slovenske kraje. Le tupatam — kot rozine v skromni potici — so naseljeni Nemci. Posamezen trgovec, obrtnik, rokodelec; še bolj posamezen viničar, želar ali kmet. A tudi ti so v resnici Slovenci in znajo komaj blebetati par nemških stavkov; zato so pa toliko odločnejše — „Nemcem prijazni“. To se pravi, da jih je podzavedno morda vendar malo sram svojega renegatstva in hočejo z lepšim imenom prikriti svoj resnični značaj. Večje množine

teh prisiljenih rozin dobiš v trgih in mestecih. In tudi pri Sv. Jedrti, kjer terorizem posilinemcev ne vlada samo v trgu, temveč tudi v okoliških občinah in je toliko predrznejši, ker čuti za seboj zaslombo v deželnih in državnih uradih. Narodna opozicija je sicer dosti močna, a bila bi gotovo močnejša, ko bi ne bila — po vzorcu osrednje domovine — razdeljena v dvoje taborov. Boj torej ne velja samo Nemcem, marveč tudi rojakom. In mnogokrat je kriva strankarska ali osebna zavist, da se ne odbija sovražnih udarcev po potrebi, ali vsaj po možnosti.

Položaj slovenskega uradnika v takem gnezdu ni ravno zavidanja vreden. Pripravljen moraš biti na brezobzirno preganjanje za najmanjši naroden čin. In pripravljen moraš biti celo na sovražnosti rojakov, če se preočitno pridružiš tej ali oni domačih strank.

Saj jaz nisem politik. Sicer sem že dosegel Kristovo starost, a življenskega nazora si še nisem ustvaril. Tudi se še nikdar nisem zavzel ali navdušil za politično idejo, pa naj bi že bila napredna ali nazadnjaška. Preko gostilniških pomenkov in dvomljivo-mlačnih izjav se nisem povzpel. Čemu tudi, ko sem pa životaril toliko lepše in zabavnejše brez idej in brez nazorov? Jaz celo svečano trdim, da je pivo brez teh duševnih primesi neskončno slastnejše in okusnejše. Imel sem se — to sem lojalno koncediral onim primesim — za naprednjaka; a popolnoma odkritosrčno priznam, da podlaga temu „prepričanju“ ni ležala globlje nego v malenkostnem slučaju, da sem prebil svoja mladeniška leta v libe-

ralni družbi. In tako tudi proti Nemcem nisem čutil nikakega sovraštva, celo spoštoval in občudoval sem jih; Nemke pa sem — pekel in nebo! — naravnost ljubil.

Zato se nisem prav nič začudil, ko so mi v Gradcu tako pomembno namignili, da proti meni itak nimajo posebnih pomislekov, ko me pošiljajo na vroča tla obmejnih narodnih bojev. In šele čez dolgo se mi je zasvitalo, da mi kanalje niso namigavale, temveč zabičavale in naročale. Takrat mi je laskalo to zaupanje, in četudi me je v trenotkih spoznanja v srcu skelelo zatiranje naše narodnosti, vendar si v tem oziru nisem delal prevelikih skrbi; pač pa sem se malce bal, da bi vsled političnih razdorov ne trpelo tudi družabno življenje in bi mi ne potekali dnevi pri Sv. Jedrti v dolgočasju mržnje in napetosti, mesto v veselju in zabavi . . .

Iz jutranjega polumraka so gledale čez plotove s cvetjem obsute veje sadnega drevja. Njih vonj se je mešal s svežim zrakom poživljajoče in krepčajoče. — Na vzhodu se je danilo. Vrhovi na obeh straneh so stopali iz mraka in prekopana zemlja vinogradov je rjavela med belim in sivim koljem, ki je v romboidnih črtah razporejeno podpiralo mladi amerikanski trs. Ozimina je zelenela in njive so črnele zorane in posejane. Med njimi in po sadovnjakih pa so blestele kakor šopki duhtečih rož cvetoče jablane in hruške in tupatam rdečkaste krone zapoznelih breskev . . .

Brezskrbnejše zavihtim palčico po zraku in se ozrem po cesti nazaj in naprej.

„Malo dolga bo“ — vzkliknem polglasno in pomislim na svoje prefine podplate. „Sicer pa: pameten bodi, Arnošt! Ti ne rešiš slovenskega naroda; glej torej, da si ne skališ prijetnosti življenja z nacionalnimi kapricami . . . Naj se kavsajo med seboj, ti se pa drži lutrske vere:

»Piti, ljubiti, peti —
to se pravi živeti!«

Saj me je že tudi nekaj veljala ta vera, Bog mi odpusti grehe!

Prejšnji večer, ko sem odhajal z doma, s spominom materinega križa na čelu, ustih in prsih, sta me spremljali sestri na kolodvor, oklepajoč se me vsaka na eni strani. Komaj dozoreli, prožnih udov in svežih lic, ju imam najraje med brati in sestrami. A to pot sta me prevarali. Zvabili sta me, da smo šli po bližnjici za Poličevim vrtom. In tam na oglu me nenadoma napadeta:

„Ali nisi bil nič pri Fani?“

„Ti ne veš, kako je Tinka srčkana!“

„Ali si se poslovil od Fani?“

„Zakaj je ne vzameš, Arnošt? Glej, še mama bi bila vesela.“

„Ali mi ne gresta? Kdo vaju je našuntal name? Nakaznost ti otročja! Kaj neki razumeta vedve o tem . . .“

A Zofka me objame in poljubi:

„Bodi dober, Arnošt! Tu te čaka Fani . . . pridi hitro za nama!“

„Le glej, Arnošt!“ — mi še požuga Rozka z daleč.

In resnično je stala tam . . .

Poličeva Fani je namreč moja največja mladeniška zabloda. Zgodaj se je že začelo. Moj Bog: mlad človek! Kaj sem vedel o ženski, ali o ljubezni? Nekaj se je vzbudilo v meni in klicalo po užitku . . . in ta je bil pri ženski. A brigala me ni oseba, ženska sama mi je bila precej postranska reč, — bilo mi je za greh.

Kakor sem videl pri tovariših, svojih gostilniških vzorih, hlastanje po doživljajih in prigodah, sem začel stikati za njimi tudi sam. Stanoval sem pri materi; tistih bore par goldinarčkov plače davčnega praktikanta sem torej lahko porabil za pohajkovanje in pustolovstva . . . Ugodna priložnost me je združila s Fani, ki me je že dolgo lovila z očmi in celo v cerkvi koketirala z menoj. Ptičica je bila navihana, a vjela se je tako imenitno, da sem bil že takrat ponosen na svoj don-juanski talent. O, tisti gaj za Poličevim vrtom! . . .

Fani je bila nekaj let starejša od mene in je imela seveda resne namene. Jaz pa sem stal na stališču: samo nekaj trenotkov živimo, — ali naj bi še teh ne izrabljali po močeh in sposobnostih? — Nikdar nisem poslušal njenih fraz. Če pa mi jih je bilo zadosti, sem ji kratkomalo ušel in jo puščal v nemar kar po cele mesece. Pisarila mi je dolgovezne

lamentacije, na katere ji niti odgovarjal nisem. Kajpada ni manjkalo ne solz in ne obupa, a naenkrat sva se zopet našla v tistem posvečenem gaju in darovala bogovom kakor dva helenska pagana . . .

A z leti je postajala vsiljivejša. Morda me je resnično ljubila — jaz ne morem soditi —; morda jo je motilo jezikanje ljudi, — tolikoletno ljubimkanje ne ostane skrito —; najino razmerje ji je postajalo vedno bolj mučno. In ravno zato — mislim —, da bi mu naredila konec in me prisilila k odločitvi, je menda napravila tisto neumnost pred tremi leti in mi porodila Tinko.

Bil sem že adjunkt v Celju, vendar sem se zelo pogosto vozil domov. Deloma me je mikala veseljaška družba, s katero sem preživel toliko lepih časov; deloma pa me je vleklo k Fani, katere sem se bil že tako privadil, da me je mnogokrat prijelo resnično hrepenenje po njej. Ko sem postal adjunkt, sem jo strašno razočaral, ker niti pomislil nisem na ženitev. In takrat jej je prišla tista smešna ideja, da me morda z otrokom resnejše priveže nase. No, ravno narobe, ljubica! Pustil sem jo na cedilu in niti domov me ni več bilo tisto leto . . .

In šele sedaj, ko sem postal kontrolor, se ji je zopet vzbudilo nekaj upov, ki so jih po neumnosti menda celo moji domači ljudje podžigali . . .

Resnično je stala tam.

Izluščila se je iz žive meje na istem mestu, kjer me je nekdaj tolikrat presenetila z nenadnim skokom na moje prsi. In glej pretkanosti, kako se

je bila oblekla! Naravnost koketno se je bila napravila. Pod mehko svileno bluzo se jej je vzpenjalo napeto oprsje, — ker raščena je lepo, kar je res, je res. Njen tilnik je naravnost zapeljiv. In tudi obočje — ni, da bi kaj prirekal. — Dasi ni bilo ne rose ne blata, si je bila vzdignila krilo visoko in tesno k nogam, da so se svetile rjave cipelice v travi in preluknjane nogavice nad njimi — svilene nogavice, boga mi, saj sem jih nalašč potipal — in njena koža je žarela skozi luknjice.

In preudarite junaštvo žensko — brez solz, z zapeljivim smehljajem mi stopi nasproti in iztegne roko, rafinirano jo iztegne, tako, da sem moral zaslutiti belo meso njene rame v ohlapnem rokavcu in celo tisto pikantno senčico njene pazduhe.

„In mene niti pozdravit ne prideš, Ernesto?“

V svetli mesečini se zabliskajo njene zlate plombe in grebenasta dlesna prevelike gorenje čeljusti tekmujejo z njimi v mastnem lesketu. Mesnate ustnice se jej napno in vzbočijo v širokem loku . . . a kakor so nelepa taka usta, zame so imela vedno nekaj zapeljivega — kot velikomestni greh v ponočni ulici . . .

In pa: — „Ernesto!“ — Ta dražestna afektiranost!

No, jaz se najprej prepričam, da ima čisto tenko srajčko pod bluzo na grudih in da spodnjega krila sploh nima na sebi.

„Pametno!“ — šepnem sam zase in pogledam na uro: žal, da je bilo samo še pol ure do vlaka.

„Lepo si se napravila, Fanika! Na ta način si nazadnje še morda vloviš moža.“

„In ti, Arnošt? Si popolnoma pozabil name?“

„Ah, jaz! Kaj bi pozabil . . . Mnogokrat mislim na tvoj tilnik, kako prijetno je bilo, vsesati se vanj. In res mi je žal, da nisi že prej nosila preluknjanih nogavic.“

Oči se ji zasolzijo in glas ji zadrhti:

„Vzemi me sabo, Ernesto!“

In čez nekaj časa, na občutno porogljivost mojega molka:

„Saj me ni treba poročiti . . . tako grem . . .“

Sedaj bi se mi bila v resnici skoraj zasmilila. Čeprav je moje trdno prepričanje — in v teh stvareh imam prepričanje —, da je naravnost dolžnost vsakega moškega, biti v podobnih slučajih surov proti ženski. Če si sklenil, da jo zapustiš, potem je nikar več ne draži s sentimentalnostmi. Poštenih vzrokov v svoje opravičenje itak ne najdeš. Pa če jih tudi najdeš — Bog ti blagoslovi! —, rajše jih zataji! Zakaj samo na ta način olajšaš dekletu stališče in mu pomoreš, da prenese svojo nesrečo. Falota te rada pozabi. In če še vsi drugi tudi udrihajo po tebi, si lahko siguren, da te bo pustila v miru. — A delaj se viteškega in bogve kakšnega še, bo pa večno zdihovala za teboj in se ti lovila za škrice. In bo imela čisto prav: če se imaš za poštenjaka, kako jo smeš zavreči, ko si jo zlorabil? Upala bo popolnoma upravičeno, da si še premisliš . . . In dokler ženska upa, si je ne otepeš s pêt, pa če jih

nameriš ravno v Ameriko... Zato je tudi moj princip... No, kaj bi govoril...

A Fanika bi se mi bila v resnici skoraj zasmilila. Ta njena ginljiva ponižnost! „Saj nečem biti žena, za postrežnico ti grem“ — tako si je bila izmislila zvitost ženska.

Zdaj se pazi, Arnošt!

Haj, poznamo mi take „postrežnice“! Kaj pa, gospodična, tako-le malo za — prileżnico... ne bi morda ugajalo? Čisto malo, takorekoč mimogrede?...

Oj, oj, ta šmentana prefriganost! Seveda — kot prileżnica! In tu bi se začele zanjke spletati in pastí motati, dokler bi se Arnoštek resnično ne zapletel in ne zamotal, da bi se nekega lepega ponedeljka — ravno ponedeljek bi moral biti, če mogoče celo plav! — nenadoma ne zavedel s štolo krog roke in v roki njene drobne mehke prstiče... In ah — ti prstiči, ki bi potem Arnošta za nos vodili in maščevali na njegovih ušesih njegovo zabavno preteklost... ker prihodnost bi ne bila zabavna, bogme ne, prijatelj Ernesto! —

Stopim čisto k njej in jo pobožam po oteklih in zardelih vekih:

„Ti ne smeš jokati, Fanika! Kdo te bo jemal s temi rdeče obrobljenimi očmi? Solze škodijo ženski lepoti! Ti moraš misliti: Vsaka solza en mozolj. Tu poglej...“

Stisnem jej s prsti zrel mozolj na licu ter se obrišem v robec, ki ga je nenadoma začela mečkati v roki, pripravljenega za gotov trenotek.

„Če se ti jaz ne smilim, kaj ti je storila Tinka? . . . Enkrat . . . enkrat samkrat si jo videl . . . komaj jo poznaš . . . svojega otroka . . .“

Res se zajoče, bridko se zajoče in robec opravlja svojo dolžnost. Jaz pa se prestrašim: „Sedaj si razmaže ta mozolj po licu, da se jih zaredi sto in sto po celem obrazu. Kakšna neprevidnost!“ — Rečem pa:

„Ah, kaj Tinka! Tinka — tonka — tinka . . . saj imam še sinka.“

In okrenem se, da pojdem.

Ona pa plane začudena, široko odprtih oči:

„Sinka?“

„No, seveda! Tam v Celju nekje sem ga iztaknil . . . Srečno torej, pa nič ne zameri!“

Stisnem jej naglo roko in se odpravim.

„Za otroke mi ni sila, kakor vidiš! Z Bogom!“

Obstala je kot ukopana v zemljo. Solze so se jej v hipu posušile in njen pogled je bil vse prej nego ljubeč.

„Le čakaj! . . .“ — še slišim sikajočo grožnjo . . . potem si oddahnem . . .

Hvala Bogu in onemu Župančičevemu verzu — nekaj neprijetnega je bilo za mano.

Tinka — tonka — tinka

— — — — — — — — —

saj imam še sinka.

Stari Kiš je bil malo prismojen in je imel mačico za sinka. Pa tudi sicer si gotovo ne bi bil

mislil, kako prav mi nekdaj pride. Bog mu bodi zahvaljen in mu dodeli še mnogo let, njemu in njegovi mačici! . . .

A tu me že čakata sestri.

„No, kaj je? Kje imaš Fani?“

„Ali te ne spremi na kolodvor?“

„Sta se pobotala?“

„Saj jo vzameš, Arnošt? Oh?“

„Kako!? — če me pa ne mara! Tako — bi še šla z mano, pravi; za moža me pa ne mara.“

„Ali ga slišiš? Kaj sem rekla?“

„Brezverec!“

„Brezsrčnež!“

In tako dalje.

K sreči je bil vlak že tu in sem se moral požuriti. Poljubil sem ju obe prav prisrčno, Zofko celo dvakrat... in ko se je vlak odmikal, sta bili še vseeno tako prijazni, da sta me pozdravljali z robci.

Z Bogom, dekletci dragi! Upam, da vaju — vrag vedi! — ne premami nekdaj tudi kak — „Ernesto“ . . .

A kar se Fanike tiče — nič! Prav nič se ne pokesam. Saj sem že rekel: surov bodi z žensko, naravnost surov! Niti zgrda se je ne otreseš lahko, kaj pa šele zlepa. — In povedal sem jej resnico, nič se nisem zlagal: — sinka imam v Celju. Celo Ernest mu je ime . . . kaj sem mogel storiti? Vsa zgodba je pač taka, da me je malo sram govoriti o njej . . . No, kar pustimo! . . .

Tako sem hodil s temi lepimi spomini proti Sv. Jedrti, a poti ni hotelo biti konca. Strašno dolgo se je vlekla po ovinkih krog goric in čez bregove in po dolih . . . in skoraj mi je bilo žal, da sem se napravil peš.

Dan je že bil, malo oblačen sicer, vendar prijazen in ugoden potovanju.

Eno samo večjo vas sem šele imel za seboj. Cerkev, župnišče, šola, gostilnica in trgovina . . . saj bi je skoraj ne mogel imenovati vas. Zapazil sem, da ljudstvo tu sploh ne prebiva rado v selih. Kmetiške hiše so raztresene po goricah in bregovih, samo tupatam katera ob cesti. Zato je vsa pokrajina tako idilična. Nizko gričevje, na severno stran obraščeno z gozdovi, na južno pokrito z vinogradi, travniki in poljem . . . Obilica sadovnjakov in popolno pomanjkanje tistih obširnih pašnikov in puščav, ki smo jih tako navajeni južni Slovenci. Mesto tega pa prostrane, kakor miza gladke senožeti po ravnicah, tuintam malo močvirne, vendar rodovitne in bohotne . . . Majhna vodica med holmi; neznaten potoček, ki teče leno in nemarno, skoraj brez padca, pa mora vseeno gnati na vsake tri, štiri streljaje miniaturen mlin . . . Vsaka ped zemlje je obdelana in izkoriščena. Kmet jo ljubi in jo neguje; zida si dom sredi posestva, da mu je prikladnejše in priročnejše delo in spravljanje. In stavi si gospodarska poslopja, ki so mogočnejša in imenitnejša, nego njegov lastni pritiklavi stan. Živina naj ima ugodno in primerno, človek se že stisne za silo.

Kot paradiž se ti zdi ta košček naše zemlje, ko so travniki tako pestro in živo posejani z zvončki in marjeticami in trobenticami . . . ko se šopiri drevje s svojim bogatim, blestečim cvetjem . . . in se smejejo lesovi v svojem svežem in veselem zelenju. Rodovitost te obdaje krog in krog in ti priča o blagostanju in zadovoljnosti . . .

A pot mi je postajala vseeno mučna. Trudnost se me je lotevala, noge so mi že bile trde in težke, podplati so me žgali kot bi hodil po iglah. Klel sem potihem zlomka, ki me je bil premamil, da sem krenil peš. In čim bolj sem se bližal svojemu cilju, tem bolj me je tlačilo še neko drugo čustvo: — kakšen vtis napravi človek, če prihaja na svoje novo torišče izmučen in pošvedran, s torbico v roki — kot vagabund?!

„Ali ne prosiš in ne nadleguješ ljudi? Le glej!“

Kmet, ki te sreča, te premeri s pogledom, hudim in mogočnim:

„Jaz ti pokažem pot, falot!“

Ženska ti pride naproti, z jerbasom na glavi, izpodrecana in bosonoga; pa se zadiviš njenim mečam . . .

„Kar pojdi, dragi! S potepuhi se mé ne podajamo.“

Malo pred trgom me srečata dva gosposka lovca. Slovensko govorita in gledata za menoj:

„Bo že kak nemški agent!“

„Izgleda kot nemškutar.“

Čestitam, Arnošt! Tu imaš zdaj svoj zeleni klobuček s tisto prelepo gamsovo brado . . .

Čez pol ure sem v trgu.

Nizko, podolgovato brdece. Na sredi cerkev, ob vsaki strani ceste vrsta tesno postavljenih hiš. Pogled z daleč je prijazen, trg sam je pa silno dolgočasen. Vsaj tistega dne se mi je zdel dolgočasen.

Truden sem bil, da sem se komaj premikal. Prašen, umazan in poten.

„Gasthof zur Rose.“

Resnično mi pride roža naproti, razcvela in bohotna krčmarica, belih lic in črnih oči.

„Ali bi dobil kako sobo?“

Njene leskeče oči se v hipu zasenčijo. Osorno zategne usta in se obrne k natakarici:

„Mitzi! — Na, ist so nix! Alles vergeben!“

Hajdi dalje, prijatelj!

„Gasthof Wabitsch.“

Še precej inteligenten, droben mesar. Premeri me strogo in zmigne z rameni:

„Leider!“ —

Konečno sem preprosil pri „Gamserju“ z diplomatično nemščino, da so me peljali čez dvorišče v neko poselsko sobico, razvlečeno in zaprašeno, da sem od obupa zastokal. Hotel sem se samo malo umiti in očediti, pa še to se mi ni prav posrečilo. Hitel sem, da pridem zopet na cesto . . .

Spomnil sem se zdravnika pri nas doma, ki živi že štirinajst let tam doli, nebogljen in kronično

bolan, torej časih malo siten in ne vedno dovolj uslužen. Zato mu ob vsaki priliki očitajo, kako da je bil prišel s culo v roki, v dežju in blatu, ker je bil še preskromen, da bi sedel na kolodvoru v omnibus. Danes je premožen, a ne ravno ošaben, le vsled bolezni morajo prihajati celo iz najbližje vasi z vozom ponj. In vsaka baba, če ima le pol ure k maši, se že izpodtika nad njim: „Zdaj se košati, seveda, ko si je malho napolnil pri nas!“

Tako bo tudi s tabo, Arnošt! Kedaj zabrišeš ta vtis? Še čez leta bodo videli vagabunda v tebi . . .

In kako si mogel pozabiti, da gosposki človek na slovenskem Štajerskem oficielno ne sme govoriti slovenščine? Ne samo, da te gledajo kot čudo božje, gledajo te tudi sovražno: „Pa že zopet kak hujskač zagrizen!?“ . . .

Moja pobitost je bila totalna, ko sem se napotil v urad. Oči prečute in modro obrobljene, nervozen občutek po telesu, vajenem vode in mila . . . Ogledal sem se v žepnem zrcalu in vzdihnil: „Star si že, preljubi moj! Ti šopki gub na obeh straneh oči . . .“ — In starosti sem se bal. Jaz bi hotel biti večen mladenič. Ah, mladost poskočna, vedra kot otroško čelo . . . A bližal sem se moški dobi. Bog me varuj vsega hudega, mladenič je brezskrben in lahkomiseln, — kje imam jaz sposobnosti za resnost in možatost? . . . in za filistrstvo? — Apage te satanas! —

Davkar Schabot (rojen seveda Žabot) me je sprejel prijazno, vendar zelo rezervirano. Moj prednik

je bil Slovenec, malo preglasen in malo prenaivno navdušen. Brez globine je videl samo zunanjosti in se je tudi boril samo za malenkosti. Davkar je intrigiral proti njemu, dokler ga niso prestavili. Zato je bil malo v zadregi pred menoj in me je skušal prepričati, da je najstrpnejši predstojnik na svetu, ki niti Slovencu nič hudega noče, ako mu le pusti, da v miru zavžije tistih obligatnih par litrov piva na dan.

Oba adjunkta, Posegar in Sormann, sta tudi nemškutarja, eksekutor nemškutar in sluga nemškutar — izbrana družba, ki mi je obetala idealno življenje. Mrzel pot mi je rosil čelo in še v veži so mi migljale pred očmi vsenemške barve verižic, s katerimi sta se ostentativno poigravala obadva gospoda adjunkta . . .

Hitel sem po stopnjicah v sodišče, da se predstavim gospodu sodnemu svetniku Albinu Rokavcu, o katerem sem vedel, da je dober Slovenec. Potrkal sem z olajšanim srcem in skoraj sem imel občutek, da se vračam od tujcev k sorodniku, čeprav mi je bilo še pred par dnevi njegovo ime ravno tako neznano kakor ono eksekutorja Postruschnigga.

Gospod svetnik je visok, vitek in eleganten gospod petdesetih let. Kratko pristriženi lasje so mu že precej sivi; lice obrito; koža gladka, vendar nekako usnjata; brki močni in črni, tesno prirezani. Njegove kretnje so malo neodločne in niti tista ljubeznivost v nasmehu ni popolnoma sigurna.

Posadi me na stol in tudi sam sede, vzravnan in uljuden. Glavo postrani, noge pod

stolom, si mane roke in mi prigovarja dobrohotno, vedno malo v zadregi, kakor bi se bal, da nama nenadoma ne zmanjka besed.

Gospa svetnica ima razmerje z mojim kolegom Milanom Posegarjem. Že pred dvanajstimi leti, ko je bil prišel kot mlad praktikant, si ga je bila osvojila in priklenila, da ni mogel nikamor več. Bil je Rokavčev sorodnik, nekak nečak iz drugega ali tretjega kolena. Od doma je bil pravzaprav Požegar; a v mestu se je bil ponemčuril in je nosil svoje prepričanje s trdovratno, skoraj aristokratsko visokostjo. Stanoval je pri stričevih, kakor je bila takoj v začetku odločila gospa Melanija. Adjunkt je bil že dolgo vrsto let, a drugam ni smel prositi, moral je čakati, da postane kontrolor pri Sv. Jedrti. — Gospod svetnik je v začetku nekaj sitnaril, vendar ga je resolutna njegova gospa hitro ukrotila. Škandala in jezikov se je bolj bal nego smrti. In zato je rajši potrpel. Sicer je vedel, da je njegova tajnost javna; a bil je že zadovoljen, da je vsaj tajnost . . .

Najin pogovor je bil skoro pri kraju. Opozoril me je na razmere v trgu: osebna nasprotstva in politične prepire — in mi nujno svetoval, živeti kolikor mogoče mirno, posebno pa politiko ignorirati, če ni drugače, bežati pred njo.

„Veste: uradnik! — Nemški človek seveda, ta sme preobračati tudi politične kozolce. Nas pa takoj raztrgajo po listih in — saj poznate sistem — to vam zavrè kolo karijere, da ga ne spravite zopet zlahka v tek.“

Tu privihra odvetnik dr. Ivan Žižek, brez trkanja in brez pozdrava, kar s klobukom na glavi, ki ga šele sname, ko zapazi mene v sobi. Že pri vratih vpije s tenkim, kričečim glasom:

„Kaj pa vendar mislite, gospod svetnik? Tu se jaz pritožim . . .“

Z aktom tolče po mizi, razlaga temperamentno in protestira vehementno . . . svetnik pa ga posluša v zadregi, s smehljajem neumevanja na licih, ki so mu lahno zardela, in ga poskuša s pomirjujočo gesto večkrat opozoriti name, da bi naju predstavil. Konečno se mu tudi posreči. Dr. Žižek mi toplo stisne roko ter me brez vseh konvencionalnih vvodov naravnost vpraša:

„Vi gotovo še nimate stanovanja? — Kar pojdite z mano, jaz sem nekaj poiskal. Pogledate pač in če vam ne ugaja . . . Izbire ravno ni, to vam odkrito povem.“

Razložil je še hitro svojo pritožbo; svetnik pa si je očividno oddahnil, ko sva se poslovila in odšla.

„E, stari joger — saj ga še spoznate! Len je kot klada. In če ne rohniš nad njim, pa ne prideš nikamor. Vi ste šele danes prišli?“

Pa me pogleda natančnejše.

„Glej ga šmenta, saj sva vas srečala zjutraj s poštarjem! Peš ste torej prišli? Imela sva vas za kakšnega agenta, haha . . . Midva sva si bila vzela tudi samo radi lepšega puški seboj. Saj ni nič . . . Kaj? Tešč ste še tudi? Tu pojdiva! Gostilničar je sicer klerikalec . . . Obedovati pa morate pri meni.“

In že kriči preko trga za svojim pisarjem, ki je bil prišel tam mimo, in ga pošilja domov, povedat kuharici, naj pripravi obed za dva.

„Moje žene namreč ni doma. Peljala se je k materi, ki je nekaj zbolela.“

Golaž je bil pri Seljaku izvrsten, tudi pivo pitno.

„V uradu ste že bili! No, ta vaša davkarija... osje gnezdo . . . Tu vam niti ne odgovorijo slovenski. Sodnija bi še bila, čeprav je nižje uradništvo razen dveh pisačev tudi vse nemčursko. Avskultant je Nemec. A vsaj svetnik in adjunkt dr. Hojnik sta Slovenca. Pa tudi ta dva . . . toliko, da vam ne rečeta: Blamier' mich nicht, mein schönes Kind, und grüß mich nicht unter den Linden! Žalostno, prijatelj, žalostno!“

„Vaš prednik je bil naš človek, morda celo malo preveč naš — na zunaj namreč. Njegovo delovanje se je koncentriralo samo na tiste frankfurtarske verižice vaših novih kolegov. Živio in Nazdar v uradu, demonstracije z narodnimi kolki, govorance v krčmi, Ciril-Metodov znak na ovratnici . . . če pa si hotel podatkov za volitve ali slovenskih odlokov, se je praskal za ušesi in škilil k davkarju, da je imel v trenotku srajco prepoteno. Vam je mogoče največ koristiti lepo natihem . . . No . . .“

Pogledal me je prežeče in utihnil. Jaz pa sem se potuhnil nad krožnik . . . golaževa omaka je bila neverjetno slastna.

„Notar dr. Kurbus je mož stare šole. Slogaš in konservativec. En zdravnik je Nemec, drugi Slovenec. Našemu gre boljše. Poštar je Slovenec, a poštni pečat je nemški. Tudi ekspeditorice so po navadi Nemke, ali vsaj nemškutarice.“

„Poleg mene je še en advokat tu. Starejši. Jaz sem šele letos samostojen, čeprav sem že pet let v trgu. Prevzel sem pisarno svojega starega šefa drja Perka. To vam je tudi eksemplar! Grbast in star. Pa se vozi okrog in študira mlade ženske. Specijalist, rečem vam, za posebno vrsto babnic. Saj me razumete? Tudi tu jih ima nekaj na vesti. — A moj aktivni kolega dr. Josip Črnko . . .“

Pogleda me sumljivo od strani in zdelo se mi je, da se mu je nos zaničljivo namrdnil.

„Dr. Črnko je Kranjec. Tudi vi ste Kranjec. No, to še ni noben greh. A ták vam pride k nam in ne pozna razmer in vam rine z glavo skozi zid, pa res pririne in nas razdvoji, da se gledamo kot psi in mačke. Mislim namreč: črni in napredni . . . Vrhutega nima pojma o nemški premoči v deželi . . . In ko spozna, da mu vse skupaj ne nosi pričakovanih obresti, hajdi, obesi celo ropotijo na kol in prepusti drugim blamažo. — Pri vas je . . . vi ste uradnik . . . vi itak nimate interesov . . . A za kranjske razmere mi nismo zreli. Je vse zastonj in bob v steno. — Sicer ste bili pa tudi daleč prijadrali tam doli . . . O mizerija, mizerija!“

„Med trgovci je en sam Slovenec. Obrtniki skoraj vsi nemškutarji. Tako tudi gostilničarji. Tu je naša

edina krčma. Naš narodni dom. In tam, glejte, v dvoranici, kjer teče vlaga po stenah in smrdi po plesnobi, tam vidite fotografijo Spodnje Štajerske. Kakor zid, ki ga že stoletja razjeda volk. In čudno, da še ni razpadel ter se zrušil v razvaline. Omet se pa usipava leto za letom in treba je krpati in popravljati, da že človeku jezik visi iz gobca kakor spehanemu psu . . .“

Pa me pogleda napol ironično in napol žalostno:

„Tudi nemško šolo imamo. Graščina na vrhu — saj ste jo videli? — s pikelhavbo na strehi . . . simbol . . .“

Jezno in zamišljeno bobna s prsti po mizi in se nervozno ozira po natakarici.

„Naša šola je seveda utrakvistična. In učiteljstvo okomatano, da si upajo revčki komaj zevniti. Apropos! Pri učitelju Belni bi lahko stanovali. Pojdiva pogledat!“

Ko sva šla po trgu, sem se radovedno oziral po oknih, če ne bi zagledal kaj lepega, kar „večno žensko je in dviga nas“.

„Philippine Straus“ — blesti se napis na lični specerijski trgovini.

Dr. Žižek me takoj opozori:

„Stara devica, dobra partija. Če jo vzamete, nam pridobite glas za občinske volitve.“

Tu se prikaže obrazek za steklom, bled obrazek v bogatem okviru črnih las. In pod belim čelom

dvoje črnih, velikih oči, žarečih kot oglje sredi napetih okvirov očesne beline.

Dr. Žižek pozdravi in tudi jaz se imenitno poklonim. Krasotica pa se nama nasmehne tako prijazno in sladko, da bi bil skoraj skoprnel. In samo vame upira svoj začudeni pogled, tako sijajen in bleščeč, da bi natihoma zavriskal: „To si naravnost očaral, Arnošt!“ Moj spremljevalec pravi:

„Erotična ženska. Tako pogleda vsakega novinca. Neizmerno hrepeni po možu, a ne more nikogar vjeti. Nekdaj je že imela otroka . . . Sicer pa mora biti že blizu štiridesetih. Šminka in puder!“

No, ti se vseeno ogledaš, Arnošt, da se orientiraš in si jo zapomniš. Njena obleka je okusna, roka bela in nežna . . . Prvi ženski pozdrav v tem kraju — naj ti bo ugodno znamenje! —

Stanovanje mi je bilo povšeči. Precej udobno opremljena sobica v prvem nadstropju, z oknom na ulico in s prekrasnim razgledom po bližnjih goricah. Ravno nasproti na prvem vzhodnem griču kipi v nebo impozantna cerkev Marije Pomočnice s tremi zvoniki in mogočnim samostanom. Polje in travniki in gozdovi in vinogradi in hišice med drevjem . . . in na oddaljenejših holmih zopet cerkvice, beleče se v pomladnjem solncu . . .

Tudi gospodinja mi je ugajala. Drobna ženska kakih petintridesetih let. Zobe ima slabe in kožo malo raskavo, vendar še dosti svežo. Udje okrogli

in prožni, pogled skrivnosten in prežeč, uslišanja proseč . . .

Popoldne sem spoznal polovico trga. Dr. Žižek me je sicer vodil samo v slovenske kroge, a prišel sem tudi v nemško družbo. In po vseh teh predstavljanjih, izpraševanjih, odgovorih in pogovorih sem bil zvečer tako utrujen in zaspan, da sem že prav zgodaj ušel v svojo sobico.

Spravljal sem se spat. Suknjo in telovnik sem odložil na stol in sedel na rob postelje, da bi si sezul čevlje. Tu vstopi nenadoma — skoraj brez trkanja — gospa učiteljeva s steklenico vode in kozarcem na pladnju.

„Tako zgodaj že, gospod kontrolor?“

„Zaspan sem in truden, milostiva!“

Morala je tik mimo mene do nočne omarice. Pogleda me z zapeljivo kretnjo čez ramo in se mi nasmehne prikupljivo:

„Če boste vedno tako pridni, gospod kontrolor . . . no, to bo res nekaj. Morda še mojega moža navadite, ostajati malo bolj doma.“

„Gospod soprog je v krčmi?“

„Kakor po navadi.“

„Ah, spominjam se . . . pri taroku.“

Jakob Belna je bil imel popoldne „osobito“ čast, predstaviti se mi in spoznati svojega „odličnega“ gostača . . .

In njegova gospa še vedno ne umakne pogleda od mene. Za trenotek povesim oči . . . a nenadoma vstanem, iztegnem roko do njene bradice in jo

stisnem med prsti. In ona se mi sama porine naproti ter mi sramežljivo ponudi usta . . .

V takih slučajih sem pozabil na trudnost . . .

Tako sem pozabil tudi na obupno razpoloženje onega jutra in zaspal popolnoma srečen in zadovoljen. A čudno: že čez par trenotkov sem se zdrznil v spanju . . . Dvoje belih rok je hrepenelo proti meni in črne oči so mi bliskale naproti . . . ona koketna trgovka, gospodična Filipina Straus, me je obiskala v sanjah in me pozvala na ples. In jaz sem plesal, plesal . . .

II.

Takorekoč čez noč sem se udomačil v trgu. Že drugi dan me je vse poznalo in pozdravljalo. Čudno se mi je zdelo, da so se mi klanjali celo Nemci. Predstavljali so se mi sami in mi prihajali naproti, če sem stopil v gostilnico; tako da so me naravnost prisilili, občevati z njimi. Wabitsch me je ustavil na cesti in se oprostil, da me ni mogel sprejeti pod streho; ravno tako je tudi Kukowetz, ko sem prišel k „Roži“, skakal krog mene in mi postregel lastnoročno.

Izdal sem se za pasijoniranega pešca in sem resnično že prve dni začel z izleti v okolico. Tako se ni nihče prav zavedel mojega klavernega in ponesrečenega prihoda.

Z obiski, neobhodnimi ob nastopu, sem bil hitro gotov. In kakor sem slišal, sem bil napravil povsod najboljši vtis.

Vse je bilo sladko in uslužno proti meni. Mnogokrat me je bilo naravnost sram te splošne pozornosti, ki so mi jo od vseh strani izkazovali, kakor zaljubljeni stariši svojemu razvajenemu otroku. In zato sem še rajši uhajal v okolico; zakaj skrbela

me je neka nejasna slutnja, da jih morda še vse skupaj neusmiljeno razočaram.

Ker otrok nisem. O, kaj bi tajil, — falot sem, grand-falot, da si ga lahko iščete podobnega!

Moj ideal je don Juan.

Nobenega globljega čuvstva ni v meni. Po vrhu plavam, hladno in trezno in prežim za plenom kot lovec za divjačino. Razmere uvažujem in terrain študiram ter hlinim naivnost in neizkušenost, prebrisanec nakazni. Od vseh strani preračunim šanse in si zavarujem hrbet in ledja, da se ubranim presenečenj . . . Pa mi padajo v mreže ribice zlatkane, zaverovane v ljubezen, kot v boginjo na oltarju; ne vedoč, da ni bogov in ni svetosti in da so celo njih lastna čustva, tista mogočna in blažena čustva — prevara in sen.

Užitek je moj kralj. Živio kralj!

Gospa Berta, moja gospodinja, je prijetna ženska, ki mi je osladila marsikako urico. A da bi se človek sploh navezal na tako ceno blago, — ne! To si shraniš in konserviraš za dneve gladu in suše, sam pa si poiščeš obloženejših miz in slastnejših jedil.

Zato sem skrbel, da se kmalu seznanim s Filipino. Bal sem se razočaranja, če jo vidim od blizu; a ravno narobe — segrela me je celega, da sem bil kot struna, ki je hipoma zavibrirala v njenem tonu. Čvrsta in polna ženska, v mehkih, dragocenih oblačilih, ki niti niso dišala po specerijah, me je takoj omamila s čarobnim vonjem svoje

erotične nravi. Nekaj sorodnega je v najinih bistvih, in da me ni oviral njen elegantni, imponujoči nastop, bi se bil komaj premagal, da ne zbezljam s svojimi viharnimi čustvi . . .

Neko popoldne, ko se vračam iz urada in pridem tam mimo, se mi nasmehlja zapeljivo in koketno; jaz pa se spomnim nenadoma in skočim veselo v njeno trgovino.

„Imam čast, gospodična! Kontrolor Škrobar itd... Pri vas dobim gotovo delikatnih bonbonov, ko ste vi sami kot najslajši —“

„— bonbon?“ — se nasmeje prisrčno, da se ji zaiskrita vrsti prekrasnih zob. „Tako galantnih gospodov nam pač manjka, gospod kontrolor.“

Z ljubeznivo gesto odklanja banalen kompliment in mi razpostavi po mizi celo baterijo steklenih in pločevinastih posod s sladkarijami. V smehu in šali mi hudomušno razklada posamezne dobrote in prednosti; jaz pa, vztrajajoč pri obrabljenem dovtipu, ki je vkljub temu dosezal namen, jo primerjam že celi bonbonieri, ki hrani še vse druge sladkosti in prijetnosti . . .

„. . . ki pa k sreči niso naprodaj. Kaj ne, gospod kontrolor?“

In skloni se proti meni in upre vame svoje oči, tako nemirne in nestrpne v tistem vlažno-sanjavem blesku, da bi me bile skoraj premotile k neprevidni nerodnosti.

Tu ne pojde z naskokom, Arnošt; pripravi se na obleganje! Sovražnik je prekanjen in te vjame v zasedo.

Umaknem se njenemu izzivajočemu pogledu, s temno slutnjo, da bi me na mestu gnala pred oltar. A do tega mi — Boga mi! — ni. Le počakaj, ženskica, mi že sedeš tudi tako na limanice . . . brez mašnika in brez zijal.

Moja strategija stremi za tem, da vzbudim skomine ženski, da jo razdražim in razdivjam, da jej razburkam in razkuham kri ter razvnamem domišljijo; dokler mi sama ne pade v naročje in se mi podari udano in nesebično, kot zrela in obležana maslenka, ki bi se ti v vsej svoji sočnosti in sladkosti raztopila v ustih. Zapeljati me mora, naravnost zapeljati, če je še tako nedolžna in deviška . . . zapeljati mene, grešnika nesramnega, pohotneža brezsrčnega . . .

Z globokim obžalovanjem svojega siromaštva, ki mi ne dovoljuje, da bi tudi iz njene bonboniere kaj kupil — brez zamere, seveda; saj to je samo dovtip! — se pobotava z gospodično Filipino za ovojček sladkarij; nakar me še povabi v sosedno sobico, ki je urejena kot nekaka zajutrkovalnica, shajališče trških veseljakov ob dopoldanskih dolgočasnih urah. In s toplo izraženim upanjem, da se mnogokrat pozabavamo v tem intimnem kotičku, mi konečno stisne roko, ki jo še pokrije z levico in podrži in potrese, da mi prijetno zašegeče po živcih toplota njenega mesa . . .

Zadovoljen s tem prvim naskokom odhajam domov. Njene oči imam v spominu, mokre in vsiljive, s tistimi težkimi trepalnicami, ki se dvigajo

in padajo kot bi nosile tovor. In čeprav so morda v resnici obložene z lepotilom, pikantne so vseeno; kakor je tudi cela oseba pikantna, vkljub vsem pomislekom in navzlic verjetnosti, da je že precej visoko v četrtem desetletju.

Veselo si zmanem roke in pohvalim v mislih svojo taktiko. Njene želje so v pravem tiru, le naj jej uhajajo pred oltar! Njeno hrepenenje se nazadnje zadovolji tostran meje in morda zdivja celo prelahkomiselno in prelahkoživo. Saj poznamo žensko pred pragom starosti . . .

Sicer ni nič posebnega v trgu. Dame so suhoparne in filistrske, dekleta domišljava in neumna. Zakonske kandidatinje, ki nimajo drugega namena na svetu, nego čakati na ženine; ker tudi drugih talentov nimajo — Bog jim ne blagoslovi čakanja prezgodaj! Saj je tudi goska imenitna reč, če ni preveč obrzdana in oblizana. No, Jedrčanke so strašno pametne in premetene. Predno se zaveš, imaš košarico na hrbtu — ker nimaš resnih namenov, fant, kajpada! —, a zraven te gledajo tako zvedavo in prežeče, da že od daleč vohaš, kako rade bi se dale prepričati o nasprotnem.

Nekaj interesantnejšega sem iztaknil v okolici. Tam je romarska cerkev Marije Pomočnice. In v gostilnici na bregu, s prekrasnim razgledom na Sv. Jedrt in po goricah okoli, me iznenadi lepo dekletce, Košarjeva Cilika. Oče je nemškutar in se piše Koschar. Tudi brat je navdušen in ponosen

hajlovec. A Cilika je narodnjakinja, zvesta in iskrena, kakor jih večkrat nameriš v teh žalostnih družinah, v katerih matere po navadi niti ne znajo nemški in je torej občevalni jezik v domačem krogu docela slovenski.

Cilika je stara kakih dvajset let. Tenko in lično izrezljano telesce, še malo neizbrušeno, a mnogo obetajoče za prihodnost. Ko bi mogel človek čakati . . . čez nekaj let bo žena poročena, udje zaliti in okrogli, njeno hrepenenje ustaljeno, ne begajoče za cilji in izbirajoče med njimi . . . grižljaj popoln in fin. Srčkan, malce preširok obrazek s koničasto bradico in svetlimi očmi, skoro omagujoč pod težo gostih, črnih las japonske kakovosti, ki se ne kodrajo in se v gladkih širokih pramenih grmadijo na glavi . . .

„Kako dražesten murček!“ — vzkliknem odkritosrčno; ker zdaleč je bila res izgledala, kot da bi nosila gobi podoben klobuk.

Ona pa našobi svoja tenka usteca in me pogleda izzivajoče: poglej ti najprvo, s kom imaš opravka!

In še potem, ko ji razložim obširno in narišem lepo stilizirano gobico na prt, mi ne zaupa posebno in sede daleč od mene, z ročnim delom oborožena, ter mi odgovarja z viška in milostno.

Pa je tudi res: „murček“ — prosim vas! Z gobo primerjati žensko! In če je prispodoba še tako opravičena, gobica naravnost, da bi ugriznil vanjo . . . ampak goba je goba in človeku pride še gobavost na misel.

Tu si jo zavozil, Arnošt! Terrain neznan. In vse ženske tudi niso po enem kopitu ustvarjene. Ti bi seveda kar . . . lop, lop . . . zajel revico in jo polomastil kot štrukelj v skledi.

In res sem jo polomastil pri Ciliki. Proti vsem teorijam in principom svojim — vrag vedi, ali je bila to prevzetnost, ali kaj?! — sem hotel udariti kar in medias res. A Cilika vendar ni Belnova žena, Bože moj! . .

Na verandi sediva in jaz jo gledam šegavo in predem zaljubljeno; ona pa nič . . . Mrzel je njen pogled in stroga so njena usta in njeni odgovori monotoni, kot da bi jih brala iz knjige.

„Pa vendar niste razžaljeni, gospodična?“

„Ne.“

„Ali vas naj prosim odpuščanja?“

„Vaša glava, vaš svet, gospod kontrolor!“

Vseeno, saj ni tako hudo: murček! Če vzamete samo podobo, je pa vendar lepa reč. Kaj sem jej bil torej storil?

„Te čipke vezete zase?“

„Za svojo balo, seveda.“

„Ženin vas gotovo že komaj čaka?“

Molk!

Brez dvoma najpreciznejši odgovor.

„Ali pride mnogokrat pod okno?“

„Tam je vrt in bi se poznale stopinje.“

Vstanem in stopim k njej, pa podrezam v njene čipke.

„Ali bi vam malo pomagal?“

„Če bi radi okusili ostrino mojih igel!“

Spremenivši ton, se pripognem za spoznanje ter ji šepnem nežno:

„Kako čudovite lase imate, gospodična!“ — A v tem trenotku mi že zopet švigne škrat na jezik: „S čim ste jih zalivali?“

„In s čim ste vi gnojili svoje brke?“

Gnojil?! Pa naredim se gluhega:

„Kako bi se človek zapletel vanje!“

„Do sedaj sem še vsak mrčes izčesala.“

„Neznansko hudi ste, gospodična!“

Po verandi stopim gor in dol in se ogledam po vrtu. Tam je okno v prvem nadstropju, vse polno rož na njem. Po zidu se vzpenja trta ob navpičnih in poševnih drogih. Z neko drznostjo bi se dalo splezati gori . . .

„Ali bi slišali, ko bi vam zapel podoknico o polnoči?“

„Spim izvrstno. Še kanonskih strelov ne slišim.“

„No, s kanonom ne bom hodil pod okno.“

„Kdo ve!?“ — In prvikrat jej smukne poreden nasmeh preko usten.

Ali je vidiš negode? S pijancem me zmerja . . . Sicer sem bil resnično že pri tretji četrtinki, ampak vendar . . . navihanost ti dekliška!

Pa jo objamem krog pasu in jo vščipnem v bok. No, to je poskočila . . .

Pogleda me preteče in me premeri zaničljivo; a ne reče besedice. Obrne se v stran in se razžaljena skloni nad delo.

Jaz pa se pripognem in se dotaknem njenega čela, da bi jej dvignil glavico ter pogledal v obrazek. Sigurno sem se nadejal solz . . .

Kako imenitna prilika bi to bila za sentimentalni prvi poljub!

Ampak išči solz, prijatelj! . . . Hladno ogorčenje in ledeno preziranje te švrka iz tistih lepih oči. Ti pa še najdeš toliko predrznosti, da se naredíš slepega:

„Poljub sprave, gospodična!“ . . .

Tu si jo zaigral, Arnošt, Bog s tabo!

Čisto mirna je in resna:

„Jaz vam postrežem z jedjo in pijačo, gospod kontrolor. Drugega pa ne dobite pri nas.“

Silno mi je imponiralo dekletce. — A natihem sem bil zadovoljen. Čeprav sem malo prenagljeno nastopil in — razžaljen v svojem samoljubju, vajenem lahkih zmag — postal preveč predrzen, sem vseeno računil, da se stvar ne more slabo razviti. Njeno domišljijo sem pošteno obremenil. To naj zdaj klije in brsti in poganja koreninice v njenem drobnem srčecu . . . nekdaj požene rastlinica na dan, majhna in pritlikava; pa če si dober vrtnar, Arnošt, in če znaš zalivati o pravem času, se ti razveji in razkošati, da boš imel dovolj opravka z obrezavanjem in privezavanjem . . . ker silila bo čez plot in pričakovala, da jo presadiš v svoj dom. A kje je tvoj dom, prijatelj?

Nekaj je bila morala slišati o meni, sicer bi ne bila že od začetka tako hladna in odbijajoča. Zlobni

jeziki me bržkone obrekujejo kot zapeljivca in pustolovca . . . Vrag vedi, kako to človeka prevejajo in pretresejo, da mu že od daleč pregledajo obisti in srce! Opravljivec — to vam je izvrsten psiholog! Po enem pogledu te presodi, po eni kretnji te pretehta; in predno postaneš pozoren, si mu bil že izdal svojo skrito misel, svoj lokavi naklep. Iz moje preteklosti niso mogli mnogo vedeti. Živel sem vedno v večjih krajih in tam se izgubijo junaštva veternjakov, ker je preveč tekmecev. A na deželi te hitro zasledijo. Saj ima vsako dekle, vsaka dama, svojega skrivnega, mogoče celo njej samej neznanega oboževalca; in če te ta zaloti v občudovanju njegovega idola, pa si gotov, da ti bo za petami dan in noč, kot mesec zemlji. In kadar se najmanj nadejaš, ti stopi izza oblakov in ti posveti v oči: He, bratec, kaj pa ti tukaj ob tej uri in tem vremenu? — In vse oprezanje ti ne koristi nič. Na dlani te ima, razbrskanega in prerešetanega. In če hočeš vkljub temu vztrajati pri svojem namenu, pa stopi v areno, junačina, in si zavihaj rokave ter si pljuni v roke, da se pogledata in poprimeta z rivalom!

Tudi gospodična Filipina Straus ima čestilca. Skoro vis-a-vis stanuje s svojo klaverno branjarijo, kopo paglavcev in svojimi petdesetimi leti. Vdovec je, majhen in smešen, da sem se zakrohotal, ko sem slišal o njegovih namerah. Zadolžen je čez glavo; in da si malo opomore, je začel trgovati s kuretino in jajci. Ženitev s premožno sosedo bi

bila zanj imenitna kupčija, ki bi ga mahoma rešila vseh nadlog in neprijetnosti. Zato je razumljivo, da je skoraj zdivjal, ko je bil zalotil zajca v zelniku.

Pripravil se je na boj, to je očividno. Gleda me tako sovražno in uničujoče, kot bi me hotel poteptati v zemljo.

Ko sem ga prvikrat našel v prodajalnici, sedi vam po domače kar na mizi, s prekrižanima rokama, bingljajoč z nožicama, in s strašno sladkim smehljajem na obrazu, ki ga zaljubljeno obrača in zvija proti Filipini. A ko zagleda mene, prebledi in zardi skoraj obenem, izraz ljubeznivosti pa mu preide počasi preko zadrege in neodločnosti v srditost in divjost. Z očmi bliska in strelja name in med trdo stisnjenimi ustnicami sopiha in hrope, kot da bi se hotel z naravnost zverinsko krvoločnostjo vreči name ter me pomandrati.

Jaz ga pa niti ne vidim.

„Klanjam se, gospodična! In vaše zdravje?“

Prisrčno jej stisnem roko ter jo potrepljem in pobožam — roko namreč — kot bi imel že staro pravico do tega.

„Pa vi, gospod kontrolor? Vse po volji v uradu?“

Blažen je njen smehljaj in njena roka voljna in udana, kot mehka mačica priliznjena.

Medtem se junaški Iskra skoraj sesede in izgubi na svojem prostoru. Hrbet mu zleze v dve gubi. Roke mu vise med koleni do gležnjev doli,

poražene in nesrečne. Glava mu je v tilniku visoko zleknjena in usta idiotsko odprta. Celo telo je mrtvo, samo oči živé in buljijo vame v plamenem ognju zaničevanja.

Ker naju Filipina ni seznanila, se obrnem konečno sam k njemu ter se mu uljudno predstavim. On se pa niti ne gane; in skoraj bi stavil, da ni zapazil moje kretnje, hipnotiziran od ene same misli brezmejnega sovraštva . . .

Šele potem, ko se obrnem malovažno zopet od njega, se z globokim vzdihom zdajci zavé, vzravna in skoči gibčno na tla, klanjajoč se imenitno gospodični Filipini, poslavljajoč se v ostentativni, ponosni nemščini, ki naj bi bila bržkone ukor najinemu slovenskemu pogovoru. Na njeno gesto proti meni, zamahne samo zaničljivo z roko, in se odstrani s pogledom name, ki bi me bil moral hipoma razbliniti v zrak . . .

Oj, Iskra, Iskra, kako bi te vzdignil za ušesa in ti pokazal Benetke! Kaj bi se tu gnevil!? Jaz se malo pozabavam z njo; njen način spoznam in njeno posebnost. Kaj mi je potem več zanjo? — Ali si domišljuješ, da je zaljubljena vate? Zakaj te pa ni že vzela? Ali je ne hodiš gledat že celih pet let? — Ecco, prijatelj! Jaz ti pripravim tla; lažja ti bo potlej zmaga . . . Kaj bi torej prežal name, kot jastreb na piščanca . . . in se repenčil za menoj, kot pes za tatom? Jaz ti jo privoščim, iz srca ti jo privoščim . . . samo v svoj register naj jo prej zapišem!

Ampak Iskra — Mihael Iskra je njegovo čestito ime — Iskra ne razume mojih argumentov. Če grem v urad ali iz urada in pridem tam mimo, pa se pozdravim gosposko s Filipino, že čutim za tilnikom Iskro, ki me strelja s pogledi tam izza oslepelega okna svoje krmežljave branjarije. In ko odidem mimo, zašklompnejo njegova vrata, Iskra stopi na cesto in pogleda za menoj in se komaj vzdrži, da ne brcne še z nogo za menoj; pa stopi majestetično čez cesto in se potrudi k Filipini, ki jo pozdravi hinavsko in se ji pokloni suženjsko; pozabavlja čez te škrice, domišljave in ošabne, ki zalezujejo nedolžnost in zapeljujejo poštenost, da bi se jih moral človek ogibati kot samega peklenščka. In preide na politiko in udari po Slovencih, — ker Mihael Iskra je nemškutar, pravičen nemškutar, pred Bogom in pred ljudmi . . .

„Kaj bi tu zgago delali in ljudstvo zavajali, ko jih ni nihče klical in ni nikomur zanje!? Kam bo kmet s tisto novoslovenščino, ki so jo importirali iz Rusije ali iz Srbije ali odkod, in ki je nihče ne razume? — Kaj bi bil neki škric brez nemščine? Ali se je ni učil, na vse pretege učil, da je kaj postal? To je sama zavist, gola zavist! Da bi tudi kdo drugi kaj ne postal in si ne pomagal dalje in si ne postlal udobnejše! — Kmet zahteva nemščine v šolah. Otroci se naj nemški uče. Kako pa naj drugače izhajajo z gospodi v uradih in s trgovci in s prekupci, ki prihajajo kupovat pridelke in sadje in mošt in vino? — Sami izdajalci so! Ali

ni naš cesar Nemec? In naša vojska nemška? — Ti pa nas hočejo spraviti pod Rusa, če ne celo pod srbskega Jurja, Jurji jurjasti!“

„Na, na, gospod Iskra, le ne preiskro!“ — ga miri Filipina.

„Kaj? H Kranjcem bi nas radi pritisnili, k tistim gorjancem zarobljenim, da bi jim mi dolgove plačevali in da bi se nam davki povišali! Saj je že vsaka kura obdačena in jajca so vsaki dan dražja . . .“

Gospod Iskra bi sedaj najraje zalamentiral nad draginjo in denarno mizerijo. Oči se mu zamišljeno zameglijo. A pravočasno se še spomni, da gospodična Filipina ne sme slutiti njegovega obupnega položaja.

„Letos imamo občinske volitve. Slovenci se že baje pripravljajo.“

Govoril je nemški in Slovence je imenoval „Windische“.

„V prvem razredu nam prede, pravi župan. Dve posojilnici in cela vrsta doktorjev! Teh škricev se je sedaj nateplo k nam, da bi svinje krmil z njimi.“

Postrani poškili k Filipini in jo pogleda zvito.

„Vi ste volili zadnjič v drugem razredu. Tudi tam pojde trdo. Morda bo odvisno od enega glasu.“

Filipina, ki je nekaj šivala, preneha z delom in se zagleda skozi okno. Tudi ona je nemškutarica. V glavnem se strinja z Iskro, a zadnji čas se jej je nekaj zmedla politika. Tih nasmešek jej

zaigra krog usten in kakor slutnja jej vstane v očeh . . .

A tudi v Iskri je vstala slutnja. Nenadoma zaškriplje z zobmi in udari po mizi s svojo zgrbljeno peščico.

„Ne! Pa če se vsi narobe obrnejo, — zmagati moramo! Mi jim pokažemo, zgagam pritepenim!“

A Filipina še vedno zre skozi okno in sanje ji gredo po glavi in poredna misel jej huškne vanjo: Le petelini se, kramarček smešni! Meni je pa slovenski kontrolor vseeno ljubši! . . . In če si njega volim, moram tudi z njim voliti! . . .

In kramarček zasluti svojo smešnost, pa se vgrizne v ustna in obmolkne . . .

Tako je, Iskra! Vidiš?! — Ha, poznam svoje ljudi. V pisarni sedim in zevam od dolgega časa, pa vaju poslušam, naivneža. V misli vama gledam in jih pomešam, da se prijemljeta za glave in se čudita, odkod nevihta.

S politiko mi pa ni tako natančno. Saj me že itak skrbi, kako bo ob teh preklicanih volitvah. Če bi šlo po mojem, bi sploh odpravili vse volitve. Jezo in nevoljo imaš z njimi. Zameriš se na eno ali na drugo stran, in tudi na obe in na več strani. Razprtije vzcvetó, družabnost zamira; mesto zabave pa nastopijo kravali in pretepi . . . In to mi je zoperno. Človeku zagrenijo vse veselje. Ti si se trudil, da si si priboril ljubeznivih znanj; napel si vezi in nastavil mreže . . . tu ti nenadoma vse izpodrežejo, da

se zrahlja in zavozlja in zmeša v klopko. — Kje si ogreješ svoje samsko srce? Kje se nasrkajo tvoje ljubezničžejne ustnice? . . . Ker tudi ženske se že začenjajo motati krog take pirave nemarščine kot je politika! Lasajo se za stranke in praskajo za kandidate . . .

V degenerirani in podivjani dobi živimo. Nekdaj se je vsaj mladina pojala za ideali. Lepi časi so bili. Svoboda, enakost, bratstvo! In ljubezen, seveda! Mogoče tudi vino . . . A danes nastopa zopet pravica pesti. Nemec bi požrl Slovenca, ali ga vsaj pomel s svoje poti do Adrije; in Slovenec . . . No, nazadnje: jaz bi se tudi upiral z vsemi štirimi, ko bi me hotel kdo pohrustati.

A jaz sem bil sklenil, da načeloma ne izpregovorim o politiki. Naj se koljejo med seboj, kolikor jim drago; jaz se že nekako prerijem skozi.

Dr. Žižek mi je sicer nekaj namigaval o Strausovki. (Tržanje, zlasti pa tržanke, so me bili seveda že zaročili z njo.) In dr-ju Žižku bi bil velikanski užitek, malo potegniti me radi „zarjavele devičice“. A politična presodnost mu je zavezala jezik ter mu vdihnila bistro idejo, izigrati me pri Filipini in pridobiti njen glas za Slovence.

Zame je ta reč malo neprijetna. Ko bi ona res meni na uslugo volila z nami, bi se čutil na vsak način dolžnika pred njo. Za moje namene pa bi bilo veliko ugodnejše, ko bi bila ona moja dolžnica, ko bi si jo mogel jaz zavezati in prikleniti s čimerkoli . . .

Kar se namreč mene tiče, sem celo koncilijanten proti Nemcem. Z gospodično Filipino kramljam po navadi samo nemški. Le, če je Iskra v bližini, ga rad podražim z „novoslovenščino“. Sicer pa je ženski, ki nikdar ni čitala slovenskih knjig, res malo mučno, govoriti v izbranem jeziku. Tisto pačenje in iskanje izrazov človeku tako preseda, da že rajši sam krene v nemški pogovor. In s tem sem se priljubil v trgu. Nemci so skoraj uljudnejši z menoj, nego Slovenci. Ker tem je že sumljiva sama prijaznost z Nemci. Četudi bi jim človek upravičeno lahko zalučil v obraz resnico, da s samimi kislimi obrazi in družabnim izbegavanjem ne bodo premagali nasprotnika. Kajti drugega se ne lotijo. Niti ne nastopajo proti nemškutarenju v uradih, niti se ne organizirajo v boju zoper nemštvo. Narobe! Ponižni in pohlevni so v družbi Nemca, priznavajo brez pomisleka njegovo superijornost, ga pozdravljajo nemški in občujejo z njim nemški, le s to razliko, da ga malo grje gledajo in da čutijo v sebi neko pikrost in zavist do njega. To pa zato, ker vidijo moč za njegovimi ledji, nemštvo višjih uradov: glavarstva, namestništva, deželnega odbora in vseh zbornic, ter se na skrivnem tresejo pred vsemi temi generali . . . Saj človek ni nikoli popolnoma čist. In če pride v konflikt, v disciplinarno preiskavo itd., more mnogo sigurneje pričakovati milosti, če ne nastopa preostro v javnem življenju. In zato jih poleg tega še tudi nadleguje lastna vest, ki jim očita malomarnost v narodnem oziru in ribarenje v

kalnem . . . Ob redkih časih volitev se seveda malo vzbudijo; pa če bi jih ne zrezgetali posamezni častihlepni priganjači, bi tudi takrat najrajši hvaležno dalje dremali.

Meni pa ne morejo bogvekaj očitati. Jaz uradujem slovenski, kjer le količkaj smem in morem. S slovenskimi strankami govorim slovenski, tudi z onimi, ki znajo nemški, kar je pravzaprav že cel zločin v deželi renegatov. In tupatam se mi celo posreči, stihotapiti v slovenščini pobotnico in kak odlok, kar meji na veleizdajo in mi provzroča skoraj omedlevico. A Nemci mi tega vseeno ne zamerijo preveč; ker vedo, da se pri sedanjih razmerah še dolgo ne bo mogla uveljaviti slovenščina v uradih . . . in ker upajo natihem, da se pri volitvah vsaj absentiram, če že ne potegnem z njimi. Seveda se bodo urezali; a pameten človek izvrši svojo dolžnost tudi mirno in brez hrupa.

Arnošt, le lepo previden bodi! Zvitorepec se povsod izliže.

Tudi s klerikalci izhajam dobro. Narod je seveda povečini za njimi in zato imajo prvo besedo v okraju. V trgu samem pa ne štejejo posebnih pristašev. In mene še zlasti ne zanimajo, ker jim manjka lepih žensk. To pa je vendar poglavitno!

Edini tajnik okrajne hranilnice ima pogleda vredno hčer. Šestnajstletno, potuhnjeno, malo predebelo, skoraj zavaljeno dekle. Njena koža je bela

in gladka, ustnice mesnate, a pravilno risane in zelo vabljive.

Seveda sem tudi z njo že doživel svojo zgodbo.

Nekega večera se vračam od Seljaka, malo vesel in razigran od vina in petja. — Gostilniška družba je namreč čisto prijetna v trgu. Dobri pivci in dobri pevci, to mi zadostuje. In jaz posebno forsiram petje. Z njim se najlažje izogneš neprilikam kočljivih pogovorov in zadregam tistih mučnih tišin, ki nastopajo časih tudi v večjih družbah. Kak dober dovtip še tudi rad slišim. A najbolje se mi posreči s petjem, vdobrovoljiti omizje in je zapeljati k pitju. Saj nič ne škodi, če se človek tupatam magari malo čez mero razigra in razdivja. Dr. Njivar celo uči, da so zdravju neobhodno potrebni periodični ekscesi. Človek se vsaj nekoliko razmaha, si povspeši presnavljanje in izločevanje lenobe in gnilobe, ki se ti nabereta v telesu . . .

Tistega večera se vračam krog desete ure domov. Mesec sije na nebu in se igra skrivalnice z oblaki, ki se podijo pod njim, veselo in brezskrbno. In da se še malo ohladim, se izprehajam po cesti proti jugu.

Tam zunaj, že skoraj na samem, stanuje tajnik Potočnik. Mala, mična hišica s slikovito trtno brajdo, ki teče preko celega pročelja nad okni kot širok zelen pas. Nad vrati majhna strešica z dvema stebroma. Tudi tadva sta opletena s trto, ki se vzpenja

na streho in pada čez kap nazaj, senčno in idilično kot trudne trepalnice.

In tam pod oknom kraj vrat sedi na klopi svetla senca. Mesec je ravno posijal izza oblaka in posvetil v dvoje vanj uprtih sanjavih oči.

„O, gospodična, zakaj ste premaknili glavo? . . . Nazaj se naslonite! . . . Tako! . . . In oči v luno! . . . Izvrstno, gospodična! Slika je krasna!“

In že sedim pri njej, varno in oprezno; komaj se drznem, prijeti jo za roko.

Poreden, a malo neumen smehljaj ji leži na ustih. Moj nastop bi se jej moral zdeti vsaj nesramen, če že ne bedast; a sledila je ukazom verno in natančno, kot bi šlo za imenitno reč. Torej je domišljava in koketna in afektirana v zavesti svoje lepote.

Nagnem se k njenemu obrazu, da jej zakrijem mesec in zasenčim oči; ona pa še vedno misli, da se ne sme zgeniti in ne zmotiti svoje žive slike.

In jaz . . . kdor bi tega ne storil, naj vrže prvi kamen name! . . . jaz jo nenadoma objamem in poljubim vroče in strastno, ker njene ustnice so bile presočne in premikavne. Za trenotek drži, a ko je poljub predolg in le predolg, se začne gibati in pretegati, da bi se izvila iz mojega objema. Jaz pa jo stiskam v kleščah in srkam med kot blazen . . .

Konečno se jej posreči, da mi izpodmakne glavo . . . globoko zasope; saj je razumljivo, da jej je moralo zmanjkati sape . . . in v hipu jo zalijejo solze . . . presunljiv jok se oglasi v noč . . .

„Za božjo voljo! Tiho, gospodična! Saj ni nič...“

Niti njenega imena še nisem poznal.

In da bi jo prisilil molčati, ji poskusim še enkrat pokriti usta s poljubi. Ona pa se urno odmakne in začne kričati na ves glas:

„Proč! Pustite me! Mama! Mama!“

Iz veže se začuje ropot . . .

„Gos prokleta!“ — se razsrdim in skočim. Zdi se mi, da sem jo celo udaril . . .

Hitel sem domov in se jezil. — Saj je tudi res. Čemu se ti pa potuhne, ko da je komaj čakala? Človek si misli, da jo razveseli; ona pa v javk . . .

In sedaj si predstavljajte tisto mežikanje drugi dan, s katerim me pozdravljajo po trgu! Tu hihitata dva za mano; tam se zgraža babnica in sklepa roke nad mano; dr. Žižek pa se mi naravnost prikrohoče naproti in se tolče po stegnih od smeha in zabave.

No, kajpada! Sv. Jedrt ni Ljubljana. Tam smo nekdaj ustavljali na ulici dekleta, jih poljubovali v vežah in ljubili na stopnjicah . . . Tu pa, Arnošt moj, si jo zavozil, pošteno zavozil! Seljakovo vino je menda res premočno zate!

Pred sodiščem me sreča gospa svetnica, orjaška, debela ženska. Ponosno vzravnana, skoraj malo nazaj upognjena, ravnotežju svojega trebuha na ljubo. Strašno nalepotičena in načičkana. Zelo kratkovidne oči me ogledujejo prežeče med tesnimi, utripajočimi veki, izpod težke zavese dolgih in gostih vejic.

„Lepe reči slišimo o vas, gospod kontrolor!“

Izvedeniško me fiksira in me tehta zamišljeno in nazadnje me povabi:

„Lahko bi nas kdaj obiskali, gospod kontrolor! Nikar ne bodite preveč ošabni! Saj nismo divjaki.“

Glejte, glejte! Torej se jej ni zamerilo, kar je slišala o meni!? — Takšne so ženske. Celo interesanten jim postaneš, če porogoviliš malo kot žival hotljiva . . .

Gospa svetnica bi se me usmilila. A kaj bi porekel gospod kolega Milan Posegar? Saj je čeden fant. Ponosen in eleganten. Če ga srečaš na cesti, z zlatim ščipalnikom na predrznem nosu in s kričeče žoltimi golenicami na drobnih mečih, bi ga imel za kakega graščaka. In čeprav nima nobenega smisla za lov, podala bi se mu mnogo imenitnejše puška na ramo nego uradni akt pod pazduho. — On bi morda nič ne rekel, ko bi me zalotil v svojem zelniku. Najbrže bi bil celo vesel!? A v tem slučaju se nekolegialnost še toliko manj izplača, ne? . . .

Tistega večera zaidem nazadnje tudi k „Roži“. Bohotna krčmarica sede k meni, sedi in se ne gane, govori in opravlja, zeha široko, pri čemer se treplje z roko po ustih, da odmeva in doni. S svojimi črnimi očmi me časih pogleda, globoko in pozorno, a samo za hipec, hitro jih zopet umakne, kot v zadregi, skoraj v svesti si greha.

Jaz jo opazujem in premišljujem zadovoljno: Nekateri človek je komaj pomislil na greh, je komaj zahrepenel po njem, in že se čuti krivega, kot bi ga bil tudi resnično storil. Sramežljivost je lepa

čednost. Ampak gospa Otilija — pri moji veri! — ona se jej ne uda. Človek je namreč komaj sklenil grešiti, pa se mu že oglasi vest. A če je enkrat sklenil, — kaj bi tukaj vest?

Vstanem hinavsko in se poslovim.

„Ali že odhajate, gospod kontrolor?“

Stisne mi roko in jo pogladi in jo boža . . .

„Saj res! En čaj bi pa vseeno še pil.“

Kukowetz je odšel spat, gostje so se razgubili. Midva sama še sediva in šepečeva in rezgečeva.

„Kaj bi hodil domov spat? Ali imate kako posteljo prosto?“

Zakaj bi je ne imeli?

Natakarica me pelje gor. Prižgem si luč in zagrnem okna, pa počakam . . . Čez par minut pri-sope gospodinja po stopnjicah. Sope in rožlja s ključi.

Naglo odprem vrata in stopim k njej.

„Pridite pogledat, gospa, kaj sem našel v nočni omarici!“

Seveda pride gledat, naravnost k postelji se napoti.

Jaz pa zaprem vrata in jih zapahnem previdno ter stopim za njo. Od zadaj jej objamem lica z rokama in jej sklonim glavo nazaj, pa jo poljubim na usta.

„O, porednež! Le čakajte, če jaz moža pokličem!“

Jaz nisem čakal.

III.

Nekega jutra mi prinese gospodinja pismo na posteljo.

„Se še niste naspali, krokarček?“

Jaz se zleknem pod odejo in se obrnem k njej, zmršenih brk in krmežljavih oči. Glas mi je zagrljen od vina in gostilniškega dima, glava težka in nerodna.

„Ali je kaj posebnega?“

Gospa Berta pa stoji važno in gleda z zagonetnim smehljajem na pismo, ki ga vihti v roki.

„Kaj stavite, da poznam vsebino?“

„Ljubavno?“

„Hm . . . To je tako, gospod kontrolor: Pečat iz vaše domačije. Pisava pa . . . Vaših sorodnikov pisavo poznam. Tudi ta je ženska . . . dekliška bi rekla; ampak sodila bi, da je dekle že malo starikavo . . .“

„Prosim!“

Ona pa se odmakne.

„Skoraj se bojim. Znosili bi se nad menoj, ko bi vam ne bilo kaj povolji.“

Poskočim urno in pograbim pismo.

In ko je berem, me gleda Berta nagajivo in se mi smehlja škodoželjno, kot bi mi čitala v očeh, kaj da je v pismu.

Prestrašen se obrnem k njej:

„Pa niste brali? — Ali ste odprli?“

„Haha! Moj mož je špiritist in jaz sem imeniten medij. Če se potrudim, vidim v bodočnost in daljavo . . . in v človeško dušo. Kaj bi potem ne videla v pismo!“

„Torej kaj mi piše?“

„Gospodična Fanika Polič vas toži za alimentacije.“

„Toži?“ — in zbegan pogledam zopet v pismo.

„Pa vas še bo! Morda vas najprej zlepa opominja.“

„Kje ste zvedeli?“

„Ali ne verjamete, da sem tajnovidna?“

Vjamem jo za roko in jo potegnem k sebi. Poljubim jo v zadregi na oči in potem na uho, da se ji potrese bobenček in ji vztrepeta telo.

„Vi ste nemarnica, Berta. Kje ste slišali?“ — Seveda je imel Iskra svoj jezik vmes! Zvedel je bil pri Košarjevi Ciliki, ki je imela prijateljico v mojem rojstnem kraju. Sedaj mi je jasno, odkod njena odurnost. No, čakaj, ptičica! . . .

Taka je torej ta reč. Kdo bi jo bil sodil, Faniko? Modro jo je uganila, hentaj te!

A skrivnost je razgaljena in gospod kontrolor Škrobar je izročen obrekovanju na milost in nemilost.

Vederemo!

In napotim se naravnost k Filipini.

Že pri vstopu ju zagledam skozi steklena vrata v zajutrkovalnici. Iskra maha z rokama in stopica z nožicama, pripoveduje hlastno in naglo in se heheče kot bi lešnike trl. Filipina pa ga gleda zamišljeno in začudeno in skoraj malo ogorčeno, češ: kaj to mene briga? Ali sem mar njegova nevesta?

Pride mi naproti in me pozdravi prijazno. Njen pogled je kalen, izraz hladen, a ne še čisto tuj.

Iskra pa odhaja mimo mene. Roke v hlačnih žepih, zmagoslaven nasmeh na obrazu, radost v očeh. Drzno mi bolšči v oči, ozirajoč se za menoj, in pleča se mu stresajo kot v pridržanem krohotu...

„Dajte mi tolažbe, gospodična!“

Za roko jo primem in jo vedem na divan v intimno sobico ter sedem tik nje, napol obrnjen proti njej. Pa ji potožim genljivo svojih neprilik s Faniko in se ji obtožim skesano svoje lahkomiselnosti in svojega veternjaštva.

In kakor sem pričakoval, tako se je zgodilo. — Z zaupnostjo podkupiš človeka in si pridobiš njegovo naklonjenost. Največji prijatelj je dobrotnik; zlasti dobrotnik, ki ti je sam prinesel dar, nenaprošen in nenadlegovan. Ganjenost, ki jo občuti nad svojo ljudomilostjo, ti poplača tisočkrat... čeprav ti je piškav oreh zanjo in bi mu skoraj zameril drznost. Ker že z golim dejanjem se je dvignil nad té in si nadel pokroviteljsko masko, s katero te lahko razdraži, da se ti izpremeni nemudoma hvaležnost v sovraštvo. Najdražje plačilo je namreč hvaležnost; in prepričan sem, da je že mar-

sikdo ubil človeka, ker mu je preveč narasel dolg hvaležnosti . . . Če pa se potrudiš k bližnjemu, se mu potožiš in izpoveš, a ne pričakuješ nikake usluge od njega, smatraš že svojo zaupljivost za dobroto in ga vzljubiš radi nje. In tudi ti se mu prikupiš, ker mu nudiš priliko za sočutje in pomoč. In če ti tudi ne more takoj priskočiti s podporo, zadostuje mu pomilovanje in sklep, da ti pomore. Tako je hvaležnost medsebojna in simpatije vzcveto kot zvončki spomladi.

Tudi Filipina je bila hipoma vsa v ognju. Gorko me je gledala in mi stiskala roko iz hvaležnosti za odkritosrčnost. Lica so ji zardela od ogorčenja nad dekleti, ki same love mladeniče in jih zapeljujejo in se jim obešajo na pleča, zaljubljene do norosti in sleposti; nazadnje pa jih kličejo na odgovor in zahtevajo celo odškodnino . . .

„Ali bi ne bila to-le ravno taka nesramnost? . . . Jaz podarim otroku škatljo bonbonov; in čez dolgo se nekdaj spomnim ter zahtevam nenadoma plačila zanjo —?“

Pogledam jo hudomušno.

„Razloček je ta: Vas — darovateljico — bi v tem slučaju ne bolel trebuh, pač pa brzkone obdarovanca; v mojem slučaju . . .“

„Ah, pojdite, vi nepoboljšljivec!“

Vjamem jej roko, ki me je menila pljusniti, in jo poljubim v smehu. Ona pa mi jo odtegne živahno in se razvname odločno:

„Nič jej ne odgovarjajte! Kaj vam more storiti? . . . Ali ste ji kaj obljubili? Ali ste bili zaročeni z njo? — Nič! — Naj vas toži! Naj se osmeši!“

Na zažarelih licih in v očeh blestečih ji utriplje negotovost in dvom drhti v razvnetem glasu . . . morda bi bila vseeno tožba vspešna?! . . . A vsa njena postava diše toliko udanosti in ljubezni, da se zdajci izpozabim, pa jo objamem z roko krog pasu in si jo hočem priviti . . .

„Oho, gospod kontrolor, tega ni v dogovoru!“

Umakne se za ped od mene in se zagleda v tla in podrsava izpod krila s končino svojega čeveljčka; a na obrazu ji berem sklep: Nič se ne boj, prijatelj! Zatekel si se k meni, — nisi se urezal.

Oči so ji mokre od ginjenja . . .

Jaz pa se smehljam skrivnostno in malo zaničljivo: Ti bi mi pomagala; svoje premoženje bi mi žrtvovala . . . ampak kako bi se potem tebi odkupil? — Poznamo mi dobroto žensko!

Skozi krilo se ji obli stegno, dolgo in vitko, vendar močno . . . Ne! Tvoja dobrota me ne žali. Le še boljša bodi, le še darežljivejša! To svoje telo mi podari . . . mi posodi! Denar ohrani zase . . . in za Iskro!

„A kaj, gospod kontrolor . . . Vi, vi!“ — Žuga mi s prstom in me gleda svetlo, očitajoče napol, napol koketno. „Kaj je bilo to z gospodično Emo?“

„S Potočnikovo Emo? — Nič! Pri moji veri! Saj sem že slišal . . . Laž in obrekovanje! Čisto na lepem si izmislijo ljudje.“

„No, no?!“

„Ali se morem braniti?“

Tako sem se ji zlagal nalepem. —

Zmajevala je z glavo nad menoj in se mi smehljala materinsko. Saj mi ni verjela. A zamerila mi ni laži, kot je ne zameriš otroku, ki se ti zlaže in vendar misli, da je povedal resnico. Njegova domišljija je prebujna, njegove sanje presmele, mnogokrat se bolj vtisnejo v spomin nego resničen doživljaj. Vse se mu pomeša v glavi in tako se lahko izpremeni resnica v laž, posebno če je malo drzna, kakor so drzne sanje. — Filipina je gledala name kot na velikega otroka, naivnega in igravega, brez resnosti in možatosti, ki živi trenotku in površnosti in muhavosti in ne misli na včeraj in ne računi za jutri, kakor bi ne imelo globljega pomena človeško življenje, nego ga ima mozaik, ki ga zmeče nevidna roka po svoji volji in svojem okusu brez vpliva človeka samega, ki samo lovi posamezne kamenčke in se veseli njih pestrosti in njih bleska. Res sem človek momenta, brez ciljev in brez programov, če ni fatalizem program. Živi, kakor ti pride; in vzemi, kar dosežeš! Je že tako odločeno, da pride in da vzameš. In naj te ne skrbi mozaik tvojega življenja, — saj nisi ti umetnik. On, ki te obrača na levo in na desno, te blagoslavlja z

idilami in te šiba z viharji, on sam je odgovoren za vrednost umotvora . . .

In ker je fatalist resnično kot otrok, ki ga žene burja po cesti in se niti ne spomni, da bi se postavil v bran, zato izgleda tako naivno neroden in usmiljenja vreden, da bi se iztegnila roka sama od sebe in ga prijela pod pazduho ter ga spremila skozi življenje . . .

Dobro sem razumel Filipino in njeno materinsko naklonjenost, a bogve, če nisem nalašč poudarjal ulogo otroka, ki je najbolje služila mojim namenom. V vsaki ženski je malo matere, malo kokljice, ki bi vabila piščance pod peruti. Če se ti zahoče toplote pod njimi, začivkaj kot piška in peruti se dvignejo in te stisnejo podse, da te spreleti ugodno in prijetno.

Filipinine peruti so se dvigale in sprhutavale . . . malo nesigurno še in malo boječe . . . Morda se je bala osmešenja, ko bi piščanec zaničeval njeno okrilje in zakikirikal mimo . . . Morda sama ni dovolj zaupala svojim perutim, če je še dosti toplo pod njimi, da bi sprejemale v goste . . . Pa le sprhutavaj in pogleduj za mano — in stisni me k sebi, piško negodno, da me ne ugrabi jastreb in da mi ne ozebejo nožice . . . saj ne moreš ločiti ljubezni materinske od ljubezni ženske; predno se zaveš, me omamljena okleneš v naročju in me upijaniš z razkošjem in naslado grešno . . .

Do tedaj pa, Arnošt, išči si opojnosti drugod! —

Tudi v trgu sem se obrnil časih krog žensk, seveda povsod s potrebno previdnostjo. Treba je namreč pomisliti, kako neprijeten postane lahko položaj, če bi mi sedla na pr. še Löschniggova Julika na limanice. Ta konkurenca s Filipino!? Ta ravs in kavs med ženskami, ki bi se takoj razprtile v dva tabora!? To opravljanje in jezikanje, ki bi te spremljalo po ulicah!? . . . Saj je že itak najpametnejše, če si vzameš za princip: doma nobene ljubice! Le tam zunaj kje si jo poišči, vsaj pol ure naj bo oddaljena. — Ali imaš vedno čas? Ali se ti vedno ljubi, obiskavati jo? Ali si vedno razpoložen za lizanje in klepetanje? — Vidiš: pa daj, zagreši kako nerodnost zoper tisto dozdevno zvestobo, ki si jo obljubil, in naj jej pride do ušes . . . Ubožec si potem, ko nisi niti minuto varen, da ne prifrli nad te, obsipavat te z očitanji in klicat na odgovor. In izračunaj si nevihte, ki te obiščejo, če si storil neprevidnost, da si se zaobljubljal dvema.

Zatorej le preudarno, Arnošt, in počasi! —

Krog županovih hčera sem se pač posmuknil tupatam. Löschnigg je prvi nemškutarski magnat v okraju. Zato je zahtevala že najskromnejša politična presodnost, da sem bil kolikor mogoče prijazen in uslužen proti njemu. Kdo pa ve? Pride kaka pomota v pisarni, kaka pritožba od te ali one strani . . . Morda se informirajo pri županstvu! Dobro je torej, če se lepo uklanjaš njegovemu veličanstvu in z udanim podložništvom izbegavaš — pike v njegovem notesu . . .

Ljudje so me razkričali, da si iščem neveste. Po vsi sili bi si jo moral dobiti. Nekateri so me zaročili s Filipino, drugi s Koscharjevo Ciliko, tretji s Potočnikovo Emo . . . skoraj že nisem mogel govoriti z dekletom, da bi ga ne bil „najbrže“ tudi snubil. Obesili so mi nešteto košaric in se zabavali na moje stroške.

Pekova Dorca se je celo sama pohvalila, kako imenitno da me je odgnala.

In kaj je bilo posebnega? Ko sem jej plačal košček peciva, pravim:

„Tu imate še dva krajcarja, gospodična!“ — in jo pogledam hudomušno.

„Zakaj?“

„ . . . pa mi dajte poljubček!“

„ — “

Roki v bok mi majestetično obrne hrbet in pokaže vrata čez ramo:

„Klanjam se!“

Ali je to kako junaštvo? — Gos! Čemu je pa pridrvela vsakikrat k oknu, gledat za človekom, ko je prišel mimo? . . .

Tudi Löschniggove so si laskale, da gledam za njimi. Menda obe; ker jaz ne vem, da bi bil dvoril Juliki kaj več nego sem Albinki. Prideš pač v trafiko — župan ima glavno tobakarno v trgu — si kupiš specialiteto in poveš kaj ljubkega dekletom. Albinka te podraži:

„Pa jaz sem slišala, da vi niste kadilec, gospod kontrolor!?“

Albinka ima strašno nabrušen jezik. A nabrušene so tudi njene oči, ki so tako neverjetno pikre in zbadljive, da se morejo komaj meriti z njimi satirična in zaničljivo zategnjena usteca Julikina. Dekleti sta domišljavi kot dve princesinji.

„Kdo me je zatožil? Torej vidite, gospodična, svoje zdravje žrtvujem, da vas časih lahko vidim!“

Njene ustnice se našobijo, glava se ji malo ošabno in malo poredno zlekne nazaj in izpod mežikajočih trepalnic me ošine prezirljiv pogled: Ko bi ti jaz kaj verjela!? . . . In ko bi mi bilo kaj do tebe?! . . .

Iz drugega kota pa se oglasi Julika:

„Ali kupujete bonbone iz enakih vzrokov, gospod kontrolor?“

„In žemlje?“

„Ubogi vaš želodec!“

„Imate prav, gospodična, resnično mi škodijo cigarete manj.“

„Ne verjamem . . . Pa čakajte, saj jaz tudi lahko naročim cigaret, ki bodo po vašem okusu.“

„Iz čokolade, haha!“

Jaz pa se popraskam za ušesom:

„Jooj, ta porednost! Človek izgubi vso korajžo.“

„Če je ima preveč, to nič ne škodi!“

„Preveč?“

„Na . . . mi že vemo, kje imate vi korajžo.“

In tako me naženeta, da postanem rdeč do tilnika. Kje to vse zvedo dekline?

Sicer mi pa ne delajo dosti preglavice. Imej še toliko grehov na sebi . . . če malo dvoriš dekletu — pa magari samo mimogrede in brez namenov — te ne zavrže popolnoma in bo na tihem vseeno računila s tabo.

In to je prav, da računi s tabo. Naj le računi! Če računi dekle, bo računil tudi oče . . . Löschnigg je mogočen mož!

Pogovor z njim je pravzaprav neprijeten, ker ti sploh ne pusti do besede.

Ustavi te na cesti, te prime za suknjo in pripoveduje, pripoveduje . . . Oba palca v izrezkih telovnika hodi krog tebe . . . pa si potreplje svoj mesnati nos, noslja in hrka, da odmeva po trgu . . . vtakne prste za hlače, pa jih preloži v žepe telovnika . . . zavihti levico visoko čez glavo in se popraska za tilnikom, pa te udari z desnico pokroviteljsko na ramo . . . in te prime pod pazduho ter te spremi po trgu, s čimer te še prav posebno počasti in povzdigne . . . in pripoveduje, pripoveduje . . .

Saj ne razumeš niti polovice tega, kar ti pripoveduje, ker komaj slediš vsem njegovim kretnjam in mahljajem; ampak spominjaš se od zadnjič in od predzadnjič . . . pripoveduje namreč vedno isto. Po celo leto premleva in prežvekava en sam predmet: opravljanje kakega sovražnika. On namreč ne more živeti brez sovražnika. In ko bi ne imel nobenega, bi si enega izmislil.

Tisto leto je bil dr. Zorn na vrsti. To je nemški zdravnik v trgu, vsenemec, Schönererijanec. Löschnigg je nemški nacionalec, „Štajercijanec.“

Pri zadnjih občinskih volitvah župan ni upošteval zdravnika, ker se mu ni prišel poklonit in prosit za mandat in ker se ni ženil pri njem, temveč drugod. Zorn je zato nastopil samostojno in si ustvaril stranko, ki je sicer pogorela, ki pa je vendar razdelila Nemce v dva tabora. Takrat je padel v nemilost pri Löschniggu. Njega veličanstvo namreč ne trpi opozicije. V svoji ošabni domišljavosti je pričakoval, da ga stare z enim pogledom, z eno besedo . . . Ko pa se je začel dr. Zorn celó norčevati iz njega ter zafrkavati njegovo megalomanijo, se je zavrtelo tisto kolesce v županovi glavi, ki se še danes vrti in brni in gode v enomer svojo dolgočasno pesen: „Dr. Zorn pa dr. Zorn pa dr. Zorn . . .“

Vkljub tej slabosti, ali mogoče ravno radi nje ima Löschnigg velik ugled in vpliv v okraju. Kdo bi se ne bal jezika, ki se vrti in brni kot vrtavka, neutrudljivo, kot bi jo gnal perpetuum mobile? — Saj se zna na drugi strani prikupiti ljudstvu z najslajšo priliznjenostjo, s tisoč malenkostnimi uslužnostmi v pravnih in uradnih stvareh. V njegovi žganjarni — to je njegov glavni obrt — se ustavlja staro in mlado; za vsakega ima besedo, vsakemu spozna slabost . . . In če pride dostojanstvenik skozi trg, zna prekanjeni diplomat že zmešetariti, da se ustavi pri njem in počasti spoštovano župansko

hišo. Takrat se suka krog njega kot star komi, z upognjenim hrbtom v malo povaljanem fraku, in si menca roke kot bi imel srbečico v koži. Ljudstvo pa si šepeče pobožno: „Ja, naš gospod Löschnigg — to so gospod!“ . . .

Za kakršnega hočeš, da te ljudje smatrajo, takega se jim delaj, takega se jim vsili. Pokaži, da pričakuješ klanjanja in spoštovanja, pa se ti bodo klanjali in te bodo spoštovali. Ukazuj, in te bodo ubogali. Samo varuj se, da ne izdaš niti trohice dvoma nad upravičenostjo svoje mogočnosti in svojega paševstva. In svoje strasti imej v oblasti, da se ti ne razgali Ahilova peta. — Vse je odvisno od samozavesti in volje. Niti izraziti ni treba volje. Nobene besede ne zineš, niti s prstom ne ganeš in tvoj obraz je kakor krinka . . . pa te bodo vseeno volili za načelnika in za župana in za poslanca, kakor bi bilo umevno samoposebi, da je vse to odločeno tebi in nikomur drugemu.

Samozavest in volja vladata svet, družabno in politično. In v teh krajih je dvoje samozavesti in dvoje volj. Je volja Löschniggova, ki reprezentira nemštvo z vsem vladnim aparatom kot zaslombo v ozadju. In je volja cerkve z vso mogočno organizacijo duhovništva in brezprimerno konsekventnostjo njenih ciljev.

Trebalo bi tretje volje — volje slovenstva. A njeni reprezentanti so tako slabotni, da skoraj v poštev ne pridejo. Zato je ta volja obsojena, da služi kot taktično sredstvo mogočnejši svoji sestri

— volji cerkve. Ker pa je samo sredstvo in ne volja, ki bi samostojno, brezobzirno in dosledno prodirala za svojim ciljem, zato je tako žalostna slovenska stvar v teh krajih, zato se tako košati nemškutarstvo, korupcija in neznačajnost, zato ima veljavo celo prazen žakelj kot je Löschnigg.

Ker to sem takoj spoznal, da je župan hinavec in strahopetec, ki pade v tistem hipu, ko pade vladajoči sistem v ozadju. Vendar me to ni oviralo in me ne ovira, da se mu klanjam kot kakemu potentatu . . . Arnošt že ve, zakaj!

To je namreč gotovo, da bo sistem še dolgo kljuboval in da njegov padec niti malo ni odvisen od mojega razmerja do župana. In zato me naj švrka gospod dr. Žižek s še tako zaničljivimi pogledi . . . zame so še vedno merodajnejši — ženski pogledi. —

Piti, ljubiti, peti —
to se pravi živeti!

Pametno in zdravo živeti!

Pomislite na siromaka uradnika, ki mora biti vsem pokoren, zlasti pa svojim germanizatorskim predstojništvom! Kako bi si naj drznil nastopati za slovenstvo?! Da bi ga preganjali iz kraja v kraj, kaj ne? Da bi nikamor ne napredoval, kaj ne? Da bi ga mogoče celo zapodili, kaj ne?

Politike se boj kot „huď ga vraga“!

Napravi se rajši malo neumnega, zamahni z roko in zapoj:

Piti, ljubiti, peti —
to se pravi živeti...

In če moreš, zavriskaj pa zapleši ter udari z nogo ob tla:

Naj gre svet v franže... Pij! Ljubi! Poj!... kaj nam mar vse drugo? —

Košarjevo Ciliko sem hotel obiskati. Vleklo me je k njej, da sem se komaj brzdal. Koprnel sem čez dolino k Mariji Pomočnici, na tisto strmo brdo, pokrito z drevjem in zelenjem in belimi hišicami, podobno bregu, ki ga je bilo vzdignilo in izdolbilo nevidno jezero.

A sam nisem hotel iti in sem si iskal spremljevalca. Ali me je bilo malo sram, ali kaj?

Učitelj Bratko je šel z mano. Dolg in suh človek z okroglo glavo, da izgleda kot raženj z nataknjeno bučo. Zlat nanosnik mu poskakuje in odletava na vrvici. Brčice mu je spoznati le od blizu, ker so svetle kot predivo; lasje pa se mu ščeperijo kot krtača na glavi.

Njega sem pustil naprej in vstopil za njim. In ker je njemu podala roko, jo je morala ponuditi tudi meni. A ko sem jo hotel pridržati in sem iskal komplimenta v zadregi, mi jo hitro odtegne in pokaže za Bratkom:

„Izvolite na verando, gospod kontrolor?“

Pogrne nama mizo in nama postreže uljudno, si poišče kvačkanje ter sede k sosedni mizi napol obrnjena proti nama.

„Lep pozdrav vam moram izročiti, gospodična!“

Pogleda me začudeno in vprašujoče, jaz pa dodam poredno šepetajoč:

„Pepca vas pozdravlja!“

To je njena prijateljica v moji domačiji. Seveda nisem imel nikakih pozdravov od nje.

Cilika me gleda široko in prestrašeno . . . a nenadoma ji buhne kri v lica, da postane rdeča kot mak v njenih laseh. Razumela je, kaj da mislim. Z omalovažujočo kretnjo povesi glavo na delo in pravi suho in kratko:

„Hvala!“

Sram je bilo revice, ker me je opravljala. Čeprav mi ni bila prijazna, si je morala vseeno očitati, zakaj ni bila zamolčala tistih klevet o Poličevi Faniki in alimentacijah. Ob enem je tičalo v tem priznanje, da je poizvedovala po mojih razmerah . . . da se njene misli vendar malo bavijo z mano . . . in da — bogve!? — morda vseeno nekaj klije in brsti tam v njenem srčecu in poganja koreninice . . .

Ali boš znal zalivati, Arnošt? . . .

Z Bratkom sva se razigrala ob vinu, pila sva bratovščino, postala vesela in zbijala šale. Tudi Cilika se je morala vmešavati, nazadnje je celo pela z nama, polglasno in pridušeno. S pokloni sva jo naravnost bombardirala; ona pa se je muzala in dobro se je zdelo njeni ženski gizdavosti.

Bratku je požugala s prstom:

„Kaj vam je prišlo danes, gospod Bratko? Cakajte, če vas zatožim Miliki!“

„Miliki?“ — vzkliknem radovedno, pa hitro zopet utihnem, ker sem v hipu preračunil, da je pametnejše, če v Cilikini navzočnosti ne kažem zanimanja za druge ženske.

Bratko pa se smeje navdušeno:

„Saj ste vi stokrat lepša! Briga mene Milika... Jaz bi hotel vas imeti, gospodična, vas!“

„Le čakajte, le čakajte, jaz vas res zatožim!“

Pa se še jaz oglasim in udarim po mizi:

„Ti si le svojo Miliko obdrži, ljubi moj!“ — Gledam ga divje in škripljem z zobmi, zaviham si rokave in zavihtim pesti: „Koliko te pa je, preklja?“

Cilika poskoči in prasne v smeh, da se ji pokažejo solze na vejicah.

Pa je bila v resnici tako lepa, tako sveža kot cvet. Ne upal bi si je objeti in jo stisniti k sebi, k temu svojemu robatemu in čokatemu telesu. Prav na lahno bi se taknil njenih ličec in bi jo poljubil na tista rožna usteca — rahlo kot dih in pobožno kot mater božjo . . .

Ko sva odhajala, sem pustil zopet Bratka naprej in jo malo pridržal na verandi:

„Ne smete vsega verjeti o meni, gospodična!“ — Moj glas je bil topel in proseč; ona pa se mi zagleda v oči, neverno in vprašujoče, pa skomizgne z ramami in se zasmeje nagajivo:

„Ne bom več, gospod kontrolor!“

„Ali smem še priti, gospodična?“

„Prosim, gospod kontrolor! Me bo zelo veselilo!“

„Samo veselilo?“

Stiskam jej prstke in jih dvignem do ust, da bi jih poljubil, pa se velikodušno skesam in se samo poklonim udano.

„Na svidenje, gospodična!“ —

In ona ni stopila za nama in ni tekla k oknu, da bi gledala za nama — ostala je na mestu, zamišljeno in sanjavo . . . Kam je sanjalo tisto črno oko, kam je mislila tista lepa glavica pod črnim turbanom? . . .

Ah, naj sanja in naj misli; jaz sem bil vesel in zadovoljen, da bi vriskal in plesal . . .

Kal je pognala, Arnošt! Ali boš znal zalivati, boš znal? —

Bratko je že stopal po bregu navzdol, ko prihitim za njim in se mu poženem razposajeno na rame.

„He, prijatelj, kakšna Milika je to, s katero te dražijo ljudje?“

Otrese se me nevoljno in zareži sitno:

„Učiteljica je pri Sv. Ambrožu. Pusti me!“

Popravi si nanosnik, ki mu je bil odletel, in gleda čemerno v tla.

„Koleginja torej! Lepa? Živahna?“

„Pusti me!“

Jaz ga pa nisem pustil. Prav natanko mi jo je moral opisati. In kar mi je povedal, se mi je

zdelo tako zanimivo, da sem ga takoj pregovoril za binkošten izlet k Sv. Ambrožu . . .

„Saj me je skoraj sram te ljubezni; na vse pretege se je branim, pa si ne morem pomagati. Ljudje me pikajo in sam si očitam . . . vrag razumi človeško srce!“

Nervozno si je vlekel zgornjo ustnico med zobe in klestil s palčico listje obcestnega grmovja. Izgledal je malo smešno s tem obupnim smehljajem na svojem otroškem obrazu.

„V začetku mi ni bilo nič zanjo. Niti zapazil nisem, da je ženska — poželenja vredna. Saj itak ni lepa. Vrag vedi, kaj je na njej? Motali so se krog nje in se še motajo; če pa katerega vprašaš, jo takoj zataji in se oteplje z vsemi štirimi podtikanja, da bi mu bilo kaj zanjo. Ali jih je tudi sram, ali kaj? . . .“

Ustavi se in zapiči palico v tla:

„Nekaj pocestnega je na njej . . .“

Pa zopet podvomi in stopi dalje:

„. . . ali kaj, vrag vedi! Nič ji ni mogoče očitati. Gotovega nič. — Nekdaj pridem k Ambrožu . . . zadežilo me je bilo, da nisem mogel domov. Zatečem se torej k njej. Ona stanuje v šoli in takrat je bila celo popolnoma sama, ker so bili drugi na počitnicah. Pogostila me je kakor brata v svoji lastni sobi, razgovarjala sva se prijateljsko — in niti z enim pogledom, niti z eno kretnjo me ni opozorila, da je ženska. Pripravila mi je sobo odsotne koleginje . . . in zjutraj mi je celo osnažila čevlje —

lastnoročno mi jih je osnažila. Jaz pa — ko da govorim s kolegom. Nič. Hladen kot poleno. Komaj sem se zavedel, da mi je osnažila čevlje . . . In takrat so mi bile že znane zgodbe, ki so si jih šepetali o njej . . . in sem že poznal gospode, ki so hodili radi nje k Ambrožu. — Ampak kmalu potem . . . lani nekdaj v avgustu . . . To pride, kot da bi treščilo v človeka.“

Pa si poseslja tisto napeto zgornjo ustnico in si viha brčice — ves zatopljen v spomine:

„Nekaj me je le moralo vleči k njej, morda podzavedno; ker drugače bi ne bil zahajal tako pogosto k Ambrožu. — Nekdaj govorim z njo na cesti in jo dražim s Posegarjem, ki je hodil za njo in je imel radi tega sitnosti z gospo svetnico. Ona pa se malo namrdne, zamahne zaničljivo z glavo vznak in zaviha zgornjo ustnico na desno . . . Tista zavihana zgornja ustnica me je presenetila. Zagledal sem se za trenotek vanjo; a nenadoma me je objelo poželenje, da bi se vsesal vanjo, vsesal . . . V neznano sladki omamici sem se moral obrniti proč. In potem sem prvikrat zapazil njeno imenitno rast, mehke boke, vitko oprsje s širokimi rameni, kodre krog ušes in tista bleda, malo ohlapna lica, prevlečena z zapeljivim dihom pudra — ne gladka in prožna lica mladosti, temveč mehka, omamljiva lica hetere . . . In menda resnično ni vzbudila ljubezni v meni, marveč greh in pohoto in razkošje . . . Stopil sem za njo in se — kakor v šali teknil njenega boka . . . Sunkoma se je obrnila in mi pogledala v

oči, da sem zardel. ‚Ha!‘ — se je zasmejala suho in stopala dalje, resno in strogo, morda celo malo razžaljeno. In kakor sva bila do tedaj prijatelja, topla in dobra drug proti drugemu, tako se je zdaj vse izpremenilo. Od tistega trenotka me zafrkuje in smeši in se norčuje iz mene in me skoraj tepta z nogami in toliko da ne pljuje name od zaničevanja . . . Jaz pa . . .“

Pogleda me izza nanosnika s svojimi zardelimi očmi, plaho in neodločno, kakor bi se bal, da se tudi jaz obrnem od njega z zaničevanjem . . . in utihne. —

O, ti otrok nedolžni, o, ti zaljubljenec nerodni . . . jaz jo primem previdnejše, tvojo Miliko.

Spoznal sem jo že par dni pozneje pri Seljaku. Bila je na obisku pri jedrških učiteljicah in za zvečer je aranžiral Bratko kegljanje.

Kroglje so se potakale po kegljišču, podirale keglje z zvonkim ropotom in drdrale po žlebu nazaj; navzoča je bila že skoraj vsa družba; vendar sem čutil neko napetost v zabavi in prisiljenost v dovtipih, kot bi ležala mora v zraku in bi pretila z nevihto. Pogledi so bili nestrpni in pričakujoči, skrivaj so se lovili za doktorjem Njivarjem in njegovo gospo soprogo, si mežikali in se nasmihali.

Gospa doktorjeva pa je sedela za mizo med nekegljalci, roke prekrižane v naročju, napetih mišic, pripravljenih, da se v trenotku sprožijo in planejo s kremplji. Stisnjena v korzet, iz katerega je kipelo

spodaj in zgoraj prebujno žensko telo, je bingljala nervozno z nogama ter se strogo in jezno ozirala po drugih. Škilila je k vratom, kakor bi pričakovala nekoga, očividno še bolj nestrpno nego ostala družba.

Dr. Njivar je bil prišel sam na kegljišče. Visok in eleganten človek, brez brade in brez brk, z zlatim nanosnikom na skrajno kratkovidnih očeh, ki mu nemirno švigajo semintja in se — z večnim smehljajem na licih — le tupatam ustavijo na lepi ženski obliki. Vedno pozoren kavalir se najrajši kreta med damami, jim podaja kroglje in navodila za vspešno kegljanje, jim dela poklone ter jih objema in poljubuje z občudujočimi pogledi.

Sukal se je ravno krog gospe Julije dr. Črnkove in jo podučeval, kako naj vrže krogljo. Ona pa se mu je smejala koketno s svojimi drobnimi očmi, dvigala rame in zvijala telo, vitko in napeto v tesni toaleti:

„Haha, saj bo itak planka! Boste videli, gospod doktor, da bo planka!“

„Ne, ne, milostiva! Le ubogajte, milostiva!“ — jo bodri zdravnik in se je dotika s konci prstov na rami in na kolku in se jej smeji s svojimi belimi zobmi.

Tu vstopi nenadoma njegova gospa soproga, zasopla in rdeča in se ustavi za njim, strogo in preteče.

On okameni za trenutek. Roka, ki je bila namenjena do rame gospe Julije, mu sredi pota otrpne,

zobje mu ostanejo razgaljeni, smehljaj v očeh mu oledeni v nemalo grozo. A nenadoma se zdrzne, stopi proti svoji ženi, jo veselo pozdravi in pelje k mizi:

„Saj boš tudi ti kegljala, ljubica, kaj ne? Seveda, seveda! Malo telovadbe je vedno dobro za žensko.“

In namežikne poredno v bližini stoječim, cikajoč na debelost svoje žene.

„Tu me pusti! Le pojdi! Kegljala pa ne bom.“

Obrne se od njega k gospej dr. Žižkovi in začne govoriti z njo, debelo in malomarno, ne brigajoč se za druge, nadzorujoč moža z naglimi pogledi in prežeč na vrata v pričakovanju zaostalih. Na bledih, gladkih licih jej žarita dve veliki rdeči lisi, priči notranje razburjenosti, in tolsti podbradek jej pri hitrem obračanju skoro plapola nad ovratnikom.

S svojim prihodom je vse presenetila. Saj ni bil nihče navajen, videti jo v družbi. Vsi smo slutili nekaj posebnega in postali nervozni v pričakovanju.

Dr. Žižek je hotel rešiti položaj in preprečiti škandal, zato je začel iztresati košaro svojih nanovo nabranih dovtipov in je resnično spravil celo gospo zdravnico v smeh. Jaz pa sem jo gledal od strani in se smehljal hudomušno . . .

Tisto zimo namreč — v predpustu, kakor mi je Bratko pripovedoval — je doživela gospa dr. Nji-

varjeva svoj romanček. Njen mož jej ni bil zvest. Živela sta v večnih prepirih, časih nista sprego-vorila besedice tudi po cele tedne. Takrat je zahajal dr. Njivar k gospej Juliji. Zahajal je kot zdravnik k bolnici, vendar tako pogosto in ob takih urah, da je bila stvar na vsak način sumljiva. Seveda ga je kaznovala žena s svojim grozečim molkom in ga mnogokrat pustila brez kosila in brez večerje, če se je zgodilo, da se je malo zamudil, kar se zdravniku tako lahko pripeti v službi.

Naenkrat pa začno šepetati po trgu o novem načinu maščevanja prevarane žene; o načinu, ki bi ga nihče ne prisojal zavaljeni, vedno zasopli, bržkone že nadušljivi debeluški.

K dr-ju Njivarju je zahajal iz okolice mlad medicinec Brus. Čvrst, lep fant, samo malo neroden še in malo kmetiški. Zdravnik sam ga je vabil iz neke sentimentalne kolegijalnosti . . .

Naenkrat začno šepetati, da ne hodi k zdrav-niku, temveč k njegovi gospej. In resnično je za-hajal ob času, ko po navadi ni bilo Njivarja doma in je bila gospa sama z otroki v toplo zakurjeni družinski sobi. Prihajal je tihotapsko, kot poniglav grešnik; vrata so se brez trkanja odpirala pred njim in se brez šuma zopet zapirala za njim, kot bi jih gibala neka mistična sila. Vendar sta bila — za to so jamčili šepetalci — vedno v družbi otrok in nista niti enkrat poskusila poiskati samoto. Čitala sta in se razgovarjala ter se igrala z otroki . . . na-ravnost idilično.

Ob tem času — krog dveh in treh — je bil dr. Njivar navadno pri taroku. Zdaj je pa nenadoma izostal, ostajal doma in šetal po svoji lekarni ves čas, dokler je bil Brus v hiši.

Ali se je bal, da bi onadva vseeno poiskala samoto? . . .

Razumljivo je, da se je ves trg imenitno zabaval na ta račun in da je vse nestrpno pričakovalo zaključka komedije.

V neki pijanosti je zdravnik potožil svoje gorje dr-ju Žižku in ta je opozoril Brusa na nedostojnost njegovih obiskov. Revčka je bilo sram, da bi se bil najrajši v zemljo udrl. Izgovarjal se je na vse načine in odločno tajil vsako sentimentalnost.

Zdravnica pa se ni hotela tako hitro odreči. Pisala mu je in ga rotila, naj zopet pride in naj je ne pusti tako osamljene . . . A kateri kavalir bi hotel izpostavljati svojo damo obrekovanjem in zlobnim jezikom? . . .

Vse bi bilo dobro . . . ampak ona se je morala osmešiti še bolj.

Pride nekdaj k dr. Žižkovi . . . govorita in klepečeta . . . pa nanese pogovor na vreme in kurjavo.

„Kaj vi še vedno kurite, ko je že tako toplo?“ — vpraša dr. Žižkova.

Ona pa zavije oči, vzdihne in zastoče in se nenadoma ne more več premagovati, pa bruhne v jok:

„Kaj pa imam še na svetu razen tople sobe?“ —

Halo! . . . Ta škodoželjni malomestni svet! Komu je neznana njegova navihanost in zlobnost, zavita v bombaž in skrita za plotom, da se ti zareži skozi špranjo in ti skoči na tilnik? . . .

Dr. Njivar se je hitro pomiril. Brezskrbno je zopet tarokiral in z novo slastjo koketiral . . . in Bratko mi je pravil, da se je začel nekaj ustavljati pri Sv. Ambrožu in da ga je zasačil, ko je s svojimi jeguljastimi pogledi oblizal njegovo Miliko od vrha do tal.

In bogve, če ni prišla gospa zdravnica ravno radi nje na kegljišče? — Ker ona se ni kar tako na lepem potolažila. Nesrečnica je imela v začetku vedno objokane oči, najbrže ne toliko od kesanja kot od jeze in obžalovanja, da so ji bili tako brezobzirno porušili tisto lepo idilo: A zdaj je kuhala maščevanje, to si ji bral v očeh in na tistih trmastih ustih, na katerih je naravnost demonstrativno nosila posmeh in zaničevanje . . .

„Gospodična Milika Ljubec!“

Predstavil mi jo je dr. Žižek, ki jo je namenoma privedel k meni in naju zmanevriral od ostale družbe. Bal se je škandala. Vznemirjalo ga je ponašanje zdravnice, ki jo je imel vsaj tisti večer za največjo sovražnico naprednega slovenstva. Družabni škandal je namreč tudi političen fiasko... seveda...

„Ali ste že bili pri Sv. Ambrožu? Krasen razgled, vam pravim! Pograbite prvo priliko . . . nikar ne zamudite!“

Učiteljica se je zibala v bokih in si z nervoznimi sunki ramen popravljala oprsje v bluzi, a bila je razmišljena in je poslušala samo napol.

Nenadoma se zasuče na peti in se ogleda po navzočih. Za sekundo se meri z zdravnico . . . vztrepeta in zardi . . . pa se zopet zdrzne, rdečica se jej izpremeni v bledost, prsi se jej napno in oči skale, pa stopi naprej, si iztrga cvetko izza pasu in jo ponudi drju Njivarju:

„Obljubljena — prva z moje grede, gospod doktor!“

Bila je lepa rumena vrtnica, še popek, svež in dišeč.

Zdravnik zasope, rosa mu stopi na čelo, s prestrašenim pogledom ošvrkne svojo ženo in iztegne roko . . . Učiteljica pa jo hitro zopet umakne in se pokloni njegovi gospej:

„Ah, pardon, gospod doktor, pri vas je treba po instancah, kaj ne?“

Zdravnica zardi od srda, plane z roko in jej vrže vrtnico nazaj v obraz.

Zdelo se mi je, da si skočita v lase . . . Naglo se sklonim in poberem cvetko:

„Dovolite, gospodična, da jo spravim jaz?“ — in jo nesem k ustnim ter jo poljubim.

Zdravnica pa brska po nedriju, izvleče zmečkano pismo ter je vrže za Miliko, ki se je bila že obrnila k vratom.

„Le poberi se, nesnaga! V pošteni družbi ne rabimo vlačug!“

Ona se ozre ponosno in jo pogleda zaničljivo, pa prime tovarišico pod pazduho in odide z njo . . .

Meni je neizrečeno ugajala. Kar požiral sem jo z očmi in najrajši bi bil odhitel za njo. A bilo je še pismo tu. Vsi smo se sklonili za njim, najhitreje Bratko. Pa dr. Žižek ga je prehitel . . . Bila je anonimna ovadba, da se dr. Njivar podaja z Miliko.

Bratko je nenadoma izginil. Vsi smo bili prepričani, da je pismo izviralo od njega.

IV.

Precej pozno je že bilo tistega večera, ko sem šetal mimo šole in zijal v okno jedrške učiteljice. Slutil sem, da prenočuje Milika pri njej in prevzeli so me naravnost srednješolski občutki zaljubljenosti.

To je nekaj posebnega.

V okno strmiš in skušaš uganiti, kaj dela tisto zanimivo bitje, ki te je očaralo s svojo cvetočo ženskostjo.

Ali spi in sanja o svojem vitezu — kdo je presrečni, da ga preženeš iz svetišča?

Ali trepeče v strahu pred neprijatelji — kje so vragovi, da jim polomiš rožiče?

Ali stoji za oknicami in te gleda skozi špranjo? — Popravi si telovnik, prijatelj, in postavi se slikovitejše!

Pa si jo hočeš predočiti v mislih in iščeš njene slike v spominu — elegantne in ponosne — no, kje je, za Boga? Ali je nisi občudoval pred eno uro? Ali te ni prešinila s sladkostjo neznanega upanja in neznane sreče? In zdaj bi se ne spomnil njenega milega obraza, njenih izrazitih potez?

Kakor gimnazijec si, ki še ni spoznal ljubezni, pa je večno na preži, da bi ne zamudil trenotka in

prilike. Če zagledaš lepo žensko, pa že nastaviš srce kot lovsko past in čakaš, da se sproži pero in se vjame divjačina. Samo da petošolec išče ljubezni, globoke in edine; ti pa loviš užitkov, raznovrstnih in minljivih . . .

Udaril sem se po čelu: Kaj za vraga budališ v zaprto okno? Glavo prazno kot čeber, — menda pričakuješ, da ti jo napolni vonj po jazminu in tista čudovita dražest, ki obkroža idol tam gori in ki jo najdeš le pri redkih ženskah, postavljenih na svet samo za ljubezen in njeno razkošje . . .

Ali si že zaljubljen vanjo, Arnošt, ali še nisi? — to je zdaj vprašanje. Praznota v glavi ni zmirom znak ljubezni. Od tistih temnih oknic ne dobiš odgovora. Hajdi dalje, Arnošt! Ne slepomiši brez potrebe! —

Nenadoma zapazim, da je pri Strausovki še luč.

Ob tej uri je treba vstopiti pri zadnjih vratih. Krenem torej po dvorišču.

Ko dvignem roko do kljuke, se ta nenadoma umakne . . . duri se odpro in v temi zagledam Filipino pred seboj. Klanja se mi poredno in me vabi z roko:

„Neverjetna čast, gospod kontrolor, da prihajate tudi vi!“

Ali ni malo porogljivosti v tem glasu?

„Kako krasna noč je, gospodična! Pridite, da se izprehodiva po cesti!“

„Ali ne slišite, da imam goste? In ob tem času, gospod kontrolor!?“

Iz sobe je bilo slišati govorjenje in nemir.

„Vedela sem, da pridete. In ravno ta trenotek me je nekaj dregnilo, pa sem skočila k vratom.“

„Vedeli ste?“

„Hm . . .“

„Kako bi mogli?“

S sklonjeno glavo se mi nasmehne poredno in me zopet povabi:

„Vstopite, gospod kontrolor! Cela davkarija je tu.“

„Škoda! Rajši bi bil sam z vami, Filipina. Sladka!“

Primem jo za obraz in jo hočem poljubiti na usta; ona pa se odmakne skoraj odurno in me udari po rokah:

„Proč z rokami! Kaj je to? . . . Nadlegovanje!“

Hitro stopim naprej in se zamislim za trenotek . . . Odkod ta izpremena? Besede so hude, — to je naravnost užaljenost. Ljubosumnost? Kaj je zopet slišala?

V tem sem že stal v zakajeni sobi pred hrupno družbo, ki me je začudeno pozdravljala. In v tistem hipu, ko mi je zabliščala acetilenka v obraz, zapazim rožo v svoji gumbnici. Vrtnico s kegljišča, ki sem jo bil pobral in v prvem trenotku celo poljubil, potem pa tako pozabil nanjo, da se je niti tam pod oknom nisem domislil. Obšla me je slutnja, kje da je vzrok Filipinine odurnosti.

„Kje ste ga pobrali, gospodična?“ — vpije adjunkt Posegar in me vabi k mizi. Trgovec Oplustil,

ki je očividno že pijan, se krohoče s svojim mastnim obrazom in mežika Mihaelu Iskri:

„Hoho, ali ga vidiš? Je že zopet v tvojem revirju. Zdaj se pokaži, mrcina!“ — Valja se po zofi in kobali nogo po stolu pred seboj in se tolče po njej kot bi bila popolnoma zdrava, četudi jo pestuje že deset let, odkar se mu je bilo zbiralo v kolenu. A nenadoma se prekine in zastrmi v mojo vrtnico, pa se zopet zakrohoče in se skloni k Iskri ter mu začne bevskati in prskati v uho . . .

Sto hudičev, da jo prinesem ravno Stravsovki kazat!... In kateri zlomek jim je bil že vse na nos obesil? To je jasno, da že vse vedo . . .

Naredim se naivnega in pozdravim davkarja, ki me posadi poleg sebe in mi natoči kupico. Adjunkt Sormann se mi smehlja premeteno, pogledavajoč hu-domušno mojo vrtnico; eksekutor Postruschnigg se mi klanja s svojo plešo; sluga me gleda pobožno s povešenimi brki; celo Iskra je prijazen proti meni in mi stisne roko, česar do takrat še ni bil storil. Kanalja je vesel, da sem bil našel v Miliki nov objekt in da mu zdaj morda prepustim Filipino.

Naenkrat vstane kolega Posegar, me pogleda od strani, veselo napol, napol zaničljivo, udari z nožem po kozarcu in začne:

„Zdi se mi umestno, da malo slavnostnejše počastimo ta slučaj, ko smo enkrat vsi udje jedrške c. kr. davkarije skupno zbrani tudi zunaj urada . . . in to celo v tako lepi in prijetni družbi gospodične Filipine!“

„Živio lepi spol!“ — zaploska navdušeno Iskra in omizje mu pomaga.

Tudi jaz poskočim s kozarcem in trčim s Filipino, a samo za hipec vjamem njen pogled. Ona ga hitro zopet umakne, kot da je ne brigajo bliski in plameni, s katerimi sem jo bil obsul . . .

„Zbrali smo se, da proslavimo spoštovanega gospoda šefa, ki je danes vložil prošnjo za upokojitev.“

Presenečen pogledam davkarja; on pa mi ljubeznivo odmaje z glavo in zamahne z roko proti govorniku, češ: saj ni vredno besed . . .

„Povod je sicer žalosten; vendar smo lahko veseli, da ni storil gospod davkar tega koraka že lani, marveč ga je zadržal do danes, ko je konečno minila nevarnost, da postane njegov naslednik človek, na katerega mestu sedite danes vi, gospod kontrolor, ki ste po iskrenem prepričanju nas vseh tega mesta tudi mnogo vrednejši . . .“

Obrnil se je k meni in se mi poklonil. Jaz pa sem zgrabil kupico in pil v zadregi. Rdečica me je oblila in komaj sem mogel tako globoko povesiti oči, da mi ni bilo treba zapaziti porogljivih nasmeškov krog mize. Adjunkt pa je povzdignil glas:

„. . . človek, ki bi nam gotovo ne bil boljši kot šef nego nam je bil kot kolega.“

Moj prednik je bil računil na davkarsko mesto pri Sv. Jedrti. Davno je že bil na vrsti za povišanje; a ker se mu Schabot na noben način ni hotel umakniti, se je moral nazadnje udati pritisku od zgoraj in prositi za neko drugo mesto . . .

Posegar je napijal davkarju in ga slavil kot uradnika, kolego in človeka, predvsem pa poveličeval njegovo zvesto in neomahljivo nemško srce. — Meni je bilo vroče pri duši. Filipina je parkrat poškilila k meni; zdelo se mi je celo, da me je pogledala sočutno; a zdaj sem jaz izbegaval njenim pogledom, si nervozno vihal brke in skušal zamoriti zavest, da se z vsako minuto, ki jo vzdržim v tej družbi, vedno globlje pogrezam v izdajstvo in narodnosten greh . . .

A prišlo je še lepše.

Po napivanju in trkanju z davkarjem Posegar še vedno ne sede. Iznova udari ob kozarec in nadaljuje:

„Dovolite, gospoda, da si drznem ob tej pomembni priliki nazdraviti tudi našemu novemu gospodu kolegi . . .“

Tišina je nastala, da sem kar slišal mežikanje in spogledavanje sosedov.

„. . . ki je sicer danes prvič med nami v ožjem krogu, a nas je zato s svojim prihodom toliko bolj razveselil. Mi ga nismo vabili na nocojšnji večer . . . a ta čudni slučaj, da ga je usoda ravno danes in ob taki priliki zanesla med nas, je njemu lahko kažiprst, nam pa — upam — priča, da ne bo hotel hoditi po stopinjah svojega prednika, temveč da nam bo vedno zvesto stal ob strani v boju za naše cilje in naša stremljenja. In v tem imenu dvigam svojo čašo ter mu napijam, v upanju, da se bo vedno bolj domačega počutil med nami, dokler

ne bo nekdaj spoznal, da je naš, popolnoma naš z dušo in s telesom.“

„Heil! Heil!“ — se zadere Sormann s svojim mlečnim obrazom in vsi drugi zatulijo z njim. Iskra pa naravnost poskakuje od veselja ter intonira s pijanim Oplustilom:

„Hoch soll er leben . . .“

Osramočen do neznosnosti, sem naglo zvrnil par kupic vina vase, trkal zmedeno in s tresočo se roko, obraz pa mi je moral biti strašno bedast v tisti hipni strahopetnosti, ker spominjam se natanko, da se je Filipina obrnila zaničljivo od mene . . .

Iz zadrege me je rešil davkar, ki se je ljubeznivo nagnil k meni:

„Nič ne mislite, da smo vas bili prezrli. Saj ni bilo nič dogovorjenega. Šele po uradu se je spomnil Milan in nas zbobnal skupaj. Ko bi ne bili vedeli, da ste v prijetnejši družbi, bi gotovo poiskali tudi vas.“

„V prijetnejši družbi!“ — je ponovil Iskra s krohotom, pa hitro zopet umolknil in se zadovoljno hihikal v peščice . . .

Pijani Oplustil je bil že v razpoloženju, da bi venomer prepeval. Nemarno zavaljen na zofo je začel nešteto arij brez besed, ne da bi se mogel skobacati preko prvih taktov. Zatilnik je takal po zidu, divje obračal oči, jezik pa mu je bil otekel in valil ga je le s težavo po ustih. Povrsti so mu uhajale češke melodije, od katerih je vsako z neko tiho nevoljo hitro spet presekal. Nazadnje je le vjel:

„Röslein, Röslein auf der Heide . . .“

In tu je hipoma planilo celo omizje s kričečimi in neubranimi glasovi:

„Rösslein, Rösslein auf der Heide . . .“

Ti ljudje ne znajo peti. Narodna pesem edina sodi s svojo preprostostjo v veselo družbo z razposajenim petjem, v družbo, ki ji prav nič ni do kake posebne umetnosti. In kje naj vzamejo raznarodeli ljudje narodno pesem? Niti enega pristnega Nemca ne poznam v teh krajih, razen dveh učiteljev na šulvereinski šoli. Vse je ponemčeno ali ponemčurjeno. Pravi nemškutarji so itak zrasli v slovenski družbi, s slovensko narodno pesmijo. Tista peščica rodbin, ki so ponemčene že več generacij, si pa tudi ni mogla priboriti svoje pesmi, temveč se je morala zadovoljiti — živeča sredi slovenske množice — s šolskimi pesemcami; ker je pač preveč oddaljena od nemškega ozemlja in premalo zvezana z nemško ljudsko dušo, da bi se mogla navzeti nemških narodnih pesmi. Narobe: po trgatvah, primicijah, gostijah in po kmetiškem delavstvu je bila vedno tako tesno zvezana z našim narodom, da se tudi njegovim narodnim pesmim ni mogla popolnoma odtujiti. Ker pa je sovraštvo teh odpadnikov do vsega slovenskega tako poglobljeno in tako razraščeno, da jih stresa krč že ob samem zvoku slovenske besede, zato sovražijo tudi našo pesem in jo zataje, če jo poznajo. Le ob tistih redkih prilikah, ko pridejo v dotiko s preprostim in nezavednim našim ljudstvom, še ne-

zapeljanim po „narodnih hujskačih in panslavistih“, in pa v razpoloženju sladkega vinskega ginjenja jih zapelje milina naše pesmi, da se pogreznejo v njeno žalost in njen smeh, obup in vrisk . . .

Ko je tako izpremenilo razigrano omizje Goethejevo rožico v konjička in zmrcvarilo prelepo melodijo še hujše nego besedilo, me pogleda Posegar poredno od strani ter improvizira:

„Röslein, Röslein in dem Knopfloch . . .“

Jaz pa ga naglo prekinem, poprosim z očmi Filipino ter udarim čvrsto in veselo:

»Regiment po cesti gre,
huj-ju,
pa moj fantič zraven je,
huj-ju;
pa moj fantič se izmed vseh pozna,
ker on zelen, zelen pušeljc ima.
Huj-ju!«

Filipina je takoj priskočila s svojim blagoglasnim altom, za njo Iskra in davkar; in ko že ni bilo drugače več mogoče, se je moral konečno tudi Posegar udati, nakar je donela pesem vriskajoče v zakajenem prostoru. Glasila se je ubrano in lepo, saj je bila vsem mnogo bolj domača nego njih nemške prisiljenke. Za prvo je prišla druga in tretja in tako dalje, dokler se nismo popolnoma pogreznili v našo narodno in se nazadnje celo kosali, kdo jih več pozna . . .

V tistem občutju osramočenja po Posegarjevi napitnici je bilo še čudno, da sem se bil drznil

udariti slovensko pesem v družbi, v kateri se ves večer ni slišala slovenska beseda. Morda se mi je zdel ta način najprimernejši, da malo očedim svojo omadeževano slovensko zavest. In resnično je bila Filipina takoj ljubeznivejša proti meni. Opozorila me je na marsikatero pozabljeno pesemco, na katero bi se gotovo ne bil spomnil. In neprenehoma se je obračala proti meni in prosila:

„Ah, dajte še tisto, gospod kontrolor . . .“

Roki je sklenila pod kolenom in me gledala sentimentalno:

„Krasno pojete, gospod kontrolor!“

„Po polnoči, gospodična. Podnevi je moj bariton ubit in raskav kot glas počenega lonca.“

A neizmerno mi je laskalo priznanje in pel sem še toliko navdušenejše in neumornejše. Zlasti pa me je zabaval kisli obraz Mihaela Iskre, ki mu je nenadna izpremena Filipine prav nemilo zmešala občutke. Požvižgaval je v peščice in me pogledaval zaničljivo:

„Na kegljišču ste pa imeli drugačen koncert danes! Hi . . .“

Mislil je, da me spravi v zadrego. Jaz se pa napravim, kot da me niti malo ne vznemirja tista stvar in se čudim:

„Kako je mogoče, da to že vsi vedo po trgu?“

Milan Posegar je bil pijan in se je le še napol udeleževal zabave. Tu se pa nenadoma zakrohoče in udari z roko po mizi:

„Kaj bi se ne zvedelo v tem gnezdu? Sicer se grdo gledamo med seboj; a če imamo koga obrekovati, ga obrekujemo brez usmiljenja tudi pred nasprotnikom. V obeh taborih . . . Čez četrt ure smo vse že vedeli . . . do pičice . . . Tisto vašo rožico smo natanko poznali, še predno ste tu vstopili. Ha!“

Žamahnil je z roko, zaničljivo in resignirano; spomnil se je časov, ko so tudi njega samega opravljali in se bridko namrdnil. Gospa Melanija in on... Skoraj se mi je malo zasmilil elegantni in domišljavi gizdavec, ki je morda zopet na tihem preklinjal izjalovljenje svojih častihlepnih sanj . . .

Veselo se nasmejem in poduham svojo vrtnico, pa pogledam Filipino nedolžno:

„Corpus delicti tako imenitnega škandala! To moram shraniti v svojem muzeju kurijozitet.“

Filipina povesi oči. Nervozno puka nitke iz namiznega prta in okrog ustnic jej igrajo mišice...

Vem, da bi jo rada imela. Prosila bi zanjo, če bi ne bila tako zelo ljubosumna, da se celo prositi sramuje.

Pa nič . . . le bodi ljubosumna! To se čisto dobro vjema z mojimi računi . . .

Iskra se muza porogljivo. Novo upanje mu sije iz oči.

Oplustil pa se nenadoma predrami na zofi iz kratkega spanja, ki ga je bilo premagalo v pijanosti, vstane s težavo in zapoje veličastno:

„Kde domov muj . . .“

In tudi jaz vstanem s kozarcem v roki, pojem navdušeno in gledam Oplustilu v omamljene oči. Bridka je ironija usode in vina, ki vzdrami v otrpli češki duši hrepenenje po zatajevani in izdani domovini. — Filipina sedi tiho s povešenimi očmi; Iskra zija debelo in neumno; Sormann smrči, z glavo na mizi; eksekutor in sluga se spogledujeta v zadregi; davkar se nervozno premika po stolu in nestrpno čaka konca; Posegar pa se tolče s svojo frankfurtarsko verižico po dlani in pogleduje zaničljivo zdaj mene, zdaj Oplustila . . .

Nenadoma preneha Oplustil in se prestrašen zagleda v Schabota . . . A že se osokoli zopet, udari po mizi in zakroži:

„Lieb' Vaterland, magst ruhig sein . . .“

Vsi planejo pokonci in pojo; celo Sormann se vzdrami in pomaga. Jaz pa sedem zopet in se zagledam v Filipino, ki je tudi obsedela in še vedno zrla zamišljeno pod mizo.

A Posegar se skloni proti meni in me sune pod rebra:

„Pomagaj peti! Mi smo tudi prej . . .“

In res sem moral vstati in pomagati; a delal sem se, kot da je vse skupaj samo krokarska šala brez pomena in obveznosti. Nato pa je izbruhnilo še hujše pijančevanje. Posegar me je že itak tikal, moral sem torej piti bratovščino z njim. Ravnotako sem se pobratil z davkarjem in Sormannom; Oplustil je bil k sreči preveč pijan; Iskra pa bi se nikdar ne bil podal z mano in jaz sem mu bil prav hvaležen za to . . .

Ko smo odhajali, se mi je še toliko zbistrilo v glavi, da sem za trenotek zaostal pri Filipini, jo objel krog pasu in iskal njenih ust:

„Filipina! Ali ste hudi name?“

Ona pa je obrnila glavo v stran in se branila z roko; vendar se mi zdi, da se je z oprsjem pritisnila k meni. Nekaj je hotela ziniti, z naglim pogledom je ošinila mojo vrtnico, pa se odmaknila od mene in mi pustila samo roke:

„Zakaj bi bila huda? Ali imam kako pravico do tega?“

„Tudi vzroka nimate, Filipina!“

A že je pridrsal Iskra nazaj po veži:

„Meni se zdi, da sem tudi nekaj pozabil.“

Filipina mi hitro stisne roko in me pogleda svetlo:

„Lahko noč! — Pojdite že, saj vidite!“ — Nalahko me porine skozi vrata in ugasne luč za mano. —

S težko glavo sem se vzbudil drugo jutro. Oči so me zabolele, ko sem jih odprl, in v prsih me je stisnilo: O, ta sramota včeraj! V duhu sem zagledal pred seboj davkarja s tistim mastnim, gladko obritim obrazom. Roke si mane in mežika zadovoljno, pa si pogladi in obliže svoje sive, v spodnji polovici rumene brke:

„Tega že imamo. Hop!“ — In ploskne z rokama, režeč se s črnimi zobmi.

Čez njegova pleča pa škili vame iz očesnih kotičkov zaničljiv posmeh Posegarjev:

„Zdaj smo izčistili zrak v uradu.“ —

S pestmi si pomanem ščemeče oči in se zleknem in pretegnem bolestno . . .

Morda me ne bi toliko peklo dejstvo samo ob sebi, kakor ta posmeh . . .

Sramotna je strahopetnost, s katero rajši prenašaš, da te imajo za svojega, nego da bi hotel odločno izjaviti, kaj da si in kaj da nisi. Narodna zavest pač strašno globoko korenini v slovenskem uradniku! — Uboga zavest! — Pa če si sam gospod davčni kontrolor, pred biričem se sramuješ pokazati, da si Slovenec in nasprotnik nemškutarstva. Oni so ponosni na svoje prepričanje in si domišljujejo, da bi moral biti vsakdo hvaležen, če ga sprejmejo medse. In ti spoštuješ ta ponos in to domišljavost, pa rajši zatajiš svojo zavednost in se narediš brezbrižnega, kot da ti nič ni za narod in za jezik in za suženjstvo obeh . . . Lepa zavednost!

Gospodinja je prišla in se vstopila pred posteljo. Roki v bok, pismo skrito v levici, čemernost na licih in sovražnost v očeh. Prestrašim se in jo primem za predpasnik:

„Kaj sem pa vam storil žalega?“

Gleda me preteče in preiskujoče, pa se končno vseeno nasmehne, kratko in prisiljeno:

„Kje ste bili včeraj?“

„Zakaj?“

„Saj sem že slišala . . . Da vas ni sram — začenjati s tako staro škatljo!?“

Torej tudi ljubosumnost!

Prvi trenotek sem bil pomislil na Miliko; ampak „stara škatlja“ se more nanašati samo na Filipino.

„Kaj pa že zopet govore?“

„Ali niste ostali pri njej?“

„Saj smo vendar odhajali vsi skupaj!“

„A vi ste se vrnili, grešnik stari!“

Vzdignem se in spustim noge iz postelje.

„Nič se nisem vrnil. To ni res!“

Pa se malo zamislim in zagledam v tla . . . A Berta se zasmeje in me udari po plečih:

„O, razuzdanca grdega! Zdaj mu je žal, da se ni vrnil . . . Ali vam ni prišlo na misel, da se je treba vrniti? Vsi so prepričani, da ste se bili vrnili.“

„Kakšno pismo imate tu?“

Pomoli mi je z nasmehom in sede radovedna poleg mene . . .

Sredi prve strani je stalo veliko vprašanje. Drugače — niti besedice, niti podpisa.

Ona se zasmeje:

„Ta vaša Fanika je duhovita! Ali ji niste ničesar odgovorili?“

„Pa ji tudi ne bom.“

Srdito zmečkam pismo in je vržem v kot. Sežem po obleki in se hočem napraviti; pa se v hipu premislim in se obrnem proti gospodinji — z dvignjenimi pestmi in grozečimi očmi:

„Proklete babe! Da bi vas vse skupaj . . .“

Ona zbeži smejoč se in mi še zavpije pri napol odprtih vratih:

„Pa pri Miliki več sreče!“

„Da bi jo vrag . . .“

Čevelj zleti v vrata. Zunaj se oddalji glasen, malo razžaljen smeh. —

Na binkoštno nedeljo sem pa vseeno mahnil z Bratkom proti Sv. Ambrožu. Hitro po obedu sva se odpravila, čeprav se je Bratko v začetku malo kujal.

„Ni mi do hoje. Malo predaleč je.“

„Dobro, grem pa sam.“

Stopim dva koraka, pa se obrnem in se mu nasmejem premeteno:

„Tam se potem itak vidiva!“

Zdaj se je zganil, ko je spoznal, da sem ga bil izpregledal. A ostal je čemeren in nezaupen, hodil počasi in ves čas premišljeval, kako bi me zvodil...

Sredi pota do Marije Pomočnice v Gradišču — občina je raztresena po holmih zadaj — stoji samotna krčma, ki me dotlej še ni bila zamikala, ker ni bilo nobenega življenja krog nje. Bratko se ustavi:

„Tu imajo dobro kapljico.“

Pogledam malomarno in zamahnem z roko:

„Nisem žejen.“

Pa čez par korakov se Bratko zopet ustavi:

„Saj mora biti že doma! Ali še nisi videl Tilike? Lepa deklina!“

Obrnem se napol in res zapazim mladenko, ki je gledala za nama in zdaj hitro zopet smuknila za vrata. Kretnja je bila tako srčkana, obrazek zal in cvetoč, lasje pa so bili naravnost zabliščali v zlatu in bakru . . .

„Pa se oglasiva za hip!“

Malo zasopla je stala sredi sobe, s prestrašenim smehljajem krog napol odprtih ust in dvigala v zadregi komolce, ne vedoč, kam bi skrila roke. Stisnem ji bele prstiče ter se ji predstavim. Ona pa zlekne hrbet v dekliški sramežljivosti in klekne poredno:

„Me veseli!“ — pa se zasmeje zvonko in skrije usta za levico.

Njene oblike so polne in prožne, rdečica na licih malo modrikasta in morda ne posebno zdrava, a sočna in zapeljiva kakor zrela breskev.

Na klopi ob veliki kmetiški lončeni peči sedi starec v škornjih, naslonjen na palico, obritega, nagubanega obraza in brezzobih ust. Glava se mu trese, a oči so mu žive in bistre.

Bratko me predstavi.

„Gospod Šalamun — bivši načelnik okrajnega odbora.“

„Zdaj pa v pokoju, v pokoju“ — meljejo čeljusti skoraj nerazumljivo. Ogleda me pozorno in me podrži za roko: „Slovenec? Slovenec? — Naš človek? — Ah, gospodje uradniki so bolj — liberalni, liberalni!“

Z roko nama pokaže za mizo in migne hčerki, da nama postreže. Od časa do časa me pogleda radovedno; rad bi mi še povedal katero, da se pohvali s svojo slavno preteklostjo; ker zdaj je samo še cerkveni ključar. V ostalem pa sovraži slovenske naprednjake skoraj ravno tako odkrito kot nemškutarje . . .

Tilika je dražestno dekle. Njen pogled je tako udan in božajoč, njene ustnice tako tople, da komaj brzdam roko, ki mi koprneče sili vanjo.

„Jaz bi plesal z vami, gospodična. Nimate nič godbe?“

Ona se prestraši in dene prst na usta, pa pokaže z očmi proti očetu, da naj bi govoril tišje o takih stvareh. Potem me spremi v sosednjo sobo; tam je gramofon na mizi.

Prepričam se, da naju stari ne more videti izza peči; pa jo poprosim za valček. Ona se malo brani in se nasmiha srameżljivo, a vseeno poišče ploščo in navre pero.

Bratko je bil ostal v prednji sobi in je čital časnik.

S Tiliko se zavrtiva... a tam v kotu jo ustavim, pritisnem k sebi in poljubim na ustnice. In ona sklene roki za mojim tilnikom; blažena od sreče mi prepusti svoja usta in svoj obraz . . .

„Taka lepa rožica! . . . In jaz nisem vedel zanjo . . .“

„Jaz pa sem vas videla v nedeljo. Ko sem šla od maše, ste prišli mimo. Ustavila sem se in

gledala za vami . . . Oh, kako me je bilo sram, ko sem se zavedla!“

„Vi gledate za moškimi?“

„Še nikdar se mi ni pripetilo kaj takega.“

„Ti sladka dušica!“

Objamem jo tesneje in poljubim topleje; ona pa si oprosti obraz in vpraša naivno:

„Vam je Arnošt ime, kaj ne?“

„Grdo ime, kaj?“

„Lepo je! — Arnošt!“

In tako pobožno dihne to zoperno ime, da bi skoprnel od sladkosti . . . Potem pa pristavi sanjavo:

„Meni je, kot da vas poznam že strašno, strašno dolgo!“

Tesno mi je postalo pred to ljubko nedolžnostjo. Rdečica me je oblila; vrgel bi se z obrazom na tla in si s pestmi rval lase, rjoveč od boli in sramú nad svojim ostudnim življenjem . . .

Gramofon je bil že davno utihnil. Bratko je zakašljal za vrati . . . stari je tolkel s palico po klopi in momljal hripavo:

„Tilika! Tilika!“

Prestrašena poskoči in si popravi lase, zasopla vsa in razžarjena, pa steče k očetu . . .

Bratko je bil gotovo že dvakrat prebral časnik od prve do zadnje besede; a pripravljen je bil, prebrati ga še večkrat, tako mu je ugajala zamuda. Zadovoljno se je muzal in hvalil vino, pokušal po kapljicah in cmokal z jezikom. Velikodušno je prezrl moje početje s Tiliko, da bi me vsaj ne zmotil in

mi ne zagrenil veselja. A meni je bilo neprijetno. V prsih me je tiščalo in sram me je bilo pred to čisto deviško dušo . . .

Tilika! Da sem te bil srečal pred desetimi leti! . . . Kaj bi zdaj s teboj! . . .

Pokličem jo in plačam.

„Odpraviti se morava.“

Ona pa namrdne usteca nejevoljno in me pogleda očitajoče:

„Ali ste nas že siti?“

„K Sv. Ambrožu sva namenjena. Daleč je.“

Bratko zagodrnja:

„Jaz bi še ostal.“

A Tilika ga niti ne sliši ne. Razumela je, da imava pot; in še na misel ji ne pride, da bi ne bila nujna. Kot bi bila kaj pozabila, skoči nazaj v posebno sobo in me zmežika za seboj. V roki drži — ne vem, odkod nenadoma — rdeč nageljček in mi ga zatakne v gumbnico.

„Ali se oglasite nazaj grede?“ — šepeče važno.

„Če boste še pokonci!?“

„Ah, bogve, kako pozno se vrnete!“

„Pa pridite k oknu, če bo že zaprto! Bova malo vasovala.“

„Aha!“ — se zasmeje poredno in me udari rahlo po ustih.

Škornji zunaj zadrsajo . . . Tilika naglo odskoči in se vrne k Bratku:

„Ali bi tudi vam enega?“ — Podari mu cvetko, ozirajoč se plašno po očetu.

„Meni samo belega?“ — pogleda Bratko ljubosumno.

Stari Šalamun pa je bil vstal od peči in gledal mrko na nas.

„Kako si pa spet razposajena danes?“

Prime jo za roko in jo obdrži pri sebi. — „Srečno, gospodje! Srečno, srečno!“ — Sitno se poslovi od naju, strmeč na moj nagelj jezno in sovražno.

Tiliki se pa še vseeno posreči, da pošlje za njegovim hrbtom poljubček za mano . . .

Srečno dekle, — šepečem sam pri sebi, stopajoč po cesti za Bratkom, — celo v srcu zakrknjenega neženje si vzbudila spoznanje in kes!

„Nesrečno dekle!“ — pravi Bratko. „Naj se zdaj zaljubi vate!“ — Z glavo maje, sesajoč si zgornjo ustnico, in pomiluje na tihem ubožico, ki bi zapadla takemu brezvestnežu. „Stari jo drži zmirom tako za roko. In vsakogar postavi na cesto, če se mu zdi nevaren za njeno nedolžnost. Saj si videl, kako te je ogledal od vrha do tal! Haha . . . z liberalci se on nič ne meni!“

Škodoželjno me opazuje izza nanosnika; vendar se mu vidi, da bi mu bilo zelo ljubo, ko bi se jaz lotil Tilike in pustil zato njegovo Miliko pri miru.

„Sicer pa bo dekle petično. Starec ima pod palcem!“

„Ali je njen pravi oče?“

„Preko petdesetih je že bil, ko se je poročil z njeno materjo. Mlado, siromašno dekle, ki mu je

že drugo leto umrlo. In otroci iz prvega zakona so mu tudi vsi pomrli. Zato zdaj varuje Tiliko kot punčico v očesu. — Zadnjih par mesecev je bila v mestu. Učila se je kuhanja v škofiji.“

Poslušal sem ga le napol, zatopljen v svoje nevesele misli. Potrtost je ležala na meni in vest se mi je oglašala, ki me že ni nadlegovala ne vem kako dolgo . . . Nobena stvar na svetu te tako ne zadene kot čistost in nedolžnost, ki te sreča nepripravljenega in vidi brezgrešnost celo v tebi, ki si se vedno rogal in smejal naivni preprostosti. Takrat izprevidiš, da bi bil tudi ti dober in blag, ko bi bila povsod tako ob sebi umevna dobrota in blagost...

„Ne dirjaj tako neznansko! Nikamor nama ne uide Sv. Ambrož.“

Pogleda me preteče in pogled mu obvisi na mojem rdečem nageljčku. Ideja mu zaiskri v očeh — Tiliko izigra proti meni in me osmeši z zaljubljenim otrokom pred Miliko . . . Brezskrbnejši mu postane obraz in živahnejše stopi za mano. Pa se zasmeje:

„Škoda, da ni bilo tete Verone doma! Ona je njena prava varuhinja. Izkušena tercijalka, Šalamunova sestra. Ona bi te ne pustila samega s Tiliko . . . A zanimivo je: Šalamun je Slovenec, njegova sestra pa ob vsem pobožnjaštvu navdušena nemškutarica. Jaz sem ju že poslušal, ko śta se prepirala. Stari jo kar s palico nažene. Ona se pa brani z bergljo. Verona je namreč šepava.“

Na vsak način je hotel netiti moje zanimanje. Grozno ga je pekla bojazen, da bi mu mogel biti

nevaren pri Miliki. In zato bi me rad obesil kam drugam . . .

Jaz pa stresem z glavo, kot bi otresel breme z ramen:

„Ne! Svetnice niso zame. — Nikdar več ne grem tod mimo.“

Obrnem se in zamahnem s palico proti krčmi in se poslovim od Tilike natihem:

„Z bogom, dušica! Boljše bo zate tako!“

Za trenotek postojim . . . pa zažvižgam veselo in pospešim korak . . .

Bratko prebledi in se vgrizne v ustnico. Hipoma začuti potrebo, zbrisati naočnike. In ob tem delu se mora vselej ustaviti za par minut.

Jaz pa se ne brigam zanj in hitim dalje proti bregu, s katerega se bleščé prijazno in vabljivo zvoniki Marije Pomočnice . . .

V.

Na bregu se ustavim in počakam Bratka, ki počasi sopiha za mano.

Dan je krasen. Solnce ga je samo veselo in zrak je kakor omamljen od njega. Drevje se smeje v svežem zelenju in travniki vriskajo v polnem cvetju. Na oddaljenih vrhovih leži zgoščen vzduh kot pajčolan. Bele hišice pozdravljajo iz njega in beli zvoniki. Visoki topoli kipijo v nebo, tu paroma, tam v celih vrstah. Vitki in tenki kot ciprese — ljudstvo jim pravi palme — dajejo pokrajini poseben čar. Kakor hrepenenja so, stotera in tisočera. Hrepenenja teh nizkih, skoraj potuhnjenih holmov v višave navzgor.

Tam daleč na zapadu se dvigata Pohorje in Kozjak, temna in gozdnata; med njima se blešče sneženi vrhovi koroških planin; proti severu se izgublja Golovec in srednještajersko hribovje, proti jugu pa vstaja Rogaška Gora in hrvaški hribi. A vse je preoddaljeno in premalo impozantno, da bi vzbujalo zavist in hrepenenje . . .

Ti kraji tu pa se drže pri tleh, ponosni na svojo rodovitnost in na poezijo svojih vinskih goric.

Nam se ni treba ozirati po svetu — se košatijo bahato —, vsega imamo v izobilju in ni nam treba medleti za tujino. Naših ljudi ne puščamo v Ameriko s trebuhom za kruhom, ki ga je po teh poljih kot kamenja drugod. Posamezna palma — vzdih v nebo — to je vsa naša sanjavost . . .

In kakor so idilični ti logi in gaji, te snažne ravnice in počesani lesovi — preveč se jim pozna trud in volja trde kmetiške roke, nego da bi zavajali v brezdelje. In če se ozrem naokoli: — za sanjavo pohajkovanje tu res ni prostora. Za vsakim ovinkom kajža, za vsakim gozdičem kmetija in po vrhovih viničarija za viničarijo. Tu je ni samote za kratko pesemco in vsaka izgubljena urica je temu ljudstvu potrata in greh.

Tudi tu se ščeperita potrata in greh, a v srcih vzbujata obžalovanje in sram. Rodili so ti kraji učenjake in imenitnike: pa so že rodili tudi — pesnika? — Jaz ga ne poznam. —

Na desno vrhu brega kraljuje veličastno mogočna cerkev Marije Pomočnice. Monumentalno stopnjišče vodi do vhoda. Pod zidom pa se vije krog samostana prijazen drevored košatih kostanjev. In tam za kostanji je Košarjeva krčma.

Bratko že stoji tik mene. Preudarno slini cigareto in pogleduje po cesti proti Sv. Ambrožu, ki se ga vidi tam daleč na najvišjem holmu. On bi si ga želel še dalje, še mnogo dalje . . . a sebe tam . . .

„Le naprej torej!“ — zine malomarno v svoji naivni lokavosti in se ozre mimo mene proti cerkvenim stopnjicam. Med kostanje gleda, če bi ne zapazil Cilike na pragu.

Jaz pa se resnično obotavljam. Moj Bog . . . v to daljavo! Poldrugo uro še! — In tudi Cilika ni, da bi jo zametal . . .

Hudomušno pogledam tovariša in mu hočem napraviti veselje:

„Pa se oglejva malo pri Košarjevih!“

On pa počene in se zagleda napeto med drevje v sadovnjaku, ki se razpenja po bregu navzdol. Tam gre bližnjica k Sv. Ambrožu.

Po dolini spodaj prihajata dva gospoda: Debelejši pod razpetim sivim dežnikom, ki ga naslanja tako daleč vznak čez ramo, da je samo njegov klobuk v senci in mu solnčni žarki bliskajo v naočnikih; vitkejši, živahnih, gibčnih kretenj, je vsak trenotek korak za drugom ali dva pred njim. Izpod drevja, že skoraj čisto blizu, pa se pojavita nenadoma mladi dami s svetlimi solnčniki in blestečim nakitom. Manjša in drobnejša je v živordečem krilu z žoltimi in črnimi obrobki, večja pa v toplo rumenem s črnobaržunastimi našivi. V svežem zelenju okolice te žarke barve kar pojo v mamečem akordu . . .

Bratko vstane zopet, ustnice se mu skrive uporno, pa mi pogleda trmoglavo v oči:

„Kaj bi se premišljal!? Hajdi zdaj k Ambrožu!“

Jaz se mu zasmejem zvonko in ga udarim po rami:

„Ti si mi ptiček! Ali se res bojiš, da ti v solati pozobljem Miliko? Jaz sploh nisem imel namena, hoditi k Ambrožu. To je bil le izgovor. Tu bi krenil h Košarjevim, pa bi se lepo zamudil pri Ciliki.“

Pogleda me neverno, sesajoč si ustnico in ugibajoč z očmi, če sem bil spoznal bližajoči se dami.

Seveda sem ju bil spoznal. Že na prvi pogled sem spoznal Ciliko in takoj nato tudi Miliko. A napravim se neumnega:

„Pa pojdi torej sam k Ambrožu! Jaz ti ne zavidam Milike, če te ima res kaj rada.“

On se pa obrne jezno in zmigne z rameni:

„Ali ne vidiš, da sta obe tukaj? In tam spodaj: Lukovjak, šolski vodja od Ambroža, in Sever, tukajšnji nadučitelj. Z Miliko me pa pusti pri miru! Jaz sem se naveličal tega, saj je že presmešno. Ona koprni samo za tistimi, ki je ne marajo. Bog ti jo žegnaj!“

„Saj ne veš, če je jaz ne maram! Pa glej ti prefriganca, kako jo je uganil! ‚Ona koprni samo za tistimi, ki je ne marajo.‘ To je pač že stara stvar, da se ženski ne smeš vsiljevati. Zdaj hočeš torej druge strune napeti?“

Pogledam ga pozorno in ga primem pod pazduho:

„Vidiš! To bi bila taktika! Haj, prijatelj! Ne brigaj se zanjo in dvori Ciliki! To boš ti videl! To boš ti videl!“

„Eh! — Učitelj je uboga para.“

„No, davčni kontrolor tudi še ni tako visoka živina!“ — Vendar dvignem glavo domišljavo in vzbočim prsi ponosno. „Ampak — tako poskusi, tako poskusi!“

„Še koleginja zaničuje človeka.“

„Preponižni ste. Človek mora imeti vseeno neko dozo nesramnosti. V krvi jo mora imeti. Mežnar vam še kolovrati po žilah; to je, to je!“

„Ah!“ — zamahne z roko in se ozre jokavo v stran.

„In takih nizkih intrig se poslužuješ: anonimno pismo in tako dalje! Kaj je bilo treba tistega z zdravnico!?“

Pa počakam malo v radovednosti, če bo tajil... No, nič odgovora. Samo še malo nesrečnejše mu vztrepetava lice in zgornja ustnica mu še malo globlje zleze med zobe...

Izpustim ga in pozdravim gospodični; najprej Miliko, svečano in dostojanstveno, potem Ciliko, prisrčno in zadivljeno.

Milika je prišla s svojim nadučiteljem na posete, Sever in Cilika pa sta jima bila šla naproti. Oba gospoda sta še zadaj. Milika se ozira za njima in ne izpusti prijateljice izpod pazduhe. Ni mi bilo ušlo, da jo je neprijetno dirnila moja ljubeznivost s Ciliko.

„Ali počakamo?“ — vpraša hladno in me pogleda zviškoma.

Jaz se naklonim in dvignem rameni . . . Ona pa se zopet obrne, a samo z glavo, da se jej živahno zarišejo močne mišice na lepem vratu. Njena usta so vedno malo zategnjena na desno in to jej daje neko zaničljivo potezo. A kakor hitro ta poteza izgine, pa postane izraz prazen in skoraj omejen . . . Ali so ljudje s takimi obrazi tudi v resnici prazni in omejeni in postanejo šele interesantni po tistih črtah zaničljivosti in zlobe? . . .

„Ah — pojdimo naprej! Saj že prideta za nami.“

Tudi Bratku poda roko po kratkem premagovanju, a z obrazom sitno obrnjenim v drugo stran. On pa se pokloni mrzlo, sklene roki na hrbtu in stopa tiho ob strani, kakor človek, ki je sam sebi dovolj in se ne briga za druge.

Cilika mi hudomušno pomežikne na obadva, a ko zapazi, da bi ju rad zafrknil, plane hitro s prstom na usta in mi odmigava proseče. Pa se oklene moje roke in vzdihne sanjavo:

„Krasen dan, gospod kontrolor!“

Jaz seveda ne morem tajiti; objamem jo z enim samim občudujočim pogledom in vzkliknem navdušen:

„Z vami se ne more kosati, gospodična!“

Milikina usta se zopet zategnejo na desno. Ustavi se sunkoma in se obrne nazaj:

„To sta dva počasneža!“

A onadva sta že za nami.

„Celo v teh ozkih krilih smo ženske hitrejše!“ — jima zakliče naproti.

„Je torej vseeno pametno, da še niste šle za novo modo hlačnih kril!“ — odvrne Sever. „Kako bi nam šele uhajale v tistih?!“

Milika pa se namrdne jezno in nas potegne naprej.

Lukovjak je star človek, zrel za pokoj, zanemarjen v obleki in v glavo. Sivi lasje so mu zmršeni in neostriženi, brada divja in sršava, oči pa tako slabe, da mu jih je komaj videti skozi močna stekla, s katerimi so oborožene.

„No, no, gospod kontrolor ste vi? Lepo, lepo! Pa verjamete vi na špiritizem? Nekaj namreč je nad nami... ali za nami, ali pred nami, ali kako bi že rekel...“

„Pod nami!“ — se zasmeje Sever, plavolas, skoraj eleganten gospod štiridesetih let; živo nasprotje starega kolege.

Ta pa ga pogleda strogo:

„Meni ni do šale.“

A Sever se ne da ugnati:

„Pod nami je namreč sigurno nekaj,“ — se smeje razposajeno.

„Ali zvezde niso sigurne, ki so nad nami? In solnce in luna? Pa še kaj drugega?... Čitajte Flammariona!“

Pa zamahne s palico, vtakne palec za telovnik in zarenči:

„Mladine je sam cinizem, ba!“

Tudi mene pogleda ljuto izpod naočnikov in stopi užaljen dalje. Prvi vtis mu je bil pokvarjen in znana je resnica, da zameriš človeku, če si se bil vpeljal pri njem z malenkostno blamažo. Niti Severu ni toliko zaračunil porednosti kot meni — novincu — golo navzočnost pri omalovažanju njegove duhovitosti . . .

Na Košarjevi verandi že sede izletniki od Sv. Jedrti: notar Kurbus s svojo mlado in zalo ženko Lorico in triletno dolgolaso hčerko ter dr. Njivar. Zadnji plane postrežljivo in nas povabi k mizi. Brez običajnega frivolnega nasmeha stisne Miliki roko in se žuri v zadregi krog nje. Topel je njegov pogled in malo skesan. Na vsak način bi jo rad posadil poleg sebe in skoraj smešna je njegova pripravljenost, trpeti pokoro za pregreho svoje žene. Ona pa gleda mimo njega kot bi bil steber in sede na drugi konec mize k meni.

Jaz se namuznem prešerno in si zmanem roke, pa pogledam Njivarja pomilovalno: Vidiš, vidiš, pa bi bil ti pobral svojo rožico! Junak ravno nisi, prijane . . . Pa kdo je junak pred svojo boljšo polovico? —

V tem trenotku se vrne Sever, ki je bil stopil po svojo ženo.

„Moja žena — moja Marija Pomočnica!“ — mi jo predstavi veselo in sede z njo tik Milike.

„Ah, tudi jaz bi rabil tako — Pomočnico!“ — vzdihnem prisiljeno.

Cilika pa se zasmeje:

„In bi morala biti ravno — Marija?“

„Cecilija bi mi bila skoraj ljubša“ — jo pogledam zaljubljeno.

„Je bolj muzikalična,“ — pristavi Sever.

Milika se zasmeje kratko in suho: „Na gramofon se razume.“

Lukovjak pa zarenči: „Hvala lepa! Še muzikalična naj bi bila!“

In vsa družba prasne v smeh.

Gospa Severjeva, malo neokretna debeluška, ki se varno stiska k možu, se skoraj zjoče od smeha:

„Pri vas je boljše, da niste vi muzikalični — se mi zdi.“

Lukovjak je namreč priznano nesrečen soprog. Njegova žena je imela v davnih časih razmerje z nekim kaplanom . . . ali ga morda tudi ni imela. Mož je pač prepričan, da mu je bila nezvesta, in od takrat še ni izpregovoril z njo besedice. Če kaj rabi od nje, ji napiše listek in ga položi pod krožnik. Če pa se zmisli ponoči, ko se zahoče ženske njegovemu mesu, samo iztegne roko in jo položi na ženo. Njegova orjaška roka jo zapleni — brez priziva . . .

Poleg njega ždi Bratko, s sključenim hrbtom, roke med nogami, gleda srepo mimo Milike in se z veliko muko tupatam osmeli, da švigne s pogledom

malo v stran in vjame vanj sladki njen obraz. Malomarno odgovarja svoji sosedi gospodični Heleni Mavričevi, učiteljici pri Mariji Pomočnici, ki je bila prišla s Severom in njegovo ženo in bi rada zaplela kolege v pogovor o stanovskih vprašanjih. Bratko samo zmigava z rameni in posesava svojo ustnico — najbrže niti smisla nima za take stvari.

„Poglejte, kaj delajo na Kranjskem z učitelji! Nikdar ne moremo biti za delitev deželnega šolskega sveta!“ — se razvnema učiteljica.

„Vi torej mislite: rajše z liberalnim Nemcem nego s klerikalnim Slovencem?“ — se oglasi dr. Njivar.

Lukovjak pa se zgrozi:

„Proč s farji! Nikdar s farji!“ — On ima že radi svoje žene piko nanje.

Tu se vmeša Sever in udari z roko po mizi:

„Škandal! Resolucija našega zbora proti delitvi je naroden škandal. To bi bil prvi korak — proč od Gradca! In važnejša je korist celega naroda nego oškodovanje take suhe vejice kot smo mi.“

„Suha vejica! Učiteljstvo je suha vejica! Lep kolega!“ — se namrdne Milika prepirljivo.

Notar pa dvigne roko preudarno:

„Jaz bi svetoval k premisleku. Tudi meni se zdi prenagljen tisti sklep.“

„Nič prenagljen!“ rentači Lukovjak. „Ali naj gremo spet za mežnarje?“

„Nikdar s farji!“ — se zlekne Milika ponosno. „Da bi morale zopet roke lizati nečednim kutarjem?!“

Jaz jo pogledam ironično: ona je že namreč lizala roke nečednih kutarjev . . .

A Sever zaključi odločno:

„Proč od Gradca! Rajše s slovenskim farjem, pa če je črn kot hudič, nego z Nemci, ki ne vedo, kako bi nas prej pomeli s teh goric. Jaz mislim, da nimamo ravno preveč časa za odlašanje.“

In čez trenotek, ko se nihče ne odzove, še pristavi temno:

„Tu se je zopet pokazalo, koliko nemškutarstva tiči med nami . . . Skritega nemškutarstva, ki samo čaka, da se ponudi Nemcem za dobro službico. — — To so ljudje, ki se delajo liberalne samo zato, da se lažje ogibljejo boja proti Nemcem. Ker se namreč izgovarjajo, da se jim studi skupno delo s klerikalci, pa jim torej sploh ni treba nastopati za narodnost. V resnici pa so oportunisti in vladni sluge, ki jim itak ni za prepričanje, temveč za karijero.“

„Ampak dovolite, gospod nadučitelj,“ — začenja dr. Njivar previdno. „Kolikor jaz poznam slovensko učiteljstvo, je vendar po večini iskreno narodno in napredno.“

„Vi me — upam — ne bodete sumničili, da podtikavam našemu učiteljstvu ono naziranje?“ — hiti Sever razgret. „To je peščica, ki skriva svoje prave obraze kot noj svojo glavo. A od teh so se pustili vsi drugi zavesti v tisto prazno frazo o kranjskem vzorcu.“

In notar doda, obrnjen k drju. Njivarju:

„Pravzaprav je res: tam doli so vladali do zadnjih let liberalci.“

„Če pa ni bilo denarja!“ — se zagovarja dr. Njivar.

„Kaj pa ta preganjanja zadnji čas? Ta strahovlada korumpirane Slomškarije? Pojdite mi s farji! Proč s farji!“ — zarobanti zopet Lukovjak. „Še eno pivo, gospodična!“

„Kranjski Slomškarji bi bili pri nas nemškutarji in naši nemškutarji bi bili tam doli Slomškarji,“ — odvrne Sever mirnejše.

Milika pa ga premeri zaničljivo od strani in sikne strupeno:

„Menda se tudi pri nas že oglašajo Slomškarji!“

„Prosim?“ — udari Sever po mizi. Oči se mu zaiskre in prsi mu planejo. Pa se pomiri siloma in stisne med zobmi: „Ženska molči v cerkvi! Brigajte se za svoje cunje!“

In Milika v jok . . .

Bratko je bled. Sloki hrbet se mu vzravna, tikev na ramah se mu stresa in prsti mu nervozno cukajo tistih par nevidnih ščetinic pod nosom. Oči mu votlo buljijo v Miliko, naravnost vanjo vpijejo prisego, da pojde v ogenj zanjo, če samo s prstom migne. A nesrečnica ne migne s prstom, ker od solz ne vidi junaka . . .

Gospodična Helena sedi s prekrižanima rokama in opazuje z zanimanjem prizor. Ona, ki je bila izzvala ta prepir, je ostala edina mirna in resna s svojimi

sanjavo motrečimi očmi. In z isto pozornostjo kot je zasledovala živahno debato, se obrne zdaj proti notarju, ki je povzel besedo, da spravi zabavo v tok . . .

Notar Kurbus je že siv človek blizu šestdesetih let. Kot politik je skrajno toleranten in bojazljiv, drugače pa prijazen družabnik in dober basist. Njegova gospa je Nemka, bohotna ženska tridesetih let, ki sicer razume nekaj slovenski, a jo je sram že ob sami misli, da bi morala tudi izpregovoriti slovenski. V družbi molči z uljudnim nasmeškom na ustnih, posluša in opazuje mirno — zazeha samo tupatam — pritiska otroka k sebi in skrbi ljubeznivo, da gospodu soprogu ničesar ne zmanjka. Njeni otroci znajo baje samo slovenski in se ona komaj razume z njimi. To pa zato, ker so dekle Slovenke in se z otroki najbolj ukvarja notarjeva osemdesetletna mati. Gospa Lori je torej, kar se tiče politike, skoraj ravno tako tolerantna kot njen gospod soprog . . .

„Gospodična Helena, ali že poznate to šaljivo računsko nalogo? Oče zapusti svojim trem sinovom sedemnajst konj. Razdeliti pa si jih morajo tako, da dobi prvi polovico, drugi tretjino in zadnji devetino celega števila. Ali je možna ta razdelitev?“

Helena pomisli važno:

„Ne! Seveda ne! Hahaha . . .“ — in se zasmeje prisrčno.

„Ker torej nočejo sekati konj, poprosijo kapucina, ki prijaha mimo, da jih reši neprilike.“

„Oče je bržkone hotel, da bi si jih sploh ne razdelili, marveč da ostanejo skupni posestniki“ — pripomni modro dr. Njivar.

Notar pa nadaljuje:

„Kapucin pomisli malo, pa razjaha konja in pravi: ‚Ne gre! Ampak kupite vi mojega konja, da jih boste imeli osemnajst, potem pojde!‘ — In res zložijo ter kupijo.“

„Zdaj pojde, seveda!“ — zapoje zopet Helena.

„Prvi vzame polovico: to je devet, drugi tretjino: to je šest, in zadnji devetino: to je dva konja. $9 + 6 + 2 = 17$. Od osemnajstih preostane torej eden . . . Kapucin ga zajaše, pa — zbogom!“

„Hahaha — s kupnino v žepu!“ — se zakrohoče Lukovjak.

In vsa družba v smeh. Celo Milika se zasmeje s pordelimi očmi. Gospa Severjeva se nagne k njej za hrbtom moževim, pa začne šepetati in mahati z rokama . . . nazadnje sune še njega pod rebra . . . in sprava je gotova . . .

Gospa Lori se smeje, da ji solze zalivajo oči. Zaljubljeno gleda svojega moža, ki jej tolmači šalo, in se ponosno ozira po navzočih . . .

Samo gospodična Helena si ne da miru. S svinčnikom v desnici in drobceno beležnico v levici računi in računi, da bi razvozljala uganko. Njena ustaljena mirnost in brezstrastnost imponira. Zanimiva blondinka je mehkih potez in modrih oči, z izrazom nepristopnosti krog njih. In njena tenka

usteca kakor da velevajo: Pet korakov od mene, prosim!

Ko je še učiteljevala nekje na Kranjskem, je prišla tudi v dotiko z našim velikim Trošanom. In ker je sanjava in jej je Helena ime, jo je Ivan seveda z navdušenjem poljubil na ravno tista nepristopna usteca. In ta poljub Helena hrani. Mislim, da sploh nima drugih življenskih ciljev pred seboj, nego ohraniti ga neomadeževanega.

Ali ste slišali o tistem kmetiškem mogočnjaku, ki se je nekdaj s cesarjem rokoval in se potem ni več dotaknil ne dela ne vode s svojo počaščeno desnico? Nosil jo je sabo kot svetinjo in skrbno pazil, da ne zbriše in odrgne imenitnega cesarskega dotikljaja.

Glej, Ivan, zavidanja vredni, tu gori na skrajni meji naše mile domovine hrani mlada in lepa slovenska učiteljica dragoceno relikvijo — tvoj poljub. Skoraj si ne upa ne piti, ne jesti, da bi ne oskrunila tvojega spomina. In morda ostane celo devica radi tebe, četudi ponavadi ni v tvojih intencijah ta efekt . . .

Ob praznikih imajo Košarjevi natakarico in Cilika je prosta. Ponavadi sede k gostom in se zabava z njimi.

Če se ženski ni treba sramovati obleke in perila, ti dovoli tisočkrat več nego drugače. Pa naj bo še tako sramežljiva, obleci jo malo gizdavejše in hipoma jej zraste korajža do šale in ljubimkanja.

Bogve kolikokrat se ti je že izjalovil naskok na žensko nedolžnost, ker nisi uganil dneva, ko je bila menjala perilo . . .

Tudi Cilika v svojem novem oblačilu, žarečem kot plameni v temi, je pozabila na svojo nedostopnost. Zagoreli sta ji lici in ustna so se ji napela . . .

Poleg mene sedi in se ne gane od mene, jaz pa se seznanim z njeno nogo pod mizo. In čudno: čim več si zaupava pod mizo, tem manj si imava povedati nad njo . . .

„Kaj pa Pepca? Vam še kaj piše?“ — se spomnim njene prijateljice v domačiji.

„O . . .“ — zamahne malovažno. „Kar naprej. Jaz jej že ne odgovarjam več.“

„Še vedno zabavlja čézme?“

„Kaj drugega sploh ne piše. Zmirom samo o vas.“

„In zato jej ne odgovarjate?“ — jo pogledam malo užaljeno.

Ona pa se obrne resno proti meni:

„Jaz mislim, da je zaljubljena v vas!“

„Vkljub obrekovanjem? In to jej vi zamerite?“

Trudi se, da bi vzdržala moj pogled in ostala mirna; pa nenadoma ji buhne v glavo naval krvi in rdečica jo oblije tja preko ušes in po vratu dol. Sramežljivo povesi glavo in šepne komaj slišno:

„To je vendar neiskreno . . . Zakaj zmerjati, ko bi rada objemala?“

Zlekne se odločno, kot bi hotela pregnati zadrego, in me pogleda naglo, pa zardi še močneje,

povesi glavo in umolkne. Njena meča se mi počasi izmuznejo . . . hlad mi zaveje ob nogi . . .

Gledam jo zadivljeno in veselim se natihem: Ali mi ni priznala ljubezni? . . . O, kako poganja, Arnošt! Nič več ne zalivaj, Arnošt, da se ne razveji in ne razkošati prezgodaj! . . . Kako boš izhajal z obrezavanjem in prirezavanjem? . . . Kako krotil bohotnost razdivjane cvetke? —

Če se zaljubi vate ženska, ki ima prijateljico, si lahko prepričan, da smeš potrkati tudi pri tej — in ti bo odprla . . . Morda iz prevelikega prijateljstva, ki se žrtvuje k nadomestovanju celo v ljubezni? . . . Morda pa tudi iz zavisti ženske? . . . Cilika ima na sumu svojo Pepco, da jo je nalašč svarila in strašila pred menoj, kakor bi se bala nove tekmovalke. V tem slučaju je ženska brezobzirna; tudi Cilika . . .

Komaj se spominjam Pepce. Na nekem izletu sem jej dvoril ves večer. Davno je že tega. Slabotno dekletce bledičnih lic in pobožnih oči. Njena nunska zunanjost mi je za trenotek ugajala. Celo poljubil sem jo bil, a poljubil samo na čelo, dostojno in nedolžno kakor sodi samostankam. Potem pa sem pozabil nanjo, kot pozabiš na cerkveno pesemco, ki si jo slišal bogvekje in bogvekdaj. Zdaj se spominjam njenih očitajočih pogledov pri poznejših redkih srečanjih; a kako bi mislil na ljubezen ob taki bogomoljki!? — Če pa si se bila res zagledala vame, brezbožneža, revica Pepca, Bog ti povrni vsaj uslugo, ki si mi jo storila pri Ciliki! . . .

„Ne bodiva tako nesrečna, gospod Bratko! Pijva malo, boste videli, da odleže!“ — se obrne Cilika k Bratku in mu nazdravi s kupico.

A slabovidni Lukovjak se v tem trenotku skloni proti njej in zagodrnja razljučen!“

„Že ves čas gledam . . . pa ima res nesnaga nemške barve na sebi!“

Vsi pogledajo začudeni; Sever se zasmeje glasno:

„Aha, aha! Kaj sem pravil, gospodična?“

Cilika je rdeča in odmigava z roko. Sever jo zagovarja:

„Saj ni sama kriva. Gospodična je hotela rdeče krilo s črnimi našivi. A njen brat — tu doli pro-menira pod kostanji — se je nekaj slinil krog ši-vilje in jo res premotil, da je vtihotapila še par ru-menih krp.“

„No . . .“ — ugovarja Lukovjak, „poštena Slo-venka bi tega ne oblekla.“

Cilika plane z roko; a Sever jej prevzame besedo:

„Gospodična misli: če ona nosi nemške barve, je to samo preziranje in smešenje teh barv, ne pa sramota zanjo, ki je vzvišena nad vsako sumnjo.“

Cilika se zlekne z zadoščenjem in si pogladi oprsje; notar pa dostavi obrnjen proti Lukovjaku:

„Gospodična ima čisto prav. Najhitreje uni-čimo moč teh simbolov, če jih tudi sami rabimo. Tako so ubili Pražani plavico . . . No, seveda! . . .“ — zavesla z roko in nas pogleda drugega za drugim,

iščoč pritrjevanja; pa zaplava v dolgovezno razmotrivanje zanimivega vprašanja . . .

Teoretiziranje je sploh notarjeva slabost. V teoriji je velik politik in še večji narodnjak; a jaz ga imam na sumu, da bi bila celo plavica na njegovih prsih — meč dvorezen. Če si prijazen z nemškutarjem — in s kom bi ne bil notar prijazen, ki ga je sam sladkor?! — pa ga hitro premamiš, da ne ve, ali se mu rogaš, ali se mu ližeš . . .

Cilika pogleda v zadregi z verande po trgu in tudi jaz se ozrem za njenim bratom Romanom, ki šeta tam doli s Ferenčevim Konradom, sinom pomočniškega župana, s katerim se veselo smejeta, ozirajoč se neprestano k nam. Roman je prikupljiv mladenič mirnejšega temperamenta in precej podoben sestri; Konrad pa predrzen fant sigurnih krepenj, privzdignjenih pleč in malo upognjene glave, da izgleda, kakor bi bil venomer pripravljen, s komolcem odbiti zaušnico, ki mu preti od leve ali desne. Romanovi pogledi so kratki in krotki, medtem ko siplje njegov tovariš kar cele snope strelic in bliskov iz svojih črnih, skoraj divjih oči. Sprva sem mislil, da bi nas rad izzival kot Slovence; a nenadoma zapazim, da koketira z Miliko.

Presenečen se obrnem k njej; a njen pogled postane v hipu prazen, kot bi slepo gledal kam v daljavo in bi ne sanjal o ljubohlepnežu tam doli . . .

Kako se ženska zataji! Naredi se ti neumno, da začneš dvomiti nad lastnimi čutili. In to je junaštvo! Koketiranje je ženski merilo njene spolne

vrednosti. Njena histerija je tem večja, čim bližje je merilo ničli. Kako bi mogla vzdržati torej brez koketnosti? Saj bi ne vedela, kedaj je lahko sitna in kedaj razposajena . . .

Ciliki se konečno res posreči, zaplesti Bratka v pogovor. On se celo potrudi, pokazati se živahnega in veselega. Odločno protestira zoper sumničenje, da bi bil kakorkoli nesrečen; cuka si brčice in bliska z nanosnikom kakor poveljnik, ki suka bridko sabljico in jaha pred armado . . .

Jaz se previdno zopet bližam Cilikini nožici in iščem stika z njo . . . in ona je ne umakne. Le z glavo se še globlje nagne k Bratku, da skrije pred menoj zardeli svoj obrazek.

Tudi jaz se obrnem proč, napravim Miliki poklon za okusno toaleto ter se vmešam v njen pogovor s Severco, s katero že ves čas debatira o oblekah. To je namreč njena slaba stran. Dragocena obleka in moderen kroj, fino perilo in elegantna obutev — njen ideal. In da ga doseže, žrtvuje skoraj vse druge potrebe; niti hrane si ne privošči v zadostni meri. K eleganci spada seveda vitkost in za to je dobro stradanje; a kakor sem slišal, je že tudi jesih pila, da bi ne bila preveč rdečelična, preveč — kmetiška.

Za svojo slabost pa je vsakdo najbolj občutljiv. Tako sem bil zapazil že takoj popoldne, da jo je hudo zadela Severova opazka o hlačnih krilih. Brez dvoma je že sanjala o hlačnem krilu in hrepenela po njem kot po vsaki novi modi; a da bi človeku že najtaj-

nejših želj ne pustili v miru in zasmehovali celo njegove sanje, — to je vendar bridko . . . In potem zopet: „Brigajte se za svoje cunje!“ . . . Ali se mar res samo za „cunje“ briga? Človeka stisne nekaj v prsih, krč ga prime v žrelu in iz oči se ulije potok solz . . .

Gospa Severjeva jo je že potolažila, tudi z njim se je pobotala, a njen nasmeh je vendar še pikiran.

„Človeku zagrenijo vse veselje!“ — odgovori na moj poklon.

A Sever jo sliši, se obrne k njej in poškili hudomušno na svojo ženo:

„Nič se ne žalite, gospodična! Jaz bi bil vesel, ko bi hodila moja žena v takih — cunjah.“

„Aha!“ — se oglasi ona. „Otroci pa potem brez cunj.“

„Poleti so lahko nagi“ — se šali Sever dalje in se urno ogne udarcu, ki ga je namerila žena nanj.

Milika pa se namrdne:

„Večno samo zbadanje!“ — In zamahne z roko, kakor bi hotela reči: „Saj mi nihče nič ne kupi! Vse si moram sama priboriti!“ — In skoraj bi se zopet zajokala.

A Sever jo tolaži, zvijajoč si cigareto:

„Sama zavist, gospodična! Verjemite: gola zavist!“

Jaz jo pogledam občudujoče ter šepnem polu-glasno:

„Na svoj okus ste lahko ponosni, gospodična. Malo je žensk, ki bi se znale . . .“

Tu se Lukovjak zadere vmes:

„Jaz bi vas pa samo še rad videl v hlačnem krilu, gospodična koleginja! — Žensko v hlačah — potem pa rad umrjem.“

In celo omizje se bučno zasmeje. Notar in Njivar prekineta razpravo o narodnih simbolih in tudi Milika ne more, da bi se ne smejala svojemu odkritosrčnemu šefu.

Doktor Njivar pa pripomni važno:

„Hlačno krilo? To je prva pametna ideja v modi. Ozko krilo je privedlo žensko nošo do absurdnosti.“

„To je, kakor bi oblekel moški na obe nogi eno samo hlačnico,“ — se oglasi nenadoma molčeči Bratko in zardi v zadregi.

In doktor Njivar se zasmeje veselo:

„To je! Seveda: to je! V enem takem krilu se komaj gibljeta obe nogi; in tako je prišel pameten krojač . . .“

„A moral je biti moškega spola!“ — vskoči Sever poredno.

In Lukovjak dopolni s krohotom:

„Za vsako nogo svoje krilo, kajpada! Kolumbovo jajce!“

A doktor Njivar hiti:

„Z zdravstvenega stališča . . . Pomislite samo na prah!“

„In neokretnost pri delu . . . Poglejte žensko, kadar počene! Krila se ji razščeperijo naokrog kot otok v morju in roki komaj sežeta na breg!“ — se zavzame tudi Sever.

A Lukovjak zažvižga premeteno:

„Eno prednost pa le ima navadno krilo!“ — In ko se vsi ozro vprašujoče, zašepeta skrivnostno: „Fantje imajo lažje delo!“

Ogorčenje in smeh mu je odgovor. Gospodična Helena ga udari po roki in se zasmeje zvonko:

„Torej si pa nabaviva par breguš, Milika!“

In doktor Njivar pritrjuje:

„Učiteljice naj dajo dober zgled! Primeren kroj si izmislite, praktičen za delo in okusen obenem, pa je vprašanje rešeno.“

Milika se ozre po drugih in se namuzne previdno:

„Če je gospa notarjeva z nami, pa smo pripravljene. Ti tudi, Cilika, kaj ne?“

Gospa Lori se smeje in miga z glavo, notar pa dvigne razprto dlan:

„Quod non! Tu je moj veto neusmiljen!“

„Aha!“ — ga podraži Lukovjak in pokaže s prstom nanj. „Kaj sem rekel? Fantje imajo lažje delo.“

Veselost je na vrhuncu. Lukovjak se krohoče v nadušljivem kašlju ter si briše zasolzele oči in orošene naočnike; notar pa zapoje z donečim basom:

„En starček je živel . . .“

Zabava postaja živahnejša, vinska ginjenost napreduje očividno, pesem se vrsti za pesmijo. Moj bariton briljira; tudi Cilika poje z navdušenjem; slovenska pesem korajžno odmeva po nemškutar-

skem trgu. Roman in Konrad sta bila nekam izginila izpod kostanjev.

Solnce se bliža zahodu, bleščeče kot stopljeno srebro, in njegovi žarki se odbijajo od šip v mnogobarvnih bliskih . . .

Samo Milika ne poje, ker nima posluha. Napol se obrne proti meni in se nasloni na mizo s prekrižanima rokama, pa me gleda med petjem zamišljeno in sanjavo, kot bi zidala in ugibala bodočnost. A jaz si ne upam prav pogledati jej v oči in samo slutim, da se mi udaja njena duša in me vabi njeno hrepenenje . . .

Dopojem „Mornarja“ in izpraznim kupico, pa pozdravim s kolenom Ciliko in se obrnem veselo k Miliki. In ta mi nenadoma stisne roko pod mizo, vzdihne in šepne hvaležno:

„To je bilo zadnjič lepo od vas, gospod kontrolor. Vi edini ste še kavalir!“

„Jaz sem spravil vašo krasno vrtnico,“ — in se potrepljem po prsih, kot bi jo nosil nad srcem. „Saj jo smem obdržati, gospodična?“

„Ah!“ — Za trenotek zardi ob neljubem spominu. „Ali naj bi tožila? Jaz sem se posvetovala . . . Čim bolj mešaš . . .“ — Pa zamahne z roko in se zasmeje bučno. Naglo pogleda Njivarja in se skloni za mojim hrbtom k Cilikinemu ušesu: „Ali vidiš, kako je doktor razpraskan. Gotovo sta se sprijela z gospo!“ — Popravi se zopet na sedežu in me pogleda veselo ter zapoje čisto tiho:

„Kaj nam pa morejo . . .“

Jaz pa udarim glasno za njo in se veselim njenih hvaležnih pogledov.

Potem ji rečem:

„Danes sva bila z Bratkom pravzaprav namenjena k Ambrožu.“

Ozre se v Bratka, ki naju prodira s svojimi ljubomornimi pogledi, in zmigne z ramo proti njemu:

„Pa bi bila šla!“

„Ko pa je prišel Ambrož k nama!“

Cilika se zasmeje:

„Ambrož si ti, Milika!“

Bratko se pa oglasi zlobno:

„Sva se malo preveč zamudila pri Šalamunovi Tiliki!“ — In se zagleda izzivajoče v moj nageljček.

Cilika plane:

„Ah, od Tilike ga imate? Jaz sem že gledala . . .“ — Iztegne se jej roka, ki pa jo hitro zopet umakne: „Pardon!“

Jaz ji ga poklonim galantno z zaničljivim pogledom na Bratka, ki je že davno pomečkal svojo belo cvetko in jo vrgel proč.

„Kje pa imaš ti svoj nageljček?“

In on se potreplje po prsih, kot bi ga imel spravljenega nad srcem, ter se obrne zaničljivo v stran. Kanalja je bil moral slišati moj pogovor z Miliko . . .

Sever intonira tisto:

»Odkar odšel sem za vasjo
tja h koči beli pod goro,
več moje srce mirno ni.
Kedo je kriv, oj dekle ti?«

K Tiliki mi uhaja misel. V prsih mi je neprijetno . . .

Milika posluša verno, a ko je pesem končana, me pogleda naglo in vzdihne nenadoma:

„Ah! Ljubezen mora priti kot nevihta. V trenotku mora zagoreti, da švigajo plameni do neba. Kakšna ljubezen je to, če je treba kuriti in podžigati in podlagati, pa še ne bruhne ogenj iz nje?“

In čez trenotek:

„Moški so kot tisti osliček med dvema senskima kopicama . . .“

Sever je govoril z gornjim omizjem, a se zdajci obrne k Miliki:

„Če sta obe kopici enaki, je res izbira težka; če je ena večja, se pa nazadnje že tudi osel odloči.“

In Cilika dostavi brez pomisleka:

„Osel se odloči seveda za večjo!“ — pa se udari po ustih in zardi kot črešnja; ona je namreč najmanjša v družbi . . .

Milika se vgrizne v ustnico in jo pogleda strupeno; Lukovjak pa zapoje hreščeče:

„Ja, ja, die Liebe . . .“

A Sever ga prekine hitro:

„Tu ne pojmo nemških! Dajmo ono . . .“

Z očmi pozove notarja in mene ter udari takt z rokama:

»Eno devo le bom ljubil . . .
— — — — — — — — — —
Ljuba moja je Sloven'ja,
jaz pa Slave zvest sem sin.«

In tam izpod kostanjev — mrak se je že bil napravil — se oglasi ironično ploskanje . . .

VI.

Ob demonstraciji Romana in Konrada proti naši pesmi se mi je zdelo, kot bi se bila zdrznila ušesa gospoda notarja; čelo se mu je vzdignilo v gubah in oči so se mu odprle široko, — pa se premakne na stolu in se začne odpravljati. Z njim se poslovi tudi dr. Njivar, maloglasen in resigniran; lahkoživcu se pozna, da nas zavida za prijetno družbo. In tudi Lukovjak odrine.

Milika pa se odloči nenadoma, da ostane čez noč pri Ciliki. Desna polovica njene zgornje ustnice se ji trmasto zaviha, zakaljene oči se ji upro za trenotek v prijateljico: Ne prepustim ti kar tako bojišča, draga moja! . . . Cilika je malo v zadregi, a se dela veselo; samo mimogrede jo ošine z nezaupnim pogledom . . . Napovedan je boj podzemski . . . Hinavska ljubeznivost na obrazih, a sovraštvo v srcih . . . Zdaj se pazi, Arnošt, da ne zabredeš med besna mlinska kamena! . . .

Gospodična Helena pogleda očitajoče svojo koleginjo in se dvigne odločno; za njo poskoči tudi Severjeva gospa in njen mož ju spremlja proti domu z zagotovilom, da se vrne. Bratko se mu priklopi čemerno . . .

Ostal sem sam z dekletoma. In da premagam tisto začetno zadrego, ki nastopi v takih položajih, prepevam veselo in jima dvorim smelo, podžigajoč k trkanju. Dovolim si celo nedolžen dotikljaj na desno ali levo, odmerjeno in pretehtano, da ne vzbudim zavisti in da ne zmotim ravnotežja. O miseriji družabnega življenja gre pogovor; o zabavah in razvedrilih, ki so redke na deželi kot cesarske maše; o potrebi veselosti in navdušenja, da se očisti časih človek vsakdanje nadložnosti in čelarnosti in se poživi v brezskrbnosti. Zato pa je treba piti; saj vince je zdravilo,

ki vtopi
vse skrbi,
v potrtih prsih up budi.

In sam ne vem, kako je prišlo: naenkrat pijem bratovščino s Ciliko . . . Dvigneš kozarec, ker ti je roka že vajena, nositi ga k ustom; spotoma ga povzdigneš malo proti njej, kot bi jej hotel nazdraviti in nekako upravičiti pitje; pa vzame tudi ona kupico, pogledata se zaljubljeno, trčita . . . in zdajci sta se sporazumela z očmi, da pijeta na oni način, ki mu sledi poljub . . .

Poljubila me je malo boječe in malo bolj površno in z roko je branila moji desnici, ki jo je hotela objeti krog pasu. Nenadoma zardi in pogleda sramežljivo v Miliko; izpije še požirek, ki je bil ostal v kozarcu; pa se jej zaleti — in zbeži kašljajoč in smejoč se z verande . . .

Milika je gledala v stran in bobnala s prsti po mizi . . . Nestrpnost in upornost ji krivita ustni...

Napolnim kupici in položim roko na njeno desnico, pa potrkam s kozarcem po mizi. Pogleda me s plašnim, malo bolestnim smehljajem in si omoči ustnice z vinom; jaz pa jo prosim z očmi in ji nazdravljam s čašo in ji stiskam roko . . . „Kaj ti je do mene?“ — se brani njen pogled. Vendar se mi skloni naproti in trči z mano; najini lahti se ovijeta . . . Poljubi me hladno in odsotno, kot bi me ne videla in ne čutila . . . A ko protestiram proti omalovažanju, se mi uda malo nerada, zatisne oči in mi prepusti svoje polne, poljubom ustvarjene ustnice, da se obesim nanje kakor žejen kosec na veho svoje čutare . . . Moja roka ji rahlo leže krog pasu; a ko jo hoče priviti tesneje, se mi iztrga burno, pade z rokama na mizo in skrije obraz ob komolcu . . . pleča se jej tiho stresajo . . .

Pogladim si čelo, da bi pregnal omamico. Dotaknem se njene rame in šepnem pridušeno:

„Milika . . .“

In ona plane pokonci . . . Solze ji vise v očeh, a sili se k smehljaju:

„Tako je človek slab . . . Samo preganjanje . . . nikjer prijatelja . . .“

In tu zapazim: še ta obraz je lahko dober, celo naivno dober . . . Kolikokrat se skriva v duši možnost, ki ne pride nikdar do veljave, ker so ji razmere neprijazne! — Jaz na primer si domišljujem, da sem rojen za milijonarja. Potem šele bi mogel

razviti svoje bogate sposobnosti in talente. A Bog pomagaj . . . In Milika? — Ona bi morala biti razkošna kneginja s celim dvorom vitezov in občudovalcev . . . v svili in draguljih . . . pa bi videli dobroto in plemenitost žensko! A to klaverno življenje slovenske učiteljice . . .

Rojena je tu blizu nekje pri Sv. Agati. Njena mati je gostilničarka, debela in nemarna ženska, nemškega pokolenja in razdivjanega življenja. Pijanka in razuzdanka, ki je umorila svojega moža s prepiri in ljubosumnostjo, z vinom in žganjem.

Milika ne gre nikoli domov, ker se je bila sporekla z njo. In tudi ne spominja se rada svoje mladosti, ki jo je preživela tam gori že čisto na meji . . .

Takrat je bila zavaljeno in nerodno dekle brez vseh talentov in nad. Učila se je slabo. Veselje je imela samo za lepopisje in ženska ročna dela. A ko je dosegla trinajsto leto, je nenadoma zrasla in se razvila, da je izgledala brhka in zapeljiva kot pravkar dozoreli sad. Njene oči so bile zamišljene in hrepeneče, a časih je zabliskala v njih porednost in zvijača. Bežala je od dela in se hotela pečati vedno le s kvačkanjem in šivanjem, z obleko in lepotičjem. Človek bi mislil, da ima darove za šiviljo. A njenemu očetu se je zdelo, da je rojena za kaj boljšega, za gospodično belih rok in nežne kože . . . Zato je prišla v učiteljišče. In ker je njenemu hlepenju po udobnosti in lepoti še bolj

ustrezal učiteljski stan, se je res lotila učenja in tudi dobro dovršila . . .

Na svojem prvem suplentskem mestu je bila še popolnoma kmetiško-ponižna, postrežljiva in uljudna, da bi vse storila za svoje kolege in kolegine in jim vsak trenotek priskočila z malenkostno uslužnostjo. Tako je na primer svojim tovarišicam v začetku redno snažila čevlje. Imela je veselje do elegantnega obutala, ki ga je rada prijemala z rokama in se naslajala ob slutnji dragocenosti in finoče. Takrat se pač še ni zavedala, da je že sprejeta v „višji sloj“ . . .

A naenkrat se sprijatelji z župnikovo sestro, ki jo je začela vabiti k sebi. In v najkrajšem času postane tudi intimna družabnica mladega gospoda župnika. Cele večere je v župnišču . . . Mnogokrat je njegova sestra že davno odišla spat, Milika pa še vedno kramlja in pije in kadi cigarete z življenja veselim gospodom . . .

Nihče ji ni mogel očitati kaj kočljivega . . . obrekovalci niso imeli nobenih prič . . . vendar so dosegli, da je bila premeščena k Ambrožu . . .

V začetku se je žalostila, samevala in sanjarila. Cele ure in cele noči je preždela ob vezenju čudovitega mašnega plašča in ob kvačkanju dveh prelepih mašnih srajc . . . Darilo in spomin svojemu prečastitemu gospodu duhovnemu prijatelju.

Stvar sama bi ne bila toliko sumljiva. Ko bi hoteli malce naivno gledati nanjo, bi še prej mogoče dokazovala nedolžnost razmerja. A postala je

sumljivejša, ko so izvedeli sledeče: — Pošiljatev je odprla v župnikovi odsotnosti njegova sestra . . . in pri tej priči stlačila vse skupaj v peč. Dragocena oprava — sad tolikega truda in muke in ljubezni — je bila v hipu pepel . . .

Roman je bil končan, začel je drugi.

K Ambrožu je prišel nov kaplan, lep in mlad, povešenih oči in sramežljivega vedenja . . .

Milika se je nenadoma razvedrila, prebolela je svojo nesrečo in pričela zahajati v družbo. A eno je bilo smešno: — vstajala je vsako jutro zgodaj, hodila je v cerkev in poklekala skoraj prav pred veliki oltar; zamaknjeno je molila po cele ure še po maši, ko je bila cerkev že davno prazna. Vzbudila je pozornost kaplanovo, ki jo je začel ljubeznivo iskati, sluteč v njej nedolžno pobožnjakinjo, morda celo kandidatinjo za svetništvo . . . Svetništvo! Sam ni vedel, kedaj se je izgubil v njenih mrežah. A postalo je kmalu očitno, da se je boji, da je v strašni zadregi pred njo in da se ji skoraj skriva. Prej je najraje samoval; zdaj se je zatekal v krčme in posedal po trgovinah, da je le imel koga poleg sebe, ki ga je zmotil in mu preganjal čas . . . Ona pa je vihtela svojo moč nad njim. V prisotnosti kolegov je zakričala nanj in ga oštela. Nekdaj mu je naročila, da jo pride za eno uro suplirat v razred. A ko je pozabil — najbrže nalašč pozabil —, je šla za njim v gostilnico in ga za ušesa vlekla ven . . .

Seveda je na kolenih prosil škofa, da ga premesti. —

Tudi v tem slučaju ni popolnoma dokazan Milikin greh. Človek bi sodil, da je zato dobila toliko oblast nad kaplanom, ker je padel morda prvi on v skušnjavo . . . Ko bi namreč človek kaj zaupal v čednost žensko . . .

Zdaj je začela naravnost divje iskati družbe in zabave. Pohajala je veselice in prireditve na vseh straneh. Videli so jo celo nad Muro gori v nemških krajih, vozariti se v avtomobilu s častniki in gizdalini . . . Oblačila se je okusno in elegantno in nosila le najfinejše perilo . . .

Kadar človek okusi razkošje, je kot morfinist, ki ne vzdrži več brez strupa . . .

Krog zadnjega božiča se je smukal okoli nje Ferenčev Konrad od Marije Pomočnice, s katerim je popoldne koketirala z verande. In ta jo je bil pregovoril, da se udeleži Silvestrove veselice v nemškem domu pri Sv. Jedrti. A ker jo je bilo sram, priznati to pri Sv. Ambrožu, si izmisli komedijo. — Kaj je njej za jutri in za pojutrišnjem, da se le izreže še za danes?! — pa začne vekati in tuliti, da je njena mati na smrtni postelji in da venomer joče in vije in lomi roke za svojo hčerko, za svojo ljubo Miliko, ki jo hoče vsaj še enkrat videti pred smrtjo, da ne odide v sovraštvu s sveta . . .

In res se odpravi — na nemški ples. — Tam pa se ji ni godilo dobro. Zanemarjali so jo, ker so dvomili nad njenim nemškutarstvom. In Konradovi sorodniki so spletkarili proti njej v bojazni, da jim vjame in zamami sina. Zato se niti on ni mogel

dosti truditi krog nje; pa je imela precej žalosten večer . . .

Maščevala se je z zabavljanjem in smešenjem, kar je storila toliko odločnejše, da ji slovenska družba lažje odpusti zablodo. Pri Ambrožu se je izgovarjala, da je bilo materi nenadoma odleglo, kakor so ji prišli pravit k Pomočnici . . . no, in Konrad jo je skoraj siloma zavlekel k Sv. Jedrti. Pozabila pa je povedati, zakaj se je napotila k materini smrtni postelji — v plesni toaleti. —

Na vsak način zanimiva ženska, Arnošt! Brezobzirna sladostrastnica, prav nič izbirčna v sredstvih. Laž in komedijantstvo ji služi ravno tako izborno kakor hlinjenje in farizejstvo . . . Le nič se ne prenagli, dragi! Polagoma se tiplji dalje, da te ne zaseže usoda kakega kaplana . . .

Človek ima stokrat večji užitek ob jabolku, ki ga je sam utrgal, ki je plezal in oprezal sam za njim po šibkih vejah . . . In zdaj ti naj še ženske kapajo v naročje kot pečena piščeta v kraljestvu čudapolnem? Saj ni res, da je deveta dežela obljubljena dežela; kakor tudi ni res, da je lenoba najvišji užitek in debelost največja sreča . . . Počasi torej, gospodična! Jabolko, ki cepne samo z veje, je po navadi piškavo. Kje mi je poroštvo, da ne vgriznem v črva? —

Malo prelahka se mi je zdela zmaga pri rafiniranki od Ambroža. Imel sem občutek, da tu ni treba nič več trkati, — njeno srce je bilo odprto nastežaj. In človek se mahoma prestraši: če

ni odprto morda le slučajno, ker je — nezasedeno?!

Jaz pa hočem biti oblegovalec, ne obleganec...

Njene oči me gledajo široko vprašujoče, s sijajnim bleskom pritajene strasti. V največji intimnosti je obrnjena s celim telesom proti meni; pripravljena, razgaliti mi svojo dušo in mi jo vreči v naročaj. Ne pogledala bi ne na desno, ne na levo, pa če bi šlo v prepad . . .

Moje oči se povesijo pred tem pogledom . . . V ušesih mi zveni njen vzklik: ‚Ljubezen mora priti kot nevihta!‘ — — in majhna groza me strese pred slutnjo nevihte . . .

Ona pa sklene roke pred obrazom — s kolci na mizi — in vzdihne resignirano:

„Prijatelja?! — Kdo bi smel tako visoko sanjati?“

In se oživi nenadoma:

„Ali ste opazili, da v naših krajih ni prijateljstva? — Mogoče je med Nemci . . . v slovenski družbi ga gotovo ni. Sama sebičnost in samoljubnost, pa nobenega zaupanja. Zahrbtnost in neodkritosrčnost, zlobnost in zavist . . . Kje je toliko tožarenja, kje toliko ločitev zakona? Med kmeti — prosim vas!“

„Pri ločitvah zakona sta že?“ — priteče Sever po stopnjicah. Za njim prihaja Bratko in Cilika se vrača iz gostilnice.

Sever si diskretno trebi zobe. Bratko si popravi nanosnik in začne takoj listati po knjigi, ki jo je

prinesel od nadučitelja. Drži se trezno, kot bi bil za katedrom in vsak trenotek klical: ‚Mir!‘ . . . In kadar je ne vleče med zobe, mu zmigava zgornja ustnica s tistimi belimi ščetinicami prav po zajčje... Cilika prisede zopet k meni in prekriža roke v naročju . . .

Milika razlaga toplo:

„Gospod kontrolor se tudi pritožuje nad pomanjkanjem družabnosti. Sam separatizem . . .“

„Aha — zato je toliko razporok!“ — se smeje Sever. „To ljudstvo v resnici nima smisla za družabnost.“

Jaz pa pravim:

„Po mojem bi dokazovale razporoke ravno narobe: smisel za družabnost.“

Sever se namuzne z razumevanjem, žugajoč mi s prstom:

„Vi mislite lepo družabnost, vi?“

„Ah, kaj pa voditelji?“ — se razvname Milika. „Vse to prvakarstvo samo grabi in grabi, da se čimpreje kam dalje dograbi. Za družabne dolžnosti se pa briga le toliko, kolikor je treba za reklamo.“

„Kakoršno je ljudstvo, takšna je tudi inteligenca,“ — odgovarja Sever. „Jaz ne poznam tako potuhnjenega in samopašnega naroda, kakor je tukajšnji. In kdor pride sem, se okuži; se neizogibno okuži, ker je že v zraku ta bacilus lokave sebičnosti. Ti domovi — saj je jako lep pogled — vsak zase sredi majhne samote lastnega zemljišča . . . morda

že to vpliva v takej smeri. Vsak je navezan najbolj nase; če sosed rabi kaj od njega, ga pa skuša priškrniti, kjer le more. Domača inteligenca je nemškutarska, slovenska je priseljena. Mi smo pritepenci, gospod kontrolor! Jaz sem sicer Štajerc, Savinjčan; a Kranjska že začne pri Celju za Slovenje-Goričana. Mi smo tujci. In ker nismo zadovoljni s temi razmerami, zlasti s političnimi razmerami, zato nas sovraži ljudstvo. Množica je konservativna in zato je nemškutarska, ker je nemškutarstvo tradicija . . . Nas eden ne opravi tu ničesar.“

Pije iz kupice, pa si obriše brke in se melanholično zagleda tja po trgu . . .

Milika odpre usta in hoče nekaj ziniti, a Sever ji odmigne z roko:

„Razumem. Vi niste tega mislili. Vi ste mislili našo ožjo družbo. Vi bi rabili zabav in veselic in plesov . . . Te družabnosti vam manjka, kaj?“

Milika zlekne tilnik in tleskne z roko po mizi:

„Mar ni potrebna tudi ta? Premožnejši in inteligentnejši med ljudstvom so v večni nevarnosti, da jih zapelje nemštvo. In ravno te bi morali priklepati z družabnim delom. Zdaj jih vabijo nemškutarji . . .“

„Res je!“ — kima Sever in vzdihne glasno: „Pri Sv. Jedrti so že marsikaj poskusili.“

„Ah — poskusili?!“ — se razljuti Milika. „Kaj bodo poskušali ljudje, ki se resnično čutijo tujce med nami? Pridejo kot rudokopi, ki kopljejo in kopljejo, dokler si ne nakopljejo blaga, da potem

čim najhitreje poskačejo zopet ven iz teh grobov.“ — Pa se prestraši besede in pleča se ji zdrznejo.

„. . . iz teh grobov!“ — doni odmev iz Severa in glava se mu nagne.

Milika pa se razgreje zopet:

„Saj je res: grobove vidijo v teh krajih, zato so tujci. Jaz sem pa tu doma in ne vidim nobenih grobov in zato hočem življenja, živega življenja, ne pa trohnobe in plesnobe grobne.“

Pogleda me razžarjenih lic, malo odprtih ust in trepetajočih ustnic in išče soglasja v mojih očeh. Jaz ji pomignem pritrjevalno, a ne najdem besede, ker se mi je bilo v tistem hipu posrečilo, doseči zopet raport s Cilikino nožico.

Sever pravi resno:

„Skoraj vsi ti tujci so že reševali narodnost in si pri tem opekli prste . . . zato so tujci. Temu ljudstvu namreč ni za narodnost.“

Milika se pa zasmeje:

„Rudokopi reševalci?! Ali si slišala, Cilika? Gospa dr. Žižkova se je zadnjič ženirala sedeti pri isti mizi kakor ti. Zato, ker si ob delavnikih natakarica. Ali je to sramota? Domača hči! — Gospa dr. Njivarjeva bi te dala kar zapreti, ker si mlada in lepa in nevarna njenemu možu. — In ta ošabnost naj bi reševala?! Me smo vsaj umite in ne smrdimo; kako šele bi šli reševat preprosto ljudstvo?“

„Lažje, ker je konkurenca manjša,“ — se ji poklonim poredno.

Bratko pa pripomni strogo:

„Reševanje bi bilo morda še bolj potrebno v umitih krogih, nego v neumitih.“

In jaz se mu čudim, odkod je bil dobil korajžo . . .

Milika ga pa samo pogleda zviška in pihne zaničljivo po dlani. Cikal je seveda na njeno občevanje s Konradom . . .

Sever se obrne proti meni:

„Ljudstvo je namreč zaverovano v nemštvo in ne pozna nevarnosti raznaroditve. Morda si je celo želi naskrivnem. Zatorej je pač težko delo; skrajno nehvaležno za narodne delavce, ki jih je itak samo peščica.“

„Posebno za rudokope“ — plane Milika nakratko in stresa nervozno z nogo. Bratkova pripomba jo je bila razkačila . . .

Sever pa zardi srdito:

„Ali smo narodni delavci tu sami grabeži?“

„Vi ne!“ — ga pogleda ona odkrito. „Učitelj pa — rudokop?!“ — Roko dene na prsi in se ozre čudeč se proti stropu.

In Sever zamahne grenko:

„Ta prokleti pesimizem! Domačinom je vcepljen že od rojstva — kot podedovani greh. Stoletno jerobstvo nemško! Kamorkoli pogledate po deželi: slovensko ljudstvo — raja, Nemec je graščak. Slovenec je prostak, Nemec oficir, janičarski oficir navadno.“

„Tu sta dva kadeta pod kostanji!“ — opozori veselo Cilika in pokaže v poltemo, kjer sta se bila pojavila zopet Roman in Konrad.

„Potem ni čudno, če se že rodi to ljudstvo z vžgano vero večnega tlačanstva.“

„In Janezov Krstnikov ni,“ — vzkliknem z malo narejenim pomilovanjem.

Milika pa se oglasi skoraj ošabno:

„Jaz sem se krstila sama.“

Sever me pogleda žalostno:

„Krstniki sami izgube navadno vero v krst . . . Obup in pesimizem jih prevzameta, ko žanjejo za svoje delo samo nehvaležnost in blamažo.“

„In potem se izpremenijo v grabeže!“ — nadaljuje Milika trmasto. „To je namreč vraštvo za pesimizem in obup. Ti gospodje reševalci so tako domišljavi, da prihajajo v pozi izveličarjev; in so strašno razočarani, ker jim ljudstvo ne stelje cvetja na pot, marveč jih gleda nezaupno od strani. Tudi jaz jim ne zaupam — tujcem, ki nas ne ljubijo in ne razumejo. Ko vidijo, da jim ne gre pšenica v klasje, pa sploh pustijo setev. Še ti — ta dva kadeta tam na trgu in vse to janičarstvo — še ti imajo več srca za nas. Človek ne živi samo od besede narodnjaške . . . Dokler je ustanovljeno pri nas, da reže Nemec kmetu kruh, mu trobimo zastonj v ušesa narodnostne fraze. In če je razumljivo, da se oklepa ljudstvo svoje vere v starega Boga, je tudi razumljivo, da ne more kar čez noč zavreči vere v nemštvo.“

Sever se zadivljeno zagleda vanjo in nenadoma plane navdušen:

„Tu ste zdaj zadeli v živo, gospodična! Odvalili ste mi kamen od srca. — Jaz sam sem bil že malone obupal . . . A zakaj? — Ker sem prelahko vzel to nalogo. In vsi so jo prelahko vzeli. Saj ni tlačanstva v ljudstvu, — to je verstvo! Vi ste uganili! Tradicije sem videl v množici, poznal sem zgodovino, poznal stoletno gospodarsko odvisnost, tisočletno navado, videti gospoda in gosposko v Nemcu... pa nisem pomislil, da mora to pustiti sledove, ki se zakopljejo v meso, da jih ne iztrebiš kar na mah. To korenini v srcih kakor vera . . . In kdo je še premagal vero v eni noči? — Pa smo zahtevali od tega ljudstva, ki je skoraj še v povojih, da kar požge malike in gre za nami v novi vek svobode narodov . . .“

Roke se mu tresejo od vzhičenja, ko se obrača nestrpno od drugega do drugega:

„Še praznoverje... pomislite: še babje vraže... kako jih je težko iztrgati naivnežem! Pa smo hoteli . . .“

In udari z roko po mizi:

„Jaz bi vas poljubil, gospodična . . .“

„No, to bi vas pogledala!“ — se smeje Milika.

A Sever se ne da zmotiti:

„Od kraja je treba začeti. Z abecedo moramo začeti. Trezno in preudarno kakor v šoli. Brez vseh pričakovanj, brez vseh velikih upov in razočaranj. V vsakem razredu je komaj peščica nadarjenih; pa četudi zmagamo prvi razred, kje je še srednja šola, kje je še matura? . . .“

Navdušeno zakrili z rokama in objame nenadoma Miliko, da se mu komaj izvije v smehu in krohotu.

„Ali ne vidite, da ste razvozljali uganko? Tu je vzrok vsem neuspehom, našemu obupu in pesimizmu. Ker smo pričakovali porazujočih zmag, zato smo bili razočarani. Ker smo pričakovali skokov, zato se skoraj nismo premaknili z mesta. Pa prodirajmo počasi dalje . . . ped za pedjo . . . korak za korakom . . .“

Nalije si kozarec in ga izpije v dušku.

»Naprej zastava Slave . . .«

Pa se prekine v hipu:

„Ne! To bi bil skok. Le lepo počasi!“

Jaz intoniram brez pomisleka:

»Fantje, fantje, le korajžo
za to rajžo žalostno!
Če ne bo nič, se le branimo!
Če bo kaj, pa le bežimo!
Fantje, fantje . . .«

Sever pomaga v začetku, a zdajci se ustavi in me pogleda začuden . . . Lopnem se po ustih in umolknem v zadregi . . . Odkod — za vraga! — mi je prifrlela zabavljica, ki je že nisem pel morda celo desetletje? . . .

Milika naju gleda v čudu; — a zdajci začne ploskati in se hahljati od veselja, da ji solze stopijo v oči in se jej vije oplečje kakor v krču. Zapazila

je zafrkacijo . . . Priznavajoče mi pomežikuje, dušeč se v razigranem smehu:

„Prvaška himna!“

Na Severovo navdušenost je vplivala kot poliv z ledeno vodo. —

Jaz sem se že ves čas zabaval s Ciliko zasebno. Najine noge so se lovile hrepeneče; časih sem jo vščipnil naskrivoma, da je komaj zadržala vzklik; in ker ji ni šel „ti“ iz ust z lahkoto, kot bi jo zahtevalo pobratenje, sem se nagnil tuintam do njenega ušesa in jej šepnil vanje svoj poredni „ti“ in zopet „ti“; dokler se mi ni posrečilo nazadnje, v neopazovanem hipu, vgrizniti jo v drobni uhelj, skrit pod težo gostih las. Ona je bila srečna. Lica so jej žarela; in če mi je morala roko odganjati pod mizo, je ni pozabila stisniti in podržati v svoji in jej zabičiti, da naj že miruje.

A nenadoma se začne smejati tudi ona. S prstom kaže na Bratka:

„Roke na klop!“ — zavpije in se pridruži Miliki v hahljanju, ki postaja čimdalje nalezljivejše.

Bratko sedi vzravnan in nas gleda strogo. Verno je bil poslušal nadučiteljeva izvajanja, nenadni izbruh smejočih se deklet pa ga je presenetil in razžalil. In res se spet drži, kot bi sedel za katedrom in veleval:

„Roke na klop!“

Ko se s Severom ozreva nanj, pa zgrabi tudi naju žilica, da prasneva v krohot. Bratko nas v začetku oponaša jezno, kar še bolj podžiga krčevitost

smeha. Pijače smo imeli že dovolj pod streho — vsi. In tako je moral konečno tudi on podleči nalezljivosti vseobče radosti . . .

V tem splošnem krču razbrzdanega smeha prideta na verando Konrad in Roman v krogu treh žandarjev, ki zasedejo sosedno mizo.

Odzdravili smo samo s kretnjami in se smejali dalje. Milika se je nagnila že parkrat sumljivo k meni, zdaj pa začutim nenadoma njeno koleno poleg svojega . . .

Ni me varala slutnja, da me lovi že ves čas... In ravno to je bilo, kar me je odbijalo. Zakaj bi bilo tu narobe? Jaz hočem biti lovec, ne divjačina . . . Ob tem nenadnem dotikljaju pa sem vendar zastrmel in toliko da mi ni zastavilo smeha. Blisko-vito sem premislil položaj in sklenil: Reagiraj, fant! Na tak način si prost okov; saj nisi silil vanje! — Že mi je polzela roka proti njenemu stegnu, katerega toplota mi je tako prijetno zagomazela v nogi... tu se nenadoma Milika zdrzne, vzdigne prt in pogleda pod mizo . . .

„Čegava je ta noga?“ — jej šepetajo ustna kakor sama zase . . .

Koleno se odmakne hladno, njen smeh utihne kot bi ga zadavil . . . zadela je bila ob Cilikino nogo, ki se je zabavala z mojo . . .

Smeh se počasi poleže . . . Milika se nasloni s komolci na mizo in si otare obraz z rokama, pa pogleda — kot da bi se bila ravnokar vzbudila — z izpremenjenim izrazom po verandi . . . Njen pogled

se sreča s Konradovim . . . in tudi njen glas je izpremenjen in trši, ko jih povabi glasno:

„Zakaj ste sedli posebej, gospodje? Pridite bližje, saj smo sami domačini!“

Kako se to vse naglo izvrši pri ženski! Komaj je spoznala, da se je motila v svojih slutnjah, da je hrepenela za varljivo blodilko, ki je ugasnila na ovinku, da je vitez že oddan in se ni brigal za njeno sladko snubljenje in njeno tiho ljubljenje . . . niti ji ni treba premisliti, niti ne prevdariti, kaj bi storila logično . . . že ji grmi instinkt v ušesa: Maščevanje!

Ne gre ji za vprašanje, če te tudi m o r e raniti. Tako si je sigurna svoje ženske oblasti nad moškim in tvoje nečimerne slabosti nasproti ženski, da ne pomišlja niti hipec . . . ona si je gotova: udarec bo zadel.

O slabost, ime ti je mož! —

Konrad je planil na poziv in njegovo omizje je hlastno pograbilo kupice in steklenice, da jih prenese k naši mizi.

Milika pa se obrne k Severu:

„Čemu delate tak obraz, gospod nadučitelj? Jaz ne morem zato: Bolj domačo se počutim s temi janičarji nego z jedrškimi rudokopi. Ali je to kaj lepega: narodnost kot rudosledstvo?“

„Torej je ljubezen tudi lahko ruda?“ — jo pogleda Sever malo zaničljivo in mi zamahne naskrivoma z roko: Nič ne maraj, saj ni vredna! . . .

Moral je bil zapaziti dogodek pod mizo...

Oba kadeta si je posadila Milika kraj sebe, tako da se je Roman vrinil med njo in mene. A Konradova vihrajoča ušesa so bila vjela besedo: janičarji.

„Kaj so Turki spet v deželi? O kakšnih janičarjih govorite?“

Cilika pa se oglasi stisnjenih ust in odločnega pogleda:

„O vas posilinemcih, ki ste hujši od pravih Nemcev, kakor so poturice hujši od Turčinov.“

Konrad položi pesti na mizni rob, pogleda temno in se dvigne za prst od stola:

„Na! — Mi se torej lahko vrnemo tja k svoji mizi!?“

„Potem grem z vami!“ — pravi Milika rezko s prodirnim pogledom na Ciliko in izprazni krožico na dušek.

Sever pa miri in tlači Konrada nazaj na stol:

„Nikar razburjenja! Gospodična Cilika vas samo draži.“

A Cilika se našobi korajžno:

„Nič ne dražim, res je tako. Ali je resnica žalitev?“

Pa pokaže z omalovažajočo kretnjo na svojega brata:

„Ta je še ponosen na to. Jaz sem mu razlagala, on pa pravi: Torej sem janičar! S ponosom janičar! — Kaj se boste sramovali?“

„In ti si moja sestra in mojega očeta hči, torej janičarska hči in sestra!“ — se odreže Roman v smehu. Roke stiska v žepih in se guga na stolu, lica mu žare veselo in nozdrvi mu vztrepetavajo kot polnokrvnemu žrebcu. Lep in krepek fant je, napetih udov in simpatične zunanjosti.

Milika mu prikimava z dopadajenjem; Konrad pa se zasmeje s svojim ostrim in skoraj odurnim glasom:

„Ah, tako! To so le bolj družinske svaje. Mi se ne brigamo zanje; kaj ne, gospodična?“

In trči z njo veselo:

„Bog nas živi vse Slovenje-Goričane, ki smo dobre volje!“

Sever je že bil v skrbeh, da nastane kak prepir, pa mu priskoči hitro s trkanjem in aranžira napitnico:

»Bratci veseli vsi
tralalala, tralalala,
pesem zapojmo si
tralalalalom . . .«

In ko so vse kupice prazne in povezнjene na mizi, zadonijo še:

»Ti zvončki tam v dolini
zvonijo bim bam bom
juhe . . .«

Pa obrnemo zopet kozarce in udarimo z njimi po mizi kakor na komando . . .

Cvenk . . . Cilika drži črepinje v roki in kapljica krvi ji zablišči na prstu . . .

Udarila je bila prečvrsto.

Sploh se mi je zdela preodločna ta večer. Ali si je že tako sigurna zmage? — Ta tako poudarjena narodna zavednost njena . . . Saj poznam žensko! Za poročni prstan ti proda ime in čast, izda ti narod, vero in še dušo poleg . . .

Malo nerodno mi je postalo pri srcu. Skoraj mi je bilo žal, da se je stvar tako razvila. Pravzaprav je le kočljivejše, podajati se s Ciliko v razmerje . . . Milika bi bila manj nevarna prostosti in samostojnosti mladeniški . . . Nedolžnost in naivnost — to je past za trdoglave samce.

Melanholično sem se oziral proti Miliki, ki se je razživela med obema fantoma kot bi jej bil kdo zakuril v srcu. Konrad jej je dvoril naravnost nesramno. Njegovi prsti so prežali, kedaj bi se dotaknili njenih las ali njene bluze, njenih bokov . . . Glavna lastnost teh janičarjev je — nesramnost. Brezobzirnost do drugih in do sebe. Požre ti tudi razžaljenje in sramoto, samo da vzdrži na mestu in odgnusi tebe proč . . . Milika ni niti trenila več proti meni. A eno me je veselilo: tudi Konradovim prstom ni dovolila trohice svoboščin. In kaj veš, če se ne smeje ženska ravno zate, četudi gleda v stran? . . .

Sever se je trudil, vzdržati družbo v petju in jaz sem mu pomagal. A udaril sem čez štreno s provociranjem pogostih eksov. Nameraval sem upi-

janiti oba nadležna mi kadeta in pozabil, da sem bil sam že preveč pil . . .

Edini Bratko mi je delal veselje z neutrudljivim srebanjem sladkega ljutomerčana. V svojem samomorilnem razpoloženju je sedel za mizo, gledal srepo in sesal ustnico, časih tudi zinil kakšno sam s seboj, pa v docela ritmičnih presledkih nosil kozarec k ustom. Njegovo petje je bilo bolj zevanje in kruljenje, pri čemer mu je omahovala glava trudno in pijano in so se mu obračale oči pošastno pod gornja veka . . .

Trojica žandarjev je tipična za to pokrajino. Slovenske krvi in slovenskih imen, govore pošvedrano nemščino naših infanteristov in afektirano-nerodno slovenščino onih častnikov, ki se za silo priuče jeziku. Ta slovenščina je namreč spričevalo za politično solidnost in orožniško usposobljenost.

K Severu se sili četovodja še precej simpatičnega obličja in večno ginjenih oči. Treplje ga po rami in mu izraža svoje sočutje v narodnostnem boju in svoje prepričanje o konečni zmagi . . . Saj je tudi on Slovenec; a molčati mora. Jezik za zobmi, žandar! — Kaj pa kolegi nasprotnega mišljenja, ki imajo vedno polna usta svoje „prijaznosti do nemštva“? — Saj razumete: Nemec je lojalen, Slovenec je upornik v Avstriji! — Solza mu zaiskri v očesu, ki si jo utrne žalostno ... A človek bi si skoraj mislil, da je pritekla iz kozarca . . .

Stražmojster poleg njega je očiten nemškutar. Tolst človek mastnih las, orjaškega glasu in smeha.

Poje kot solist v predmestni beznici in pogleduje strašno zaljubljeno v Ciliko. Njegove noge so prekratke, bele hlače pa napete nad okroglоličnim ozadjem, da se človek trese zanje . . . Govorili so že nekdaj, da je zaročenec Cilikin. Dvomljivo potrdilo bi bilo morda najti edino v popolnem preziranju njegovih vsiljivih komplimentov.

Tretji orožnik gladkih belih lic in lepih brk se ponaša z izključno nemško govorico in s predrznostjo pri debelkasti natakarici. Naša družba mu premalo imponira, da bi ga mogla ovirati pri objemanju in stiskanju . . .

Stari Koschar, Cilikin oče, sloni ob nadstražnikovem stolu, režeč se neprestano s svojim zardelim, malo zabuhlim obrazom, kot bi bila vsaka beseda že dovtip. Meni si ne upa prav pogledati v oči, da bi ne izdal velikih nad, s katerimi pričakuje razvitka mojega razmerja do Cilike.

Tudi njena mati pogleda tupatam izza vrat, kjer se sramežljivo stiska k bangarju. Prikupna ženska še svežega obraza in polnih oblik. Vzpodbudno in s priznavalnim kimanjem se mi posmiha ob petju. Ogiblje se hčerinih pogledov. Bržčas se boji, da bi preveč zasijala v sreči upanja . . .

Strahoma sem zapazil, da mi je bilo zlezlo vino že sumljivo visoko v glavo. Oči so mi postale nekam trudne, okolico mi je zameglil rožnat pajčolan. Jezik mi je bil že malo muhast in tudi

kretnje samoglave . . . Vendar sem se zdel sam sebi strašno važen, ko sem čutil to zanimanje in spoštovanje Cilikinih ljudi. A zopet me je malo neprijetno ščegetalo v prsih, da nimam tudi Milike ob svoji strani. Moja domišljava častihlepnost je trpela vsled njene malobrižnosti. In od trenotka do trenotka mi je rasla mržnja zoper Konrada in to prevzetno janičarstvo. V rokah me je časih dregnilo, dlan me je zasrbela in zobje so mi hoteli škripati . . .

Umolknil sem, povesil glavo in mrko gledal v Miliko, ki se je bučno hehetala z obema fantoma.

Cilika se je parkrat nagnila proti meni in me premotrila s skrbjo, pa se namuznila svoji materi, ki je spet pokazala glavo izza vrat . . .

Naenkrat zapazim, da govorita Sever in Konrad o politiki. In četudi sem najrajši čisto pasiven v teh stvareh, postanem vseeno pozoren — v glavi se mi hipoma zjasni — in želja me objame, izpregovoriti vsaj besedico, da demonstriram svoje nasprotstvo zopernemu tekmecu . . .

„Par slovenskih, ali vsaj dvojezičnih vabil bi ne bila taka žrtev, saj smo v slovenskih krajih!“ — pravi Sever očitajoče.

Govorila sta o gasilnem društvu pri Mariji Pomočnici, ki je v zadnji zimi priredilo neko veselico, katere se pa Slovenci niso udeležili, ker so bila vabila samonemška. Društvo plava v docela nemškem toku, gasilni dom je celo okrašen s frankfurtarskimi draperijami . . . ampak vspeh prireditev

bi bil pa vendar lepši, ko bi se jih mogli udeleževati tudi Slovenci. Saj društvo ni namenjeno samo peščici Nemcev, temveč vsemu prebivalstvu.

A Konrad se udari po prsih in dvigne mezinec domišljavo:

„Dokler jaz še migljem s tem, ne pride izpremenba v društvo!“

Smešna se mi je zdela ta bahavost. Fant je komaj polnoleten.

„Saj vemo, kaj bi radi! Tla po malem izpodkopati, da bi ljudje uvideli upravičenost in potrebo . . . Nikdar! Roke proč od društva! Mi ne rabimo nobene zdražbe; saj je imamo že drugje dovolj.“

Pa se nasmehne premeteno in odmigava z roko Severu pred nosom.

Tu se vmešam jaz v pogovor:

„Pa so gasilci sami Nemci?“

Konrad me pogleda debelo:

„Društvo je ustanovljeno od Nemcev, je bilo ustanovljeno v nemškem duhu in vsi člani smo si edini, da mora tudi pri tem ostati. Basta!“

Sever pa zamahne zaničljivo:

„Niti enega Nemca nimajo. Saj jih je še nekaj poleg, ki niso brez vse zavednosti . . . pa si pustijo ravno tako pačiti imena z nemškim pravovisom. Terorizem!“

Konrad se zasmeje ošabno:

„Ha! Lahko govorite, kakor hočete. Res pa je le, da gre ljudstvo še vedno za nami.“

Jaz nadaljujem nedolžno:

„Neznačajnost torej vzgajate? Ali se vam ne studijo ljudje, ki zataje svoj rod — renegatje, izdajice? Ali vam ni preslaba taka družba?“

A Konrad se smeje zopet:

„Mi se brigamo za gospodarski blagor in splošno korist. Politika in narodnostni boji nas lahko v uho pišejo! Dozdaj smo dobro izhajali tako in se nismo nikdar sprli, pa pojde tudi naprej tako. Pojdite gledat, če vpraša kdo za slovenski komando!? Ha — naših ljudi ne boste še hitro zmešali!“

Milika je medtem molčala in nervozno tolkla z roko po roki. Zdajci iztegne desnico in jo položi na Romanove prste, ki jih toplo stisne:

„Že zopet ta preklicana politika!“

Jaz se pa zagledam srepo v njeno roko in ljubosumnost mi zapolje v srcu. Naslonim se za hip nazaj na stol, pa se hitro zopet nagnem naprej in pogledam Romana ironično:

„Vi ste torej tudi Nemec?“

„Slovenec sem!“ — zavrne rezko.

„Slovenec?“

„Ampak Nemcem prijazen!“

„Nemškega mišljenja torej?“

Pa zmajem neverno z glavo:

„Vrag razumi vašo logiko! Slovenec nemškega mišljenja — to je izdajalec! Vi se torej sramujete svojega jezika in zatajujete svoj rod, pa delate za Nemce, ki nas hočejo pomendrati in raznaroditi!“

„Čenčarija!“ — se obregne vame jezno.

„Ali veste, kaj je to — naroden ponos?“

„Ponos? Ali bi moral biti ponosen celo na to klaverno slovenstvo?“

„Pa če bi bili cigan, bi morali biti ponosni na svoj rod!“

„Budalost! Kaj pa so Slovenci? Kaj imajo Slovenci? — Beračija!“

„To naziranje je neznačajno!“

Pa se vzpne srdito:

„Kaj? Prosim vas, gospod, da brzdate svoj jezik!“

„Neznačajnost ostane neznačajnost, in človek, ki izda svoj rod, je renegat in šuft!“

„Kaj pravite?“ — plane pokonci in udari po mizi.

„Šuft!“

„Kdo je šuft?“

„Propalica in neznačajnež! Hulja! Šuft je, kdor izda svoj rod!“

Koschar in njegova žena sta zgrabila sina; mene je Sever odrinil proč . . .

Slišal sem Konrada, ki se je prepiral, zakaj bi ne pustili Romanu, da kaznuje razžaljenje . . .

„Slovenci hočejo biti, pa niti psovati ne znajo slovenski! Nemška beseda mora priti na pomoč.“

Sever ga zavrača jezno:

„Naš narod ni nikdar rabil podobnih psovk, ker so mu tuje take zaničljivosti. Presaditi so jih morali Germani k nam.“

Spominjam se tudi Bratkovega obraza. On je bil zaspal za mizo; in ko se je v rabuki vzbudil, je buljil tako začudeno krog sebe, da smo se morali smejati vkljub razburjenju.

Cilika se je smehljala tiho in poredno in stala je blizu mene, pogledavajoč s prezirom za svojim bratom, ki so ga odvajali mahajočega z razbesnelimi rokami . . .

Tudi Milika se je nasmihavala in govorila vneto s Severom, pa se ozirala po meni spet prijazno in vzpodbudno.

Žandarji so bili izginili, ne vem, kedaj in kam . . .

Do brega naju je spremil — Bratka in mene — Sever z Miliko in Ciliko. In pri slovesu je še stopila Cilika k meni, se vzpela na prste in mi šepnila v uho:

„Dobro ste napravili! Zaslužil je še več.“

Jaz pa jo, omahujoč od vinjenosti, potrepljem po licu in jo popravljam:

„Ti, Cilika, ti! Zdaj moraš reči: ti! Če ne, boš plačala . . . en liter . . . en liter . . .“

VII.

Bratko se maje pred menoj dolgokrak. Levico tišči v žepu, pod pazduho palico, z desnico pa krili krog sebe in dokazuje nekaj sebi in cesti. Hrbet mu je upognjen in glava povešena, kot bi bila težka cel stot.

Jaz ga kličem in ga prosim, naj počaka; rad bi se oprijel njegove lakti . . . On je gluh. Omamljen od pijače in potrt od nesreče, ki mu je prevzela misli in čuvstva, da ne čuti niti kamna na cesti, če se spotakne obenj in skoraj pade čezenj . . .

„O, kako sva se natovorila, Bratko!“

On je gluh. Nogo vzdiguje kot orjaški cepec, da obvisi za hipec v zraku in pade potem na tla brez pravega namena, kakorsižebodi. In še za to umetnost ga zavidam . . .

Cesta mi pleše pred očmi in se vije kot opolzla kača. Če stopim na desno, pa se zlekne vrag na levo. Nalašč nagaja zlodej gladki, kot bi se resnično bal za svoja rebra . . .

„O, kako sva si ga naložila, Bratko! Posodi mi vsaj palico, saj je sam ne rabiš!“

On se pa ustavi sunkoma, se zamaje nevarno in lovi — lovi ravnotežje; pa zavihti svojo palico

— lepo svetlo palico z nikljastim ročajem — in jo zabrusi v smelem loku daleč tja med žitne njive:

„Rajši peklu nego tebi!“

In zopet stopa dalje, neizprosno, kot v usodo...

„Nikdar več!... Naj se vlači z drugimi! S komer hoče!... Nikdar več!“ — Poluglasno se roti prédse, škripajoč z zobmi in udrihajoč s pestjo po zraku...

Ali je Miliko zagnal med žitne njive?...

Jaz pa se jezim na svoje opletajoče se noge in se nasmejem tupatam sam sebi:

„Moj ljubi Arnoštek, danes voziva barko, pošteno jo voziva!“

Prevozila sva že dosti daleč, ne da bi se zavedel, kod in kam. Nisem se smel ozreti ne na desno, ne na levo, da me noga ne zanese v stran. Samo v nebo sem se zagledal zdajpazdaj, ustavil se in zastrmel v samotno zvezdo v lini med oblaki in počakal, da jo je dosegla megla in — požrla. Pa sem se prijel za trebuh in se zarežal naglas:

„Zvezdožerci! Zvezdožerci! — Bratko, zvezdožerec, kam drviš?“

Ta se nenadoma obrne in iztegne kazalec proti meni:

„Ti si zvezdožerec! Dve si že požrl nocoj, kanalja, pa še nisi sit!“

In jaz se mu smejem še bolj bučno:

„Zato me nekaj reže in tišči v želodcu. Šment rogljati!“

On pa še vedno kaže s prstom:

„Tam si zamudil tretjo!“

In jaz ga ne poslušam dalje . . . Šalamunova krčma je bila že zadaj . . . V hipu se zresnim in tesnoba mi zgrabi prsi, pa se zapodim nazaj trepetajočih živcev, z molitvijo v pijanem srcu:

„Da bi le še čakala! Da bi le še čakala!“

Po prstih se približam hiši in zdajci se odpre tam okence:

„Gospod kontrolor!“

In jaz jej poljubujem rokico, pa si ne upam pogledati jej v oči.

„Ali nisem nič več Arnošt, Tilika?“

„Pst! Tiho, tiho, teta bi se koj vzbudila!“

„Jaz sem šel mimo in nisem slutil angelja ob oknu!“

„Zvezdožerec! Popolnoma ste pozabili name!“

V strahu jo pogledam, če je zelo razžaljena; a mil je njen pogled in smehljajoč, toliko dobrote ji leži v obrazu, da moram osramočen povesiti oči.

„Jaz sem vedela, da pridete nazaj. Ko bi se spomnili šele pred trgom, pa bi se tudi vrnili. Ali ni res?“

Skloni se nižje k meni in mi pogleda poredno v oči:

„Zvezdožerec!“

Jaz se stisnem k njenemu licu in jej objamem gole roke pod njenim šalom:

„Dušica! Ljubica!“

A moji brki jo ščegečejo po vratu, umakne se mi v smehu in mi vjame obraz v roke, pa mi pritisne ustnice na čelo.

„Ko je oblak požrl zvezdo, ste prišli ravno tukaj mimo. Tudi jaz sem zrla vanjo, ker mi je srce preveč tolklo, da bi pogledala na cesto . . . A ko ste že odšli tu dalje in sem zapazila, da se niti ozrli niste, da se niti spomnili niste . . . pa se nisem žalostila; le trepetala sem v strahu, če bo res, da se vrnete, kakor sem upala in pričakovala z vso dušo . . . Saj se je tudi oblak usmilil zvezde . . .“

„In jo zagrnil v mrak in temo!“ — zastokam na njenih prsih in zajočem kakor malo dete.

Sredi vinske omamice, ki me je minila samo toliko, da sem se zavedel zunanjščine in svoje lastne zmedene notranjščine kot bi gledal skozi pajčevino, je bilo toliko kesanja in bridkosti, da bi padel na kolena in prosil odpuščenja ves svet. Solze so mi tekle in pleča so se stresala . . .

„Odreši mene grešnika!“

Stiskal sem se k njeni rami in prosil milosti . . . A toplota njene kože me je vzdramila . . . pozabil sem trenotnega genotja . . . in nazadnje sem se le še čudil, odkod te solze in zakaj . . . Tekle so še vedno in pleča so se stresala naprej . . .

Tilika me boža in tolaži:

„Izjokaj se, golobček . . . moj . . . nesrečni . . .“

Treplje me po sencih in poljublja na lase . . .

Naenkrat vzdignem glavo, solze se mi v čudu posuše . . . Poleg Tilike se je pojavil starikav, bled obraz.

„Zdaj bo dovolj podoknice! Spat, Tilika!“

Tilika odskoči preplašena in se zavije tesno v šal; prikazen pa zapira okno, motreč me prediriljivo:

„Vi se rajši podnevi kaj oglasite, — gospod kontrolor! Lahko noč! Pa se izjočite do jutra!“

Jaz odhajam presenečen in skoraj že iztreznjen:

„To je teta Verona. Niti ni posebno nepri-jazna . . .“

Na cesti poberem klobuk, ki sem ga bil izgubil prej, in se bližam Bratku. Naslanja se ob plot, ki mu sega komaj do trebuha, in cinca z životom naprej, da bi se moral vsak trenotek zvrniti na glavo. Zgrabim ga pod pazduho in vlečem za sabo.

Noge se nama zapletajo in života omahujeta... kot bi trenil me obvlada spet pijanost . . .

„Tilika je angelj, Bratko! Brušen diamant! Imej ti Miliko in Ciliko in kogar hočeš . . . prešestnice so vse, nečistnice! A Tilika, Tilika, Tilika!“

On pa zamahne nemarno z roko:

„Ne maram! Nobene več ne maram!“ — In zapoje hripavo:

„Ženska le vara nas . . .“

Spanec mu leži na vekih. S celo težo visi na moji lakti in telo mu zanaša v stran, da moram z veliko umetnostjo loviti ravnotežje. Pa ga stresem surovo:

„Saj Tilika ni ženska! Tilika je angelj, angelj, angelj!“

In zapojem na glas, da ga prevpijem:

»Po gorah grmi in se bliska,
fantič moj po polju vriska.
Vriska gredé, vriska gredé,
saj gotovo k meni, k meni gre.«

Pa to ni petje več in ni več vriskanje; posamezni vzkliki so, nadušljivo momljanje . . .

Tako se zibljeva proti trgu, omamljena in pijana . . . In tam ga stresem zopet in mu zakričim v uho:

„Miliko ti podarim . . . brez obresti jo podarim.“

On pa me odrine z roko:

„Ne maram! Nobene ne maram!“

„Ker ti je Konrad napoti!“

Pa zaškriplje z zobmi in udari z nogo ob tla:

„Njega pobijem! Kakor psa ga pobijem!“

„Še ceste ne zadeneš, pa bi psa zadel!“

„Pa nič! Je pa ne maram! Nobene več ne maram!“

„Ali pojdeš v klošter?“

„V kevder pojdem! V stričev kevder!“

Iztrga se mi in steče proti domu. Tik pred trgom stanuje pri nekem daljnem stricu. Vrata so odprta in Bratko lopne v vežo kakor je dolg in širok . . .

Jaz se poženem za njim; a že po par korakih pozabim nanj in se napotim tudi sam domov . . .

Oprezno stopam in počasi, da ne izdam slučajnim opazovalcem nesigurnosti svojih nog. A kakor

je lastnost pijancev, da se udadó brez ovir trenotnim idejam, vzbujenim od malenkostnih vtisov, vihravo in lahkomiselno kot mlado žrebe brez gonjača, tako objame tudi mene, ko zagledam v temi zlate črke, poredna želja, ponagajati Filipini s podoknico.

Kje je ostal spomin na Tiliko? Kje bridkost in kje kesanje? . . .

A namesto da bi zapel podoknico, začnem bobnati po oknu, v taktu in korajžno kot polkovni tambur. Ob tem se spomnim dogodka iz ljubljanskih let . . .

Družba ponočnjakov smo korakali po ozki ulici navzdol. Kar se nekdo izmisli in začne bobnati po oknih; in cela vrsta po njegovem vzgledu. Ljudje odpirajo za nami okna in nas zmerjajo . . . pa kaj nam morejo? — Na oglu spodaj je gostilnica, okna razsvetljena in zastrta; predrznost naša pa tako velika, da niti tem ne prizanesemo. Ko tako lepo odmeva v tiho noč bobnenje šip . . .

Mahoma pridrvi iz krčme cela četa razjarjenih gostov . . . in po nas!

Prijatelj Hinko, ti si jih dobil po grbi, revež, od hrusta, ki te je zalučil v sneg! Vsi krivci smo odnesli pete; ti si plačal nauk: beži, pa če tudi si nedolžen! —

Smejem se natihem, hkrati pa bobnam z vedno večjim navdušenjem po Filipininem oknu. In zdajci zdrči roleta kvišku, za steklom se prikaže bel obraz in okno se odpre za štiri prste:

„Kdo razgraja tu ponoči? Proč od okna, ali vas polijem!“

„O, gospodična! Nekaj vam moram povedati: V Ljubljani je bilo . . . ne vem natanko, kedaj je bilo . . .“

„Vi ste, gospod kontrolor? Ali mi ne greste spat? Kaj bi mi zdaj pripovedovali?!“

„Veselo je, Filipina!“

„Pa mislite, da bom tu poslušala?“

„Pustite me k sebi, Filika! Odprite okno, da zlezem gor!“

Pa se opotečem malo, komaj za spoznanje...

„Ah, lepa je ta! Kod ste pa hodili popoldne? Jedrčanke bi bile samo za ponoči, kajneda? — Lahko noč, gospod! Na svidenje, kadar boste trdnejši v nogah!“

Okno se zapre, z ropotom pade zastor . . . Jaz pa strmim začuden vanj in se odkrijem teatralično:

„Taka je torej ta reč? Me nismo samo za ponoči?!“ — In zažvižgam premeteno: „Torej bi bile tudi za ponoči?“

Pa skočim nazaj in začnem iznova bobnati po steklu. Ona se je bila bržkone domislila: boljše, da odpraviš pijanca zlepa . . . pa se vrne in odpre okno.

„Ubogajte me, gospod kontrolor, in pojdite spat! . . . Če hočete, da ostaneva prijatelja!“

„Pa če bi bil popoldne z vami, — bi odprli, Filika?“

„Kakšna Filika?“

„Filika? — Hahaha, človeku se zapleta jezik... Brez zamere, gospodična, a pravzaprav je lepše Filika!“

Ona se ogorčena odpravi; jaz pa nadaljujem hitro:

„Ali ne poznate zapovedi: lačne nasititi, žejne napojiti, — trudnim postljati?“

„Ali me imate res kaj radi?“

„O, rad, gospodična. Iz vsega srca . . .“

„Torej prosim, ubogajte! In pridite jutri ob dveh, če vam je drago; — napravimo izlet k Petku. Zdaj pa lahko noč!“

A žilica mi to noč še vedno ne da miru . . .

Pred spalnico svojega gospodarja Jakoba Belne se nenadoma ustavim, dvignem pretkano prst k ušesu, se prislonim k vratom in poslušam . . . Pridušeno smrčanje in tišina . . . Pa začnem praskati po vratih in trkati narahlo . . . nič . . . Pritisnem na kljuko — stožeri zaškripljejo . . . Smrčanje poneha, blazine zašume:

„Kdo je? — Kam greš, Berta?“

Prestrašim se in hočem odskočiti . . . roka se mi zamota pri kljuki, duri se odpro . . . in toliko da ne padem v sobo s truščem in ropotom . . .

„Tatovi! Kje je moj revolver?“

„Ah, bebec, tiho bodi! Gospod kontrolor je prosil užigalic.“

Škatljica zarožlja, bose noge hitijo proti meni... topla roka me potisne ven in mi spusti žveplenke v žep . . .

Renčanje slišim za seboj . . . Jaz pa bežim s preplašenim smehljajem v svojo sobo. Napol oblečen ležem v postelj in zaspim v trenotku. —

Pozno dopoldne na binkoštni ponedeljek se vzbudim nenadoma, pogledam v strop in se prepadem od tesnobe v prsih . . . „Šuft!“ . . . Obrnem se k zidu in si zakrijem oči z roko . . . Ko bi mogel človek kar izbrisati spomin!

Kaj poreče davkar? — In tisti priskutni Milan Posegar? — Če me naznanijo ravnateljstvu! . .

Politika! — Politike se boj kot hud'ga vraga!...

Bolečina v prsih mi postane neznosna; obrnem se na drugo stran in vzdihnem glasno. Pa zagledam naenkrat: vrata so odprta in gospodinja gleda name. Po prstih se mi približa:

„Kaj vzdihujete?“

Z glavo zmajuje nad menoj in se mi smehlja veselo:

„Lepe stvari počenjate! Moj mož me gleda kot uganko, nekaj mu ne gre v račun.“

Pot mi stopi iz kože, ko se spomnim tudi zadnjega škandala.

„Saj ni bilo nič posebnega!“

„Ah, vaša furija! Jaz sem že vstajala in se napravljala . . . to mu je sumljivo.“

„Torej ste me hitro slišali?“

„Seveda! Ko bi ne napravili takega trušča...“

Pa pogledam po svoji postelji in si pogladim čelo zamišljen:

„A kdo me je slekel?“

Ona se zasmeje razigrano, a pridušeno in pogleda skrbno v vrata, ki jih je bila pustila le priprta.

„Da ne pride stari gledat, kje ostajam!“ — In šepeta hihitajoč: „Saj sem ga vendar prekanila: Nič ne ve, da sem bila tu . . . Ampak vi ste se ga nalezli včeraj!“

V strašni zadregi se obrnem proč . . . Ženska je bila pri tebi; ti pa nisi vedel niti zase, kaj šele zanjo! Kakor dete te je slekla in gledala je tvojo nesposobnost . . . Prokleto vino! Don Juan ne sme pijančevati, da mu Bak ne prepodi boga ljubezni...

Ona je rahlo sedla na rob moje postelje in mi ljubeče gladila lase s čela. Jaz pogledam plašno mimo nje:

„Ali sem bil zelo nemaren?“

„Nič ni bilo tako hudega, ljubček!“

Nagne se k meni s svetlim pogledom, polnim sreče in blaženosti, in me poljubi na čelo . . . Tako čist in nedolžen je ta poljub, da se začuden ozrem vanjo in mi nov strah stisne prsi . . .

Ustna se ji zganejo . . . nekaj mi hoče povedati . . . pa se zamišljena zagleda skozi okno in vstane s tihim vzdihom . . .

„V kuhinjo moram. Pazi se pred mojim možem!“

Odkod spet ta sprememba? — V neljubi slutnji vztrepetam in skočim naglo iz postelje . . .

A ko odhajam — kolikor mogoče tiho —, priteče v vežo za mano in me potisne za vrata vsa zasopljena:

„Kam pa popoldne? Mi gremo k Pomočnici... Pridite za nami — kot slučajno! Da?“

Jaz dvignem ramena začuden:

„Ne vem!“

Ona pa mi stisne roko:

„Ah, le pridi! Kaj me briga stari?! Na svidenje! Nekaj ti povem . . .“

In že hiti nazaj, pozdravljajoč me z obetajočimi smehljaji . . .

Do zdaj ji je bilo vedno ljubše, če nismo bili mnogo skupaj, — da ne bi Belna kaj zaslutil. A ta sprememba danes? —

O, babe! Te proklete babe! . . .

Glava me je bolela in neprijetno sem se počutil, kot v najhujšem mačku. Tesnobo v prsih, stud v želodcu, sem se jezil sam nase in na tisto gorostasno nepremišljenost včerajšnje pijanosti. Davčni uradnik, bore kontrolorček; v deželi renegatstva in korupcije, v c. kr. valilnici politične neznačajnosti in zdaj mahoma -- beseda, ki zadene do srca, ker ga razgali z enim mahom: „šuft“! Če jo zabrusiš prvemu v obraz, jih tisoč dvigne glave, ali morda nisi meril nanje . . .

Zapeljala me je ljubosumnost. Moja don-juanska domišljavost je bila ranjena vsled Milikinega ponašanja. Spominjam se, da je zavrelo v meni, ko je položila svojo roko na mesarsko šapo Romanovo. V tistem trenotku bi bil zdivjal razkošja, da bi jo smel jaz vloviti, — stiskati, poljubljati in grizti...

Saj sem imel poleg sebe Ciliko in tej na ljubo sem se bil skoraj namenoma odtegnil Miliki; a kdo ne ve, kako neizmerno prija samoljubnosti, če se postavi lahko: Vidiš, vse se trgajo zame, jaz pa maram samo zate! — A najbrže mi niti ni bilo toliko za Ciliko; mogoče sem nameraval le podžgati strast Milikino . . . Gotovo je, da me je sladostrastnica že od prvega začetka neverjetno mikala; in bogve, če ni bil ta izbruh samo prikrito priznanje, — izpoved od ljubohlepnosti trpeče duše, pred slutnjo prevelikega razkošja drgetajoče duše? — Morda sem hrepenel za njo, da sem se tresel od hrepenenja; a poleg tega sem se bal uresničenja, kot se moraš bati strupa, ki ti pripravi rajsko slast, pa te tudi lahko umori . . .

Ampak ljubosumnost, Arnošt, ta je zoper naš program! Naj se cmerijo device in ljubezni sestradane ženice; ti pa, Arnošt, junak ljubimkanja, ki je užitek tvoj vladar, — ti še pri kateri obvisiš, če ne uideš tem filistrskim slabostim!

Zavedlo te je vino, saj razumem . . . O pijanost, da bi več ne prišla v drugo! —

A še nekaj drugega je bilo, kar me je izvabilo iz reserviranosti, ki sem si jo bil naložil v poličnih vprašanjih. In s tem se moram pobahati v svojo čast!

Strašno me je namreč peklo, da sem se dal pri tistem kroku z davkarjem tako neumno vjeti od nemškutarjev. Brezobzirnost te jezi; in tista nesramnost se ti gnusi, s katero pričakujejo uskoki, da

mora biti tudi pri tebi pripravljenost za uskoštvo tako obsebiumevna kot je bila pri njih samih. Saj je ta predrznost ravno znak zakrknjene vesti, ki jo skušajo propalice brzdati s surovostjo . . .

In ker sem se bil takrat strahopetno udal, zato je buknila pri Pomočnici reakcija iz mene, kot iz nabitega patrona. Takšna šleva pa še nismo, Arnošt, da bi kar zaplesali, če kdo zažvižga! In če smo se zavrteli malo v slabi uri . . . no, zato pa poči bomba, ko doteče ura.

Vrag je le, če bi dotekla tudi, ko bi bil navzoč Posegar s celo davkarijo . . . in ko bi ne bilo ljutotomersko vino taka imenitna kaplja! . . .

Pa bodi kakor hoče: glavna stvar je, — da si vprihodnje malo bolj previden, Arnošt! Strela, naj te gredó tožit! — Uradnik — razgrajač, političen hujskač! — Obsojen si gotovo, — tu te niti ljutomerčan ne izreže. In kaj porečejo na to tam gori — tvoji vikši? —

Mraz me je pretresel . . . brr . . .

Pomislil sem, da bi jo kar udaril preko travnikov k Mariji Pomočnici — prosit odpuščenja . . .

Pa mi buši vroč naval iz prsi v glavo, čelo se mi orosi in duško mi zastavi od trpljenja . . . O, prokleto! Lepo reč si si zamešal, Arnošt!

Pri Seljaku sem bil sam pri mizi. Bratko je o praznikih obedoval pri stricu in drugi stalni gostje so se vsi porazpršili na obiske in izlete.

Binkoštni ponedeljek! Te vražje binkošti bom menda pomnil . . .

Jezilo me je, da sem sam. Človek je prepuščen na milost in nemilost svojim mislim.

Natakarica je zehala pri oknu in se ozirala po dolgočasnem trgu. Grizla si je nohte in si ogledavala roko, za praznik malo bolj umito, okrašeno z neokusnim prstanom. Prestopala se je v novih šolnih, — morda jo je veselilo škripanje podplatov.

Sklonila se je skozi okno, da so se napela jekla v modrcu. Izpod krila je zableščala bela spodnjica in noga se je pokazala v črnih nogavicah; v gležnjih preokorna, v laku preveč stisnjena, tudi velikanska pentlja ni mogla vzbujati vtisa ličnosti.

„Ali vam je dolgčas, Bernardika?“

„Ah, nehajte že s to Bernardiko!“

„Bernardika je vendar lepše nego Mica, kmečka Mica?!“

„Mica! Jaz nisem nobena kranjska Mica.“ — In se zasukne na peti: „Jaz sem Mičika!“

„Za kóga Mičika? Za svojega fanta?“

„Ah — za fanta! Kaj jaz rabim fanta?“

„Torej pa za fante!“

„Hahaha . . . še eden bi bil preveč; posebno takšen kot ste vi!“

Vjamem jo za roko in jo stisnem k sebi:

„Taka čvrsta Mičika, pa bi ne imela fanta?“

„Toliko jih nimam kakor vi deklin!“ — Zaviha mi brke in se mi reži v obraz.

„Kje imam jaz dekline?“

„Ha, saj vemo! Stare in mlade.“

Njene roke diše po prestani vodi, v kateri umiva kozarce; raskave so in rdeče. Tudi njen obraz je presurov in lica prenapeta . . . Mogoče pa me je samo razjarila pripomba o deklinah . . .

Odrinem jo od sebe in vzamem časnik v roko:

„Ah, Bernardika, da morete verjeti take čenče!“

„Mhm . . . čenče, čenče! Odkod pa vaša skrokanost?“ — In me pogleda premeteno: „Alá je pri Košarju vino sladko?“

Pa se začudim: ona vendar še ne more vedeti? — Neumnost! — Pa če tudi ve . . . vsi morajo zvedeti! —

V časniku zadenem že s prvim pogledom ob vest, ki se nanaša na narodnostni boj v deželi. Vsi predali so polni napadov na napredno stranko; a moje nesrečno oko si mora poiskati ravno kaj tako kočljivega:

„Od Sv. L. n. P. nam pišejo: Učitelj P. je v preiskavi radi zločina — veleizdaje, ker je v šoli pel z otroki neko protiavstrijsko (?) pesem. Žandar je vdrl v njegov razred in ga odgnal izpred otrok v preiskovalni zapor. Bržkone — nemškutarska intriga. O razvitku afere bomo še poročali.“

Zamislim se ob listu in gledam slepo vanj: Veleizdajstva še nisi zagrešil, Arnošt; niti ne razžaljenja veličanstva; . . . samo če ni v teh krajih že nadut nemškutar — veličanstvo! . . .

Neka resigniranost se me poloti. Naj že bo kar hoče! Preje prišlo, preje šlo!

In na tihem se celo nasmehnem: V politiki napreduješ, Arnošt! Ne bi ti prisodil te bistrosti. Ker tudi drugače: Šuft! Renegat je neznačajnež. In neznačajnost ni možatost. Torej tudi pri ženski ni kaj prida. Ženska se divi junaku. Ali je to klaverno odpadništvo — junaštvo? Izdajica — kukavica! — Pa se spomnim na izpremeno Milike po nastopu in vsili se mi melodija:

Ja sam junak,
ki djevojke ljubi . . .

Samo šment je pri devojkah, da jim imponira večkrat moč nego junaštvo. In moč ni vsakikrat junaštvo. Nemčur predstavlja moč avstrijskega germanstva. Nemčur je torej sraka s pavjim perjem. Ampak pavje perje — prija ženski . . .

— Ljudstvo se je usulo po trgu, prihajajoč od večernic. Nekaj gostov je prišlo k Seljaku.

Ali bi pogledal k Tiliki? Teta Verona me je pravzaprav vabila . . .

A spomin na angelja mi je samo ojačil čustvo trpke resignacije. —

„Z Bogom, Mičika! Za spokane roke vam nujno priporočam glicerin.“

„Kaj ste agent za glicerin?“

„Ne! . . . Ampak za gladko kožo!“

Trg je že zopet prazen, ko umerim pot proti Šalamunovini. A nič ne vem, kako in kedaj me zanese noga sama v drugi smeri mimo cerkve. Nenadoma zagledam malo družbo pred hišo Filipine.

Srce mi zastane, a obrniti se ne morem več. Kako sem mogel tako popolnoma pozabiti na Filipinino vabilo? — Bržčas bi se bil odtegnil temu srečanju...

Filipina stoji na pragu in si natika rokavice, pa me pozdravlja že od daleč:

„To je lepo od vas, da niste pozabili, gospod kontrolor! Vsi so rekli, da vas čakamo zaman.“

„Gospoda vendar ni čakala name?“ — se prestrašim in pogledam zmedeno svojega šefa, ki stoji v površniku širokokrak, stiska roke v žepih in gleda malo sitno mimo mene:

„Ne, ne! Zamuda je pri nas že običajna. Saj nam Petek ne uteče!“

Komaj vidno se namrdne in mi pokaže hrbet.

Tudi drugi se držijo pusto... Niti eden mi ne da roke.

Zato je Filipina toliko prijaznejša. Trudi se premagati napetost s koketnimi pogledi svojih sijajnih oči in ljubeznivimi nasmeški vseokrog. V ozkem reformnem krilu intimnih, svetlih barv; v izrezku krog vratu dva niza biserov; rokave komaj do komolcev; na glavi velik panama s prešerno pentljo — se me oklene krog lakti in hiti veselo:

„Tak krasen božji dan, gospoda! Proč s čemernostjo! Dame k svojim gospodom! Le korajžno — po mojem vzgledu!“

„Vragovi vse vedo!“ — mi brni v črepinji...

Ona pa se stisne k meni in me pogleda izpodbudno:

„Danes ste moj kavalir, gospod kotrolor. Le potrudite se z mano!“

Za oglom zavijemo na stransko stezo, ki pelje čez travnike in polje. Filipina me podrži, da odidejo ostali mimo. Tu je kolega Sormann s pekovo Dorco in Oplustilov Herman s Favstino Denkovo; zadnji je davkar s svojo ženo. — Jaz se veselim, da vsaj Posegarja ni blizu.

V začetku moramo hoditi drug za drugim po ozki poti doli po bregu. Ko pridemo na travnik, se me Filipina spet oklene in mi šepeta skrivnostno:

„Vi ste me hoteli pustiti na cedilu?“

„Ah, gospodična . . .“

„Saj razumem. Vse že vem. Ferenc — stari Ferenc — je pisal davkarju.“

„Torej že ovadba?“

„Nič se ne bojte! Davkar sam ne ve, kaj bi napravil. Jaz ga že . . . Ah, kdo ne ve, da vinjen človek podivja?“

Pa me pogleda koketno:

„In da ste bili včeraj malo podivjani, za to sem priča jaz.“

„Ah, gospodična . . .“

„Vi . . . le glejte!“ — mi žuga poredno, spominjajoč podoknice. „Prihodnjič vam pade kaj na glavo.“

Davkarica se je bila zasopla pred nama:

„Zakaj tako bežimo?“

Ženkica je stara in slabotna, njena lica so ohlapna in nagubana, oči globoko udrte.

Schabot se ustavi z obotavljanjem in se obrne proti nama. Njegov pogled je neprijazen in nevoščljiv. Za hip posumim, da mi zavida Filipino in da bi najrajši sam objemal njeno laket.

Filipina pa me izpusti in stopi hitreje proti njemu:

„Saj sem rekla, gospod davkar: — pijača! Prav nič drugega! Gospod kontrolor se niti ne spominja prav . . .“

„Pa res ne vem natanko, ali je bil Konrad, ali Roman!“ — se zlažem zvito in hinavsko.

Davkar zmigne resno z ramo in me pogleda bliskoma od strani:

„Če stvar dalje tirajo . . .“

Filipina pa hiti:

„Gospod kontrolor pojde jutri doli, da se oprosti kot se spodobi... pa bo mirna Bosna. Kaj ne, gospod kontrolor?“

Jaz pogledam vprašujoče davkarja:

„Ko bi kaj pomagalo?“

In ta se omehča:

„No, glej, saj te razumem . . .“

Rdečica mi plane v lica, tako me pobože to prijazno tikanje.

„Tudi mi smo bili mladi in divji . . . In pa vino! Ljutomerska kapljica! — Tam blizu sem jaz doma!“ pokima domišljavo. „Čujte, kaj žganje dela! — so časih pisali slovenski listi. Hahaha . . . jaz sem se moral zmirom smejati. Kot bi vrabiče učil! — Na! . . . Torej, gospod kolega . . . če resnično

obžaluješ, bi pač jaz tudi svetoval, da mirnim potom urediš afero.“

„Gotovo obžalujem. Ah . . . saj sam ne vem . . .“

„Čujte, kaj žganje dela!“ — mi požuga Filipina ljubko.

Davkar pa jo vščipne v ramo:

„Ljutomerčan ni žganjica, gospodična! Tu sem občutljiv.“

In ona ga udari po roki:

„Ass! Tudi tak lokalni patriot!“

„Pa samo do gotove meje, gospodična! Hahaha . . . Tako daleč ne sega moje domoljubje, da bi se ga nasrkal preko mere.“

Davkarica si je bila odpočila in vsi skupaj stopamo počasi dalje. Obadva mlajša parčka sta že daleč tam pred nami in se ne brigata za nas.

Filipina je ostala ob strani davkarja in meni se je zdelo, da ga je hotela s tem posebno nagraditi za spravljivost . . . Tu si oglej to žensko dušo! Ona je brez dvoma slutila, da se je vršil škandal pri Pomočnici radi Milike. In vkljub temu — ta ljubeznivost, ta koketnost, ta očividna želja, da bi te čimbolj očarala! Zavzame se zate kot najodličnejši protektor. — Tu imaš dokaz, kako koristna je pri ženski ljubosumnost. Njena ljubosumnost, kajpada! — Samo: — ta vpliv pri davkarju mi je nekoliko sumljiv. Če nimata prikritih zvez? . . . Ah, ne! Potem bi se ne ogrevala pred njim tako odkrito zame. A stari joger ima bržkone skomine, ki jih prefriganka z veseljem izkorišča . . .

Davkarica gleda v tla in stresa z glavo od stopinje do stopinje. Tiha je in neprijazna, na obrazu jej je brati bolezen. Časih ošvrkne s hudobnim pogledom svojega moža, kot bi mu zavidala čilost in zdravje.

Davkar me tolaži:

„Nič se ne vznemirjaj! Jaz potlačim stvar. Jutri pišem Ferencu in mu naznanim tvojo grevengo . . . In popoldne greš ob petih . . . no, radi mene že ob štirih iz pisarne . . . Najboljše, da greš sam h Košarju! — Haj, ljutomerčan ni kot cviček! To je treba samo srebati, po kapljicah okušati! . . .“

Prišli smo čez drugi breg iz bukovega gozda ven. Pred nami dolina v obliki ogromne ledvice, obdana z nizkim gričevjem. Nikjer ni videti vinogradov, ker so vrhovi vsi prenizki; zato je vtis pokrajine nenavadno osvežujoč. Od treh strani jo obrobljajo lesovi, a tudi na severu gledajo izza holmov tupatam valujoči robovi šum. Travniki so skoraj dozoreli; njih rdečkasto-zeleno barvo izmenjava slikovito sočnata zelen močvirnih lok.

Na mali vzvišini proti jugu se skriva v košatem hrastovju in smrečju starodaven grad z okroglimi stolpovi na vogalih in neštevilom oken. V znožju mal potoček s prevelikim mlinom. In poleg njega krčma z obširnim sadovnjakom in lepimi poslopji — Petkov dom.

Za gradom na podolgovatem vrhu tesna vrsta krasnih starih „palm“, ki dajejo pokrajini poseben čar romantike . . .

Doli čez travnike hitita obadva parčka. Sormann in Dorca spredaj, držeč se za roke, korakajoč spodobno in dostojno. Zadaj Oplustilov Herman s svojo božanstveno Favstino. Ko sem jo bil videl prvikrat, sem bil popolnoma očaran od njenega junonskega pojava. Tudi ona ljubi reformni kroj, ker se ji prilega prav posebno. Stara je že preko trideset in Hermana že čaka celo desetletje. Njen oče je bil zadnji nemški nadučitelj na javni ljudski šoli jedrški. Z vdovelo materjo živita od skromne pokojnine. In to je vzrok, da stari Oplustil ni hotel nikdar niti slišati o zakonu med njo in svojim Hermanom.

Favstina ima pravilen, lep obraz, kostanjeve lase in jako resne, rjave oči. Njena lica so sveža, a malo rezna; nasmeh na ustnih skoraj trpek. In ko sem čul, da ljubi Hermana, sem bil naravnost razočaran. On je ni nikakor vreden. Sicer je lep, postaven mož, košatih brk in telovadskih udov; a javna tajnost je, da ni prav bistre glave. Z vodenimi očmi te gleda srepo kot zaboden vol. Človeku bi se zdelo, da izziva; jaz pa sem spoznal, da je namen njegovega fiksiranja samo, privezati tvoj pogled nase, da se morda ne izpozabiš z njim k njegovi ljubici. Tako jo straži noč in dan že dolga leta; in če se oče ne uda, bo trajala ta pantomima še kako desetletje.

Kakor se mi zdi, ga ona niti več ne ljubi in se ga samo boji. A pri moji veri: jaz bi se tudi bal, razdražiti prežečo zver. Vrag vedi, kaj tiči za tem srditim čelom! Duševnih zakladov bržčas nima; a v razdivjani strasti bi mogla bruhniti iz njega — blaznost . . .

Zaostala sta malo za Sormannom in Dorco in meni se je zdelo, da se prepirata. Njena kretnja z levico, s katero je zamahnila v tistem hipu, je bila na vsak način zaničljiva. Stopala je ponosno, z dvignjeno glavo, naravnost naprej. On pa je hodil malo pošvedrano korak od nje, se oziral hitro vanjo kot bevskajoča starka; in skoraj mi je bilo, da vidim njegove poglede — bliske sipajoče . . .

Zavili so čez most in izginili za mlinom; mi pa smo pospešili korake . . .

In kdo sedi pri Petku že na vrtu? — Iskra! Mihael Iskra z dvema svojih paglavcev! Starejši mu je res podoben z debelim, malo udrtim nosom, zevajočimi ustmi in poniglavim telesom; mlajši je brez dvoma kukavičino jajce. Popolnoma drugačen tip, z visokim čelom, ravnim nosom, s pobalinsko predrznostjo na mesnatih ustnih. Slišal sem, da je bila mati — ptičica.

S Filipino sva pustila davkarja naprej, da informira družbo o mojem sklepu. In res so malo bolj prijazni zdaj pogledi obeh deklet in njihovih kavalirjev. Iskra pa ima strašno dolg obraz, kri mu sili vanj in veka so mu kar otekla. Prese-

nečen je do skrajnosti, ko me zagleda s Filipino roko v roki.

Dorca je vesela in razposajena, rada bi že prepevala. Njene noge so nemirne pod mizo, z rokama taktira in bobna po mizi, poskakuje na stolu, se skloni k Sormannovemu ušesu in mu zašepeče besedico, pa mu ponudi svoja tenka usteca — a mu jih hitro zopet umakne, ko jih hoče on poljubiti. Smeje se mu nagajivo in potegne s prstom pod svojim zavihanim noskom, kot bi hotela dražiti: „Aha, bi lizal, dragi?“ — in zaigra z jezičkom proti njemu: „Figco!“

Proti meni je pa vedno malo zviška. Ponosna je na svojo kretnjo, s katero me je bila odslovila, ko sem jej ponujal krajcar za poljubček. Tudi je preveč zaljubljena v kolego Sormanna, da bi moglo tu še zame kaj vzcveteti. Na glavi ima visok klobuk, predrzne in eksotične oblike, postrani, kot bi ga bil veter vzdignil. In to ji daje še poseben znak prebrisanega frkolinstva. A njena očesca, ozka in lokava, obljubljajo toliko strasti, da bi človek skoprnel pred njimi.

Njeno popolno nasprotje je Favstina Denkova. Mirna je in tiha, v pozi skromne majestete. Njene temne oči so zagonetne kot sfingine . . .

Davkarica je govorila z Iskro o njegovi deci. Žalost njenega življenja je, da ni imela nič otrok. Zato jo že navduši golo dejstvo, da jih ima kdo celo kopo.

„Gospodinje vam pač manjka, — matere!“

Iskra vzdihne prav globoko in se zagleda malo plašno v Filipino. A hipoma mu blisne zlobnost iz oči; porogljivo me pogleda in zine hinavsko:

„Še večji reveži so otroci, ki nimajo — očeta.“

In ko je videl, da ne sedi puščica kot je naj meraval, se obrne s polnim obrazom proti meni, mežikajoč z očmi:

„Kako pa kaj vaš Nestl, gospod kontrolor? Zdaj pojde že skoraj v šolo?“

Rdečica me oblije; a bolj od jeze, nego od osramočenja. Napad je prišel kakor blisk iz jasnega.

Pogledam ga sovražno in se ponorčujem:

„Letos napravi maturo.“

„Maturo?“ — zazija debelo.

Filipina prasne v smeh in drugi vsi za njo...

Jaz sem vedno upal, da je vsaj ta celjski greh neznan ljudem. Zdaj vidim, da so že prebrskali tudi najumazanejši kotiček mojega življenja. Seveda je bil Iskra detektiv! Da te zlomek!... A kakor kaže, so to že davno vedeli; mogoče hitro potem, ko so bili slišali o Tinki. Tudi Filipini je moralo biti znano, ker je ni opazka prav nič presenetila...

Iskra si previdno stisne nos med prsti in pravi s premišljenim prezirom:

„Aha, — maturo!... Jaz sem pa slišal, da vas mislijo tudi iz Celja tožiti za zaostale alimentacije!“ — In si zaviha počasi redke brčice...

Moja zadrega je zdaj zares popolna; in da se malo izrežem, se moram poslužiti tudi sam hudob-

nosti. Z demonstrativnim pogledom na njegovega mlajšega sina mu odvrnem:

„No — za svojega otroka še človek plača; veliko neprijetnejše pa mora biti — valjenje kukavičjih jajc.“

Filipina se udari po ustih, da bi ne bruhnila v smeh; in tudi drugi se namuznejo škodoželjno. Iskra pogleda v stran in kima z glavo, — pa ne zine ves čas niti zloga več . . .

Krčmar je mlad in krepek fant s hunsko glavo in potuhnjenim izrazom. Njegova gospodinja je močna ženska petdesetih let, ki si ga je bila vzela po smrti prvega moža v veselje in zabavo. Če stojita oba pri mizi, se naslanja ona s celo težo na njegovo ramo, da lahko vsakdo vidi, kako je njen, še vedno neizbežno njen. In res žari v starikavem obrazu toliko strasti, da človeka zašegeče hudomušnost. Prihuljenost moža in neka sramežljivost, skrivajoča se v zadregi in prav posebno vidna vsled nesoglasja s presurovim licem, pa razgrinja odpirajoči se prepad med njima. Danes nosi ona zvonec v hiši; a škodoželjnež se že lahko veseli na užitek, ki mu ga prinese skorajšnji izbruh sovražnosti v tem idealnem zakonu.

Davkar ne more, da bi ne poskusil nedolžne šale v tem imenu:

„Letos še ne gremo v Rim, gospa?“

Ona se prestraši in zardi in si hiti brisat s hrapavo roko kotičke ust:

„Hahaha . . . kaj se ve, kaj se ve!“ — in se še bližje stisne k možu. „Nekdaj sem že bila tam, a vas je manjkalo, haha.“

Bučno se zasmeje in strese davkarico s kmetiško intimnostjo za sloko ramo . . .

V mraku že smo se napravili domov. —

Mesec se potaplja za oblake na zahodu v zadnji slutnji zarje. Krvavordeč rožiček še plameni... in vztrepetava . . . in ugasne . . .

Filipina se stisne k moji rami, pograbi krila višje in stopi dalje z mano.

Na večernem nebu se odraža drevored topolov kot črne silhouette eksotičnih cipres. In pod grebenom v temi drevja odsev gradu in sence konič̌astih, okroglih streh na stolpih. Konture njiv in travnikov, lesov in ceste je mrak zabrisal, a so toliko enakomernejše in slajše v mehkobi toplega večernega občutja . . .

„Imate vi kaj smisla za to krasoto?“

„Zakaj bi ga ne imel?“

„Jaz sem mislila, da vas je — sama lumparija.“

„Oho — porednica!“ — Potegnem jo narahlo za uho; in ker se mi ne brani, si drznem dalje, pa ji objamem lice in se nagnem k njenim ustom.

Ona pa mi pahne roko proč in se zasmeje:

„No — če ni to lumparija!“

„Gospa protektorica!“

„Aha — gospa!“

V glasu jej vibrira žalost nad svojim samstvom . . .

„Filika, kaj ne?“

„Oprostite, gospodična, moj jezik je bil malo truden.“

„Cilika, Milika, — Filika. Ali imate še kje kakšno -iliko?“

Pa se resnično izpozabim in bleknem brez pomisleka:

„Ali poznate Tiliko?“

„Kakšno Tiliko?“

„Šalamunovo Tiliko!“

„Šalamunovo?“ — Obraz se ji raztegne. „Goska še!“ — In me pogleda preiskujoče. „Vanjo ste se zaljubili?“

„Ah — zaljubil!“ — Celo se mi zamrači; pa zmajem z glavo, zatajivši angelja. „Ne!“ — In se zasmejem malo hripavo: „Vse so goske, vse te -ilike!“

Filipina gleda resno v tla; prsi se ji dvigajo hitreje . . .

Po kratkem molku nadaljujem:

„Jaz ljubim samo vas!“

Z laktjo jo stisnem k sebi in nesem njeno roko k ustom:

„Vas edino, Filipina!“

Ona pa ostane resna. Kot bi smatrala samo za šalo mojo izpoved, odgovori počasi in pikirano:

„Ni lepše Filika?“

Hodila sva skozi les in mrak je bil gostejši . . .

Jaz se ustavim in jo objamem burno:

„Bolj po naše se glasi . . . A jaz vas ljubim, Filipina!“

Poljubim jo na usta in jo gledam toplo. Ona se ne brani; a poljuba mi ne vrne. Zamišljena zre v zvezde, sloneča neodločno ob moji rami . . . Z roko jej stisnem lica in zašepetam poredno:

„Filika! — Bi me ne imeli malo radi?“

Objamem jo krepkejše in iščem njenega poljuba . . . Ona pa mi položi roko na usta in se mi izvije rahlo. Obrne se nazaj, če ne prihaja že ostala družba; in si popravi kodre ob ušesih. Potem zagrabi krila s prožno kretnjo in se oklene mojega komolca:

„Takej noči ni verjeti. Zvezde, gozd, ta mehka sapica, — to je morda vse lažnjivo.“

Iskreno me pogleda in stopi sveže dalje.

„Zdaj pa mi povejte tisto veselo zgodbo, ki ste jo bili prišli pravit danes na vse zgodaj!“

„Torej me ne ljubite?“

Pa me strese razigrano:

„Tak nasilnež! Tak nestrpnež!“

Ogleda se po cesti in se ustavi za trenotek, nagne mojo glavo k sebi in me poljubi gorko . . .

„Zdaj pa ne besede več o tem . . . danes ne!“

Mojo roko stisne krepko pod pazduho, da bi ji ne mogla več nagajati; in me pogleda z mokrim bleskom radosti v očeh:

„Torej vaša zgodba, kontrolorček?“

VIII.

To je bila sitna pot. A namenil sem se, kolikor mogoče malo misliti na stvar in opraviti jo bolj površno, tako kot da bi imel pred sabo službeno dolžnost.

Človek se boji notranjega nemira bolj nego dejanja samega. Strah in trepetanje pred dvomljivim vspehom; prerešetavanje različnih možnosti; ugibanje odgovorov, obrazov, kretenj; pričakovanje zasmeha in sramote . . . Ne; proč od mene, zoperne pošasti! . . .

Šel sem čez travnike po romarski stezi, ki pelje naravnost proti strmemu bregu pod cerkvijo in po vegastih stopnjicah skozi les navzgor. Postaje križevega pota so zasmehovale moj lastni križev pot . . .

Dospel sem neopažen na Košarjev prag in upal sem, da srečam najprej Ciliko, ki mi izda razpoloženje.

A nenadoma stoji pred mano Roman, rdeč kot črešnja in trepetajočih ustnic.

Pozdravim ga uljudno, s prisiljenim nasmeškom, bled v obraz, vendar manj razburjen nego sem pričakoval.

Nagovorim ga in se opravičim . . .

Pijanost, kajpada! Kesanje! — Sramota zame večja nego zanj! . . .

Videl sem takoj, da je zadeva poravnana. Roke mi ni ponudil, tudi ni bil bogvekaj navdušen; nasprotno: zdelo se mi je, da bi bil najrajši planil name s šapama, ki jih je siloma krotil v žepih. A zdajci mi je bilo jasno, da je vmes še druga stvar, ki je odločila meni v prid. Zaslutil sem družinsko bitko, ki jo je izvojevala Cilika . . .

S pokroviteljskim smehljajem mu izrazim upanje, da bodeva v prihodnje boljše izhajala, in stopim v krčmo.

Cilika se zdrzne ob pogledu name, strah jej stisne prsi in njene objokane oči vprašujejo v skrbeh . . .

Sedela je pri vratih na verando. Roke so ji otrpnile s pletenjem v naročju, odprtih ust me je pričakovala, od razburjenosti nesposobna, priti mi naproti.

Sklonim se k njej z ljubečim pogledom in jej dvignem bradico:

„Cilika . . . zaplakana? — Ubožica!“

Poljubim jo na usta, njej pa solze iz oči . . . In skoraj bi jo bil objel in začel poljubljati te vroče solze, ko bi ne zaškripale naenkrat duri za menoj . . .

Mater sem zaslutil zadaj . . . in kakor bi me pičil gad, odskočim od dekleta . . .

Te upajoče matere, te kandidatinje za taštvo, so pokora za človeka. Trn ob roži. Koliko opreznosti je treba, da se ne natakneš!

In kakor sem bil prej vesel, ko sem se spomnil, da mi je ravno ta kandidatura pomagala v zadregi z Romanom, tako mi je postal zdaj skrajno neprijeten občutek, da bi moral binkoštnega šufta plačati kar — z zaročitvijo . . .

Pogovor s Košarico zasuknem brez ovinkov na vreme in na letino, na točo in na obetajoči trs; zakaj bi preveč važnosti pokladal na prepir pijancev?

Zavri kolo, prijatelj, da te ne zapelje pomo toma v puščave zakona! Ali hočeš hliniti hvaležnost za dvomljivo odpuščenje? Hvaležnost je predragareč. In kaj ti veš, če ni račun pri Romanu še večji po tej spravi? —

Nezaupno se obrnem proti Ciliki, ki ždi globoko sklonjena nad svojim delom, in sedem na drugi konec mize.

Presenečena plane pokonci in me pogleda zardela . . . upala je, da pojdem na verando, kjer se da bolj neovirano ljubimkati . . .

Jaz pa naročim nedolžno:

„Kakor po navadi, gospodična! Četrtinko boljšega!“

In gledajoč za njo, sanjarim: Človek bi si jo zataknil v gumbnico . . . kot vrtnico. Trnja bi se znal izogniti. A ženska hoče biti slak, ki spleza nate, ovije in oplete tvoje ude, da si obrzdan kakor hrast v bršljanu. Saj je slika lepa, morda je prijetno v objemu mehkega zelenja; a človek ni rad štor, priklenjen na prostorček, zapisan trohnobi in

pozabi . . . Prostost je lepša, ki ti dovoljuje, utrgati tam poljsko cvetko, tu vijolico duhtečo, tam orhidejo izumetničeno, tu nageljček rdeč in bel, tam vrtnico žarečo, tu zopet slak pohleven in preprost . . .

V Ciliki sem videl slak. Nežnobelih, krhkih lističev, da se bojiš zagrabiti; ob robu temnovišnjevo marogasti kelih je podnevi zvončasto odprt, da se nasrka solnca, zvečer se zvije v preslico, da prenoči bolj varno . . .

Ali je to cvet za tvojo gumbnico, prijatelj? Plezavka in ovijavka, ponoči nedostopna . . . je to zate?

Milika je kakor roža; bujna, omamljiva teja, ustvarjena samo za slast in užitek. Filika je orhideja, eksotične zunanjosti, z opojnim vonjem, ki rabi dolga leta do razcveta. Tilika — vijolica . . .

Ah, Arnošt, kje so tvoje sanje? Kopljejo se v cvetju, ki ga povaljaš v blato . . .

Cilika mi prinese vino in se ustavi poleg mene. Zadovoljen smehljaj jej kroži ustnice, zlekne si roke in si otare zajokane oči . . . Zunaj je bila zvedela, da je stvar že v redu, in zdaj bi se strašno rada pobahala, kako se je borila zame. Malo je iznenadena, da ne upoštevam globlje njenih solz.

Jaz pa jo primem krog pasu in jo potegnem k sebi, kot bi imel natakarico v roki:

„Kam bi vas poljubil, gospodična?“

In s prstom jej odpnem gumb na prsih, kjer so bele čipke silile na dan.

Nagne se nazaj in me pogleda vsa začudena:

„No, zdaj vidim, da ste bili res pijani!“

Bila je razžaljena, ker je nisem tikal. Pogled se ji povesi in ustnice se jej našobijo:

„Pa pravijo: dolgi lasje, kratka pamet!“

„Ah — midva sva se pobratila? Glej, Cilika, potem pa imam tak pravico!“

In z nosom rinem v njene čipke . . . Z narejeno jezo, a vendar malo preodločno, me zgrabi za lase in mi pahne glavo proč.

„Zdaj nič več ne velja! Zdaj ste že zapravili pobratimstvo!“

In izpustim jo, da skoraj pade od mene proč:

„Pa začniva torej spet od kraja! Še eno četrtinko, gospodična!“

Izpijem na dušek in jo plosknem z roko po hrbtu, da bi ji pokazal fantovsko brutalnost . . .

V tem trenotku vstopi stari Ferenc in se zakrohoče zlobno:

„Čestitam, gospodična Cilika! Predvaje za sveti zakon . . . tudi potrebno!“

Ona pa zardi v zadregi in zamahne z brisačo proti meni. Obrnjena od Ferenca mi pokaže jeziček žugajoče, pograbi z naglo kretnjo steklenico izpred mene in se obregne neprijazno v Ferenca:

„Pivo? Boste tu sedeli?“

„Z vašim dovoljenjem, gospod kontrolor! — Pivo, da!“

Ciliki je bilo neprijetno — Ferenc ni bil njen prijatelj —, zato se je požurila iz sobe.

Ferenc pa nadaljuje:

„Kakor vidim, je torej stvar že v redu . . No, me veseli! Dovolite, da vam čestitam!“

Ceremonijozno mi poda roko. Jaz pa ga pogledam presenečen in ne vem, ali mi čestita zaradi Cilike ali zaradi sprave z Romanom. Z roko ga povabim k mizi in se neokretno privzdignem s stola:

„Hvala, gospod župan! Čast mi je!“

On pa me potreplje naklonjeno po rami z desnico, v kateri se kadi cigara, levico v žepu, cvenkajoč z denarjem, nos visoko dvignjen, kot bi imel glavo pripeto v tilniku:

„To je lepo od vas, da ste že prišli! Le se ne dajte zvoditi od naših hujskačev! Vi ste miren človek in uradnik. Saj je v vašem interesu . . . No, jaz upam, da bomo še prijatelji! Jaz vam nisem nasproten . . . jaz sem celo govoril besedo za vas . . . saj razumete! Ampak . . . no, seveda . . . Mi smo si tu že priposestvovali prostor in pravice. Dedno pravo . . . saj razumete! — Torej . . . z vašim dovoljenjem!“

Nerodno podrsa s podplati in sede konečno.

Oddahnil sem se. Sedel sem kot na iglah . . . Vrag ga nosi! Ali bi moral še jaz vstati? Čemu ta govoranca? Ali ima slabo vest? — In nenadoma se spomnim, da me je bil on ovadil davkarju . . . Aha, prijatelj, — kes! Smo se prenaglili, kaj ne? Za prvi greh že s kolom po človeku?! Kakšna taktika je to? Nemška stranka mora skrbeti za naraščaj. Sama si ga ne rodi dovolj, zato je pač na-

vezana na prilagodenje Slovencev. In tak ubog uradniček je najhvaležnejši in najprimernejši objekt. — „Šuft!“ — Res je: greh je velik; pa kdo ne ve, da se samo iz grešnika rodi spokornik? — Greh stoji za njim in mu vznemirja dušo; če ga ne izbriše, se sproži iz teme nad njim rezilo giljotine... kdo bi se ne zdrznil in ne uklonil? Poglej nemškutarsko armado, — ne vidiš: samo spokorništvo? Poturica je hujši od Turčina! — In kdo bi si izmislil lepšo kazen grešniku, ki te je zmerjal s huljo, nego da se sam obsodi v — huljo? — — To je prebrisanost, to je politika, prijatelj! Če si razžalil šufta, a bi rad popravil greh in si želiš odveze, že slutijo, da tudi sam postajaš — šuft. In pridejo ti naproti s cvetjem in hozano . . .

Cilika se je vrnila in prinesla pijačo.

Morda iz kljubovalnosti proti Ferencu, kateremu je hotela pokazati, da jo njegova navzočnost prav nič ne ovira v intimnosti z menoj, se skloni k mojemu ušesu in šepne poluglasno:

„To je ljutomerčan, gospod kontrolor! Da vas ne napravi zopet divjega!“ — in pomežikne skrivoma proti Ferencu.

Jaz zardim in pijem naglo, pogledam Ferenca in povesim oči pred njim . . . Škodoželjnost ženska bi še temu privoščila — huljo. A kolikor sem slišal, Ferenc morda ni nemškutar. Nemec je baje iz Ogrske. Preiskava pokolenja je v tem slučaju malo težka; vendar je gotovo, da mora biti vsaj nekaj kapljic njegove krvi slovenskega izvira. Svoje premoženje

pri Pomočnici je podedoval pred več desetletji po neki stari teti, ki je bila sicer že nemškega mišljenja, a brez dvoma slovenskega rodu. Ko je bil izvoljen za župana pred četrtstoletjem, ga je nenadoma ovadil nekdo, da niti ni avstrijski državljan. In kajpada je moral okusiti precej nevolje, predno je zasedel zaželjeni stolček. Zato se ga zdaj tem krčevitejše drži . . . Dedno pravo — v smislu njegove nerazjasnjene bistroumne definicije — je razširil tudi na županski stolček. — Bahaški parvenu, prevzeten in ošaben, kot bi on edini imel še kaj pod palcem. Govoril je izključno nemški z nekim izzivajočim tonom, kot bi se neprestano rogal sam pri sebi: „Sie erlauben schon — das windische Idiom ist ja noch nicht gesellschaftsfähig!“ — Njegov slovenski dialekt mu je polnil žepe v prodajalnici in povzdigoval njegovo vplivnost med preprostim ljudstvom; v „boljši“ družbi pa je občutil slovensko govorico kot osebno razžaljenje, ki ga je razkačilo, da je njegov že itak rdeč obraz naravnost zasinel. Tiste žganjarske modre žilice so se napele, višnjevi nos je zableščal od notranjega ognja, iz trmasto nabitih ust pa je prsknil srd med zmršene, že skoraj sive brke in po koničasto pristriženi, nepočesani bradi . . .

Jaz mislim, da ni mogel razumeti Cilikinega namigavanja; a bilo je dovolj, da je slišal slovensko besedo. Njegove mačje oči so zasršele izpod divjih obrvi v ubogo deklico; pogledal je naglo skozi okno, s cigaro v ustih, ki je dogorevala in spravljala

v nevarnost brke; zmel si raskave roke, da me je zaskelelo po zobeh — in prsknil to pot samo v srcu...

„Da, da, moj ljubi gospod kontrolor; izbirati je treba družbo, da človeka ne zapelje v nepotrebnosti. Naš trg je majhno gnezdo — lepo gnezdo, kdo bi to utajil? — in vendar že imamo zgago med seboj.“

S ponosno kretnjo vrže čik od sebe in si spraši njegove ostanke s prstov. Postrani dvigne glavo proti Ciliki, ošine njeno ročno delo z neskončno prezirljivostjo in ukaže kratko in osorno:

„Cigare, gospodična!“

In se obrne zopet k meni:

„Prosit, gospod kontrolor! No, me veseli, da ste se še tak hitro — kako bi rekel? — spametovali, oprostite! Ah . . .“ — In mlaskne z jezikom zadovoljno, ko se spomni, kako bi me lahko preganjali. — „Je samo v vašem interesu, gospod kontrolor.“

Izbere si cigaro v nestrpni naglici, izpije svoje pivo in pomoli kozarec Ciliki:

„Prosim!“

Pa si prižiga portoriko, mežikajoč za dekletom:

„Samo v vašem interesu . . .“

In ko je Cilika odšla, se nagne tihotapsko proti meni, kažoč za njo:

„To pa ni nič za vas. Pustite, pravim vam! Prvič . . .“ — S palcem in kazalcem napravi kretnjo, kot bi štel denar. — „. . . tu ni nič . . . in nič ne bo . . .“ — in zamahne zaničljivo z roko. — Drugič

pa: veternjača! Brez ljubimkanja vam ne obstane. Pred vami na primer . . . Ah, to ni opravljanje, to je svarilo . . . samo v vašem interesu . . . Pred vami je imela . . . stražmojstra tu, saj ga poznate!“

„Kako imela?“ — se začudim.

On pa udari po mizi in se zasmeje bučno:

„No, vi ste mi . . .“ — in mi požuga s prstom. — „Nič hudega ne mislim. Tako pač . . .“ — Pa se zdajci zopet zresni: „Sicer pa . . . no, jaz nič ne rečem . . . Ampak vi se lahko ogledate drugod . . .“

Svetlo in globoko me pogleda, potegne močno iz cigare, da se skoraj skrije v dimu in postane zopet vsakdanji . . . Sam ima hčere. Ali snubi zanje?

Cilika se je vrnila.

Ferenc se obrne k njej pol manj sovražno in pokaže s prstom:

„Novi gostje!“

Res je prišlo nekaj kmetov in mešetarjev, ki so spoštljivo pozdravljali župana. On jim je odzdravljal milostno in zviška, a jih koj nato tako prijazno nagovarjal, da sem hipoma uvidel: mož ga že ima pod kapo . . . In razumel sem marsikaj . . .

Predrznejši so prišli k mizi trkat z njim. Slovenščina mu je tekla čisto gladko; a skoraj vsi so se posilili vsaj s par ponesrečenimi stavki v nemščini, da bi se priliznili veljaku. In bral si jim z obrazov, kako ponosni so na te poniglave drobtinice.

Če me je moral temu ali onemu predstaviti in izdati moj poklic, je vsak odskočil hudomušno in se prestrašil:

„Hm . . . z davčnimi gospodi nič opravka!“ — in imel je lep odhod.

Premetenejši pa je še postal za hip in dodal globokoumno, z roko ob sencih:

„Vam, gospod župan, se pač lahko dobrikajo gospodje iz davkarije! Saj so že pojedli marsikako kravico iz vaših hlevov . . .“

To pa je za Ferenca, kot bi ga s putrom mazal. Malo vinjen — se potolče po žepu, da zazvenči srebro, in zaširokousti:

„A hvala Bógu i svetoj majci Bistrički — še so kravice v hlevu!“

Oni pa odhaja skromno, vejajoč z rokama mimo uhljev:

„Haj -- da bi jih bilo v mojem toliko!“

In Ferenc se obrne k meni zmagoslavnih lic pa mi razlaga razigrano:

„Ko sem bil vojak, sem služil na Hrvaškem. Na granici. Narednik. To so bili časi! . . .“

V malo mračni izbi so prižgali luč in županova lica so zasijala v mastni rdečici.

„Enkrat morate z menoj v vinograd — danes sem bil gori —“

Aha!

„Imenitno kaže, pravim vam! Tam vam morda kaj povem... kaj smešnega... haha... iz tistih časov.“

Pa se zamisli za trenotek:

„Ja vam pjevam hrvatski . . . što ćete? — Nate mislim, kada zora puca . . . Ali rajši ono: Za jedan časak radosti . . .“

Glas se mu ubije na vrhu, pa zahrka nevoljno in zamahne z roko:

„Ampak samo v moji kleti! Tam vam zapojem, če ste posebno sitni, tudi: Ljepo našo domovino... Jeseni enkrat vas povabim. — Ampak vidite, kaj sem vam hotel reči? — Izbirati je treba družbo!“

Malomarno se ogleda po Ciliki, ki je zopet sedela konci mize, sklonjena nad delom, z ironično zafrknjenimi ustnicami, in se namrdne malo proti njej:

„V tem majhnem gnezdu imamo zgago. Navezani smo drug na drugega . . . Koliko nas pa je? . . . In on jo je šele zasejal med nas, ta vaš nadučitelj Sever, ki vas je bil v nedeljo zapeljal v nerodnost!“

Cilika ga pogleda srepo.

On pa samo zamahne z roko:

„Saj mu lahko poveste, če hočete . . . briga me!“

„A tu se motite, gospod župan! Sever je v stvari popolnoma nedolžen,“ — ugovarjam pohlevno.

„Ah, saj vemo!“ — vzdihne kakor v muki. „Prej smo že imeli zgago med seboj . . . osebnosti, neumnosti . . . ampak politiko je zanesel Sever k Pomočnici. Ko bi nam moral biti pravzaprav hvaležen, da je sploh dobil to mesto! Ko bi bili samo s prstom mignili, bi se nikoli ne šopiril tod! A delal se je miroljubnega, kakor da mu nič ni za politiko . . . V vrhu je bil z menoj in v kleti, po-

bratila sva se . . . pela sva ‚Naprej zastava Slave!‘, pa seveda tudi ‚Die Wacht am Rhein‘ . . . On je rekel: ker je lepa in navdušujoča . . . Za prijatelja smo ga imeli . . . Zdaj pa imamo prijatelja . . . in ogenj v strehi . . .“

V razburjenju trka s pestjo po mizi in se sreča z nagajivim pogledom Cilike. Pa se jej zareži v obraz:

„Da, gospodična, le smejajte se! Lahko mu greste hitro pravit . . . tako je in nič drugače! — Vam pa sem hotel svetovati . . .“ — se obrne zopet k meni. „Jaz vam zaupam, gospod kontrolor! Ne vem, — name ste napravili vtis odkritosrčnosti . . .“

Naklonim se mu hvaležno; čeprav se čudim sam pri sebi, kako bi mogel iz mojega talenta za poslušanje sklepati — na odkritosrčnost . . . A zdajci se prestrašim: Cilika je komaj zadržala smeh in nekaj je prsknilo nad njenim delom . . .

Ferenc pa jo ignorira vzvišeno:

„Jaz vam svetujem, gospod kontrolor, ogibajte se take družbe! V svojem interesu! . . . Škandal imate od tega in neprilike! . . . Uradnik ste! Ali vam je treba kaj razlagati? — No torej!“

In zadovoljen se okrene proč.

Ali sem mu bil kaj obljubil? — Kaj mi je mogel čitati v očeh? — Razlagati mi ni ničesar treba — to je res! In to mu je dovolj? — Namigniti je hotel na šikaniranje, discipliniranje . . . to je po njegovih mislih bič, ki ustrahuje vsakega uradnika, da le sliši švrk od daleč . . . In to razumeš!

Čast ti, da razumeš! — A čez nekaj mesecev poreče, da si mu — obljubil, ubogati njegov nasvet... In čez pol leta: kaj pa tvoja častna beseda? možbeseda nič več ne velja pri tebi? . . .

„Če pridete spet tod mimo, — ustavite se pri meni! Mene bi zelo razveselilo! Boste videli, da bova še prijatelja! . . . Tudi jaz imam dekleta . . .“

Pa pogleda hitro Ciliko in postavi kozarec pred njo, renčeč:

„Piva, prosim!“

„Glejte, govorila sva o Severu . . . Ljudstvo . . . in kaj bi ne poznal tu ljudstva, če živim med njim že triintrideseto leto? — Ljudstvo nima prav ničesar proti nam. Ljubi nas in gre za nami; tisoč vzgledov vam naštejem. Hegemonija Nemcev — ta se jim zdi naravna. Nihče ne verjame, da bi mogla pasti. Nihče ne verjame na kak — vstajenja dan. Čemu vstajenje? Kdo naj vstane? Kdo se naj otrese spon? Kje so tisti sužnji? — Kdor prostovoljno služi gospodarju, ta ni suženj.“

„Tu imate prav, gospod župan!“ — se vtaknem brez potrebe. „Čital sem: tudi na Ruskem, ko so odpravili tlačanstvo, se jih je mnogo upiralo, sprejeti svobodo . . .“

„Na Ruskem! Kakšno svobodo? — Tu ni nobene zveze! . . . Ampak rekel sem: naše ljudstvo ne verjame na osvoboditev in je tudi noče! Noče je in ne verjame vanjo! . . . A časih pride človek, ki verjame. Tujec mora biti; domačin le redkokdaj verjame. Po navadi pride — Kranjec. Oprostite!

Morda tudi vi verjamete . . . no, nič ne de; vero človek lahko menja . . . Tu na primer naš Sever! On verjame naravnost blazno. — In taka vera vpliva, je nalezljiva . . . In kakor je tudi neutemeljena, brezupna, — naravnost blazna . . . mi se je prestrašimo, trepet nam oslabi kosti . . . kot bi bila voda vdrla v ladjo in bi se bali, da se v hipu vsi pogreznemo . . . Tudi ta strah je blazen. Mi poljemo vodo ven kakor norci . . . A ravno to, da sami poblaznimo od strasti in obrambnega navdušenja, nam je porok za zmago. In ta naša blaznost je obenem svarilo . . . svarilo tistim zapeljancem, ki nas hočejo pregnati z naših postojank . . . svarilo, da gre boj na nož — brezobzirno, brez usmiljenja . . . In . . . gospod kontrolor! Jaz upam, da ostanemo prijatelji! Vi se ne boste dali zapeljati . . . Narod je ves zaverovan v našo moč in naš sijaj; daleč so še tisti časi, ko se bo pokranjčil . . . če se bo! Močnejši zmaguje v boju za življenje . . . in nemški narod — šestdeset milijonov!“

Jaz kimam brezizrazno, kot bi ne imel kaj ugovarjati . . . a sam pri sebi se namuznem: ta strah in ta trepet, prijatelj, ki si ga izdal po neprevidnosti, ta bo koreninil kje drugje . . . morda v podzavednih slutnjah — pogina, ki vam mora priti . . . v slutnjah — odrešenika, ki vstane narodu in ki ga vohate — med zapeljanci . . .

„Da, spet imate prav, gospod župan! Kaj naj opravimo Slovenci, ko nas je komaj za perišče in — kakor pravite docela upravičeno — večini niti ni

za osamosvojo! Kaj se briga narod za cilje strank!? Za kruh se briga.“

„To je ravno! Prosit, gospod kontrolor! In kruh mu dajemo mi. Denar je sveta vladar.“ — Pa pogleda malo nemiren na uro. „O, saperment, k večerji bi že moral. Ženske bodo zopet . . . ha, — le še dajte eno pivo, gospodična!“

Cilika poskoči.

„Tudi vam še vina, gospod kontrolor?“ — se ustavi poleg mene, z ustnicama se muzajoč po svoji ljubki navadi. „Saj vam se ni treba bati žensk doma . . . strašil!“ — in pogleda zafrkljivo v Ferenca. — Govorila je slovenski.

Ta pa se namrdne, zaničljivo zroč za njo.

„Zapeljanka! Ali jo razumete? — Lov na moža! Na ta način se nadeja, da pride prej pod streho. Ne čutite limanic?“

Domišljavo strese glavo, kot bi bil rešil bogvekakšno uganko. Pa zamahne zopet z roko:

„In ta slovenščina! Jaz poznam vaš idiom. Za pogovor s kmetom zadostuje; a če morate povedati kaj — no, kako bi rekel? — kaj subtilnega . . . kakšno misel, abstraktno misel . . . pa vas zapusti učenost . . .“

„Ah, ne, gospod župan!“

„To so mi priznali že notorični Slovenci. Pa recite: ste že našli slovensko družbo, inteligentno družbo, ki bi izhajala brez nemščine? — brez pomočka nemških fraz in stavkov?“

„Gotovo! V teh krajih pridete v dotiko le z gospodi, ki nimajo zadostne vaje, ker so vedno v nemški družbi . . . In tudi, če je družba mešana, so razmere take, da se konverzira nemški. A pojdite na Kranjsko . . .“

„Že zopet Kranjska! Kaj me briga Kranjska? Kvečjemu za kranjske klobase sem dovzeten . . . Stvar je namreč taka: vaš jezik še ni dozorel. Vre in kipi. Za vas je v takem stanju morda še zapeljivejši. Saj nekateri tudi rajši mošt pijo, nego čisto staro vino. A vendar upam, da znate ceniti razliko!“

„Primera malo šepa, dovolite, gospod župan!“

„Nič ne šepa. Le nobene ozkosrčnosti, pa ostanemo prijatelji!“

Cilika prinese pijačo in mu šepne s hlinjenim sočutjem:

„Gospodična Elza prihaja zunaj!“

„Ah, večerja! Človek bi moral vedno jesti!“

Gleda na uro in pije hlastno.

Jaz si dovolim še vprašanje:

„Pa berete kaj slovenskega, gospod župan?“

Pomilovalno me pogleda:

„Ah . . . moj ljubi gospod kontrolor! . . .“ — in zmaje z glavo v čudu . . .

Med tem je že vstopila hčerka.

Ugledal sem jo v zrcalu na steni . . . Vitka in lepa črnka, ponosne, skoraj preveč vzravnane postave, malo preoholih potez v obrazu.

Stari plača in vstane; pa se premisli in jo pokliče k mizi, da mi jo predstavi. Ona se komaj

takne mojih prstov, pogled jej plava čez mojo glavo, kot bi bilo to predstavljanje samo nasilstvo, ki je prenaša očetovi muhi na ljubo. Tudi Ciliki ne privošči pogleda.

„Domov moraš, papa! Večerja čaka.“

Majestetično stopa med gosti, kot kraljica, ki se je pokazala podanikom. A morda je tudi nekaj plašljive sramežljivosti v tem ponosu . . .

Župan se poslovi in me povabi iznova; a ko odhaja za hčerko, so mu lica skoraj spačena v zadregi . . . Ali bo vihar doma? —

Moj pogled je malo kalen. Liter ljutomerčana, to je predrznost, ki ne ostane brez nasledkov. Zagledam se v pesti in niham z glavo: Lepa reč, prijatelj! Tako-le bodo govorili s tabo . . . Ker si bil všel vojakom, boš moral zdaj okusiti rekrutne vaje. — Pa se nasmehnem pikro sam nad sabo: Mogoče še kaj avanziraš, Arnošt. Za povišanje v nemčurja je treba samo dobre volje. —

Cilika se ustavi za menoj, z roko na moji rami:

„Ste veseli, da ste rešeni, kaj ne?“

Jaz je ne razumem hitro in sežem mehanično po njeni roki. Ona jo umakne zardela.

„Komaj sem ga že prenašala. To je bila izpoved, to je bila pridiga. Naš župan še poči od ošabnosti.“

Sede malo bližje in se zamisli za trenotek.

„In ta zavidnost! . . . Kaj sem jaz vzrok odurnosti njegovih gospodičen? Saj ste videli prevzet-

nost! . . . Treba se je klanjati in lizati. Kdor ne pleše kakor žvižga Ferenc . . . Le glejte zdaj, da ne pozabite, kako je ukazano! Sever vam je prepovedan . . . morda tudi jaz?“

S koketno hudomušnostjo se mi nasmehne in me pogleda vprašujoče . . .

Meni pa ni nič prav hudomušno v glavi. Niti trohice razpoloženja, kakor ga imam v ženski družbi. Ali imam težko vest? — Zakaj? — Ker sem — že nemškutar, ali ker še nisem? — Na vsak način me ovladuje čustvo moralične slabosti; slutnja, da so mi opešale peroti; da bi bil sposoben, v sili zatajiti tudi narodnost . . . V prsih mi je tesno, da mi jemlje sapo . . . Nikdar ni bil prav globok pri meni narodnostni čut, ker še nikdar ni bil resno preizkušen. Potuhnjenec sem vedno bil, hinavec; vse za blagor svojega mesa . . . A na zunaj vendar še značaj; možak, če se je dalo. — In prva preizkušnja naj me stare? Arnošt naj postane — šuft? — — Bolečina v prsih je tako neznosna, da me zvije v plečih . . .

Nenadoma se streznem in obrnem k Ciliki, ki je strmela nad menoj in nad mojim molkom. Siloma si vzdramim misli:

„Ali se huduje zdaj doma?“

„Kdo? — Ah, Ferenc! Kajpada! Kadar pošlje ponj, je vselej vojska v hiši.“

„Ima hudo ženo?“

„No! . . . Ksantipo!“

„Več ali manj so žene menda vse Ksantipe!“

Ona pa naredi nedolžno šobico, kvačkajoč marljivo:

„Vi ne smete soditi . . . saj še niste poskusili!“

Smer pogovora mi ni ugajala. Hitro izpijem in sežem po denarnici.

„Že odhajate?“ — plane vsa začudena.

„Pozno je.“

Naenkrat se mi je mudilo in začel sem se odpravljati naravnost hlastno.

Ona pa molči razburjena, iščoč razlage moji izpremeni . . .

„Tak lep večer!“ — Skoraj proseč je njen pogled. — „Greste čez verando?“

Pri stopnjicah mi poda roko:

„To ni lepo od vas, da že odhajate! Jaz sem mislila . . .“

„Kaj ste mislili? Da bi pri vas prenočil?“ — Z občutkom zadovoljne zlobnosti sem si dovolil to dvoumnost.

„Ah, bežite! Jaz sem mislila, da obnoviva . . . pobratimstvo . . .“

A zadnjih besed že nisem hotel slišati:

„Lahko noč!“ — in odhitim po drevoredu . . .

Škodoželjno sem se muzal sam pri sebi: Zdaj stoji za plotom in zija za mano. Le zijaj, deklina . . . Mrzel curek na tvojo vročo glavico. Naj ohladi račune v njej! Tvoja strast me mika, res je; a tisto hrepenenje po solzah pred oltarjem, po solzah zmagoslavja nad svojimi prijateljicami . . . ne, deklina! —

Sredi brega se ustavim, veselo presenečen zroč okoli . . . Ali je res tako rožnat svet? — Ali je to večerna zarja, zarja solnca za gorami? Ali je to zarja v mojem srcu, — zarja ljutomerčana?

Za spoznanje me zanašajo noge . . . Kako je to prijetno! To migljanje pred očmi! Kot bi bil naslikal pokrajino pijan pointilist! — Živel, bratec, ki vidiš naravo kakor jaz!

Liter ljutomerčana — to je tvoja mera, Arnošt! V četrti nam je bil predaval profesor pl. Varda (ali tako podobno!) — in samo on je mogel to razlagati četrtošolcem! —, kako imamo pri pijači vsak svoj — Aichpunkt. Kar je čez kočljivo točko — je od vraga! Liter ljutomerčana — to je tvoj Aichpunkt, Arnošt! Navadno vino s teh goric je manj nevarno. Tudi cvička preneseš več. Izabele pa tako ne piješ.

In danes si dosegel svojo točko, Arnošt! Ne preveč in ne premalo. Redka sreča, bratec! Zavriskaj in zapoj, da jo pravično proslaviš! . . .

Pa mi ni bilo ne do vriskanja in ne do petja. Tiha sreča je ždela v meni . . . srce mi je utripalo od pričakovanja . . . in hrepenenje mi je raslo kakor plima v morju . . . Eno samo hrepenenje . . . eno samo čustvo sreče:

Tilika! . . .

Na Šalamunovini so že bili odmolili svoj običajni rožni venec, ko sem vstopil. Stari gondravec je bil izginil v svojo sobo tik pred menoj. Da se je

obrnil, bi me bil nagnal . . . Kaj bi stikal todi, liberalec liberalni? In še zvečer . . . A teta Verona! Kako me ta pogleda — objokanega vasovalca?

A glej je: tu mi že stoji nasproti na pragu gostilniške sobe, oprta na bergljo, desnico na kljuki, da zapira pot Tiliki, ki se zvija sramežljivo za njenimi ledji in se mi nasmiha zardela.

„Grüss Gott, Herr Kontrolor!“ — me pozdravi teta preprijazno in plane s prstom na usta, naj bi ne odgovoril glasno, da ne pride stari gledat.

Tilika se zdrzne ob nemškem pozdravu in me pogleda prestrašena:

„Ampak tetka . . .“

A jaz pozdravim uljudno:

„Dober večer! To me veseli, da ste še pokonci!“

Verona mi stisne roko in me povabi v sobo:

„Grüss Gott, grüss Gott!“

Jaz pa odgovarjam le slovenski, da ne razočaram Tilike, ki se je tako prisrčkano prestrašila, ker si je domišljevala, da sem bogvekak zagrizen narodnjak.

„Čast mi je, da spoznam tudi vas, — tetka Verona!“ — in jej potrepljem roko kolikor mogoče ljubeznivo.

Tilika pa stopi na prste in jej pošepne na uho:

„Gospod kontrolor je vendar Slovenec, tetka!“

„Pa kaj za to? Ali nisem jaz tudi Slovenka? — A brez nemščine nikamor ne prideš. Ali misliš, da bi te pogledal gospod kontrolor, ko bi ne znala nemški?“

„Ah, teta . . .“ — zastoka Tilika, in najrajša bi se bila pogreznila od sramu. Njena kakor breskev rdeča ličeca zarde še globlje, in toliko da ne klecne pred menoj, ko jej stisnem drobno rokico, ki se vije v moji dlani kakor sramežljiva ptička.

Brez besed se jej smehljam in se opajam ob toplem zlatu njenih las in zapeljivi divoti njenega mladostnega telesa . . . Čustvo blaženosti raste v meni in mi razganja prsi . . . Čisto čustvo, lepo čustvo, neznano meni grešniku dosihdob . . . In v preveliki sreči razkošnega trenotka me obšine omamica in mi zamegli pogled . . . Ali si tudi tu dosegel mero, Arnošt? —

„Sedite, gospod!“ — me vzdrami teta. „Dekline se že še nagledate . . . Hajdi po pijače, Tilika!“

S svojo bergljo se kreta ročno, brez ropota, kot bi je ne imela iz potrebe, temveč le tako v pomoč. Miza je v hipu pogrnjena, kozarci pripravljeni, lepša svetilka prižgana . . .

„Lahko bi bili malo zgodnejši, gospodine! Pa vi ste menda sploh bolj vneti za ponočevanje, kaj?“

„Ali tetka!“ — se vrne Tilika z vinom. „Kako si ti hudobna! Nikar ne verujte, gospod kontrolor, da je res tako hudobna! Dela se! Samo dela se tako!“

„Aha, to bi tebi godilo!? In ponočevanje bi ti tudi godilo, kaj ne?“

„No, ti si danes, tetka . . .“

Ustavi se pri mizi in gladi prt z roko, in pogleduje koprneče na prostor poleg mene; pa se osokoli in pogleda vame, vsa žareča od nove rdečice:

„Pijte, gospod kontrolor!“

Dvignem kozarec in nazdravim teti Veroni, pa se veselim natihem njenega pogleda, s katerim naju objema tako ljubeče, polna upanja . . .

„Ste že kaj večerjali, gospod?“

Začuden pogledam na uro:

„Niti na misel mi ni prišlo.“

„Nič še niste večerjali?“ — se prestraši Tilika in se ozre proseče v teto: „Ah, tetka . . . Nič še ni večerjal . . .“

„Saj je tudi v redu! Čemu bi večerjal vasovalec? K dekletu gre, pa naj bi mislil na želodec?!“

„Ah, tetka . . .“ — zmaje z glavo Tilika in porabi priliko, da sede k meni in me prime za roko: „Če ste lačni, gospod kontrolor . . .“

A tetka jo prekine:

„Jaz vam napravim jajčjek, gospod. Kaj drugega zdaj ni mogoče. Boste?“

In jaz se ne smem ustavljati: Tilikin pogled je preljubeč in prilika prezapeljiva, da ostaneva sama.

Verona se odpravi v kuhinjo:

„Jaz se že požurim, da vama ne postane dolgčas!“

In Tilika se smeje nad mojo roko, ki je ni bila več izpustila, in kaže zobe za tetko, ki jej požuga nagajivo in izpodbudno . . .

Ko sva sama, se obrne naglo k meni, hrepeneče in boječe, glavico na miznem robu:

„Ala je dobra naša tetka?“

Otroško ljubke so njene kretnje, a obenem tako dekliško dražestne, da se ne morem premagovati, pa jo objamem in pritisnem k sebi... Vsesam se v njena sočna usteca, pritiskam svoje lice k njenemu in jej poljubim tiste nedolžne in neskončno udane sinje oči...

„Vijolica!“

„Kontrolorček moj!“

Z roko mi grabi po laseh:

„Ali me imate res kaj radi?“

„Tilika!... Ti moja, vedno moja?“

„Tvoja, Arnošt! Večno tvoja!“

Roko mi ovije krog vratu in skrije obrazek na mojem vratu...

Ali nisi šel čez točko svoje mere, Arnošt? Ali ni to prevelika sreča zate, grešnika? Ta čista sreča — zate, nizkotneža? —

Njena usteca so zopet na mojih, z mokrimi očmi se mi smehlja, tesno privita k meni:

„Zvezdožerec!“

„Saj ne zate, Tilika! Tebe ne požrem.“

„Kdove?“

Sanjavo žalosten je njen pogled... a zdajci se zablisne hudomušnost v njem:

„Morda bi pa rada!?“

In jaz jo vzamem v naročje in poljubujem strastno:

„O ti jagnje moje! Kje pa naj začnem? Ti sladko moje!“

Ona me vgrizne v brke:

„A tudi jaz bom tebe, čakaj!“

— — —

Ali si poznal to srečo, Arnošt? Si-li vedel zanjo, — vajen le banalnih žensk in plitkih grehov? . . .

Je to tvoja mera, Arnošt?

— — —

Tako nenadno so pretekle te minute, da sva obadva vztrepetala, ko je zaropotal na mizi krožnik z jajčjekom.

„Ah, to je tisti naš angelj?!“ — se norčuje Verona, ki se je bila vrnila vkljub svoji berglji tako tihotapsko, da je nisva slišala. — „Na moških kolenih . . . lepa reč! Kaj če bi poklicala očeta?“

Tilika pa obvisi na mojem vratu in nagne v srčkani zadregi samo glavo vznak:

„Pa pokliči, tetica!“

Hudomušnica je vedela, da bi bilo teti bolj nerodno, ko bi zdajci vstopil oče . . .

„No, seveda, ti — pohujšanka! Ali skočiš v kraj!? Kje je tvoja sramežljivost? — Gospod ima večerjo tu.“

A predno mi skoči s kolen, se še zagleda vame zaljubljeno in me poljubi kakor zanalašč:

„Dober tek, gospod!“

Od mene plane k teti in jo objame krog vratu, da komaj vzdrži ravnotežje:

„O, tetka moja! Ti si nemškutarica, da veš! Grda nemškutarica, ampak dobra tetka! O ti — grda, dobra!“

„Ti si preljubezniva, draga moja!“

A Tilika jo poljubi gorko in se privije k njej ljubeče:

„Sediva, tetka, in pijva na zdravje — Slovencev!“

„Živio! Prosit, Herr Kontrolor!“

„Ti — nepoboljšljivka! Taka hudobnost!“

Jaz pa jo tudi podražim in dvignem kozarec:

„Prosit, meine Damen!“

„Ah, ti ...“ — In se udari po ustih v zadregi, da je izdala tikanje.

„No, ti se mi že skoraj preveč razumeš z moškimi! V mojih časih je to šlo malo bolj počasi.“

Tilika pa se namuzne:

„Zato pa niste nikamor prišli.“

„No, čaj, ti rogatec!“ — vzdigne teta bergljo in jo zavihti preteče.

Ko se smeh poleže, jo vprašam brižno:

„Teta Verona, kako ste si pokvarili nogo?“

„S črešnje je skoč ...“ — hiti Tilika klepetavo; a predno konča besedo, jo udari teta po ustih:

„Kdo ti je natvezil to? Padla sem s črešnje ...“ — Teta Verona se prekriža pobožno ...

In nato sem slišal celo dolgo zgodovino zdravljenja, o nesreči sami pa ne besedice ... A Tilika mi je namignila pomembno, da sem mogel slutiti novelo za stvarjo ...

Čas je potekel strašno hitro.

Ko sem se odpravljal, me vpraša Verona nenadoma:

„Kje ste bili popoldne? Pri Košarju?“ — in me pogleda nedolžno.

Meni pa rdečica v lica . . . kot bi se zavedal greha — nezvestobe . . .

„Ali veste, da se hvalijo? . . .“

Tilika se stisne k meni in mi maši ušesa:

„Nič ne poslušaj, dragec! Čenče!“

Jaz se pa čutim dolžnega, vseeno vprašati:

„S čim se hvalijo?“

„Da se oženite — s Ciliko!“

„To ni res. Kdo bi se mogel hvaliti?“

„No, glejte! Jaz sem hitro rekla: vsiljujejo se vam. Po sili bi vam jo radi obesili.“

„Jaz nič ne vem o tem.“

„Ah, ne poslušaj, Arnošt! Babje čenče!“ — me poljubi Tilika prisrčno in sili proti vratom, kakor bi se bala, da pride še kaj neprijetnega . . .

In ko sem že na cesti, priteče za menoj in mi skoči krog vratu, pa me poljubi burno, brez besed... in izgine zopet skozi vrata, kakor angelj v paradiž . . .

IX.

Angelj! — Angelj se je ponižal k meni in me vabil v paradiž. Občutek sem imel, da sem že čez prag . . .

Torej si dosegel tudi v ljubezni točko svoje mere, Arnošt!

Niti slutil nisem nikdar te čiste, vélike ljubezni. Nisem vedel, da je hrepenenje k ženski lahko čednostno. Greh sem ljubil in naslado; a da je v nedolžnosti — razkošje, to se mi je vedno zdelo absurdno.

In zdaj ta sreča!

Kedaj sem še okusil užitek, ki bi mi bil dal to vriskajočo blaženost, to poskočno vzburkanje duha in čustev? Ko da mi je treba le razpreti roke in splavati pod solnce v jasni eter . . .

O svet, kako si lep, vesel in dober! O življenje, kako si milostno, da izbrišeš greh in ga potopiš v pozabo! . . .

Kje je Arnošt, grešnik in pohotnik? Kje se je ubil?

Marija Pomočnica, prečudežna rešnica, — božjepotnikom te priporočam, ki romajo po lek za bolna, zapeljana srca! —

Tilika! — Samo zavest, da si na svetu, da je živo bitje čisto in nedolžno kakor vzduh vsemirja, — že sama ta zavest je večja sreča, nego vsa naslada parfumiranega greha v svili in baržunu . . .

V novo življenje, Arnošt!

Zadovoljno si pretegnem roke . . . Komaj sem se vzdramil zjutraj, že je bila sreča v meni. Ni je bilo treba klicati in ne buditi . . .

Jasna mi je glava, radost v prsih:

Skleni zdaj račune, Arnošt! Čista bodi pot!

Črta . . . pika . . . amen . . .

Pa se prestrašim in vztrepečem: Pri mizi sedi gospodinja, roke prekrižane v naročju, glavo sklonjeno, — in spi. Pozabil sem bil zakleniti vrata, kakor sem bil storil prejšnji dan . . .

„Ah, pa sem res zaspala!“ — Otare si obraz in me pogleda z malo zmedenim smehljajem: „Moj mož je šel v gorico. Brizgati je treba . . .“

Meni pa se skrčijo prsi od začudenja: Tudi ta je srečna! Kaj je torej sreča?

A že je zmedenost pri njej zadrega:

„Zakaj si se bil zaklenil včeraj?“ — Ustnice se jej našobijo, pogled povesi: „Ali sem nadležna?“

Jaz se zdrznem in naslonim na komolec: račun je treba poravnati, Arnošt!

„Kaj ste mi hoteli povedati?“

Ona me pogleda hitro in pozorno, se zaziblje z gorenjim telesom in zamisli v konec šolna, ki je

bil pokukal izpod krila. Pa me pogleda zopet, skrije sunkoma nogo in se namrdne:

„Zakaj te ni bilo k Pomočnici?“

„Bil sem prejšnji dan.“

„Saj sem slišala . . .“

Trdovratno gleda skozi okno, zibajoč se v ledjih . . . Jaz pa razložim nakratko:

„Vse je urejeno. Včeraj sem bil doli in sem se oprostil.“

Zaničljivo se ozre od strani:

„In odkupnina?“

„Odkupnina?“

„Si se že zaročil?“ — Konec šolna zopet sune nervozno na dan.

„Kaj pa še!“ — se hočem zasmejati, a se v hipu zresnim in pomislim srečen: S Tiliko bi se zaročil!

Berta vstane in stopi k meni. Po kratkem premagovanju sede na posteljo in mi seže z roko v lase:

„Imela sem te že na sumu . . .“ — Pa vzdrhti nenadoma, solze jo zalijejo in vrže se po meni:

„Arnošt! Tako sem srečna s tabo!“

In res sem videl: te solze niso bile solze žalosti, temveč sreče . . .

Poljubi me na sence in se nagne k mojemu ušesu . . . In čez dolgo mi pošepeta besedico . . .

Pravzaprav me ni posebno iznenadila, ker sem slutil, da se čuti — mater. A presenetilo me je, da jo navdaja ta zavest z občutkom sreče. — Ženska,

ki je bila srečna s tabo, uživajoča greh ljubezni, okusi šele pravo srečo — v materinstvu. Tudi užitek je že sreča, a strahopetna sreča, sramežljiva kakor cikajoče vino . . . Polna sreča je šele mogoča, ko se ne sramuje pred človečnostjo, ko ne slepari človečanstva . . . ko ni užitku več namen samo užitek in izvršuje — četudi morda nevede — program narave. In materinstvo samo je že sreča, je svetost . . . in žarek te svetosti obsije tudi tebe grešnika. Dokler je tvoja sreča izključno tvoja, brez vsake zveze s splošnostjo, je nepopolna; ker tudi od podstavka je odvisna vrednost umotvora. Tako je tudi Berta šele zdaj prav srečna z mano, ker se čuti mater mojemu otroku . . . Otrok je zveza s splošnostjo. — In moja sreča? Moja sreča s Tiliko? . . . Zakaj je tako brezmejno vzvišena nad vsem dozdanjim mojim življenjem? Ali čutim v Tiliki žensko, od katere bi si želel — prvikrat želel! — otroka? — A zdaj mi ga ponuja Berta! Ne — otrok od Berte — to ni sreča . . . kot ni bila sreča pri Faniki in ne pri oni drugi . . .

Tolažilno jo pobožam in pritisnem k sebi:

„Čemu bi jokala? Saj ne more mož ničesar slutiti!?“

Ona zmaje z glavo in si obriše solze:

„Kaj me briga! Jaz sem vesela in srečna.“ — In se nasmeje z rosnimi očmi: „Da jaz le zase vem, čegav je! — In tebi, Arnošt, — ni nadležno?“

Jaz bi pa vedel rad gotovo:

„On — ne more slutiti?“

„Ah . . . kaj bo slutil!“ — in zardi v zadregi. Vzdigne se in si obriše mokra lica, pa vzdihne zamišljena: „Saj itak vem, da boš napravil kot pri Faniki . . .“

Vseeno jej gleda upanje iz oči, da bo pri njej drugače:

„Nobenih žrtev ni potreba.“

Stisne mi roko in se obrne proč; siloma se premagujoč, da ne bi spet zajokala . . .

Meni pa je že to tikanje odveč. Zdaj se je šele odločila zanj, ko je prišla ta nerodnost; prej je bilo najino razmerje trezno in pošteno, brez sanjavosti in brez norosti. Čemu sedaj ta sentimentalnost? — No, le potrpi, ljubica! Počasi te že ohladimo! Če stvar ostane tajna — kar je v tvojem interesu! — je račun končan. Klanjam se, gospa! — A za danes . . .

Potrepljem jo po hrbtu:

„Le korajžno, draga moja! Prva nisi, zadnja ne na sveti . . . A koliko je ura? — O saprment, jaz bi moral že v pisarno!“

In Berta skoči prestrašena:

„Jezus! Moj mož mora biti koj doma . . . saj mora v šolo! — A to je pametno, da si se pobotal pri Pomočnici. Jaz sem se že bala . . . Ferenčevi so strahovito zagrizeni in Košar je od njih odvisen. To bi tirali do skrajnosti . . . Čudno se mi zdi, da je šlo tako gladko!“ — Pa me pogleda zvito in mi pomenca veselo z rokama po ušesih: „Ti si mi

sleparček! Cilika se bo obrisala, kaj ne? Oh, z moškimi je križ!“

Ko hitim v urad, se nenadoma ustavim pred hišo Filipine Stravsove in pomislim brižno: Tudi tu je še račun!

Skočim v trgovino . . . Filipina prepusti stranko, kateri je stregla, vajencu, in stopi z mano v zajutrkovalnico. Jaz pa v naglici:

„Oprostite, gospodična, samo besedico! V urad se mi mudi. Najlepša hvala vam za svet in za ljubeznivo, preljubeznivo . . .“ — Stisnem in potrepljem jej roko hvaležno: „ . . . pomoč! Vse je v redu! Dobro se mi je posrečilo. Govoril sem tudi z županom . . . Roman je itak bolj postranske važnosti; on se je moral ukloniti Ferencu . . . In tega je — po vaših navodilih! — davkar pregovoril . . . imenitno! Res sem vam hvaležen! Oprostite, gospodična!“

Poljubim jej roko . . . V njenih očeh je radost in ljubezen . . . v mojih pa — zaradi naglice! — samo hvaležnost, le hvaležnost . . .

„Klanjam se! Še enkrat: — hvala lepa! Moj poklon!“

Počasi izpeljemo tudi tu potoček v zložno strugo . . .

Sredi pisarjenja v uradu se naenkrat zdrznem: Tvoj ‚Aichpunkt‘, Arnošt!? Kaj pomeni ta tesnoba v prsih? Kje je blaženost in sreča . . . in pijanost?

Ti si zdrknil s svoje točke . . . Trezen — nisi zmožen sreče? —

Pograbim klobuk in tečem k sosedu Wabitschu na golaž in kozarec piva. A navreči moram še par čaš, da se navijem zopet v bližino svoje mere.

Pri glavni mizi sedi krčmar, beli mesarski predpasnik zavihan in zataknjen zadaj za pas. Golorok sloni s komolcem na mizi in si podpira malomarno glavo. Zame se ne briga — toliko da je odzdravil ob prihodu — le tupatam poškili k meni stisnjenih oči.

Župan Löschnigg šeta pred njim, palca v izrezkih telovnika, in se zame sploh ne zmeni. Ko sem bil vstopil, me je pogledal strogo, a se hitro in nevoljno obrnil proč. Govoril je po svoji navadi sam, Wabitsch je poslušal. Županov večni nosljajoči „nja“, ki ga od časa do časa še ojači z mečkanjem svojega mesnatega rtiča, je skoraj ravno tako zopern kakor njegov ošabni pogled izpod košatih obrvi, nasršenih kot streha nad očmi.

Govoril je seveda o drju. Zornu in poslancu Weligu, ki je zastopal Sv. Jedrt v državnem zboru, ki so si pa bili z njim v velikem nasprotstvu . . .

Meni je bilo neprijetno, glava mi je bila vroča: Njega veličanstvo še ne sluti, da sem bil v Kanosi! — In sam pri sebi sklenem, da se mu takoj poklonim . . . V novo življenje stopam — vse račune moram poravnati!

A kaj je to?

Löschnigg zanoslja viharno in udari Wabitscha po plečih:

„Nja, moj ljubi, sicer pa lahko pospravimo svoja šila in kopita, mi smo itak dogospodarili. Mi smo neznačajni šufti! Mi se ne borimo za pravico in posest . . . Izdajalci smo! Izdajalci njega majestete — dės windischen Pervakenvölkchens. Tako so razsodili prvaki. V zadnjem času imamo namreč prvake že celo v uradih . . . Nja! Če si predstavljaš, da je eksekutor — prvak, potem si lahko izračuniš . . .“

Potreplje si zopet nos in poškili k meni od strani; da bi pogledal naravnost vame, je vendarle prestrahopeten.

Jaz pa vstanem dostojanstveno in se mu naklonim:

„Dovolite, gospod župan! . . .“

In mu razložim afero . . .

„Nja, gospod kontrolor, to je res lepo, da ste izprevideli! Davkar mi je nekaj pravil, a oprostite... jaz nisem prav zaupal v to kesanje. Pri znani zagrizenosti vaših prvakov . . . nja, se mi je zdelo neverjetno. No, še lepše! Me veseli! Boljši en spokornik nego devetindevetdeset pravičnih.“

A vendar je v zadregi . . . Mož mi ne zaupa še popolnoma in malo ga jezi, da se je bil zmotil, ko me je imel za nespravljivega. Ker se namreč ne smučem krog njegovih deklet tako nadepolno kot bi bilo po njegovih željah, me ne gleda posebno naklonjeno. Saj je zelo dvomljivo, da bi sprejel za

zeta bore davčnega uradnika; a Julika je godna za možitev, tako očividno godna, da je stari že nervozen in zameri vsakemu samcu, ki ne kaže dovolj zanimanja. Če pa si samo Slovenec, bi moral skoraj klečeplaziti za njo. Ali bi si ne obliznil prstov, fant, ko bi te mogla doleteti sreča? — A kaj, ko ni sigurno, da bi štela Südmarka tudi doto . . . Znano je namreč, da je Löschnigg zadolžen in da ga je že večkrat izrezalo obrambno društvo nemško . . .

„Vi morate v urad . . . da, da, le pojdite! Pa se držite vprihodnje! Ah, ljutomerčan . . . saj razumemo! In pridite kaj v našo družbo! Pri nas ni tiste besne maščevalnosti . . .“

Tudi Wabitsch mi je dal roko, a še malo bolj oholo nego Löschnigg. Gospodje so pač vajeni, da se jim ližejo naši ljudje. Resnih narodnjakov namreč skoraj ni v teh krajih. Edini dr. Žižek bi morda štel. Župnika Erjavca, notarja Kurbusa in zdravnika drja. Njivarja sem videl tarokirati z mesarjem Wabitschem. Sami akademiki — a govorili so izključno nemški in komandiral je nemškutar, golorok, v krvavem predpasniku, puhajoč cigaro, kot bi si bil v svesti, da jih lahko vse tri z bičem nažene od Sv. Jedrti. Kaj bi se potem širokoustil pritlikavi poniglavček iz davkarije? — Kuš, Arnoštek, če ne bo pela! . . .

A nalil sem liter piva vase in ko sem stopil zopet na cesto, je bil svet vseeno za spoznanje veselejši in solnčna luč bolj rožnata . . .

Zvečer sem šetal proti Gradišču. Pri Seljaku sem že bil in si podprl dušo. Nekam čudno mi je bilo pri srcu. Čutil sem, da ždi veselje v meni, da tli natihem sreča v meni . . . in če le zagledam njeno ljubko ličece, pa vzplapola iz mene in me vzdigne do nebes . . . A skrivoma sem tudi slutil, da ne smem pomisliti, da se ne smem poglobiti v svoj položaj . . . zakaj sesedlo bi se v meni, obup bi me potlačil k tlom, ko bi jasno videl vase, ko bi razumel to svojo šibko srečo . . .

Zato sem si omamljal zavest s pijačo; zato sem se potrudil s plehkostjo misli prevariti si čustva. —

Šetal sem počasi, da bi ne prišel prezgodaj in ne bi naletel na starega. Njegovega prodirnega pogleda sem se bal. Kot bi mu štrlele tipalnice iz zenic in preiskavale človeku dušo . . . Videl sem ga pred seboj, ko grabi Tiliko za roko, skrivajoč si jo za hrbet; levica se mu krčevito oprijemlje palice, da bi oplazil z njo nesnago, in iz oči groze tipalnice . . .

Šalamunov dom stoji na mali vzvišini, skrit od obeh strani za slikovitimi kulisami košatega sadnega drevja. Za gospodarskimi poslopji se vzdiguje zaokrožen holm plodnih njiv, ki prehajajo ob pobočjih proti cesti v travnike. Nasprotna reber holma je pokrita z gozdom, katerega kodrava glava gleda z vrha in se razteza na jedrški strani ob travniku navzdol in prav do ceste.

Tu je ovinek, kjer se skrije razgled na Šalamunovino. In tu me nenadoma pokliče Tilika:

„Gospod kontrolor! Arnošt! — Tu sem!“

Izza grmovja me gleda potuhnjeno in se hihiče v žepni robec, pa mi maha z roko. Kakor svetla solnčna pega je v zelenju in temoti gozda. Lasje se jej leskečejo v zlatu in lica jej žare brhkosti.

Skočim čez jarek in jo objamem burno:

„Solnčece moje zlato!“

Ona pa se mi izvije važno in me potegne za seboj:

„Za ovinkom so naši kosci, pojdite!“

Pelje me višje v les in ob majhni jasi, porašČeni z grmovjem, se ustavi in ogleda pazno. Potem se hitro obrne k meni in me prime za obe roki, gledajoč me s srečno zaljubljenostjo:

„Danes ne smete k nam!“ — in glavica se jej povesi ljubko; saj je skoraj bolj vesela, da me ima tu na samem.

„‚Ne smete‘, Tilika? Me ne boš več tikala?“

„Ah, seveda bom, ti Arnošt, ti, moj ljubi!“

Objame me krog vratu in mi skrije glavico na prsih. Jaz pa jo dvignem in poljubim na ustnice, previdno in počasi, da mi ne uide niti kanček te sladkosti, te slasti nebeške . . .

„Jaz te vedno tikam v svojih mislih. A vsako jutro, ko se vzbudim, mi stisne prsi strah: Saj ni mogoče, da je moj! Saj ni mogoče, da sem tako neizrečeno srečna! Ali niso samo sanje? — In vedno si moram iznova dokazovati, da si me resnično že poljubljal . . . In če mi potem ti sam dokažeš, pa ne smem več dvomiti.“

In jaz sem jej dokazoval . . . O, srce moje, kedaj si še okusilo to blaženost? . . .

Skozi odprtino v drevju mi pokaže dol na travnik:

„Tu so naši kosci. Tu je vsako leto zgodnja košnja. Oni naju ne morejo videti. Čakaj, če so vsi! Da me ne bi šel kateri iskat! . . . pet, šest, — vsi so!“ — Pa se obrne zopet k meni in postane resna: „Teta Verona je že v postelji. Zbolela je od razburjenja. Hlapec je bil povedal očetu, da si bil pri nas in da sem ti sedela . . . na kolenih . . .“ — Sramežljivo se pritisne k meni in trga hrastov listič s prsti: „Strašno je robantil.“

„Kako je videl hlapec?“

„Menda okna niso bila prav zagrnjena. Oh, ta Frčal! Saj sem mu povedala potem!“

„Frčal?“

„Frčal se piše . . . da bi nekam sfrčal!“

„Revica! Pa tebi se nič ne pozna, da bi bila jokala.“

„Zakaj bi jokala? Jaz sem naravnost povedala, da te imam rada, strašno rada. Ali je to kaj hudega?“

„A stari je robantil!“

„Ne reci ‚stari‘, Arnošt! Tako je dober!“

„Te ni nič udaril?“

„Nič. Zakaj bi me udaril? Pobožal me je in pri njem sem morala sedeti . . . skoraj dve uri sem morala pri njem sedeti. Roko mi je stiskal in časih me je pogledal . . . Tako neskončno dober oče je, Arnošt! Samo pogledal me je in mežikal je; tako

hitro je mežikal, kakor bi požiral solze . . .“ — Pa povesi oči pobožno in plašno: „Za mojo dušo se boji . . . Nič ni rekel . . . a molil je potihem . . .“

„In teta Verona?“

„Nad njo je pač robantil. Slišalo se je iz sobe, kako sta se prepirala . . . O zapeljivcih in zvodnicah se je slišalo . . . in tetine berglje so zaropotale po mizi . . . Jaz ne vem, zakaj se je tako razsrdil nanjo? Saj je tudi dobra, še preveč dobra je z menoj. Z očetom pa se rada prepira. Ona je nemškutarica . . .“ — In se nasmeje zvonko: „A tebe vendar ljubi!“ — Pa me pogleda izpod čela s koketno hudomušnostjo: „Ti — zapeljivec!“

Nežno jo privijem k sebi in poljubim na čelo . . . Nedolžno in čisto . . . Kedaj si še tako poljubljal, Arnošt? Kedaj si čutil zadnjikrat to pobožnost v srcu? To spoštovanje čednostne svetosti? —

Tilika pa mi plane krog vratu in me poljubi žarko:

„Ah, moj dragi, saj ni res! Jaz sem tebe zapeljala. Jaz sem se ustavila na cesti in zijala za teboj. Jaz sem tekla gledat za teboj, ko si prišel mimo. Jaz sem se ti vrgla krog vratu in jaz sem sanjala o tebi! O, kako sem sanjala, ti ljubček moj! Morda sem pregrešno sanjala . . .“

In pleča se jej stresejo razkošne groze nad pregrešno mislijo.

„A ti si sanjal kaj o meni, Arnošt?“

„Ti si zame kakor sveto obhajilo, ljubica!“

Pobožen mir se jej razlije po obrazu in svečana sreča:

„Ti moj izvoljeni! . . .“

Na ramo mi nasloni glavico, da se dotikam z licem njenih las, in modro oko se jej upre v nebo... kot v molitvi brez besed . . .

Solnce je zašlo. Zarja gori na nebu za gosto mrežo hojk in smrek, bukev, gabrov, brez . . . In skozi luknjice žarijo zvezde, oranžno-rdeče, zlate, srebrne in jeklene, da bliščí v oči . . . kot bi bil skoval ta kras večerni kovač nebeški iz bakra in zlata, srebra in jekla . . .

Njene misli sanjajo navadno pot — zaroke in poroke, gostovanja, svatovanja, zakonske postelje...

In čudno: tudi moje gredo v isti smeri vsakdanjega idealista. Izkušnjava me ima, da bi jej govoril in šepetal, kako se vzameva, kako si pridobiva očetov blagoslov . . . A rahel dvom je v srcu, rahel strah, da nisem vreden tega angelja, da bi jo omazal, če jo priklenem nase... Pokoro delaj, Arnošt! Operi se pekla, da si zaslužiš ta nebesa!

„Proč moram, Arnošt, da me ne pogreše! K nam ne smeš zdaj nekaj dni . . . teti sem morala obljubiti. A pridi sem! Saj prideš, Arnošt? Zvečer, ko je tako lepo . . .“

„Pri vas je krčma. Zakaj bi ne smel v krčmo?“

„Naša krčma je samo še za ime. Oče ne odda koncesije, da ostane hiši vrednost in da kdo drugi ne odpre gostilnice. A nekaj dni potrpi, ljubček! Saj ga že obdelava s tetico! Ali prideš jutri? Ob

solnčnem zahodu? Jaz se že kako izmuznem. Arnoštek?“

„Pridem, dušica! Tu bom ležal in čakal. Da le prideš za trenotek, pa bom srečen.“

„Kako si dober, dragi! Zbogom!“

Kakor srna odhiti med drevjem. Tupatam se še ozre njen dražestni obrazek in se mi nasmehne prisrčno . . .

„Zbogom, angelj moj!“

Obležal sem v jasi in gledal v nebo, ki je sivelo in temnelo. Tupatam je že gorela zvezdica, zlata pikica, kakor prašek, ki bi ga odpihnil s prta. Obzorje na zahodu je dogorelo. Skozi mrežo drevja je svetilo samo še jeklo, brušeno in gladko; in še to je prehajalo mestoma že v železo, medlo in črnikasto . . . Debla so stala temnorjava, krone črne, listje je šušljalo na grmovju . . . Sredi jase je štrlela proti nebu silhouetta smreke, oklestene in kuštrave, mršavih, visečih rok — gozdni vagabund, začarani obsojenec, spomin in opomin . . . Neprestano se mi je oko lovilo med njegove veje — — Ali so nastale simpatije iz sorodstva? —

A ni mi bilo temno v duši. Sladko pijanost sem čutil v sebi in vroče mi je plala kri po žilah . . .

S smreke je nekaj cepnilo in prekinilo tišino. V vrhu so zaplahutale peruti . . .

Pojdi, Arnošt, da ne zaplahuta tudi v tebi, da se ne vzbudi tam črni ptič! . . .

Hitel sem k Seljaku, da se obdržim v višini. Pil sem in prepeval. Objemal Bratka, ki sem mu obetal svojo pomoč pri Miliki. On se je branil in rotil, da je ne mara, da je ne pogleda več. Name je gledal malo bolj prijazno. Iskal je vzroka mojej izpremeni in zdelo se mu je, da ga je našel v Ciliki. Jaz sem ga potrdil v tem; a že čez pet minut sem mu svečano zagotavljal, da je konec moje poti v — kloštru, brez dvoma v kloštru. Za hipe se je namreč vzdramil črni ptič in mi nakljuval srce . . .

Sploh pa sem bil junak večera. „Šuft“ je imponiral tem ljudem. Ko so čuli o škandalu, so zavriskali od veselja, kakor da je bila padla nemška občina v slovenske roke. Srca so se jim olajšala, kakor da so bili dali sami duška svojemu ogorčenju. A ko so čuli, da sem prosil odpuščenja, so me razumeli še hitreje. Glave so jim klonile . . . Brat je zarožljal z verigo in upanje je vstalo v njih, drobno upanje, da jih zrožljajo nekdaj tudi s svojih rok . . .

A Nemec je dober kovač . . . Le rožljaj z verigo, da ti jo zategne še močneje! Le rožljaj in opozori nase valpta, da ti jih še z bičem našteje po hrbtu! — Prihuljeno hodi in potuhnjeno! Skrij sovraštvo v očeh in požri kletev! Kaj ti pomaga upor, ko je ves narod v verigah? Ko se je boljši del potuhnil in ga je polovica že zraščenega z verigami . . .

Tudi dr. Žižek je prišel pozneje. Pozdravil me je mnogo prisrčneje nego ponavadi. Njegove od-

ločne, a razočarane oči, ki so najrajši zbadale in smešile, so me gledale ljubeznivo, skoraj malce usmiljeno.

„Kaj pa hočete, moj ljubi! Prav je bilo, da ste prosili odpuščenja. Nagnali bi vas bili. Na Gornje Štajersko! — Kaj pa mislite? Ali bi si upal naš notar povedati nemškutarju v obraz kaj takega? Četudi je prepričan kakor vi . . . In naš svetnik? Dr. Črnko? Dr. Njivar? Župnik? — Ba! Šleva bodite, če hočete, da vas bo cenil naš akademik! Ti učiteljčki, pisarčki, vajenčki . . . Ti se še malo navdušujejo — ob litru vina. Ko pa vas prepeljejo na Gornje Štajersko in bo pogreb končan, potem ste norec, ki je šel sršene dražit in si je domišljeval, da njega ne opikajo . . . Potem se bodo še stokrat previdneje prijemali za nos in vohali na desno in na levo, da bi kje ne splašili sršena . . . Poglejte Bratka in mlada dva sodna pisarja! Na binkoštni ponedeljek je nameraval Sokol peš-izlet v kroju. Ostali smo doma, saj sami veste . . . ker si ti gospodje niso upali nastopiti v kroju. Z vozom še morda, ker se lahko malo bolj požene ter uide. Tudi skriti se more človek na vozu . . . Mojega solicitatorja bi bil skoraj Bratko tožil. Na cesti ga je bil vprašal, zakaj da ne gre . . . Nemških listov se boji . . . učitelje imajo že tako na piki . . . in klerikalci — ti bi tudi lopnili po njem . . . Ko bi vsaj šli v kak čisto slovenski kraj! — Ali ne gremo? Ali je Sv. Uršula tudi nevarna? — Seveda je! — Moj solicitator se je malo preveč na glas začudil:

Kaj? . . . in ker je šlo ravno par nemčurjev mimo, je bil Bratko koj razžaljen. Kdo bo tu nad njim kričal? In še na cesti . . . Pri Sv. Uršuli je par nemškutarjev: en učitelj, par žandarjev, en krčmar . . . Ba! . . . Moral sem prositi odpuščenja — jaz za solicitatorja! Kaj hočete potem? — Sicer bi še izstopil iz društva, in iz Čitalnice, in iz pevskega zbora . . . Ah, bodimo šalobarde in zapijmo narodne kokarde! Vrček piva, Micka!“

Učitelj Belna je vendar nekaj slutil radi žene. Dobil je neverjetno rahlo spanje in Berta se ni mogla več ukrasti iz spalnice.

Meni pa je bilo prav tako. Podnevi sem se že izognil doma; ponoči pa se ne bi bil rad zaklepal; ker toliko obzirnosti ima že človek, da ne žali ženske v takem stanju. Sicer sem pa itak gledal, da sem prihajal dobro obremenjen v posteljo. Vrag vedi: Bil sem srečen. A vendar sem imel občutek, da je vsa ta sreča strašno negotova in površna; kot bi plavala v papirnem čolnu, ki se prej ali slej napije moče in pogrezne . . .

Enkrat me je Berta vlovila za trenotek in mi pošepetala hitro, da mož že ve za njeno stanje in da je zato še bolj posumil. Vedno je na preži; zato se morava za nekaj časa izogibati drug drugemu . . . Potolažila me je pretkano: Ko bi hotel kdaj med šolo pogledati domov? — Ah — Bog nas varuj! Moja afera! Zdaj moram biti tudi jaz previden! . . .

Nastopal sem povsod veselo in razigrano. Še nikdar nisem bil tako glasen v družbi.

Celo k Filipini sem si drznil parkrat zapored; seveda: nikdar sam. Njenim pogledom sem se izogibal in se varoval vseh namigavanj. Roko sem jej poljubil vsakikrat . . . a njen smehljaj je postal nazadnje vendar malo zastrt in nesiguren . . .

S Tiliko pa sem se shajal vsaki dan.

V soboto mi je sporočila, da pridem drugi dan lahko na dom — ampak šele po večernicah! Ali si naj stari morda misli, da gospod kontrolor ne hodi k večernicam? — Njega ne prinesejo več noge do cerkve, ker mu otekajo od jutra do večera in mu komaj čez noč spet malo splahnejo. Zato pa drugim toliko bolj zameri, ki imajo zdrave noge, pa bi jih ne obračali v hišo božjo . . .

Tudi „šuft“ mi je pomagal, da je stari ublažil svoj odpor . . . in bolezen tete Verone. — Ta je že ves teden poležavala. Trgalo jo je v nogi, kjer je imela nekdaj rane; in bala se je, da jej začne zopet teči . . .

„Ali hočeš, da pade tudi Tilika s kakšne črešnje in postane stara devica kakor jaz?“ — je dražila očeta in se muzala nečakinji, da naj se dela žalostno in nesrečno.

„In jaz sem res zajokala . . . Pa kaj, ko sem se smejala vmes! — Oče mi je požugal prijazno: O, ti navihanka! — Ali sem res navihanka, Arnošt?“

„Pa še kakšna, Tilika!“ — Prijel sem jo za ušesa in poljubil iskreno.

„Ali veš, da ne moreš biti slab človek, če imaš mene rad?“

In zdaj je res izgledala navihano.

„O, ti domišljavka mala!“

„Oče je rekel tako. In teta mu je pritrdila. Kar zaploskala je: No, vendar enkrat ena pametna! — On pa jo je vseeno napodil s palico.“

V nedeljo je prišla nevihta. Že dopoldne je začelo pokati iz zgoščene soparice; od zahoda proti severu so se valili ogromni skladi temnih megel; opoldne je prišel piš, vzdignil prah na cesti in zaplesal s pokošeno travo; nato se je ulilo . . .

A jaz sem šel vkljub temu. Prijeten mi je bil mokri hlad in hitro sem se domislil, da si prikupim Šalamuna, če pridem v takem vremenu.

In res so dvomili, da pridem. Teta Verona je stavila za liter vina s Tiliko, da me ne bo. Ko sem vstopil, je že stal na mizi.

Tilika mi je pritekla v vežo naproti. Iztrgala mi je dežnik in ogrtač, oboje vrgla dekli, ki je tudi prišla v vežo, in me skoraj vlekla v sobo pred očeta.

„Gospod Ernest Škrobar, c. kr. davčni kontrolor . . . moj atek!“

„O, ti neumnica, saj že poznam gospoda!“

„Nič ga ne poznaš, ko si se ga toliko branil. Zdaj si ga poglej, da res ne grize! Po domače se mu pravi Arnošt. Ali ni pobožno ime? Kakor paternošt!“

„Porednica, ne delaj greha! In glej, da ne začne danes žalostni del tvojega paternoštra, lahkoumnica!“

„Veseli del, oče! Arnošt je veseli del. Glej, tu ga že čaka liter vina! Kaj češ večjega veselja?“

Teta Verona pa zabrunda bratu:

„Ti si žalostni del, pokora! Bliže se primakni, vino te poleti prej segreje nego peč!“

Teta Verona je slabo izgledala; s težavo je sedela na klopi in bolestno se je prijemala za kolk; a vendar je primaknila stol in prisilila brata, da je sedel k mizi.

Tudi Šalamun je stokal. Prestopil je teh par stopinj upognjenih kolen, opirajoč se na obe strani, na palico in na Tiliko. Trčil je z mano malo sramežljivo in izbegaval moj pogled.

„Noge, noge, te so kot dva štora! Človek še Boga ne more obiskati.“

„Kaj bi obiskaval, podrtina? Še prezgodaj ga obiščeš, — ko te ponesejo do njega... če ne bodo mene prej!“ — ga kara teta in se mi nasmehne, kot bi govorila o ženitnini in ne o smrti.

„Kje si bila pri večernicah, Tilika?“

„Kje je bila? Pri Mariji Celjski!“ draži teta.

„Jaz sem bila pri Pomočnici, gospod kontrolor pa pri Sv. Jedrti,“ — klekne deklica poredno in ploskne z rokama, mahajoč z njima za hrbtom. Pa sede hitro k meni — dotlej se je nekam ženirala — in se me dotakne z ramo: „Saj si bil, Arnošt,

kaj ne? Jaz se vendar nisem zlagala?“ — z roko skrije obraz in se mi nasmehne pretkano od strani.

„Seveda sem bil, Tilika; a ti se tako sumljivo umikaš vprašanju . . .“

„Aha, moja ljuba, ti govori, ti, če nisi bila kje na potepih!“ — mi priskoči teta na pomoč. Nagne se k meni in mi šepne na uho: „Po vsej sili vam je hotela iti naproti, potepuška. Večernice bi zavrgla radi vas . . .“ — in jej požuga šaljivo.

Stari Šalamun, ki je malo gluh, pa nas gleda nezaupno:

„Oh, bežite mi! Taki gospodje — pa k večernicam?!“ — Sumljivo me pogleda izpod čela: „Današnja gospoda je premalo verna. Časih smo veselice začenjali s službo božjo; dandanes . . . ha . . . Sokol! Bog varuj, če se približa črna suknja! Vse mora biti rdeče, vse rdeče! Zato pa je zmiraj več nemškutarjev. Ljudje izgubljajo vero, pa izgubljajo značajnost. Značajnosti ni več, zato propadamo!“

Stari bi govorančil dalje; a teta Verona trčne ob njegov kozarec, da ga skoraj zvrne:

„Kaj bi gonil venomer to politiko! — Tilika, prinesi južino, prinesi!“

Tilika mi stisne naglo roko in odhiti. Šalamun pa se ojunači in me pogleda odkrito:

„Torej ste naš mož, gospod kontrolor? Niste čisto liberalen? — Vi ste za spravo in za slogo. Saj je prav! Potrebna bi bila. Ampak prvo je duša. Kaj nam pomaga zedinjena Slovenija, če si pogubimo dušo? Važnejše je življenje po smrti, važnejše!“

Razkladal je svoje nazore, jaz pa sem modro poslušal. Z ugovarjanjem bi ne prepričal zakrknjenega starine, pač pa bi tvegal njegovo naklonjenost.

„Ali pridete kaj skupaj z jedrškimi gospodi? Z gospodom župnikom?“

„Saj ga nikamor ni. Tarokirat še pride k Seljaku; jaz pa ne igram.“

„A gospod kaplan je imeniten fant. Kakšne sitnosti ima kot katehet na nemški šoli! Lepo je, če je mladina navdušena! O, le premalo je navdušena, premalo!“

„Saj ga že tožijo pri škofu!“

„Potem pa ne bo več dolgo; kajti — potihem povedano — škof niso preveč z nami, niso.“

„Naj ga le naženejo, zgago!“ — se nenadoma razljuti teta Verona. „Ali ni dobro plačan? Naj poučuje, kakor zahtevajo! Oblači se kot gizdavec... ali gre to za kaplana? Preveč dobi — in sito tele postane objestno. Jaz bi mu že davno pot posodila iz trga.“

Stari Šalamun se je pripravil na obrambo; jaz pa sem nestrpno prežal, kedaj se vrne Tilika; ker tudi teti Veroni bi se ne zameril rad...

Iz veže je slišati Tilikin smeh in tuj moški glas:

„No, danes smo zadeli! Ali je za nas pripravljeno?“

Vrata se odpro in Tilika prinaša z deklo južino: svinjino iz kible, pečeno teletino, salato z jajci in velik pladenj duhtečih rumenih gibanic, posutih na debelo z mastnim sirom.

Za njima vstopi sosed Zimič, občinski predstojnik v Gradišču, ki se prihaja ob nedeljah posvetovat o uradnih zavitostih k svojemu predniku. Čokat možak srednjih let, gladkega, veselega obraza in šegavih oči. Tik njega se drži njegov posinovljenec Murko, načelnik mladeniške družbe pri Mariji Pomočnici. Simpatičen fant, tihega, dostojnega vedenja, bržkone malo zaljubljen v Tiliko.

Sedeta k sosednji mizi. Zimič si popravi hlače na kolenih in si otare brke, pa se nasmehne Šalamunu:

„Hoj, gospod Šalamun, danes imate prijetnejša posvetovanja!“ — Slastno potegne duh mesa in gibanic v nosnice in se obrne k dekli: „Te pa nama dajte pol litra boljšega!“

Šalamun pogleda grozeče Verono, ki ji ne more zavrniti po zasluženju, in se obrne počasi proti Zimiču. Duška mu je težja po kozarcu vina in govor še malo bolj momljajoč:

„Dež imamo, dež. Kaj bo s košnjo?“

„Počakajmo na Medarda, kaj poreče! Po mojem ne bo ravno sile.“ — Ozre se skozi okno na njivo ječmena: „Ječmen že rumeni. Za kositev je pa itak še prezgodaj. Trava še ni zrela in se preveč posuši. Boljše je počakati.“

„Nekdaj smo kosili šele ob Janževem in ob Petrovem.“

Tudi jaz pogledam skozi okno. Ječmenova njiva je vsa modrikasta od plevela.

„Oho, gospod Šalamun, tu ste nasejali plavic namesto ječmena! To je narodnjaštvo!“

Zimič pa mi razloži prijazno:

„Gospod kontrolor, to je grahor, to ni modriž. Je že tudi nekaj modriža vmes, a grahor se zaprede časih med žito, da je skoraj boljše pokositi ga za polaganje. Bridek je, da ga ne jé ne svinja ne živad. Saj smo čistili letos zrnje, pa šment je v zemlji... Težka žetev!“

Pri Šalamunu sem slabo naletel z opazko o narodnjaštvu. Zagledal se je v mizo in držal Tiliko za roko, kot bi je ne hotel zlepa izpustiti. A teta Verona ga dregne:

„Izpusti dekleta, da postreže gospodu!“

On me pogleda izpod čela:

„Tudi na njivi je politika, je politika. Plevel se tepe z žitom. A modriž ni glavni sovražnik. Če je modriž nemškutar, pa je grahor liberalec... in ta je hujši od prvega, hujši od prvega!“

Zimič zamahne z roko:

„Vseeno je. Liberalec je tudi nemškutar. Dr. Žižek ne voli z nami. Štajercijance lovi in se jim liže... potem že vemo, koliko je bila ura.“

Nagne kupico in pogleda Murka, ki mu sporazumno pokima. Šalamun pa nadaljuje:

„Zato je treba gospodarja, ki trebi plevel. In gospodar je sveta cerkev. — Ljudstvo je pošteno, če je katoliško. Žito je čisto, če je iztrebljen grahor in ljulika. Zato je boljše, da magari narodnost izgine, če bi morala biti liberalna, nego da gre vera v izgubo.“

Šalamun je s pridom čital svoje časnike.

Jaz ne morem, da bi ne pripomnil:

„Dokler je kmet slovenski, je gotovo vernejši, nego bi bil, če se ponemči. Torej je treba najprej delati za narodnost!“

Zimič udari po mizi:

„Jaz pa pravim: dokler je veren, je slovenski.“

A teta Verona se zasmeje prezirljivo:

„Če je dovolj zabit!“

In kdo bi taki pobožnjakinji odrekel vernost?

Zimič osupne presenečen in jo gleda odprtih ust; Šalamun pa se okrene ozlovoljen v stran:

„Baba terjava!“

Tilika plane v smeh in tleska z rokama:

„Bombe padajo. Jejva, gospod kontrolor! Skoro smo pri bergljah . . . potem: adijo, krožniki!“

In res se jej posreči, da spravi družbo v dobro voljo.

Jaz se obrnem k Veroni in jo primem prijazno za laket:

„Kako se morete ogrevati za Nemce, ko je vendar znano, da razširjajo luteranstvo?“

In Tilika priskoči veselo:

„O, luteranka! Naša tetica je luteranka.“

Teta Verona jej požuga z bergljo, a vsi se smejejo še bolj. Tudi hlapec in dekla se hahljata pri odprtih vratih.

Murko mi mežika prijateljsko, češ: dobro si jo potegnil! Zimič se smeje in Šalamun mi napiva zadovoljno, hehetajoč se s svojimi brezzobimi čeljustmi.

A tudi teta Verona mi ni zamerila. Prijazno naju gleda s Tiliko, ki se je bila obesila na mojo roko, ter nama žuga nagajivo:

„Vidva sta šele luterana! Cigana sta. Tu bo treba gledati, da se ne poročita kar po cigansko.“

„Boljše nego nič, tetica!“ — se odreže Tilika veselo in spet je smeh na njeni strani . . .

Vino je vplivalo in zabava je postala malo manj kočljiva.

„. . . Kolje je danes strahovito drago. Nekdaj ga je bilo tisoč za osem rajnž; danes moraš šteti šestdeset do sedemdeset kron . . . Rigolanje je drago . . . Izabela peša . . . Streljanje proti toči zelo opuščajo. Nekaj le pomaga. Zimič je vnet za to. Seveda: ne streljaj šele, ko je že oblak nad glavo! Tako samo pospešiš rebeljon . . . V Halozah je že baje potolklo . . .“

Teta Verona je zadremala pri mizi, naslonjena na bergljo. Dekla se je skrivala za hlapca, rdeča v lica od pijače, ki sta jo imela zase tam pri peči.

S Tiliko sva se izmuznila v sosedno sobo k gramofonu. Edini Frčal se je sklonil in pomežikal za nama. Njegov široki obraz je sijal prevejano. Jaz sem se mu nasmehljal prijazno; a njegov pogled je ostal ošaben in nevoščljiv, četudi ne naravnost sovražen . . .

S Tiliko sva se igrala otroško in nedolžno, šalila sva se in se poljubljala kot dva golobčka . . . In Arnošt je bil srečen zaljubljenček, nedolžen kot golobček — in je zaničeval don Juana . . .

Zimič in Murko sta se poslovila. Idealni mladenič mi je krepko stisnil roko in me pogledal s svojimi iskrenimi očmi tako prijateljsko, da sem takoj zaslutil v njem pokrovitelja svoje ljubezni s Tiliko. Bržkone jo je sam oboževal; a v čisti preprostosti svoje duše jej je želel vso srečo brez zavisti in brez obupa . . .

V mraku sem moral tudi jaz oditi. Teta Verona je stokala od bolečin v nogi in si želela v posteljo. Tudi Šalamun je čutil svojo uro . . .

Tilika je stala poleg mene in mi oklepala roko, vsa razžarjena in kipeča. Popravljala si je lase za ušesa in nestrpno čakala, da me spremi na cesto.

Stari se je s trudom vzdignil in mi položil desnico na ramo. Solze je imel v očeh, mišice so mu igrale v licih in pol minute je preteklo, predno je dobil besedo iz momljajočih ust:

„Gospod kontrolor . . . jaz bom srečen . . . nič ne rečem . . . ampak čakajte! Vidite otroka? Otroka? . . . Še par let . . . Lahko noč, gospod! Lahko noč!“

Stiskal mi je roko in mežikal krčevito . . . me z naglo kretnjo hipoma objel in poljubil na lice . . .

„Lahko noč! . . .“

Tiliko sem moral goniti domov. Spremila me je do gozda. Visela mi je na lakti, razigrana in razposajena kot pravi otrok. Vsak trenotek mi je planila krog vratu, pritiskala svoje lice k mojemu in me poljubljala:

„Par let . . . si slišal, Arnošt? Kaj pa še, moj ljubi! Po cigansko narediva, kaj?“

„Koliko si pila, Tilika?“

„O ti, nagajivec! Čakaj, prihodnjič štejem tvoje kupice.“

„In jaz bom štel poljube, Tilika.“

„Ne boš, moj ljubi! Ho . . . jaz bom že gledala . . .“

Pa se mi vrže na prsi in me poljublja kakor blazna:

„Štej zdaj! . . . Štej, Arnošt!“

„Saj jih je škoda, ljubica! Počasi je lepše . . . da okusiš sladkost . . .“

„Res je lepše, Arnošt! A glej, kaj sem mislila! Ne pridi vedno v hišo k nam . . . ko nisva nikdar sama! Tu gori pridi v les . . . kaj? — Če te po uradu ni hitro k nam, — pa pridem v les, kaj?“

„Dobro, dušica!“

„O — to sva cigana! . . . Zbogom, ljubček!“

„Zbogom, srčece!“

X.

Arnošt je bil torej zaročen.

A neverjetno: nisem se čudil dejstvu samemu; čudil sem se, ker se mi je zdela stvar tako naravna in preprosta. Kot da mi je bilo že od bogvekdaj določeno, da priveslam do zakona, do pristanišča mirne sreče . . . In svet je bil še lepši nego prej, bolj rožnat, bolj vesel . . .

Seveda je živela moja duša ves ta čas v omamici. Plaval je moj čolnič po gladini plitke pijanosti, ukradene sladkosti . . . Bog varuj, da bi se poglobil, da bi se zavedel grdobij na dnu! Ne bodi potapljač, prijatelj; ne pogrezaj se pod površino svoje duše, da ti ne bi zasmrdela mrhovina, ki si jo bil nakidal tja! . . .

In nisem se potapljal . . . Hitel sem piti radost in veselje, okušati neznano slast nedolžnosti, angeljsko razkošje nebeške čistosti. —

Vsaki dan sem hodil k Šalamunu. Posedel sem s starima . . . odšel pred solnčnim zahodom . . . in počakal v gozdu, da je prihitela Tilika za mano po par poljubov, ki si jih tam v hiši nisva mogla ukrasti. Na travnik sem se peljal s starim, poležaval v senci in srkal vase svežo sliko ljubice, ki se je

sukala med grabljicami in prekipevala življenja, prepevajoč veselja in razgrevajoč se v tekmi dela. Tu-intam se je zgodilo, da sem prenočil v gozdu in zjutraj navsezgodaj me je vzbudil njen vroči poljub, ko je prihitela k meni in me objela v spanju kot čaren sen.

Kot dva cigančeta sva se ljubila; a nedolžna dva cigančeta, ki še nista vedela za drevo spoznanja . . .

Teta Verona je bolehala. Težko se je premikala ob berglji, s katero je bila prej tako poskočna, kot da bi je ne nosila iz potrebe, temveč le iz koketnosti. Že ves teden ni bila v cerkvi; v nedeljo pa so mi pravili, da se je dopoldne vlekla k Mariji Pomočnici, a tam nenadoma tako oslabela, da je obležala pri Košarju in je moral hlapec z vozom ponjo.

Dr. Njivar je že bil pri njej in jo je operiral. Udrlo se je gnoja iz rane — kot v potoku.

Tilika je hodila objokana po hiši. Po prstih je hodila in zdelo se mi je — resnično se mi je zdelo — da me izbegava njen pogled. — Ali imaš slabo vest, otrok? Tilika — pa slabo vest? — Mar te je sram pred mano, da so neprilike v družini? Mar obdolžuješ sebe, da si kriva te bolezni? Mar ti je slabo znamenje za najino ljubezen? — Otrok nedolžni!

A tudi Šalamun je slabe volje. Ni samo žalosten; odločno: slabe volje je. Njegov pogled je čemeren in neprijazen. Stavim, da se je pomišljal, če bi se kratkomalo ne zahvalil za moj poset... A

Tilikine solze in njena zbeganost . . . Glava se mu povesi, čeljusti mu zagodrnjajo nekaj; pa me pozdravi prisiljeno in se mi celo nasmehne, ko pride hčerka mimo, vsa nesrečna in potrta.

Ali je kaka skrivnost za vsem tem? —

Teta Verona me pokliče k sebi. V posebni sobi je njena postelja, poleg mize z gramofonom. Že od daleč mi ponuja roko in me pozdravlja s prisrčnim smehljajem.

Prinesti moram stol in sesti k vzglavju. Po obvezah diši pri njej in po zdravilih. Obraz je bled, oči so udrte, a blag smehljaj leži na njih. Pokoj je v sobi in v bolnici. Če pride Tilika na prag, jej hitro odmiga z roko in jo pošlje ven.

„Dr. Njivar jej je prepovedal, biti z mano v sobi. Njena mati . . . saj razumete! Otrok je nevaren za bolezen. Jaz imam kostno jetiko. Zdaj bom menda dozorela . . . Tudi pri nas je bolezen v rodu. Midva edina — s tem godrnjavžem zunaj — sva ostala.“

Ko se mi je zdelo, da nama je pošel pogovor, vzdihnem nehote in se hočem vzdigniti. Ona pa me narahlo prime za roko in pravi nepričakovano, s sanjavim pogledom v strop:

„Ali verjamete, da sem res skočila s črešnje?“

Ozrem se začuden. Ona pa me pogleda s srečnim nasmehom in mi stisne roko:

„Res sem skočila!“

„Nalašč?“

„Nalašč!“

„In zato se je začela ta bolezen?“

„Nogo sem si zlomila. Komu drugemu bi se kar tako zacelilo; Šalamuni pa smo menda že obsojeni... Začelo se je nabirati in teči — ah! A zdaj je bilo dolgo dobro. Dolgo, dolgo. — Kje so tisti časi?!“

„In zakaj ste skočili, teta Verona?“

Naglo se obrne proti meni in se mi nasmehne s poredno koketnostjo:

„Uganite, gospod kontrolor!“

„Koliko ste bili stari?“

„Osemnajst!“ — dvigne prst pomembno.

Pa jo pogledam malo boječe:

„Torej vsled — ljubezni?“

„Vsled nesrečne ljubezni.“

A nič ni nesrečen njen obraz. Naivna veselost jo je obšla; kot da je ponosna, da je nekdaj ljubila, da je celo nesrečno ljubila in da je poskusila, končati si življenje... Ni to zanimivo, moj gospod? — jej sije vprašujoče iz punčic in živo-rdeče lise se jej pojavijo na licih.

„Adjunkt je bil, gospod! Pri davkariji, kakor vi!“

Močneje mi stisne roko in se nasloni z licem nanjo:

„Vaše brke je imel in vaše oči... In rad me je imel...“

„A zakaj se nista vzela?“

Pa se namrdne jezno in požuga s pestjo tja v drugo sobo:

„Fu... hoteli so, da sem premlada. Obrekovali so ga, da je zapravljivec. A glavno je: moj

blagorodni gospod brat je bil ravno prevzel domačijo in ni hotel šteti dote . . . pa se je upiral, zverina. In samo zato je postal Slovenec, ker je bil adjunkt nemškutar.“

Zamisli se skozi okno in pozabi, da leži na moji roki. Jaz pa jo gledam z zanimanjem in zapazim, da je še precej mladostna, da je njena koža gladka in kaže komaj nekaj gub na čelu. In spomnim se, da se imam zahvaliti tej davnej zgodbi za njeno protekcijo pri Tiliki . . .

„A vendar ne razumem . . .“

Teta Verona se zdrzne nanaglem, pahne mojo roko proč in se namrdne razžaljeno:

„Taki ste vsi moški: andere Städtchen, andere Mädchen . . . Bil je prestavljen — in ni ga bilo več glasu od njega . . . Ko po tretjem pismu na določeni dan ni bilo odgovora, sem splezala na črešnjo . . . neumnica, neumna!“ — Obraz obrne k zidu: „Zaradi takega dedca zanikarnega . . . Ne vem, kje sem imela glavo!“ — Čez trenotek se pokriža pobožno in pošepeta molitvico. Potem se zopet ozre k meni in me prime za roko: „Ampak Tilika, gospod, je moje baže! Stari pravi: še par let! Nič ga ne poslušajte! Kar takoj napravimo . . . Naj se jaz zopet malo izkopljem . . .“

Lica jej žare in oči se jej blešče odločnosti:

„Vi se mi zdite odkritosrčnejši . . . In vi jo imate radi, kaj? — Ali ni Tilika angelj? Pravcati angelj, gospod kontrolor?“

Na pragu se prikaže plašni njen obraz . . . in teta Verona plane:

„Ali mi greš ti, vozgrivka, ti nakazna!?“

Tilika pa le stopi bliže in mi pošepeta:

„Malo južine sem pripravila. Atek čaka. Saj že grem, tetica!“ —

A tega dne ni bilo nič prijetnega pri Šalamunu. Stari se je malo silil z mano; a čutil sem, da mu ne gre prav od srca. In Tilika je bila ves čas v zadregi. Časih se mi je nasmehnila in mi stisnila roko, pa se hipoma prestrašila v prikriti misli . . . planila z roko na usta, kot bi sama sebe spomïnjala dostojnosti . . . in njen izraz je bil tako naivno bojazljiv, da nisem vedel, ali bi se jej smejal, ali bi jo pomiloval . . .

Neko skrivnost morajo imeti med sabo. Ali se mota spletka zoper tebe, Arnošt? — Kdo te je obrekoval? Kdo je kuril zoper tebe?

Ko odhajam, se mi obesi Tilika na laket in me spremi do ogla. Glavico ima povešeno, k ustom stiska robec in iz oči grozijo solze.

Tako se vedejo ljudje, če imajo mrliča v hiši . . .

„Dušica, ne bodi žalostna, saj ni tako hudo! Ali je nevarnost? Kaj je rekel dr. Njivar?“

„Ni nevarnosti . . . a . . .“

Pleča se jej stresejo, solze bruhnejo iz nje in plač jo stare kot božjasten krč . . .

Stisnem jo k sebi in tolažim toplo; ona pa me ovije z rokama in me poljubi na usta . . . in zbeži od mene . . . saj bi ne mogla govoriti v joku! . . .

Potrt korakam proti domu . . . A že pred trgom se zdajci zdrznem in obrnem sunkoma: — Ali je bilo to slovo? — Ali sem bil jaz — mrlič? . . .

Groza mi stisne srce . . . A misliti ne smeš, moj ljubi! Ali hočeš, da obupaš — izgnan iz raja? — Zakaj pa plezaš v te višine? —

Hitim k Seljaku in se vržem v vrvež pitja in — pozabe . . .

Že nekaj dni se nisem brigal za Šalamunove.

Prvi dan sem se napil . . . Kje je bil tvoj ‚Aichpunkt', dragi?

Drugi dan dobim od Tilike:

„Z Bogom ostanite, moj izvoljeni! Vsemogočni je odločil drugače. Jaz bom vedno molila za vas."

In tudi drugi dan sem se napil . . . in tudi tretji dan . . .

Četrti dan dobim naenkrat pisemce od — Košarjeve Cilike.

„Velecenjeni gospod! Zelo sem se pomišljala, ali bi Vam pisala, ali ne. Nazadnje pa je morda vendar pametnejše, da se spletka razjasni. Gospodična Veronika Šalamunova je bila v nedeljo pri nas in se grdo sporekla z mamo — zaradi Vas. Trdila je, da Vas lovimo in očitala tudi meni, da bi Vas rada ugrabila njeni Tiliki. Trosila je že prej laži, da se hvalimo z bližnjo zaročitvijo. A ne pisala bi Vam tega, ko bi ženska ne bila zagotavljala, da ste se Vi sami izrazili v takem smislu. Ker pa kaj

takega o Vas ne morem verjeti — vi sami najboljše veste, kakšne vrste izmišljotina je vse to — zato Vas opozarjam na obrekovanje in nikakor ne zahtevam kake opravičbe, saj itak vem, da gre za laž in zlobno spletko. Vendar se mi zdi umestnejše, rešiti zadevo mirnim potom, posebno ker bi z onimi ljudmi ne imela rada opravka — kjersibodi. — Z odličnim spoštovanjem

Cilika Košarjeva.“

Pred besedico „zadeva“ je stal prečrtan zlog „af“. Prvotno je torej nameravala zapisati „afero“. In ta — „kjersibodi“? Ne pomeni to — sodnije? — A kaj zahteva zdaj od mene? Ali naj jaz posredujem med njo in teto Verono? Ali se moram vseeno opravičiti tudi sam? „Z onimi ljudmi“ noče imeti opravka — pred sodiščem; toraj naj jih jaz prisilim, da se oprostijo?

Ne, prijateljica! Ti si mi hotela reči, da sem se dal vjeti od nekih zaničljivih — „onih ljudi“. In potem mi namigueš, da me lahko — tožiš. — Opravičiti se moram torej na vsak način. A pošteno bi tudi storil, ko bi zdaj lepo — zatajil „one ljudi“, kajneda?

Ne, prijateljica! Zdaj poznam skrivnost, ki je privedla Tiliko v obup.

Revica je tako naivna v svoji srčni preprostosti in dobroti, da jo pobije že samo senca grde misli in obrekovanja. A bogve s kakšnimi sumničenji jo je obkladala Cilikina „mama“! Teta Verona je se-

veda preneumna, da bi skrila svoj stud dekletu. Košarica se je bržkone pred binkoštmi že hvalila z menoj. In ko sem se potem takorekoč zaročil s Tiliko, se teta Verona ni mogla več premagovati, pa se je sama pohvalila pri Košarjevih. Zdaj je bil naravno ogenj v strehi. Košarjeva mama so zdivjali . . . in Verona je zbolela . . .

Tiliki so očitali, da me je vlovila, da se mi je ponudila na cesti in bogvekaj . . . in angelj se je odrekel . . .

Tudi četrti dan sem se napil . . .

A zjutraj navsezgodaj se hipoma vzbudim. Vagabund ziblje nad menoj svoje prekljaste veje — ležal sem v gozdu pod smreko — in solnce mi bliščí v oči, odbijajoč se milijonkrat v rosnih kapljah . . .

Dvignem se na komolce in pogledam skozi grmovje na prostorček, kjer sva bila po navadi s Tiliko.

Kaj je to? — Moja zlata solnčna pega . . .

V trenotku sem pri njej.

Tilika vztrepeče in me gleda s strahom . . . a jaz jo oklenem v naročje in poljubljam blazno . . . in njo zalijejo solze . . .

„Zakaj si se odrekla, ljubica?“ — In jej razložim ničvrednost nevoščljivcev.

Ona pa zmajuje z glavo in po dolgem plaču se jej izvije poluglasno:

„Jaz pojdem v samostan... Oče je že pisal...“

Nazadnje pride na dan, da je bila zvedela o moji nezakonski deci . . . In sugerirali so jej idejo, da ne sme ukrasti ženina zapuščenim materam . . .

Zdaj sem se razjokal jaz . . .

Sledila je izpoved — edina mojega življenja . . . in sledila je odveza. — A prišla je tudi pokora . . .

Sumničenje, da se mi je obesila samo zato, da me vjame za moža, jo je tako potrlo, da je sklenila neomajno: nikdar z mano pred oltar! — Ona itak ni za zakon. Bolehna je. Ves rod je jetičen. — Naj še pridem časih v gozd . . . domov ne smem . . . očeta je že v nedeljo komaj brzdala . . .

Jokala je — in jaz sem jokal z njo. Najhujše me je udarilo, da sem razumel njen sklep, da se mi je zdel upravičen in — potreben. Spoznal sem, da nisem ves čas ni za hip verjel na trajnost te ljubezni. Zavedel sem se v sanjah, v sladkih sanjah, in še sem živel v njih . . . saj mi je ležal v naročju — najslajši sen . . . a čutil sem, da je že konec tu, da že stoji pri vratih angelj z mečem . . . in ker sem slutil ta izgon že od začetka, zato sem klonil tem hitreje v mrtvilu in obupu . . .

A prihajal sem pogosto v les. Zjutraj in zvečer; in če je bilo vreme količkaj ugodno, sem prenočil v gozdu.

Gledal sem, da sem bil zmirom — nad točko svoje mere. Sanjal sem nazaj o kratkih dneh, ko sem se držal v višini polne sreče . . . In časih sem

jo mučil, nedolžno dušico, v zlobi obupa in zavisti, hoteč priklicati nazaj nebesa . . .

Ona je trpela. Čutila se je krivo pred menoj, ker se jej je zdelo, da me je osleparila za srečo, ki jo je obetala. —

Ciliki Košarjevi sem bil pisal, da je seveda laž, kar je slišala o meni. Jaz da se nikdar nisem bil izrazil v onem smislu. Za opravljivost drugih pa da nisem odgovoren . . . Suhoparna opravičba torej. Zdelo se mi je celo, da je malo razžaljiva ta kratkoča. A ob zadnjem stavku sem tudi čutil, da mi je bila ušla — obsodba tete Verone.

In to sem Tiliki v trenotku zlobne škodoželjnosti povedal.

Deklica je prebledela in me pogledala prestrašena. Revica, ki je bila tako docela nesposobna za prenašanje ostudnosti vsakdanjega življenja, je vztrepetala... Čutila je že prej, da je teta grešila, in trpela je vsled tega. A da sem prišel zdaj še jaz z očitki, jo je obremenilo preveč. Ni čutila grdobije v mojem dejanju, a čutila je tembolj Veronino pregreho . . .

In kakšen greh je to pri stari ženski: bahavo ponašanje z vspehi svoje nečakinje? Pri kmetiškem človeku je to naivnost in ljubezen. Tista trohica škodoželjnosti, ki je tudi poleg, še v poštev ne pride.

A za Tiliko je že ta trohica — kamen na srcu... In jaz sem jej ta kamen izpremenil v svinec . . .

Postala je še bolj zamišljena. Pritiskala se je k meni nevede tesneje in časih me je v razmišljenosti poljubila — kot bi prosila odpuščenja.

V tem času se je bila namreč navadila, da me ni objemala in poljubljala kot prej. Trpela je moj poljub in moj objem, a sama — kot kandidatinja za samostan — mi ni dajala teh dokazov ljubezni.

In zdaj . . . Ali se zopet maje njena odločitev?

Časih sem se malo opotekel, ko sem jej prišel naproti, hoteč pospešiti korak. S skrbjo me je pogledala in me vjela za roko . . . jaz pa sem zamahnil:

„Če nimam tebe, Tilika, mi je ves svet figa! Naj gre k vragu tudi zdravje!“

In ko sem jo objemal ob slovesih, strastno in tuintam celo brutalno, — ona je obdržala svoj trezni mir — sem jej očital:

„Ti me ne ljubiš, Tilika! Ti si lagala, ko si rekla, da me ljubiš!“

Napadala me je namreč strast. Ko se mi je odtegnila in je prenehalo tisto ljubko razmerje, ko je bilo treba samo iztegniti roko . . . in bi bil morebiti tudi greh nedolžen . . . je zopet prišel na površje v meni zapeljivec:

„To ni ljubezen, Tilika! Ti si hotela gosposkega moža; saj poznam dekline.“

Ubožica je prebledevala; njeni poljubi so postali daljši in toplejši, njeni objemi krčeviti in skoraj malo prisiljeni. —

Nenadoma mi reče neko jutro:

„Arnošt, pridi danes k nam! Hitro po uradu pridi! Oče je bolan; naduha ga je vrgla v posteljo.

Hlapec bo na travniku; dekla tudi. Teta Verona pa bi rada govorila s tabo.“

Teta Verona je sedela, napravljena samo za dom. Še slabše je izgledala in še ostrejši je bil duh zdravil.

Tiho mi pokima za pozdrav, me prime za roko in čaka, da odide Tilika.

„Tu sedite, gospod!“ — pa me izpusti in sklene roki pred obrazom: „Oh, ti moj Bog! Ali vidite nesrečo? Ali vidite, kako izgleda revše? Vas pa od nikoder ni. S kolom bi napadli starega in ga prisilili, da vam jo da! — A saj ni nič! Trd je kakor hrastov hlod.“

Zamisli se za hip; potem se obrne k meni s povzdignjenima rokama:

„Samo to vas prosim: ne zapustite revice! Strpite vsaj ta čas še! Saj ne bo več dolgo zemlje tlačil. Bolan je in oteka . . .“ — Z rokama oriše vodenico v nogah. — „Bolnišnica je naša hiša. Da bi vsaj Tilika vzdržala . . . ki jo čaka sreča! . . .“

Zopet se zamisli . . . in plane jezno:

„Nekdaj mu je natvezel dr. Njivar, da dekle ni za zakon. Takrat je kašljala, res . . . a kedaj zdaj kašlja? Še nikdar ni bila tako zdrava, kakor zadnje tedne. No, zdaj, te dni . . . a kdo je kriv, da je zopet shujšala? On sam je kriv, trma trdoglava!“

Pogled se jej zasrepi v tla in šele čez trenotek nadaljuje z globljim glasom, ne da bi se naravnost ozrla vame:

„Lepih stvari ni slišal o vas. Vi ste hujši nego je bil moj adjunkt.“

Potem se le obrne k meni, napol resno in napol šegavo:

„Kolikerim ste naenkrat mešali glave?“

„Samo ena jo je meni zmešala.“

Njen pogled zasije in sreča se jej razlije po obrazu:

„Kajneda? Tak bleščeč cekin je lahko najti izmed bakrenega drobiža!“

Pa me zopet zgrabi za roko:

„Potrpite! Počakajte! Jaz vam prisegam, da bo vaša! Zakaj bi ne užila malo sreče, ubožica? Ali naj živi zastonj, kot jaz? Ali naj jo pošljemo na črešnjo? — Dajte jej malo sreče, gospod! Ne zapustite je, rotim vas! Ne bo vam treba dolgo čakati... Kakor tudi težko hodim, vsaki dan se vlečem k njemu in mu piham na dušo. A če ostane trdovraten... bolan je, zelo bolan... Tudi dr. Njivar se boji...“

In ob slovesu me še enkrat spomni:

„Ne pozabite: brzdajte se nekoliko! Za malo sreče angelju!...“

Tilika me spremi za vogel. Mirna je in zadovoljna, kot bi bilo vse že zopet v redu. Roki mi ovije krog vratu in stopi na prste pa me poljubi na ustnice.

Nič več niso otroške njene kretnje. To je zrel poljub, premišljen in občuten...

„Ali boš prenočil danes v lesu, ljubček?“

„Morda, dušica!“

„Lepa noč bo . . .“
Njen pogled se malo zamegli:
„Jaz pridem k tebi, Arnošt . . . da?“
„Ti prideš, ljubica?“ — zavriska nehote iz mene.
„O polnoči!“
Še en poljub . . . brezkončen, žgoč . . . siloma se iztrgava drug drugemu . . .

„Gotovo, Arnošt!“

„Na svidenje!“

Omamljen sem divjal domov.

Vriskalo je v meni in prepevalo . . . O, ti sladka sreča, da si se vrnila! . . .

Nestrpnost me je dušila. Hodil sem po sobi, prijel za knjigo . . . Ne, v družbo moraš, Arnošt!

Po prstih sem šel od doma, da bi me ne čula gospodinja. Popeval sem in zbijal šale pri Seljaku. Dr. Žižek me je pogledal časih izpod oka . . . Vsi so vedeli za to ljubezen; pomilovalno so se mi smehljali . . . ali je bilo tako zelo verjetno, da mora biti konec nesrečen? — Posebno dr. Njivar bi bil rad govoril z mano. Zadnje čase sem se mu že pridno izogibal; a tudi danes sem ušel nadlogi. — Sam govóri mnogo; prepevaj ali kvasi neslanosti, da ne dobijo prilike, ti žilo otipati! —

Že pred polnočjo sem bil v gaju.

Najin prostorček je bil nastlan z duhtečim senom. Vse polno cvetja krog ležišča. Vrtnice in nageljni, modriž in mak in poljske rože . . .

Angelj je bil pač že tu, da je pripravil oltar ljubezni.

A za trenotek me je stresla groznica . . . Ali si je res postavila tu — žrtvenik? . . .

Legel sem v seno. Opojen duh cvetic in trav me je objel . . . Zvezde so migljale nad menoj, tam zadaj so šumele veje vagabunda . . .

In že je prisopihala med drevjem črna senca . . .

Skočil sem naproti in jo sprejel v naročje . . .

Nesem jo v svetišče . . . Temen plašč jej zdrkne z ramen . . . in bela kakor lilija stoji pred mano. Dvoje golih rok mi plane krog vratu . . . Njena ustna se vsesajo vame . . . Oči so jej zaprte, sapa vroča . . . Omamljivo mi zaveje lilijin vonj naproti . . . prelest deviške svežosti mi upijani čute . . .

Postavila si je bila — žrtvenik.

— — —

„Kako diši po lilijah, moja sladka lilija!“

Njena roka seže v zatilnik in si iztrže iz las — zmečkano lilijo. Pa mi jo podrži pod nos:

„Premočen duh ima.“

„Jaz sem ga pijan, ti moja Lilika!“

„Oh, ti moj paternošt! Bržkone sem tudi jaz pijana.“

Glasno se zasmeje in me objame razigrana; jaz pa jej pokrijem usta z roko:

„O, ti neprevidnost! Streljaj za lesom so ljudje.“

„Kaj naju brigajo ljudje?“ — Skloni se pokonci in zažene lilijo od sebe: „To preveč diši.“ — Pa

mi pade nazaj v naročje in zajoče sunkoma: „Kako sem srečna, ti moj dragi!“

A mene strese groza:

„Odpusti, Tilika!“ — Poljubujem jej solze z oči in jokam sam . . .

No — ona se že smeje:

„Kaj bi ti odpuščala, moj ljubček? Ti si mi prinesel srečo . . . in kaj me brigajo ljudje?“

„Jutri pridem k vam in stopim pred očeta. Če ne dovoli, pa mu poveva, ljubica, kaj ne? Potem bo moral . . .“

„Ne, Arnošt, nikdar! To sèm si prisegla, Arnošt: — Nikdar!“

Jaz se prestrašim:

„Ali to je blaznost, Tilika! Zakaj?“

„Jaz sem srečna s tabo . . . Več mi ni usojeno.“

In po dolgem prigovarjanju mi izda skrivnost:

„Jaz te nisem lovila, dragi. Nočem, da bi rekli . . . Rajša grem na črešnjo, Arnošt!“

Upal sem, da jo pregovorim. Zdelo se mi je nemogoče, da bi mogla vztrajati v svojem sklepu; a mudilo se mi ni preveč. Razkošje te ljubezni je preseglo vse doživke moje dotedanje; pričaralo mi je v življenje sen, o katerem sanja morda sleherni mož in ki je vendar le najredkejšim dodeljen . . .

Ljubezen ženske je daritev, nesebičnost, preprostost, idilična nedolžnost . . . A kje je ta ljubezen? Kje je ta resnična ženska? Kje je ideal? . . . V pravljicah in v sanjah mož . . .

In Arnošt, — ti živiš to pravljico, ti živiš te sanje!

Junaštvo nesebičnosti — v Tiliki poosebljeno. Ona je edina ženska, ki te ljubi, Arnošt! Edina, ki je zmožna velike ljubezni!... Edina, ki je zmožna, pohotneža izpremeniti v jagnje... grešno dušo izpreobrniti k občudovanju in pobožnosti...

Jaz sem bil izpreobrnjen. Nedolžnost v srcu, preprostost v življenju... nesebično sem jo ljubil... požrtvovalno bi jej daroval življenje... Čeprav zunanja oblika najine ljubezni tega ni kazala, — kaj oblika, kaj zunanjost!? Zakon je formalnost! In če je svet navezan nanjo, — pa priroda ni.

Prepričan sem bil, da sem vreden Tilike; ker se mi je zdelo, da je zakopan ves prejšnji stud in da sem vstal opran iz groba. — Četudi sem še pil kot prej in plezal k točki svoje mere, mi je bilo, da mečem samo pajčolan čez svet in skrivam svojo srečo za kuliso...

Ljubezen mora priti kot nevihta! — Prišla je kot vihar, in v viharju je stopil Bog na zemljo.

Zdelo se mi je, da sem zavžil Boga. Svetost je bila v meni. Čist sem stal pred Tiliko... Nič zavratnosti in nič hinavstva... In kaj je treba tu formalnosti?! —

Upal sem, da pojde vse po sreči. Pripravljen sem bil na boj z očetom in nameraval sem, izdati mu razmerje s Tiliko tudi proti njeni volji. S tem orožjem sem bil siguren zmage. In upal sem celo,

da mi jo da za ženo, ne da bi jej kdaj očital le z besedico njen padec. —

A kam bi se mudilo? Naj se dekle pomiri!

Shajala sva se o polnoči v gozdiču. Časih nama ni mogel niti dež zabraniti sestanka.

Tilika me je ljubila udano in prisrčno. Oko jej je sijalo sreče . . . in le malokdaj se je zamaknila v temo v občutju skrivne groze, ki se jej je vzdignila v globini njene verne, tradicijam vsakdanjosti udane duše. Bila je bledejša in tišja . . . a strast v poljubih in objemih jej je rasla od večera do večera do neznane mi naslade . . .

Jaz pa sem prihajal, kot bi hodil k mašam . . . Potapljal sem se v zadivljenju, izgubljal se v ekstazah . . .

A nenadoma so morali prenehati sestanki v gozdu.

Ječmen je bil že večinoma požet. Pokrajina je dobila nekoliko starikavo obličje. Rumeno-rjave pravokotne pege so jo kazile. Tupatam je poležavalo seno v plasteh, pokošeno že davno, zadeženo in povaljano. Sočna zelen gozdov in polja je postala suhoparnejša. Poletje se je bližalo vrhuncu . . .

Večkrat sem prihajal mimo njiv, kjer so žanjice ponehavale z delom in gledale radovedno za mano. Delavec, ki sem ga že videl pri Šalamunu, se je začuden ozrl. Zlagal je snope v rázstave in kope in nasade. Videl me je kreniti v gozdič. In čeprav sem le tako pohajal po dragej mi okolici, se hitro vrnil

zopet na cesto in šetal nazaj do trga, sem se vendar zbal, da bi mogli razkriti najino skrivnost.

Sklenil sem, da se ne prikažem več za svetla v tem obližju.

A bilo je prepozno.

Ko pridem o polnoči do jase, se presenečen ustavim: seno in cvetje je pograbljáno z najinega ležišča; mlado jelševje, ki nama je delalo streho, leži posekano na tleh . . .

Previdno skrit med drevjem čakam v dvomih, da bi prišla Tilika, in v bojazni, da me zaloti nepoklicanec . . . Konečno se oglasijo stopinje, drobne, hitre:

„Tilika!“

Zasopljena se mi obesi v naročje:

„Veš, da sem komaj ušla? Frčal mora nekaj sumiti. Že cel večer ti stika in opreza krog hiše.“

Pa jej pokažem razdejanje žrtvenika . . .

„Ah!“ — se prestraši in posluša v les, če se ne bližajo koraki. „Gotovo pridrvi za mano. Dekla je iztaknila moj plašč, še moker od sinočnjega dežja . . . Bržčas sta že vse izvohala.“

V gozdu poči veja . . .

Tilika zdrvi od mene v smeri šuma . . . Strog glas zakliče:

„Tilika!“

Ona pa korajžno:

„Kaj iščeš tu, Frčal? Ali mi sfrčiš domov?“

Priteče zopet k meni in me poljubi naglo:

„Zbogom, ljubček! Pišem ti . . . v urad . . .“

In odbeži . . .

Malo nižje v lesu pojenjajo stopinjice in se združijo s težjim in počasnejšim korakom. A njen glas zveni oblastno:

„Domov, Frčal! Kaj hodiš stikat tu po gozdu?“

Od želarije vrhu brega se začuje pasje lajanje . . . Krenem na drugo stran nizdol in se odplazim tihotapsko. Srce mi močno bije. Vsak hip se zdrznem v strahu, da se vzdigne senca pred menoj in mi lopne kol po glavi . . . Šele v trgu si oddahnem . . .

Pisemce mi je prinesel šolarček. Posegar se je iztegnil z nesramnim smehljajem izza mize, davkar je samo poškilil . . .

. . . Nekaj dni bi se moral izogibati Šalamunovini. Frčala je obdelala, da je obljubil sveto, nič izdati teti in očetu. Saj je dober človek; boji se zanjo in za njeno čast . . . in ne zaupa kaj gosposkemu človeku . . .

A že drugi dan mi piše zopet:

Hrepenenje jo mori in skrb. Zbolela bo, če me ne vidi kmalu . . . Odkar je morala iz tetine sobe, leži na drugi strani pred očetovo kamrico; v sobi, kjer je prej ležala dekla. Ta pa se je preselila v gostilnico, da je pri rokah, če bi klicala teta Verona. Frčal je v hlevu. Oče je priklenjen v posteljo. Časih jo kliče ponoči; a če se ne odzove, potrpi, ker misli, da je utrujena in spi pretrdno . . . Arnošt naj bi prišel pod okno. Čez travnike naj gre

do Pomočnice in od tam nazaj po cesti... Hlapcu je obljubila, da ne pojde več od doma ponoči; zato je mirnejši in morda ne bo kolovratil okoli oglov. Z delom ga utrudi, da bo mrcina bolj spal... dekla itak spi kot klada...

Jaz se pritihotapim tja; a okno je na tej strani mnogo višje. Tilika je bila sicer pripravila za oglom neko skrinjo za podstavek; a šment je šibek in škriplje pod nogó.

„Jaz zlezem k tebi, Tilika!... Če pride kdo po cesti, me lahko vidi tu pod oknom.“

Ona se namuzne prefrigano:

„Vrata ti odprem, skozi okno mi ne plezaj! Polknice so pritrjene samo z žebljički, lahko bi ti zropotale na hrbtišče.“

Pa mi odpahne duri:

„Saj sem jih namazala skrivaj.“

Stisnem jo v naročje in jo poljubim tiho:

„Ti porednica! Si že tako izkušena?“

„Ali si nesel skrinjo nazaj? -- Pojdi!... Ko bi hlapec zopet gledušil!...“

Ni mogla več izhajati brez mene. Vsako noč sem moral priti. In ko bi me ne bilo, bi ne zatisnila očesa vso noč...

Vest jo je težila. — Četudi je tajila, sem natihem slutil boje v njeni duši...

Omamice je rabila. In to je našla v obnavljanju ljubezni, v poljubih in objemih. Ko bi se ne zavedala več pomena te ljubezni, nje globokosti

in resničnosti, bi jej duša klonila v kesanju. Ko bi spoznala ničevost ljubezni, bi strmoglavila v obup. — Sama se je odrekla zakonu. Sama je torej vtisnila ljubezni pečat minljivosti. Ali je še na etični višini ljubezen, ki jej vzameš cilj, odkazan po naravi? — In če dosežeš cilj — vkljub resignaciji?

— — —

Mene je bila groza razmotrivanja. Slutil sem obup v dekletu. Čutil sem, da je rešitev le v preklicu njenega sklepa . . . Odločil sem se, da napravim konec negotovosti . . . da vprašam pri očetu . . . da se zatečem — ko bi bilo treba upogniti upornost Tilike — po pomoč celo k njenemu — spovedniku...

A prišlo je drugače. —

Neko noč... vihar je bil divjal zvečer... zdaj je padal dež in zrak je bil hladnejši... Ko mi Tilika odpre, stopim v vežo in postavim dežnik v kot. Nenadoma potegne veter in duri zašklompnejo, da se strese hiša.

Za hip otrpneva od straha . . . Jaz hočem hitro oditi, da bi me ne našel, kdor bi prišel gledat. Na njenih bledih licih pa zablisne smehljaj odločnosti . . . bil je podoben odločnosti obupanca, ki tvega zadnjo karto, ker je bil itak že zaigral življenje . . . pograbi me za roko in mi zabiči s pretkano kretnjo, da se ne ganem z mesta.

Po prstih stopa v gostilnico, plamen sveče varujoč z dlanjo, in posluša . . . V sobi tete Verone je vse tiho, dekla spi kot klada. Počasi in previdno spet zapre za sabo vrata, mi požuga s prstom preko ust, da naj bom miren, in teče še k očetu.

Par minut se zamudi pri njem; skozi priprta vrata slišim momljajoči glas očetov . . . pa priteče zopet nazaj in me objame zadovoljna:

„Vse je dobro. Vidiš, ljubček?“

Očeta je nalagala, da je pozabila molitvenik na vrtu . . . Ali je bila zmožna prej tako prefrigane laži?

— Tvoja šola, Arnošt! Daleč si pripravil angelja...

Tilika upihne svečo in me pelje v sobo. Jaz sedem na njeno posteljo. Njeno telo drgeče, zobje šklepečejo in prsti so jej hladni. Pritisnem jo k sebi in jo objemam, da bi jo ogrel.

„Ne, ljubica! Ni prenevarno danes? Ko bi le kdo prišel gledat?! Teta Verona!“

„Larifari! Teta Verona si komaj upa iz postelje.“

„A tebe zebe, dušica! Daj, da te ogrnem! Čakaj!“

„K meni lezi, Arnošt, pa bo hitro bolje!“

„Ali te sili kašelj, ljubica?“

„Larifari! Kakšen kašelj?“

Časih stisne usta k blazini, kot bi hotela zadušiti kašelj . . .

„Malo hladnejše je danes.“

„Vidiš! In po kamnu v veži si hodila bosa.“

„Pridi, ljubček!“

Zdajci zamiglja po stropu luč . . .

Teta Verona je na pragu . . . bleda kot mrlič . . . trepetajočih udov . . .

Tilika sedi na postelji — okamenela . . . gleda srepo vanjo, blazen strah v očeh . . .

„Teta Verona!“ — šepne tiho; pa se zarije z glavo v pernico in plač jej strese prsi . . .

Jaz poskočim, v trenotku sem opravljen . . .

Ves prepaden dvignem roke proseče proti teti. Z obupljivo kretnjo jej pokažem Tiliko, ki se zvija v muki . . . in iščem, kaj bi rekel . . .

Teta Verona hoče govoriti; pokaže mi, da naj bom tiho, da bi ne slišal stari . . . a nenadoma jej pade sveča iz roke . . . berglja zaropota . . . nato pa votlo zabobni, kot bi lopnilo telo na tla . . .

Prižgem užigalico . . . Tilika je že pri njej . . .

Teta Verona leži iztegnjena, bleda kot mrlič... Prsi se jej dvigajo, dihanje je težko . . . V omedlevici zamahne z roko . . .

Iz gostilnice priteče dekla. Ko zagleda mene, se hoče sramežljivo spet umakniti; jaz pa skočim k njej in jo potegnem v vežo:

„Pridite pomagat, da jo zanesemo v posteljo!“

Tu plane Tilika za mano:

„Beži, Arnošt!“

Vrata očetove sobe so zaškripala in stari se je vlekel ven:

„Kaj imate sodnji dan tu zunaj?“

Tilika mi prinese ogrtač in mi potisne dežnik v roko, pa odklene duri in me pahne v noč . . .

Po obedu drugi dan sedim pri mizi, topega pogleda, izgubljenih misli. Za družbo se ne brigam in ne za ščegetanja Bratkova . . .

Tu vstopi dr. Njivar . . . in kakor da bi me kdo z bodalom sunil, skočim proti njemu.

Z očesom mi pomežikne in stopa dalje skozi sobo v dvorano za veselice, v ozadje proti odru.

Jaz grem za njim, poniglavo, visečih ramen, skesanega obličja — kot obsojenec. Za sabo čutim drezanje in posmehovanje omizja.

Dr. Njivarjev obraz je strašno resen. Briše si naočnike z dišečim robcem in me pogleduje od strani, da se mu bliska očesna belina.

„Jaz sem vam hotel že davno namigniti, gospod kontrolor, da pri Šalamunu ni nič za vas. Pa saj razumete: — zdravniška tajnost!“

„Kako je s teto Verono?“ — izjecljam s težavo.

Malo začudeno me pogleda, prižigajoč si cigareto:

„No . . . ne bo tako hudo. Majhna omedlevica! Njena kostna jetika seveda . . . ta sumljivo napreduje. Stara, revica, ne bo!“

Pa me ošine s prodirnim pogledom in me potrka po rami:

„Sediva, gospod kontrolor! Vi seveda še ne veste . . . Jaz sem prišel radi Tilike.“

Zamolkla bolest mi tlači dušo. Kako bi rad pomagal! Kako bi rad popravil! — Zamišljen se zagledam v tla in vzdihnem skrivoma. Zdravnik pa nadaljuje:

„Tilika je tudi zbolela . . .“

Prestrašen planem pokonci; on pa me potisne nazaj na stol in mi pokaže proti družbi v krčmi.

„Kri se jej je ulila. Nikar se ne prestrašite! Stari je nor od nesreče; teta Verona pa je v trenotku ozdravela . . . zdaj streže nečakinji . . . Naročili so mi, naj vam povem, da bi ne smeli blizu. — No . . . tega naročila — nisem prevzel; ampak — gospod kontrolor! — jaz sam vam svetujem: ne silite do nje! Absoluten mir . . . tega je zdaj potrebna. Že dolgo boleha na pljučih. Če se kaj vznemiri — bi lahko iznova kri bruhnila iz nje . . . In — saj sami veste: nevarnost je velika! Mi jo potolažimo, da se je stari spravil z vami — in tako naprej . . . Izbijte si to reč počasi iz glave, gospod kontrolor! Brezupno, pravim vam! Jaz bi vam že davno . . . Saj razumete! Torej se zanesem — kaj ne?“

Stiska mi roko in me treplje prijateljski po rami . . . Jaz sem mu hvaležen, objel bi ga — saj vidim, da čuti z mano . . . in tako prijetno bi mi delo, da bi se mogel kam nasloniti . . .

Ko ostanem sam, se zagledam slepo skozi okno . . . prazno mi je v glavi . . . tesno v prsih . . .

Zdaj ti zajde solnce, Arnošt! —

XI.

To so bili težki dnevi — tudi zame prevejanca in brezobzirneža. Nikoli nisem slutil v sebi take globokosti čustev.

Pijača se mi je mahoma priskutila . . . s treznostjo pa je postalo spoznanje še jasnejše, obup tem bolj skeleč . . .

Ali se naj silim k Tiliki? — Da jo umorim?!... Ali naj nadlegujem starega? — Čemu? On me mora smatrati za vzrok nesreče; sovražiti me mora . . . O! —

Ko bi si mogel vsaj obetati, da bi vplival blagodejno moj prihod . . . Nasprotno! Ob pogledu name ne ostane mirna; in razburjenje . . . Ah! Morda se boji celo spomina name, morda je že ta nevaren njenemu življenju . . .

Brez moči si, Arnošt, brez vse nade na rešitev! Ves tvoj kes in vsa tvoja dobra volja — vse zaman. Popraviti ne moreš, izbrisati ne znaš. Pozabiti? Ah, trpi, hudodelec, in grizi v ustnico, izgnanec! —

Prej sem živel v omamici, v sanjah sreče in razkošja; zdaj sem ždel v brezupnosti, v zavesti krute onemoglosti . . . kot bi bil zapadel mrtvoudu in bi se ne mogel ganiti v otrplosti . . .

V trgu so me opravljali, zasmehovali, deloma celo pomilovali . . . jaz jih nisem videl, ker nisem bil sposoben gledati.

Olajšanje sem čutil edino v družbi Filipine.

Gospodinja Berta je zijala vame s široko odprtimi, napol grozečimi, napol prestrašenimi očmi. Ni se mogla hitro odločiti, ali bi me gledala kot čudo božje podjetne drznosti, ali bi zgrmela nad menoj, nezvestim zapeljivcem in ničvrednežem. S plahim izrazom nesreče in pobitosti jej stisnem roko in se je dotaknem s čelom, kot bi pričakoval tolažbe in bodrila . . .

Prva nesramnost, ki sem jo zagrešil po nezgodi; morda prvi znak zopetnega zdravja . . .

Berta je zaplakala nad mojo glavo . . . A nekaj me je dregnilo: — kot bi mi bila oskrunila svetišče, sem se ji iztrgal jaderno in pobegnil. —

Filipina pa mi je v teh težkih dneh nadomestila mater. K njej sem se zatekal odkritosrčno po tolažbe in bodrila. Brez zahrbtnosti je govorila z menoj, jasno in pravično. Grajala me je kot mati, a me obenem opravičevala — z ljubavjo materinsko, ki je očarana celo od grdobije in napak otroka.

Prijemala me je pod pazduho in me božala z roko po čelu, da mi prežene skrb in žalost, pa se trudila z menoj kot z bolnim sinom . . .

„Saj ste vi nedolžen, dragi moj! Vi niste mogli vedeti naprej za to nesrečo. Namen je bil pošten.“

„Ah! ‚Po cigansko narediva!‘ — se je bila šalila!“ in zajecam bridko: „Resnično sem napravil po cigansko!“

Ko sem se konečno malo otresel svoje otožnosti, ko sem se začel zavedati zunanjega življenja — Tiliki se je bila bolezen izboljšala in odpotovala je s teto Verono nekam na jug —, sem se nenadoma začudil živahnosti, ki je bila zavladala po trgu.

Občinske volitve so bile pred durmi. Volilni imenik je bil razpoložen, reklamacije in protireklamacije so bile na dnevnem redu.

Prvi razred je bil Slovencem siguren. Razmerje glasov je bilo: sedem slovenskih (dr. Žižek, dr. Kurbus, dr. Črnko, dr. Njivar, klerikalni veleposestnik Klinar, klerikalna okrajna hranilnica in liberalna posojilnica) proti petim nemškim (župan Löschnigg, zdravnik dr. Zorn, mesarja in krčmarja Kukowetz in Wabitsch ter Rajfajznovka).

Slovenci so se kazali navdušene. Prvič stopajo na bojišče in že jim sije zmaga! Razpravljanje je šlo med njimi samo za drugi razred. Kombinacije so krožile, kako bi zavojevali tudi tega in si priborili — županski stolec . . .

Ob takej priliki razigranih obravnavanj volilnih možnosti je tudi bilo, da sem se prvikrat odločno zdrznil iz svoje otopelosti. Začutil sem nenadoma na sebi sanjav pogled . . . Dr. Žižek je sanjal preko mene o manevru s Filipino Stravsovo.

Rdečica mi je zalila lica in rame so se mi v zadregi zleknile, kakor pobiču, ki si ga bil zalotil v grehu. Za bleščečimi naočniki nisem prav razločil izraza dr. Žižkovih oči; a pogleda nisem mogel odtrgati od njega, kot bi bil v hipnotični odvisnosti in bi se čutil dolžnega, da mu izpolnim, kar sem mu bil obljubil ali kar mi je bil nekdaj naložil.

A zakaj tako nenadno ta občutek? In odkod? — Ob prihodu k Sv. Jederti je bil dr. Žižek prvi, ki mi je prišel naproti kot zastopnik narodnih Slovencev; povabil me je na obed in skrbel za stanovanje. Pokazal mi je Filipino in pripomnil v šali, da jim lahko priborim njen glas. — Človek je hvaležen za dobroto; a že ko jo prejema, mu je nerodno v duši: s čim si jo odkupim? — Če ni nazadnje res že takrat vzklila v moji podzavesti misel: s Filipino se odkupim!? — Morda je računila kanalja v meni s premeteno kujonado in ljubezensko intrigo?! Ali nisem bil hitro prvo noč zaplesal s Filipino v sanjah? — In kaj bi zdaj ta groza pred Žižkovim pogledom? — Ali sem se izneveril obljubi, ki ni obljuba? — Ali je sklenila kanalja v moji podzavesti, da se sploh ne eksponiram za — narodnost? — Odkupnina bi torej obvisela v zraku!? — Ker Filipini se nisem izneveril. Vsi so vedeli, da sva še bolj intimna zadnje tedne in da bi še lažje vplival nanjo . . .

Dr. Žižek me pozdravi s kupico ter mi namežikne zapeljivo in vzpodbudno. V tem trenotku me sune Bratko v rebra:

„No, ti! Don Juan! Ali bo volila Filika s Slovenci?“ — Pa se zasmeje bučno.

Jaz zastrmim debelo . . . A koncem mize zacvili nekdo tenko:

„Fiilika!“ — in našteje naglo: „Cilika, Milika, Tilika, Filika!“

Brezobziren smeh doni krog mize.

Kri mi zamegli oči; jezo skušam skriti v pitju; pa se vzravnam napol prisiljeno, napol junaško in pogledam resno Bratka — kot bi hotel zagrmeti: Prijatelj, na odgovor! — a dr. Žižek me prehiti:

„Otročje šale!“ — in zamahne z roko, kot da bi bil pregnal mušico. „To ne razume resnosti! Volitve so še daleč in naše kombinacije bi morale ostati tajne, Bratko! Ali je tako težko, se malo brzdati?“ — pa zamahne zopet z roko in me pogleda resignirano, kot da le midva razumeva resnobo in je vsem drugim samo za zabavo. „Čimprej zvedo Nemci za naše račune, tem lažje nam jih zmešajo. Zatorej prosim — gospodje, ne izblebetajte vsega!“ — Kozarec zavrti med prsti in me pogleda sladko: „Ko bi pa prišlo do tega — kajneda, gospod kontrolor? — vi napravite po svoji vesti, kakor zahteva narodna dolžnost! Živio, gospod kontrolor!“

Izrezal je mene in omizje.

Skozi migljajoča stekla svojega nanosnika se mi smeji prebrisano. Dvom vidim v tem pogledu, a obenem grožnjo: Ne izviješ se nam kar tako, prijatelj! — In v tem hipu me prešine misel, da bi mi pravzaprav bolj prijal razpor z omizjem, ali vsaj s to

tikvijo na ražnju — z Bratkom. Potem bi se jih mogel izogibati; lažje bi se izjeguljil med volitvami . . .

Nekdo se tudi zdaj ni mogel vzdržati, da bi ne zacvilil nekje za hrbtom:

„Živio, Filika!“

A jaz se nisem več obregnil na zasmeh; Žižkov prevabljivi smehljaj me je ukrotil.

S Filipino pa sem bil resnično bolj intimen nego kdaj poprej. Nič bi se ne smel začuditi, ko bi se ljudem nazadnje zdelo, da me ni bogvekaj potrla nesreča s Tiliko. Izgledalo je vsaj, kot da sem se za izgubo angelja neznansko hitro potolažil — pri Filipini. A najino razmerje je bilo bolj prijateljsko prisrčno. V mojih občutkih ni bilo niti trohice pohotnosti. In tudi ona je bila samo dobra z menoj, materinsko dobra. —

Že pred tedni sem dobil od doma sporočilo, da je Fanika Poličeva izročila svojo stvar sodišču. Takrat se nisem mogel brigati za to, ker sem sploh živel samo za Tiliko . . .

Nekoč sedim pri Filipini — južinal sem tam in dobra kapljica me je oživila — pa se nenadno spomnim tega sporočila. —

Filipina sedi pri meni, vzravnana kakor ponavadi, sklonjene glave, odprtih ust, da se jej bliščita vrsti belih zob v pogrkavajočem smehu. Časih se izpozabi in se dotakne s prsti mojega kolena; obrne glavico in me pogleda sunkoma, pa reče kako ljubko...

„Ljubezen môž je kakor Sfinga.“

Ozrem se začuden:

„Ženska je Sfinga!“ — in se zadivim krasoti teh oči. Kadar jih dvigne tako nenadoma, da planejo trepalnice kot zastor kvišku, me vsakikrat prevzame čar sladkosti, kot bi zaiskril pred menoj bajkovit zaklad.

„V starih časih je bila ženska Sfinga; danes dajejo možje uganke ženskam, da si srca paramo zaradi njih.“

Zopet zaiskri zaklad pred menoj in izpod krila sune razkošna nožica.

Koketnost jej je že v naravi; a ne vsiljiva, obožavanja zahtevajoča, — simpatična koketnost, ki se hoče le prikupiti, ki ne osvaja in ne podjarmlja, temveč si je sama zadostilo.

Vendar me obide slutnja, da bi tolažnica postala rada — več.

„Vzgledi govore drugače, gospodična!“

Glavo stisnem med roke in vzdihnem v boli; skoraj bi zapadel zopet plaču ... Tu se zdajci spomnim ... in hitro mi je lažje. Morda sem pomislil hkrati, da bo Filipini gotovo ljubše, če me ne vidi žalovati edino radi Tilike.

„Ali sem vam že povedal, gospodična? Fanika je vložila tožbo.“

Kako je oživela! Tu je polje, kjer se lahko razpase njena dobrohotnost.

„Jo je vložila?“ — oči se jej zabliskajo veselja. Njena roka obleži na moji rami, ona pa se spet zresni, kakor da je pomislila: Kako se bomo izmazali? —

Moja skrb je bila res velika, čeprav sem jo bil dotlej odganjal. Dolgov sem že imel dovolj. Komaj sem zmagoval obresti in zavarovalnino.

„Vaša mati je posestnica?“

„Malenkost!“

„Ah, saj ni treba, nič ni treba! Boste videli, kako to pojde! Kot po olju pojde!“

In ko jo pogledam malo neverno:

„Jaz imam načrt. Čisto gladko pojde! Pijva, gospod kontrolor!“

Sklonim se k njeni roki in jo poljubim udano:

„Mamika!“

„Sinček moj!“

Kozarca zazvenčita, obadva izpijeva do dna.

„Zdaj, ko sva v sorodu, se ne smeva vikati!“

S svetlim pogledom mi poda roko. Jaz jo stisnem in potegnem k sebi, pa jo poljubim vneto na tista sočna usteca.

„Arnošt! To bi bilo krvosramstvo!“ — Z zvonkim smehom se mi izmuzne in si uravna lase. „Ah, ko sem na svetu tako preteto sama!“

Solza jej hoče kaniti iz oka... pa se premaga siloma in vpraša važno:

„Fanika Polič jej je ime, kaj ne? V tvojem rojstnem kraju?“ —

Tudi jaz bi rad izrabil občutje srečnega trenotka; a malo mučno mi je bilo, tako nanaglem pozabiti ulogo nesrečnika in se vreči v nov vrtinec...

Kmalu nato zares dobim pozivnico k sodišču.

Filipina se samo zasmeje nakratko in zagonetno, pomečka žoltkasto krpo in jo raztrga na kosce.

„To lahko vržeš proč!“

Začudim se, a ne rečem nič. Namenjen sem bil itak, da se ne odzovem. Naj me kontumacirajo, če hočejo!...

Bila je nedelja, oblačen dan. Pravzaprav sem bil prišel k njej, da vprašam, kaj napravimo s tem dolgočasnim popoldnevom. Samovanja sem se bil že naveličal, zopet se mi je hotelo družbe.

Ona pogleda skozi okno:

„Ali je mogoče iti kam? Je hudo blato?“

Pa zagleda svetnika Rokavca z gospo soprogo in Posegarjem.

„Ti gredo! Pa pojdiva še midva!“

Čez pet minut je že pripravljena za izprehod. S skrivnostnim smehljajem se me oklene pod pazduho:

„Danes boš še nekaj doživel. — Ne! Ničesar ne izdam poprej!“

Jaz jo občudujem, da si upa sama z menoj ven. A zunaj hitro spoznam manever. Svétnikovi so šetali proti Pomočnici in Filipina ubira pot za njimi, kot da bi jih hotela dohiteti.

Ah, prefriganke! Gospej Melaniji naprti ulogo gardedame!

Steza je blatna in korak polzi po ilovici. Filipina stopa pred menoj, varno in oprezno, da jej ne brizgne kapljica nesnage na lične šolničke. — Če ima ženska lepo nogo, ti pojde v še tako blato

v poletnih čeveljcih. — Sicer pa se je vreme nekoliko ustanovilo; za večer ni bilo pričakovati dežja.

Rokavčevi so hodili ponavadi čisto sami na izprehode. Slovenske družbe so se morali že radi Milana Posegarja po možnosti izogniti; nemške pa se je ogibal svetnik sam. Če so se bili napotili k Mariji Pomočnici, tam bržkone ne bo posebne družbe.

A nenadoma me zaskrbi:

„Pa pojdemo h Košarju?“

„Ah ne! Danes — mislim — ne! Svetnik gotovo ne pojde tja. K Mohoriču gremo.“

Jaz sem zadovoljen. Pri Košarju še nisem bil po tisti korespondenci. A vest mi je šepetala, da ne bo tam dobrega vremena zame . . . Filipina se je namuznila, ko sva omenila Košarjeve. Najbrže je tudi njej „afera“ znana! Jaz jej seveda nisem pravil o onih pismih . . .

Ženske so rojeni strategi. Filipina je vedela tako lepo odmeriti hitrost korakanja, da sva dohitela svetnikove šele tik pod cerkvijo.

Gospa Melanija se je že parkrat ozirala po nama. Debeluška je hodila težko v breg. Sleherni trenotek si je oddihavala, puhajoč, zajemajoč si zraka. Z lornjeto je opazovala najino prihajanje. Očividno sva jo prav zelo zanimala. Malo je zaostala za spremljevalcema.

Moral sem priznati: najprimernejši trenotek, če se hočeš nepovabljen priklopiti. Zasopljenki storiš celo uslugo, ker jej daš povod za zaostajanje.

Zadnjih dvajset korakov je Filipina stekla do nje in jo skoraj objela; tako prisrčen je bil pozdrav.

Vedel sem, da sta prijateljici že od nekdaj; vendar sem tudi čutil, da je moral svetnico nemalo iznenaditi ta najin samodrugi izprehod. Ne tiči za njim priznanje morebitne — zaročitve? — In čudno: ni me kaj razburil ta pomislek. Ali bi bil res sposoben za kaj takega? . . .

Sicer pa je laskal moji domišljavosti preudarek, da mora žensko radovednost mikati že sam ob sebi — junak teh raznih -ilik. —

Tudi svetnik naju je sprejel prijazno.

Le Posegar je našobil usta in se zagledal zaničljivo v zrak. Čutil je, da hočeva porabiti njih družbo kot varstvo pred jeziki; in rad bi bil nama zmešal štreno.

Koj v začetku svoje jedrške službe sem bil že nekdaj pri Mohoriču. Pritlična kmetiška gostilnica s prijaznim vrtom, košatimi kostanji in senčnimi izabelinimi brajdami. Krčmar je rdečeličen in preprost, ima debelkasto ženico in kopico otrok. Dekletca vsa še v kratkih krilcih, prekratkih še za vabo.

„K Mohoriču ne zahajate pogosto, gospod kontrolor?“ — me vpraša svetnica hudomušno, stisnjenih oči. „Mhm . . .“

Posegar pa dostavi:

„Tu še niso piške godne.“

A gospa Melanija je že na drugem polju:

„Ocvrti piščanci, papa, so bili še vedno dobri pri Mohoriču!“ — pa obmolkne in pogleda važno svojega soproga.

„Radi mene so lahko tudi danes dobri!“ — zmigne on galantno z rameni.

Pred hišo je rabuka.

Blaten koleselj stoji pred pragom. V njem je ženska, s kozarcem v roki, in si sramežljivo briše usta. Poleg nje kozjebrad človek, pol kmetiški in pol gosposki, bržčas kak mešetar, prekanjenih oči, od vina zardelih lic. Na glavi po fantovsko nazaj potisnjen rjav klobuk iz obdrgnjenega pliša. Za obledelim trakom nad cinkasto rozeto čepi in plapola cunjica frankfurtarske trobojnice. — Mešetarji so vsi nemškutarji. — Cigaro valja med zobmi in premetava vajeti iz roke v roko.

Rdečelas kmet ga vleče za rokav in sili vanj:

„Lisko kravo mi prodaj nazaj, pjè! Saj si me zadosti okrtačil. Čakaj, pjè! Sto ti dam, pjè! Tu imaš roko!“

Kozjebradec zagleda svetnika, pozdravi naglo in ponižno, sune nadležneža od sebe, iztrga ženi kozarec in ga vrže Mohoriču — plačal je bil že menda prej — pa požene naglo konja.

Oni pa kriči za njim:

„Primojduš, pjè! Slepar, pjè! Saj ne bo vzdržalo pred gosposko! Ne bo, pjè!“

Pa se zaguglje proti svetniku, klanjajoč se motnih oči in momljajoč udano; klobuk tišči doli med kolena . . . A Mohorič ga prime pod pazduho

in odvede v vežo. Tam ga sprejme mlada ženska, noseča in objokana; očitajoče ga pogleda in začne hitro šepetati vanj . . .

Par ognjegascev v paradi pride naglo mimo. Eden zakliče Mohoriču:

„Obleci se že vendar, da ne zamudiš!“

„Takoj! Takoj!“ — Krčmar nas spremlja na vrt in si briše roke v predpasnik. Golorok je, a že v paradnih hlačah. „Danes je teater pri Pomočnici!“ — in se reži hihikajoč, napol v zadregi, napol iz uljudnosti.

„Kedaj imate? So že gostje tu?“ — ga vpraša svetnik.

„Mislim. Ob štirih! Saj imam še časa!“

Pogledam vprašujoče Filipino. Ona se zasmeje nagajivo:

„Ali niste vedeli? Vsa gasilna društva iz okraja imajo neko skupno zborovanje tu. Pomočničarji se producirajo. Kajneda, gospod Mohorič? In pri Košarju je veselica s plesom.“ — Pa se obrne k svetnici: „Ampak to parado si ogledamo, gospoda? Od cerkve doli; s stopnjišča se mora videti po celem trgu!“

Na vrtu je Sever s svojo ženo, z učiteljico Heleno in učiteljem Škamlecem. Mi prisedemo. Mohorička streže; on se kreta malo nerodno okoli svetnika in ne ve, ali bi ostal, ali bi že šel.

„Pojdite, pojdite, gospod Mohorič, da ne zamudite!“

„Oh, časa še dovolj!“

Mož ima malo težko vest: tu naj pusti doma slovensko družbo (poleg svetnika ni moglo šteti Posegarjevo nemškutarstvo, četudi je bil največ radi njega pogovor na polovico nemški) — naj pusti slovensko družbo in naj gre doli na nemčursko slavnost!? . . .

„Kaj je Roškariču? Bo zopet tožba z Vrbnikom?“

Mohorič se zareži veselo in razloži historijo:

Pijani kmetič izpred krčme je Roškarič od Sv. Bernarda. Na vozu je bil Vrbnik (on se podpisuje Werbnig), kupčevalec in razkosavalec kmetiških zemljišč. — Roškarič je oženjen s starikavo kmetico, letos pa je ponesrečil — z deklo, nosečo žensko v veži. V jezi je prodala žena svojo polovico posestva Vrbniku in odišla od moža. Nato je moral prodati tudi on; a v pijanosti si je pozabil izgovoriti kako živinče, kaj orodja, kaka kola, nekaj drv, sena in drugih najpotrebnejših stvari. — Ti prekupčevalci opravljajo svoj posel le s pomočjo pijače, da lažje obrnažijo zapale žrtve. — Roškarič je kupil malo želarijo tam v bližini in se preselil tjakaj z deklo. Ker pa mu je vsega manjkalo, je kupoval nazaj od Vrbnika, vse mnogo dražje. Tako je kupil konje za 1200 kron. A komaj jih je zopet imel, je izprevidel, da jih ne more vzdržati. Vrbnik jih je kupil vdrugič za — 800 kron. Z drugimi stvarmi je šlo podobno. — Tako se je izvršila ta kupčija — s pijačo in obupom -- v štiriindvajsetih urah. Dopoldne pa sta že bila pri Sv. Jedrti, vsak pri svojem odvetniku . . .

„Tako gre vedno!“ — zmaje svetnik z glavo. „V desetih letih ne bode več kmetij v teh krajih. To je rokovnjaštvo, ne kupčija. In država gleda... poslanci spe . . .“

„Kako je kmet zabit!“ — se zaheheče zopet Mohorič. „Saj še ni dovolj oskubljen! Tu pri meni je še silil v Vrbnika radi neke krave. Tam pa ga že toži . . . Hehehe . . .“

„In Vrbnik zmaga pred sodiščem!“ — pogleda Sever vprašujoče.

„Kaj hočemo!“ — dvigne svetnik rameni in mišica na desnem licu mu začne utripati. Njegovo vitko, zleknjeno telo je vse nervozno, oči nemirne in roke nestrpne. Ogiblje se družbe in debat, ker ga vsaka stvar preveč razburi, v srcu pa mu vstajajo očitki, da nima volje ne moči za odpomoč . . .

Mohorič se je odpravil z nerodnimi pokloni in še nerodnejšimi oprostitvami. Tudi mi smo se odločili, da gremo gledat gasilno vajo, ki jo uprizori pomočniško društvo. Čakali smo le Posegarja, ki je — morda nalašč — prav počasi južinal.

Gospa Melanija je obširno in natančno naročala večerjo — ocvrte piške. Časih je nastavila lornjeto na mladega Škamleca ter ga fiksirala z dopadajenjem. Sklonila se je k Filipini in jej šepnila:

„Was für ein schöner Bursche!“

Bil je resnično zal mladenič, plavook, skoraj dekliško gladkih lic. Vsak trenotek je stresel z glavo,

da so mu padli dolgi kodri s čela nazaj po sencih. Pod golo brado se mu je šopirila ogromna pentlja.

Jaz sem ga malone zavidal za lepoto, ker ga je tudi Filipina pogledala skoraj preveč ljubeznivo. Porogljivi moj kolega, ki si je nekdaj tudi kaj domišljeval na pridevek „der schöne Steuer-Milan," pa se ni vzdržal, da bi se ne obrnil k svetniku, polnih ust in dovolj glasno:

„To je gospodična tam na koncu, ne?"

Svetnica zamahne z lornjeto proti njemu, bolj občudujoče nego karajoče, pa ga zavrne v smehu:

„Daj, pospravi že, da se vzdignemo!"

Škamlec je bil zardel in je gledal proč. — Eden teh učiteljčkov, za katere komaj šolarji vedo in par deklet v okolišu. Žive zabavi in ljubimkanju, navadno tudi kartam in popivanju; za drugo se ne brigajo, ker so premalo izobraženi, če niso samouki. — Meni je simpatičen; zato se obrnem k njemu in trčim z njim:

„Bog nas živi, kar nas je lepših, in nas odreši grdih nevošljivcev!"

Škamlec je sicer zardel še bolj, a smeh je bil na naši strani . . .

Gospodična Helena je že ves čas nekam zamišljena.

„Ne; ampak Mohorič bi bil lahko doma ostal. Čemu se sili v to nemškutarijo?"

„Aha!" — zamahne Severca. „Doma ostal!? Njemu je več za lep pogled županov nego za dvajset sodnih svetnikov."

In Sever prikima resno:

„Osel gre samo enkrat na led!“

Jaz ga pogledam; on pa se zasmeje:

„Haha, saj še takrat ni šel na led! Zbežal je, zvitorepec! — Predlanskim . . . pri občinskih volitvah . . . Takrat je bil nekaj navzkriž z županom. Prav on me je nahujskal, da sem agitiral za udeležbo. S samostanskimi gospodi smo se res zavzeli malo krog ljudi. Ko bi bil Mohorič stal z nami . . . stal kot mož . . . en razred bi bil naš! Pa veste, kaj nam naredi kanalja? — Ob devetih sem bil še pri njem. Vedel sem, da mu je bilo srce zlezlo v hlače in da se nekaj kuja. V roko mi seže: Pridem! Jaz na cesto, on pa zadaj ven . . . Čez njive in čez travnike v svoj vrh k Ambrožu . . . Ni šel na led, kanalja!“

Helena se vznemiri:

„Zakaj pravite: na led?“

„On misli tako! Ves čas se že kesa, da je sploh kaj rogovilil. Prej je bil podžupan; takrat so ga izbacnili . . . In zdaj se liže . . . Prihodnjič bo že spet v odboru!“

„Ali je to potem slovenska krčma? S kakšno pravico jo imenujemo tako?“

Helena je zardela od ogorčenja. Sever pa zmigne ravnodušno:

„Boljši sramežljiv nemškutar nego . . .“ — pa se spomni navzočnosti Posegarjeve in umolkne . . .

Ta je poslušal z zlobno škodoželjnostjo in prežal name, če se izpozabim . . .

Gasilska slavnost je uspela slabo. Zunanji gostje so se ustrašili vremena. Kakih dvajset odposlancev v uniformi in peščica jedrške gospode — to je bilo vse. Občinstva prav nobenega. Brez naše družbe bi se bili razkazovali edino sosedom na trgu.

„Ljudstva torej vendar nimajo za sabo. Kje je ljudstvo?“ — pokaže svetnik z roko po trgu.

„To je nerodnost aranžerjev!“ — se zajezí Posegar. „Ljudstvo drugače kar drvi k paradam in svečanostim!“

„Zdaj že morda ne več toliko,“ — pravi Helena — „ker se boji hujskarij!“

In Sever pritrdi:

„Nemci šuntajo od ene, Slovenci priganjajo od druge; vedno med dvema ognjema . . . Če se ljudem ne oglasi vest, pa jim postane vsaj nerodno; zato se rajši skrijejo.“

Posegar ugovarja:

„Jaz stavim, da imam v pol uri poln trg ljudstva!“

„A Ferenc in Košar sta bolj prekanjena. Rogoviljenje izziva. Čim bolj pogosto zdrezate slovenske stranke v boj, tem prej vam poči zvonček. Čeprav je ljudstvo danes nezavedno, morda celo nemškutarsko — slovenstvo dremlje v srcih in nekdaj se vzbudi in vstane — kralj Matjaž, da pokonča to jato srak na našem polju.“ — Pa se nasmehne proti svetniku: „Malo prehudo sem jo zarobil . . . A saj je res: srake so, kradljive in nesramne. Vsi usurpatorji

so sračjega plemena. In to nemškutarsko gospodstvo je usurpatorstvo.“

Posegar se nasmehne zaničljivo:

„Sraka bo še dolgo vladala v teh krajih. Kakoršnega gospodarja si zaslužim, takšnega imam.“

„Res je. Lovcev nam manjka na srake. To je prekanjen ptič. Potuhne se in skrije kremplje. Zato sta Ferenc in Košar natihem priredila to parado. Za hrbtom ljudstva, — da se ne vznemiri in ne zasluti krempljev . . . in da mu ne prižge kdo spoznanja. — Vidite: to je politika, da ni občinstva in da je prazen trg. Nič vzburkanja! Čim bolj je morje mirno, tem dalje plava čolnič po gladini . . .“

— Košarjeva veranda je bila vsa v zastavah; v štajerskih, cesarskih in avstrijskih, a največ v frankfurtarskih.

Bil sem malo presenečen: — kako je Cilika to pripustila? — Ker bilo je znano, da ima besedo v hiši . . .

Košar je bil načelnik gasilnega društva in vaja se je vršila na njegovem domu. A izvršila se je klaverno. Šolarsko priučeno kretanje, brez komande, brez ideje. Marionete pri brizgalnici, ob ceveh, na lestvah in na strehi . . .

Mislil sem, da je že konec; hotel sem se okreniti. A drugi so še čakali. Filipina je stopila k meni, mi skrivoma objela laket z roko in zašepetala:

„Zdaj pride glavno! Zdaj napni oči!“

Njen parfum me je prijetno zdražil, njen dotikljaj mi je pričaral razkošno slutnjo njenega telesa,

njen pogrkavajoči smeh v prikupnej legi alta mi je vzbudil strastno željo, da poljubim njene ustnice...

V tem hipu zadrdra po trgu voz. S cvetjem in zastavami opleteni gasilski voz, z ovenčanimi konji... Konrad Ferenčev voznik ... na vozu kopica deklet v gasilskih uniformah ... vse v nemških barvah. Pred Košarjem izstopijo. Načelnica govori in izroči lep šopek z nemškim trakom ...

A kdo je ta načelnica? — Ni to — Cilika? — Pogledam Filipino ... Ona se mi smehlja hudomušno, stisnjenih zob, koketno stresajoč glavo ... pa me vščipne nad komolcem in mi prikima z zaprtimi očmi, kot bi hotela reči: Tako je! Vidiš, dragi? Cilika je sfrfotala ...

Spomnim se, da sem se čudil že poprej. — Cilika je bila šla po trgu doli s Ferenčevo Elzo. Držala jo je pod pazduho; ne preiskreno; kot bi hotela samo demonstrirati, da sodi k njej. Ogibali sta se previdno blatu ... a pri prvej priliki se je kraljičina — osvobodi ... Prav se ti godi, vsiljivka! Čemu je bilo to potrebno? —

Pogledam Severa:

„Ali je Cilika ...?“

„Uskočila, kajpada!“

„Nemškutarica je postala!“ — se razvname Severca. „Ali niste vedeli? Odkar ste vi ...“ — pa se udari po ustih in se obrne proč, da skrije smeh.

Posegar me poglеduje zaničljivo; svetnica me opazuje z zanimanjem; njen mož samo skomizgne z rameni, vzdržujoč svoj elegantni mir, ki ga stane

toliko naporov; Škamlec si brezbrižno cuka brčice; Helena pa namrdne usta in nabere gube krog oči, ki jej zabliščijo od same svete jeze in od ogorčenja nad izdajalstvom ženskim . . .

Filipina, ki se je bila previdno umaknila od mene, stresa s kolenom krilo in gleda z zagonetno zamišljenostjo po trgu . . .

Godba zaigra tam doli . . . v Košarjevi gostilnici začenja veselica . . .

„Ocvrte piške, teta! — Morda nas že čakajo . . .“ — Posegar se obrne proti Mohoriču.

„Pojdimo!“

„Zdaj so lepo med seboj!“ — se oglasi Sever. „Ni jih dosti, a so ljudje! Jutri pa bodo farbali naokoli, kako je bilo imenitno . . . Ljudstvu bodo vzbujali skomine in občudovanje, — mi pa smo videli blamažo. Ko bi bilo ljudstvo tu, bi se ne dalo farbati . . . To je politika!“

Družba je zavila krog ogla cerkve: jaz sem še postal za trenotek in se obrnil proti trgu.

Nenadoma je Filipina poleg mene, prime me za roko in me pogleda globoko in iskreno.

„Ali te je ranilo?“

„Zakaj? — Ali je uskočila radi mene?“

„Radi koga pa?“

„Kaznovala je le sebe. Goska!“

„Rada te je imela!“

„Ne dovolj.“

„Morda ne dovolj, če se je kar tako odrekla; ampak — boleti jo je moralo zelo.“

„Rada me je imela? — Imela bi me rada ... to je vse!“

„Pa ti je vendar žal!“

„Ba! Saj ima že drugega!

„Kdo ti je povedal?“

„Vidiš? Uganil sem. Kdo je srečni, ali pravzaprav: nesrečni?“

„Učitelj Stern z nemške šole.“

„Aha! To je torej vzrok uskoštva.“

In res mi je odleglo ... Cilikini sorti je samo do tega, da pride hitro v gnezdo. Kdor jo preje snubi, tisti je izvoljeni. Da le ni gnezdece preveč plebejsko, pa je dobro. —

„Sicer pa ni izključeno, da ne postane spet Slovenka. Kje je pisano, da mora biti Stern bolj neumen nego sem bil jaz?“

„Hahaha ... Kako ste moški zlobni!“ — globoko iz grla doni njen smeh in njene oči me gledajo poredno ... „in brezsrčni!“

„Nič brezsrčni! Zakaj bi bili kakor zajci v gaju?“

Počasi stopava za onimi, ki so že daleč spredaj. Njen smeh mi dobro dé, bližina njenega telesa me ogreva.

„Cilika je praktična. Takšna naj bi bila vsa dekleta; žal, da niso ... Ali naj bi samo plesale in se igračkale z življenjem? Zakaj bi si ne smele zidati — bodočnosti?“

„Zidati? Zidati na — kaj? Na moža seveda! Loviti torej!“

„Ti misliš: ženska bi se morala — darovati možu . . . brez premisleka in brez računov . . .“

Zopet me pogleda od strani, prebrisano, a toplo.

„Če je temelj on in on steber bodočnosti, ima pravico do zahtev. Zanesti se pa more le na nesebično žensko.“

„Ah, ta moška nesebičnost!“ — Njeni zobje bleskečejo v smehu, telo se jej koketno kreta. „Z navdušenjem se mora udati ženska, vsa zamaknjena . . .“ — Pol hudomušen je, pol bojazljiv njen pogled izpod oka: „. . . kot Tilika!“

V tej zvezi si je drznila odkriti rano . . . in rana ni zakrvavela . . .

„Tiliko bi bil poročil!“ — odvrnem kratko.

„Verjamem, dragi . . . Oprosti mi porednost!“ — Stisne mi roko z levico in pohiti na vrt, kjer je bila naša družba zopet sedla k mizi.

Naenkrat me je bilo malo sram pred Filipino . . . Ali sem bil zatajil Tiliko? Ali je bila vsa potrtost moja, vse kesanje — teatralika? — Zdelo se mi je, da bi me Filipina lahko malo zaničevala. Izogibal sem se njenemu pogledu in se zapletel s Severom v pogovor.

Razlagal mi je svoje stališče pri Pomočnici.

„Ko bi človek ne bil tako osamljen! Poveljnik brez pribočnikov. Armada bi že bila. Za bobnom in za oficirsko sabljo se že zbero ljudje. — V za-

četku sem računil z Mohoričem. Pa saj ste slišali... Ko me je pripravil k delu, — hajdi v šumo in roke pod glavo! — Samostanski gospodje so takrat pomagali. Brez njih bi sploh ničesar ne bili dosegli. Samo njih najpohlevnejše krdelce je bilo z nami. Saj so dale celo tercijalke — babe, ki se plazijo dan za dnevom po kolenih v cerkev — nemškutarjem pooblastila . . . Dokler samo groziš, se te boje. Tvoje sile so neznane, bogve koliko vojakov imaš za ledjem! Ko pa se poskusiš v boju in podležeš, — potem je proč bojazen, potem izgine tudi tisti nimbus moči, ki te je prej obkrožal. — Ljudje so pač odvisni od trških veljakov, gospodarsko so odvisni. Dolžni so Ferencu v prodajalnici in v posojilnici. Predno jih ne rešimo in ne osamosvojimo, je ves napor zaman."

„Slovenske posojilnice ni v trgu?"

„Pri Sv. Jedrti jih je preveč. Pri Ambrožu je, pri Bernardu je . . . Slovenskih posojilnic je dovolj. Ničesar bi ne imeli od nove posojilnice pri Pomočnici. Odkod denar? V tej splošnej krizi bi se le blamirali. Ferenčeva posojilnica stoji sijajno. V konkurenčnem boju bi nas pomandrala. Mi bi jej ob teh razmerah — brez bogatašev, brez posebnega kredita — ne škodili ničesar. — Ampak nekaj drugega bi bilo: vdreti vanjo! Ferencu trdnjavo vzeti! Tu bi imeli v rokah ključ do Pomočnice."

„Torej na delo vendar!"

„To je lahko reči, gospod kontrolor!" — pripomni učiteljica Helena, ki je bila prisluškovala Severu.

„Le poslušajte naprej!"

Ostala družba se je zabavala med seboj; bila je že precej glasna.

Sever se nasmehne bridko:

„To smo bili ravno poskusili. Posojilnica je bila pravzaprav že naša. Golobček v pesti . . . pa nam je sfrčal!“

„Kako? Kako to?“

„Radi smešne pravicoljubnosti lastnega pristaša!“ — razloži Helena.

„Slovenci smo bedaki. Pravični proti samemu hudiču. Naravnost skrupulozno, hypochondersko pravični . . . Jeseni smo se bili udarili. Rajfajznovka je za tri fare: našo, bernardsko in ambroževsko. Večina članov je seveda v zadnjih dveh. Na tej okoliščini je temeljil načrt.“

„Razumem!“

„Posojilnico zavojevati je težavno delo. Vi morate pomisliti: skoraj vsi člani so dolžniki. Tak materijal vam ne pomaga kar tako pri strmoglavljenju odbora.“

„Hvaležnost! Strah!“

„Slišati smo morali odgovore: Ferenc mi je dal denar, mi je pomagal v stiski, zdaj se mu ne pojdem za ovratnik ponesnažit! Če propademo, nas zarubijo čez noč! — Saj je zagrešil Ferenc prav dovolj nerednosti, celo zelo smrdljivih nerednosti... Zato so se mu tudi tresle hlače . . .“

„Ha! Stvar Zorčeva . . . kaj ne?“ — se zgrozi Helena.

„A vse premalo, da bi mu mogli popolnoma izpodkopati ugled. Jasno nam je bilo, da moremo prodreti le, če delamo natihem. Javen boj je bil izključen. — Ponavadi se vršijo posojilnične volitve brez vsake udeležbe. Če oni ne slutijo napada, jih pride le peščica . . . teh par tržanov . . . Mi pa navalimo s kako stotino možakov in zmaga mora biti naša.“

„Gospod kontrolor!“ — slišim zdajci Filipino.

„Kontrolor posluša evangelij!“ — odgovori zbadljivo Posegar.

„Ali ne bi ene zapeli? — dajte, gospod kontrolor!“ — Filipina me prosi prisrčno.

Poskusimo jih par; a nič ne gre prav gladko. Posegar se trdovratno kuja . . . pa se zasrdim:

„Ti bi seveda pel samo kaj iredentskega! Vom deutschen Schlagbaum an der Grenze . . .“

„Gospod kolega imaš svoj vatel!“ — me zavrne rezko. „Wie der Schelm selbst ist . . .“

„Na, nič politike!“ — miri gospa Rokavčeva in okupira ljubeznivo Milana.

Svetnik se je bil prestrašil. On se boji politike kot „hud'ga vraga.“ To je eden zadnjih slovenskih sodnih predstojnikov na Štajerskem, ki izumirajo počasi, a sigurno. Bržčas se boji prezgodnje smrti; in prav ima: kaj boljšega bi za njim ne prišlo . . .

Filipina me gleda zaljubljeno in pričakuje ogovora. Jaz pa sem malo nataknjen . . . celo to me jezi, da si ne upa me pred družbo — tikati . . .

Ona se obrne k Škamlecu in ga vpraša ljubeznivo:

„Ali ste že dolgo tu pri Pomočnici?“

V prsih me nekaj zbode . . . Pa vendar nisi ljubosumen, Arnošt? —

„Torej se vam ni posrečilo?“ — vprašam kratko Severa.

On zamahne z roko:

„Ah! . . . Zadnji dan nas je nekdo izdal. Oni so začeli letati . . . zbrali so jih v naglici precej. A njihove glasovnice so bile pomanjkljive. Mudilo se jim je seveda . . . Pa tudi ko bi bili veljavni vsi nemškutarski glasovi, — zmaga je bila naša.“

„Ampak . . .“

„Naš zastopnik v komisiji . . . Da ne bo nikomur kaj krivice, — vstane in predlaga: Uničimo volitev, pa skličimo v dveh tednih novo!“

„Ko so že prešteli?“

„Ne! Poprej že . . . ko je videl neveljavne listke. Ferenc je seveda planil ves vesel . . . Klanjam se, gospodje! Na svidenje v štirinajstih dneh!“

„Preneumno!“

„Zdaj je bil boj javen. Prišlo je blizu štiristo volilcev skupaj. To je bil semenj! — A ko smo šteli zjutraj svoje čete, smo upali na zmago. Vkljub vsemu so se nam ljudje odzvali . . .“

„Ah! Proti tem nesramnežem je nemogoče!“ — vzdihne Helena resignirano.

„Nam manjka agitatorjev. Kričačev, razgrajačev nimamo. Odločnosti, korajže manjka v naših vrstah.

Mi smo pohlevni kakor ovce, ki jih naženeš z bičem v kot. — Kot bi bili prišli na morišče! Že zrak, miljé v nemčurskem trgu jih je hipnotiziral. Mi smo imeli bele listke, oni barvane. Zdaj jim je seveda strah prešinil srca: Ferenc me bo gledal, če volim z belim... Pjè! To so se praskali za ušesi!“

„Ljudstvo je neumno! Kakor ovce, res!“ — vzdihne zopet Helena.

„Oni so dajali takt. Oni so ustvarili razpoloženje. Ferenc je divjal iz sobe v sobo, povsod je imel oči; mislim, da je slednji žep prevohal vsem volilcem. Skakal je od gruče do gruče in komandiral kmete kot rekrute.“

„Niste klicali žandarjev?“

„Žalibog!“

„Saj bi tak držali z njimi!“ — zmigne Helena.

„Trška fakinaža: kreature brez značajev, brez olike, podivjane v renegatstvu, ponorele v „štajercijanstvu,“ plačane od Südmarke . . . to so bili generali. Werbnig je pijan razgrajal, zmerjal in preklinjal. Njegov kolega Spitz — pradedje so mu bili nekdaj morda res germani — ogromna masa žarke tolšče je kot povaljan prasec stal na pragu in zapiral našim vhod. Mladi Mezgec, zabuhel kot prepit pijanec, zakupnik vseh grehot in lumparij, se je drl na mizi, brcal in suval kar preko glav. Vsaka beseda v gnojnici namočen bič, vsak pogled ostuden pljunek . . .

„Lepa družba!“

„Dvajset drugih se je prerivalo med ljudstvom in razdeljevalo listke. Našim so vsiljevali rdeče in

jim jemali bele. Mnogoteri je prišel mimo mene in mi pomežiknil z belim listkom v roki; a če sem mu pogledal preko rame, — v žaro je položil rdečega.“

„Iz samega strahu!“

„Ker je Ferenc poleg stal.“

„In vendar smo imeli sto glasov. Tretjino!“

Bilo je že dokaj pozno, ko smo se Jedrčani odpravili domov.

Gospa Melanija se je z dolgim pogledom ločila od Škamleca. Brhki mladenič je prijal njenemu okusu. Videla je morda vtelešene sanje svoje po gibčnosti in vitkosti. Tudi Milan ni posebno zaostajal v teh prednostih; pa saj ni njemu nič manj laskala življenjaželjna sladostrastnica. Z desnico je prijela svojega moža pod pazduho, z levico si je oklenila njega in stisnila njegov komolec k prsim, kakor šestnajstletna deklica . . .

Posegar nameri pot po trgu.

Filipina me prime za rokav in obstoji:

„Ne gremo rajši naokoli? Tema bo!“

„Tu je bližje!“ — odgovori Posegar kratko.

To je napravil meni na veselje. Pot pelje namreč po Gradišču mimo Šalamunovine . . .

„Brezobzirnost!“ — šepne Filipina jezno.

Jaz pa se oklenem njene roke in stopim z njo za onimi.

Trmasta odločnost me ima. Tesno se pritiskam k njej in še z levico sežem v njeno dlan . . . Naj naju gledajo po trgu! Komu je kaj mar? . . .

S Košarjeve verande odmeva godba. Hrušč in trušč je v notranjih prostorih; a na verandi ni preveč ljudi in tudi mimo oken velike dvorane ne pleše mnogo senc . . .

Oni gredo naglo, vedno spredaj; kakor bi se bali, da jih dohitiva. Pot gre navzdol in svetnica je lahkonoga kakor srna. —

„Nič ne veš, kako je Tiliki? Saj tu vse zvedo ljudje!“

„Ubožica! Jaz sem čula, da je boljša.“

Čutil sem, da se je zdrznila ob vprašanju. — A čemu bi jo vzdržaval v veri, da mi je težko, pomenkovati se o Tiliki? . . . Stvar je že za menoj, daleč zadaj. Človek postane sentimentalen ob spominu. Najlepša točka, svetla točka praznosive preteklosti. Toplo mi je pri srcu; na bolno Tiliko se zmislim kot na ljubo znanko . . . in na zdravo Tiliko — kot na angelja, ki me je ljubil v sanjah . . . A človek se vzbudi iz sanj in treba je živeti to življenje kolikor mogoče ugodno. —

„Pa teta Verona?“

„Tudi boljša. Pravijo, da je tako zaljubljena v nečakinjo, da jo naravnost obožuje . . . da jo blagruje za doživljaj . . . Na svoje berglje se jezi: Čemu ni bila tudi ona pametna kot Tilika, — pa bi ne bilo treba češnje! V bolezen ne verjame. Ona je prepričana, da Tilika ozdravi.“

„Zato, da jo tolaži. Dobra ženska je. — In Šalamun?“

„Tudi on je boljši. Pomisli, sama dobra sporočila!“ — Prisrčno se nasmeje in se pritisne ljubko k meni: „Tudi ti si dober človek, Arnošt!“

Jaz jo privijem k sebi in poljubim naglo na ustnice . . . V tem trenotku se prestrašim: saj smo že pri Šalamunu! Rokavčevi stoje pred hišo in Posegar sili notri.

„Gostilna je gostilna; potrkajmo, pa nam odpro!“

Svetnica nama stopi naproti:

„Saj je preneumno! Milan sili notri . . .“

Filipina se me je hotela oprostiti, a jaz sem jo oklenil še čvrsteje.

„Midva, milostiva, greva — z dovoljenjem — proti trgu. Če pridete za nama, vas počakava; če greste v krčmo, potem pa itak: — lahko noč in hvala lepa za druščino!“

„Ah, saj ne gremo! Kdo pa bo odprl?“ — Ni se hotela posloviti.

A midva stopava naprej . . .

Posegar je bil malo vinjen in hotel me je dražiti. A ni za hip se nisem pomudil pri tem pomisleku . . .

Filipina se hihiče in skaklja po cesti:

„To si napravil dobro!“ — pa se hipoma zresni: „Saj naju niso videli?“

„Poljuba niso videli, tema je. A zdaj nadaljevanje!“

„Oho!“

„Tam so ga prekinili . . .

„Hahaha . . . ti si kujon!“

A pritisnila mi je na usta — sočno, vroče —, da me je izpreletelo sladko po telesu . . .

„Taka dobra ženska, — pa si ostala sama! Tega ne razumem.“

„Na!“ — se zasmeje zvonko. „Zdaj sem dobra tudi jaz. Zdaj sva kvit. Vsi smo dobri.“

„Nisi nikdar srečala pametnega človeka?“

„Pametnih dovolj; pravega — nikoli!“

„In si že obupala, da ga še srečaš?“

„Morda!“

„Ah, ti moja . . .“ — Pa jo objamem burno in poljubljam blaženo . . . „Ti nagajivka!“ —

Nebo je bilo čezinčez prepreženo z oblaki. Tema je nastala kakor v rogu. V daljavi se je bliskalo . . . a dežilo ni . . .

Pred trgom se obrne Filipina:

„Ali jih počakava?“

„Oh, kako pa! Že sami najdejo domov!“ —

Filipina odklene svoja hišna vrata. Obrne se in mi poda roko.

Jaz stopim k njej na prag in jo objamem . . . pa jo zavrtim, da sva naenkrat v veži . . .

„Kaj vendar misliš?“

Iz kuhinje se oglasi ropot . . .

„Tu stopi, Arnošt!“ — Pa me potisne skozi vrata ob strani veže in jih zapre za mano. Jaz tipljem v temi in zadenem ob kljuko. Na pragu stojim med dvojnimi vrati . . .

Za hip mi pride misel: Koliko jih je že stalo tu v enakem položaju? — A kaj me briga to?! Tudi jaz sem stal že marsikje . . .

Tako tiho so se odmaknila vrata v sobo, da me je zaskelela luč v oči . . . Filipina pa je razprostrla roke . . .

Konec prvega zvezka.

NARODNA IN UNIVERZITETNA
KNJIŽNICA
0000005159 8

66 101 103 118/9